

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM
DALI**

**TOPLUMSAL DAYANIŞMANIN SANAL BOYUTU VE SİVİL
TOPLUM KURULUŞLARI: GÖÇMEN KADINLAR PLATFORMU
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Gülşah TUR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Sinem YILDIRIMALP

NİSAN - 2023

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TOPLUMSAL DAYANIŞMANIN SANAL BOYUTU VE
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI: GÖÇMEN KADINLAR
PLATFORMU ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülşah TUR

Enstitü Anabilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Enstitü Bilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset

“Bu tez 26/04/2023 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Sinem YILDIRIMALP	Başarılı
Prof. Dr. Abdurrahman BENLİ	Başarılı
Dr. Öğretim Üyesi Dilay GÜVENÇ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmaları.)

Gölşah TUR

26/04/2023

ÖNSÖZ

Tez sürecinde önemini sıkça gördüğüm dayanışma duygusunu, her türlü destekleriyle ve yardımlarıyla dayanışmada bulunarak, öğrendiklerimi aynı zamanda deneyimlememe fırsat veren, başta danışman hocam olmak üzere bütün emeği geçen hocalarıma, Göçmen Kadınlar Platformu kurucularına, yöneticilerine, moderatörlerine ve üyelerine, aileme ve arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Bilgisi, hoşgörüsü, güler yüzü ve güveni ile ihtiyaç duyduğum her konuda benden yardım ve desteklerini esirgemeyen, her zaman motive eden, yol gösteren ve bu süreçte hiçbir zaman yalnız bırakmayan çok saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Sinem YILDIRIMALP'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tezin var olabilmesinde büyük bir yere sahip olan, güçlü ve harika kadınların oluşturduğu çok güzel bir kadın dayanışması örneği 'Göçmen Kadınlar Platformu'nun kurucuları ve yöneticileri, Esra PENCERECİ ve Pınar ERBAŞ ERDURMAZ'a, platformları üzerinden araştırma yapmama olumlu cevap verdikleri için ve beni Facebook Göçmen Kadınlar grubuna kabul ederek, gözlem ve paylaşımda bulunmama ve veri toplamama izin verdikleri için en içten teşekkürlerimi sunarım. Gruptaki görüşme formu paylaşımım sonrasında destekleyici güzel yorumlarıyla aralarındaki bu harika kadın dayanışmasına beni de dahil ederek ve araştırmaya katılım sağlayarak bu tezin var olmasını sağladıkları için Göçmen Kadınlar üyelerine ayrıca çok teşekkür ederim.

Tez savunma jürisinde yer alan ve değerli görüşlerini paylaşarak tezin daha iyi ve yetkin bir hale gelmesine önemli katkılarda bulunan, yüksek lisans ders döneminde de engin bilgilerinden faydalandığım saygıdeğer hocam Prof. Dr. Abdurrahman BENLİ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tezin veri analizi sürecinde içtenlikle yardım eden ve bilgilerini aktaran, güler yüzü ve desteğiyle beni mutlu eden, ayrıca tez savunma jürisinde de yer alarak çok değerli katkılarda bulunan saygıdeğer hocam Dr. Öğretim Üyesi Dilay GÜVENÇ'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans yapmam konusunda beni teşvik eden ve başından beri her zaman cesaretlendirerek tez süreci boyunca bu yolda beni yalnız bırakmayan, içtenlikle yardım ve desteklerini sunan Berkay AÇIKGÖZ'e çok teşekkür ederim.

Son olarak bu süreçte maddi, manevi destekleriyle yanımda olan aileme ve arkadaşlarıma çok teşekkür ederim, sizlere minnettarım...

Gülşah TUR

26/04/2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
GRAFİK LİSTESİ.....	viii
GÖRSEL LİSTESİ.....	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi

GİRİŞ.....	1

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE TEORİK BOYUTUYLA TOPLUMSAL

(SOSYAL) DAYANIŞMA.....	6

1.1. Toplumsal Dayanışma Kavramı	6

1.2. Dayanışma Üzerine Yapılan Analizler ve Toplumsal Dayanışmanın Dönüşümü	8

1.2.1. Manuel Castells: Ağ Toplumunda Toplumsal Dayanışma.....	23

1.2.2. Ağ Kavramı ve Sosyal Ağlar.....	27

1.2.3. Sosyal Medya ve Sosyal Ağlar.....	28

1.2.4. Dayanışma Ağları.....	30

1.3. Toplumsal Dayanışmanın Araçları	32

1.4. Toplumsal Dayanışma, Toplumsal Hareketler, Kamusal Alan ve İnternet.....	37

BÖLÜM 2: TOPLUMSAL DAYANIŞMADA SİVİL TOPLUM

KURULUŞLARININ YERİ VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM.....	41

2.1. Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşu Kavramı	41

2.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri, Amaçları ve İşlevleri.....	46

2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Örgütlenme Biçimleri	50

2.4. Toplumsal Dayanışmanın Sağlanmasında Bir Aktör Olarak Sivil Toplum Kuruluşları.....	56

2.5. Sivil Toplum Kuruluşlarının Dijital Dönüşümünde Sosyal Medyanın Yeri	58

2.5.1. Sosyal Medya Kavramı	61

2.5.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya Kullanım Amaçları ve Önemi .	63

2.5.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya Kullanım Düzeyleri	64

2.5.4. Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya Araçları.....	67
BÖLÜM 3: GÖÇMEN KADINLAR PLATFORMU’NUN SANAL ORTAMDA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ DAYANIŞMA ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA... 71	
3.1. Göç ve Göçün Kadınlaşması: Göçmen Kadınlar.....	71
3.2. Göçmen Kadınların Sorunları.....	73
3.3. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi	76
3.4. Araştırmanın Yöntemi ve Deseni	77
3.5. Araştırmanın Bulguları.....	81
3.5.1. Göçmen Kadınlar Platformu: Yurt Dışında Yaşayan Kadınların Dayanışma Alanı	82
3.5.2. Demografik Bulgular.....	85
3.5.3. Görüşme Bulguları	94
3.5.3.1. Tema 1: Toplumsal Dayanışma Algısı.....	96
3.5.3.2. Tema 2: Göçün Zorlukları.....	115
3.5.3.3. Tema 3: Göçmen Kadınlar Platformu Hakkında	124
SONUÇ	175
KAYNAKÇA.....	183
EK	196
ÖZGEÇMİŞ	201

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BTF	: Bridge to Türkiye Fund
DERBİS	: Dernekler Bilgi Sistemi
GK	: Göçmen Kadınlar
NGO	: Non-Governmental Organization
PRODES	: Proje Destek Sistemi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
STÖ	: Sivil Toplum Örgütü
TEMA	: Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
www	: World Wide Web

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Bilgileri.....	86
Tablo 2: Katılımcıların Yaşadığı Ülkeler	91
Tablo 3: Katılımcıların Göç Etme Nedenleri.....	93
Tablo 4: Tema, Alt Tema ve Kategoriler.....	95
Tablo5: Geleneksel Toplumsal Dayanışmanın Sanal Ortamda Yaşanan Toplumsal Dayanışmadan Farklarına İlişkin Kodlar	107
Tablo6: Sanal Ortamda Yaşanan Toplumsal Dayanışmanın Geleneksel Toplumsal Dayanışmadan Farklarına İlişkin Kodlar	110

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Kelime Bulutu.....	81
Şekil 2: Toplumsal Dayanışma Algısı Temasının Alt Tema ve Kategorileri	96
Şekil 3: Yardımlaşma /Destek Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı.....	98
Şekil 4: Psikolojik Boyut Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	101
Şekil 5: Sosyolojik Boyut Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	104
Şekil 6: Geleneksel Toplumsal Dayanışma ve Sanal Ortamda Yaşanan Toplumsal Dayanışmanın Avantajlı ve Dezavantajlı Yönlerine İlişkin Katılımcı İfadelerinin Dağılımı	105
Şekil 7: Geleneksel Toplumsal Dayanışmanın Avantajlı ve Dezavantajlı Yönlerine İlişkin Katılımcı İfadelerinin Dağılımı.....	106
Şekil 8: Sanal Ortamda Yaşanan Toplumsal Dayanışmanın Avantajlı ve Dezavantajlı Yönlerine İlişkin Katılımcı İfadelerinin Dağılımı.....	108
Şekil 9: Göçün Zorlukları Temasının Alt Tema ve Kategorileri	115
Şekil 10: Bilgi Eksikliği ve Alışma Sürecine Bağlı Zorluklar Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	117
Şekil 11: Sosyo-ekonomik Zorluklar Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	118
Şekil 12: Psikolojik Zorluklar Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	120
Şekil 13: Coğrafi Zorluklar Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	121
Şekil 14: Göç Sürecindeki Zorluklarla Mücadelede Destek Alınan Kanallar Alt Temasındaki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı.....	122
Şekil 15: Göçmen Kadınlar Platformu Temasının Alt Tema ve Kategorileri.....	124
Şekil 16: Platformun Duyulduğu Kanal Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı.....	126
Şekil 17: Platforma Üyelik Süresi Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	127

Şekil 18: Platforma Üye Olma ve Dayanışma İhtiyacı Duyma Nedenleri	
Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı.....	129
Şekil 19: Platformun Kullanım Amaçları Kategorisindeki Kodların Katılımcılar	
Arasındaki Dağılımı.....	132
Şekil 20: Platformda Gönderi ya da Yorum ile Görüş Bildirme Kategorisindeki	
Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	135
Şekil 21: Platformda Paylaşım Yapılan ya da Görüş Bildirilen Konular Kategorisindeki	
Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	136
Şekil 22: Göç Sürecinde ve Göç Sonrası Platform Üzerinden Kurulan Dayanışma	
İlişkisi Alt Temasındaki Kodlar ve Alt Kodlar.....	139
Şekil 23: Bilgi Edinme-Aktarma-Öğrenme-Danışma Konularında Kodunun ve Alt	
Kodlarının Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	140
Şekil 24: Yardımlaşma-Destek-Dayanışma Hareketi Kodunun ve Alt Kodlarının	
Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	142
Şekil 25: Psikolojik İhtiyaçlar Kodunun ve Alt Kodlarının Katılımcılar Arasındaki	
Dağılımı	143
Şekil 26: İletişim ve Network (ağ) Oluşturma Kodunun ve Alt Kodlarının Katılımcılar	
Arasındaki Dağılımı.....	145
Şekil 27: Göç Sürecinde ve Göç Sonrası Platform Üzerinden Kurulan Dayanışma	
İlişkisi Alt Temasına Ait Diğer Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	146
Şekil 28: Platforma İlişkin Beklentiler Alt Temasının Kategorileri	147
Şekil 29: Platforma Üye Olurken Temel Beklenti ve Motivasyonlar Kategorisindeki	
Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	148
Şekil 30: Platforma Dair Beklentilerin Karşılıklı Bulma Ölçüsü Kategorisindeki Kodların	
Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	151
Şekil 31: Platforma Dair Beklentilere İlişkin Görüşler Kategorisindeki Kodların	
Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	152
Şekil 32: Platform Üzerinden Başkalarına Yardım Etme Şekilleri ve Sağlanan	
Dayanışmadaki Diğer Motivasyonlar Kategorisindeki Kodların Katılımcılar	
Arasındaki Dağılımı.....	157
Şekil 33: Platform Üyeleriyle Fiziki Ortamda Görüşmeye İlişkin Bulgular Alt	
Temasının Kategorileri	159

Şekil 34: Üyelerle Fiziki Ortamda Görüşebilme Durumu Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	161
Şekil 35: Görüşme Sıklığı Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	162
Şekil 36: Bir Araya Gelmenin Hissettirdikleri Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	162
Şekil 37: Görüşememe Nedenleri Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	163
Şekil 38: Diğer İfadeler Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	164
Şekil 39: Göç deneyimi, Göçmen Kadınlar Platformu ve İnternet Üzerinden Oluşturulan Dayanışma Grupları/Topluluklarla İlgili Diğer Görüşler Alt Temasının Kategorileri ve Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	166
Şekil 40: Göç Deneyimine Dair Görüşler Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	167
Şekil 41: Göçmen Kadınlar Platformuna Dair Görüşler Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	168
Şekil 42: İnternet Üzerinden Oluşturulan Platformlara Dair Genel Görüşler Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı	172

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: STK'ların En Fazla Kullandıkları Sosyal Medya Araçları (%).....	67
Grafik 2: Katılımcıların Yaş Durumu	88
Grafik 3: Katılımcıların Eğitim Durumu.....	88
Grafik 4: Katılımcıların Çalışma Durumu	89
Grafik 5: Katılımcıların Medeni Durumu	90
Grafik 6: Katılımcıların Çocuk Sahibi Olma Durumu	90
Grafik 7: Yurt Dışında Yaşanılan Süre	92
Grafik 8: Platform Üzerinden Sağlanan Dayanışmada Temel Motivasyonlar.....	155

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1: Göçmen Kadınlar Platformu Logosu-1.....	82
Görsel 2: Göçmen Kadınlar Platformu Logosu-2.....	83

ÖZET

Başlık: Toplumsal Dayanışmanın Sanal Boyutu ve Sivil Toplum Kuruluşları: Göçmen Kadınlar Platformu Üzerine Bir Araştırma

Yazar: Gülşah TUR

Danışman: Prof. Dr. Sinem YILDIRIMALP

Kabul Tarihi: 26/04/2023

Sayfa Sayısı: xi (ön kısım) + 194 (ana kısım) + 6 (ek)

21. yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmeler ve internetin yaygınlaşması sonucunda her alanda olduğu gibi sivil toplum kuruluşları ve toplumsal dayanışmada da bir dijital dönüşüm yaşanmaktadır. Bu bağlamda bireylerin örgütlenmelerinde ve sorunlarını çözmek için dayanışma ağı oluşturmalarında yeni araçların ortaya çıktığı görülmektedir. Günümüz ağ toplumunda uluslararası olarak kullanılabilen Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube gibi popüler sosyal medya ortamları, sivil toplumun iletişimde, örgütlenmesinde, sosyal sorunların çözümünde ve toplumsal dayanışmanın sağlanmasında önemli bir araç haline gelmiştir.

Yasal bir dayanağı olmasa da bireyler, sosyal medyada kurulan platformlar aracılığıyla seslerini duyurmaya ve tek başlarına gerçekleştiremeyecekleri ihtiyaç ve isteklerini gerçekleştirmek için örgütlenmeye çalışmaktadır. Sosyal sorunlar kapsamındaki dezavantajlı gruplardan biri olan göçmenler de sosyal medya platformları üzerinden bir araya gelmektedir. Göçmen platformları sorunlarının çözümü, iletişim sağlamak ve dayanışma ağı oluşturmak amacıyla farklı sosyal medya kanalları üzerinden örgütlenmektedir.

Bu kapsamda tezin amacı göçmenlerin toplumsal dayanışması ve sorunlarının çözümünde sosyal medya üzerinden kurulan platformların etkisinin ortaya konmasıdır. Bu amaç çerçevesinde üye sayısı açısından zengin ve aktif bir platform olan “Göçmen Kadınlar Platformu” üzerinden nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu platforma üye olarak bir dayanışma ağı oluşturan 36 kadından, yapılandırılmış bir görüşme formu ile derinlemesine bilgiler alınmıştır. Elde edilen veriler NVivo 20 programı yardımıyla içerik analizi ile değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda platformların, göçmenlerin sorunlarının çözümünde önemli katkılar sağladığı ve etkin bir dayanışma alanı oluşturduğu tespit edilmiştir. Her geçen gün sosyal sorunların çözümündeki katkıları ve sanal ortama taşınan toplumsal dayanışmadaki yeri daha da artan bu platformların yasal bir dayanağının olması ve hukuki düzenlemeler yapılması gerektiği kanısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göçmen Kadınlar, Sosyal Sorunlar, Sosyal Medya Platformları, Toplumsal Dayanışma, Sivil Toplum

ABSTRACT	
Title of Thesis: Virtual Dimension of Social Solidarity and Civil Society Organizations: A Study on the Platform of Göçmen Kadınlar	
Author of Thesis: Gülşah TUR	
Supervisor: Prof. Dr. Sinem YILDIRIMALP	
Accepted Date: 26/04/2023	Number of Pages: xi (pre text) + 194 (main body) + 6 (add)
As a result of the technological developments in the 21st century and the spread of the internet, a digital transformation is taking place in non-governmental organizations and social solidarity as in every field. In this context, it is seen that new tools have emerged in the organization of individuals and in creating a solidarity network to solve their problems. Popular social media media such as Facebook, Twitter, Instagram and YouTube, which can be used internationally in today's network society, have become an important tool in the communication, organization, solution of social problems and social solidarity of civil society. Although there is no legal basis, individuals try to make their voices heard through the platforms established on social media and to organize to realize their needs and wishes that they cannot realize alone. Migrants, one of the disadvantaged groups within the scope of social problems, also come together through social media platforms. Migrant platforms are organized through different social media channels in order to solve their problems, to provide communication and to create a solidarity network. In this context, the aim of the thesis is to reveal the impact of the platforms established through social media in the solution of the social solidarity and problems of migrants. Within the framework of this purpose, a qualitative research was carried out through the "Migrant Women Platform", which is a rich and active platform in terms of the number of members. In-depth information was obtained from 36 women who formed a solidarity network as a member of this platform through a structured interview form. The obtained data were evaluated by content analysis with the help of NVivo 20 program. As a result of the research, it was determined that the platforms made significant contributions to the solution of the problems of migrants and created an effective solidarity area. It has been concluded that these platforms, whose contributions to the solution of social problems and their place in social solidarity carried to the virtual environment are increasing day by day, should have a legal basis and legal arrangements should be made.	
Keywords: Migrant Women, Social Problems, Social Media Platforms, Social Solidarity, Civil Society	

GİRİŞ

21. yüzyılın başlarından itibaren yaşanan teknolojik gelişmeler, her alanda olduğu gibi sivil toplum ve toplumsal dayanışma üzerinde de yeniliklerin yaşanmasına neden olmuş ve bir dijital dönüşüm başlamıştır. Bu gelişmeler toplum yapısını dönüştürmüş ve enformasyon toplumunun devamı olarak, internete dayalı ağlarla gelişen ağ toplumu ortaya çıkmıştır. Ağ toplumunda kamusal alan, sivil toplum, örgütlenmeler ve dayanışma da dönüşerek sanal ortama kaymıştır. Gelişen teknoloji sonucu yaygınlaşan internetin yeni bir kamusal alanın oluşmasına zemin hazırladığı ve sivil toplum kuruluşlarının da bu yeni kamusal alana ve teknolojik dönüşüme uyum sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Sosyal sorunların çözümünde önemli bir rol oynayan ve sosyal politikanın bir unsuru olan sivil toplum kuruluşları, toplumsal dayanışma için de önem arz etmektedir. Gerçekleşen bu teknolojik devrimle birlikte bireylerin ve örgütlerin, internet ve sosyal medya aracılığıyla sosyal sorunların çözümü için toplumsal hareketler ve sanal örgütlenmeler gerçekleştirdiği, dayanışma ağları ile toplumsal dayanışmayı sanal ortama taşıyarak bu dönüşüme ayak uydurduğu izlenmektedir. Bireylerin sosyal hayatlarını sürdürebilmelerinde önemli bir role sahip olan toplumsal dayanışma daha önce aile, akrabalık, komşuluk, arkadaşlık ve hemşerilik ilişkileri gibi geleneksel araçlarla sağlanırken, günümüzde bu geleneksel araçların yerini platform ve sivil inisiyatifler, medya ve kitle iletişim araçları ve internet ve sosyal medya üzerinden oluşturulan grup ve ağlar gibi yapıların aldığı görülmektedir. Günümüzde yeni bir iletişim biçimi olarak karşımıza çıkan ve uluslararası olarak kullanılabilen Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube gibi popüler sosyal medya ortamları, sivil toplumun örgütlenmesinde, etkinliğinin artmasında ve toplumsal dayanışmanın sağlanmasında önemli bir araç haline gelmiştir.

Sosyal medya üzerinden kurulan platformlar, toplumsal dayanışma ve yardımlaşma sağlayarak sosyal sorunların çözümünde etkili olmaktadır. Yasal bir zemini olmasa da bu platformlar, bireylerin seslerini duyurmalarını ve tek başlarına gideremeyecekleri ihtiyaç ve isteklerini gerçekleştirmek için bir araya gelerek örgütlenmelerini sağlamaktadır. Sosyal sorunlar kapsamında dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan göçmenlerin sorunlarının çözümünde, iletişim ve dayanışma sağlamalarında sosyal medya önem arz etmektedir. Çünkü teknolojik gelişmelerle birlikte göçmenlerin oluşturdukları sosyal

ağlarda bir dönüşüm yaşanmakta ve dayanışma amaçlı kurulan hemşerilik dernekleri gibi yapıların yerini sanal ortamda kurulan dayanışma ağları ve platformlar almaktadır. Uluslararası ve ulusal alanda faaliyet gösteren göçmen platformları, daha önce fiziksel ortamda bir araya gelmemiş ve birbirini tanımayan göçmenleri sanal ortamda bir araya getirerek iletişim ve dayanışma ağı kurmak, göç sürecinde ve göç sonrası yaşadıkları sorunlara çözüm bulmak, bilgi edinmek, yardımlaşmak, benzer deneyimler yaşayan insanlarla bir araya gelerek yalnızlıklarını azaltmak ve aidiyet ihtiyaçlarını gidermek amaçlarıyla Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal medya araçları üzerinden örgütlenmektedir.

Çalışmanın Konusu

Teknolojik gelişmeler ve internet ile birlikte Castells'in (1996/2008) ifadesiyle, toplum dönüşerek enformasyon toplumunun devamı olan ağ toplumu halini almıştır. İnternete dayalı olarak gelişen ağ toplumuyla beraber toplumsal dayanışma, sivil toplum ve sivil toplumun taşıyıcı unsuru olan sivil toplum kuruluşları bir dönüşüm ve değişim yaşayarak sosyal medya platformları üzerinden örgütlenmeye ve faaliyetlerini sanal ortamda yürütmeye başlamıştır. Bu doğrultuda öne çıkan platformlar, yasal bir dayanağa sahip olmasalar da sivil toplum unsuru olarak kamusal alanda önemli bir yere sahiptir. Bu platformlar ya da ağlar aracılığıyla sosyal medya üzerinden dayanışma ilişkilerinin geliştiği görülmektedir. Bu kapsamda çalışmanın konusunu, toplumsal dayanışmanın sanal boyutunu oluşturan platformlar üzerinden gerçekleşen dayanışma ilişkilerinin ve bu ilişkilerin sosyal sorunların çözümüne etkisinin tartışılması oluşturmaktadır.

Çalışmanın Amacı

21. yüzyılda yoğunlaşan teknolojik gelişmeler hayatın her alanını etkilemeye artan bir şekilde devam etmektedir. Dolayısıyla sivil toplum ve toplumsal dayanışmanın bu süreçte dönüşüm yaşamaları kaçınılmaz olmuştur. Bu dönüşüm sürecinde sanal ortamda gerçekleşen toplumsal dayanışmanın, sivil toplum çerçevesinde değerlendirilerek, sosyal sorunların çözümündeki etkisinin dezavantajlı gruplardan biri olan göçmenler üzerinden değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın çıkış noktasını, "Göçmenlerin toplumsal dayanışmasında ve sorunlarının çözümünde sosyal medya platformlarının etkisi nedir?" sorusu oluşturmaktadır.

Çalışmanın amacı, göçmenlerin toplumsal dayanışması ve sorunlarının çözümünde, sosyal medya üzerinden örgütlenen platformların katkısını, rolünü ve önemini ortaya koymaktır. Bu amaç çerçevesinde, üye sayısı açısından zengin bir platform olan ‘Göçmen Kadınlar Platformu’ üyesi kadınlara yönelik bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Seçilen platform harika bir dayanışma örneği sergilemekte ve çok iyi yönetilmektedir. Platformun çok aktif olması ve üyelerin çalışmaya katkı sağlamak açısından da bir dayanışma ilişkisi kurması, çalışma açısından yeterli veri oluşmasına katkı sağlamıştır.

Çalışmanın Önemi

Günümüzde yaşanan dijital dönüşüm hayatımızı fazlasıyla etkilemekte ve bu yeni ağ toplumunda özellikle internetin günlük yaşantımızda öneminin her geçen gün arttığı görülmektedir. Bu dönüşüm sürecinde sivil toplum alanında da internet kullanımının yaygınlaştığı, toplumsal hareketlerin internet üzerinden gerçekleşmeye başladığı, sanal ortamda yeni bir kamusal alan oluştuğu ve özellikle sosyal medya aracılığıyla iletişim ve dayanışma ağı kurma biçiminin yükselişte olduğu görülmektedir. Bu bağlamda sivil toplumun taşıyıcı unsuru olan sivil toplum kuruluşlarının yaşanan dijital dönüşümden nasıl etkilendiğinin ve dönüşüm sürecinde etkinliği artan araçların bilinmesi, değişen toplumsal hareketleri, toplumsal dayanışmayı ve sosyal sorunların çözümündeki etkilerini anlayabilmek açısından önem arz etmektedir. Buradan hareketle çalışmanın özgün değerini, dijital dönüşüm ve değişimin, sivil toplum alanına ve toplumsal dayanışmaya etkisinin incelenmesi oluşturmaktadır. Önemli dezavantajlı gruplardan biri olan göçmenlere yönelik literatür incelendiğinde, toplumsal dayanışmanın sanal boyutu kapsamında göçmenlere yönelik çalışmaların sınırlı sayıda olduğu dikkat çekmektedir. Bu noktada çalışmanın bir diğer önemini ve özgün değerini sosyal medya üzerinden örgütlenen platformların, göçmenlerin dayanışması ve sosyal sorunların çözümündeki etkinliğini araştırmak oluşturmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın ilk bölümünde toplumsal dayanışmanın dönüşümü ve tarihsel süreçte yapılan analizlere, Castells’in ağ toplumunda gerçekleşen sanal toplumsal dayanışmaya, toplumsal dayanışmanın araçlarına, toplumsal dayanışma, toplumsal hareketler ve kamusal alanın internet ile ilişkisine ve toplumsal dayanışma, sosyal ağlar ve sosyal

medya arasındaki ilişkiye yer verilmiştir. İkinci bölümde de sivil toplum ve sivil toplum kuruluşlarına ilişkin kavramsal ve teorik çerçeve çizildikten sonra toplumsal dayanışmanın sağlanmasında bir aktör olarak sivil toplum kuruluşlarının rolü ve sivil toplumun dijital dönüşümü tartışılmıştır. Son bölümde ise öncelikle ağ toplumunda gerçekleşen sanal toplumsal dayanışma ve sosyal medya üzerinden kurulan platformların birbirine eklemlendiği ve en iyi kesiştiği nokta olan göç ve göçün kadınlaşmasıyla beraber karşımıza çıkan ‘göçmen kadınlar’ kavramına ve göçmen kadınların sorunlarına yer verilmiş ardından da Türkiye’den yurt dışına göç etmiş ve ‘Göçmen Kadınlar Platformu’na üyeliği bulunan göçmen kadınlara yönelik gerçekleştirilen alan araştırmasının bulguları analiz edilmiştir. Araştırma çerçevesinde göçmen kadınlara demografik sorular, toplumsal dayanışmaya ve göç süreçlerine yönelik sorular ve Göçmen Kadınlar Platformu üzerinden sağlanan dayanışmayı, kullanım amaçlarını ve platformlar hakkındaki görüşlerini anlamaya yönelik sorular sorulmuştur.

Çalışmanın alan araştırması kısmında derinlemesine bilgi almayı mümkün kılan nitel araştırma yöntemi ve fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Göç sürecini deneyimleyerek bir göçmen platformuna üye olan kadınların platform üzerinden gerçekleştirdikleri dayanışma ilişkisi incelendiğinden dolayı bireylerin yaşadığı deneyimleri betimlemeyi ve özüne ulaşmayı mümkün kılan fenomenolojik araştırma deseni kullanılmıştır. Dolayısıyla veri toplama sürecinde fenomeni deneyimleyen bireylerle yani bu çalışma için Türkiye’den yurt dışına göç ederek göç sürecini deneyimleyen “Göçmen Kadınlar Platformu” isimli bir göçmen platformu üzerinden dayanışma ağı kuran göçmen kadınlarla derinlemesine bilgi almayı sağlayan görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanmasında yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcıların farklı ülkelerden olmasından dolayı mekânsal olarak bir araya gelme imkânı bulunamamıştır. Bu nedenle zamansal ve mekânsal engelleri ortadan kaldırmak amacıyla çevrimiçi görüşme formu kullanılması tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında Türkiye’den yurt dışına göç etme deneyimini yaşayan ve Göçmen Kadınlar Platformuna üyeliği bulunan 36 kadın görüşme formunu cevaplandırmıştır.

Görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi ile değerlendirilmiştir ve içerik analizinin yapılmasında NVivo 20 programı kullanılmıştır. İçerik analizi sonucunda elde edilen kodlar anlamlı bir şekilde birleştirilerek kategoriler, alt temalar ve temalar oluşturulmuştur. Bu doğrultuda 432 kod, 25 kategori, 11 alt tema ve 3 temaya ulaşılmıştır.

Elde edilen bulgular NVivo 20 programı ile oluşturulan proje haritalandırmaları ile gösterilmiş ve katılımcıların ifadelerinin aktarılmasıyla desteklenerek değerlendirmeler yapılmıştır.

Ayrıca araştırma süreci boyunca Göçmen Kadınlar Platformu Facebook grubu, web sitesi, Instagram sayfası ve kurucularının katıldıkları çevrimiçi programlar takip edilerek gözlem yapma imkânı bulunmuştur ve bu gözlemlere çalışmanın bazı noktalarında yer verilmiştir.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE TEORİK BOYUTUYLA TOPLUMSAL (SOSYAL) DAYANIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde temel olarak toplumsal (sosyal) dayanışma kavramının, farklı anlam ve tanımlarına yer verilerek tarihsel süreçte sosyal bilimcilerin, toplumsal dayanışma üzerine yaptıkları analizlerle beraber toplumların ve dayanışmanın yaşadığı dönüşüm açıklanmaya çalışılmıştır. Toplumsal dayanışma ile sosyal ağlar arasındaki ilişki incelenirken, ağ toplumu açıklanarak bu yeni toplum tipinde gerçekleşen dijital/sanal toplumsal dayanışmalara yer verilmiştir. İnternet ve sosyal medyanın gelişmesiyle birlikte sosyal ağların ve dayanışmanın nasıl bir değişime uğradığı ve bu gelişmelerin toplumsal dayanışmaya katkıları aktarılmaya çalışılmıştır. Son olarak bir sosyal ağ türü olan dayanışma ağlarına ve bu ağların nasıl oluşturulduğuna dair bilgi verilmiştir. Ardından toplumsal dayanışmanın araçlarından bahsedilmiş ve toplumsal dayanışmanın toplumsal hareketler, kamusal alan, internet ve sosyal ağlar ile olan ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır.

Literatürde toplumdaki benzer durumları yaşayan bireylerin ortak amaç, sorun ya da değerler etrafında, bir arada gelerek ortak eylemlerde bulunmalarını tanımlarken hem toplumsal dayanışma hem de sosyal dayanışma kavramının kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada ‘toplum ile ilgili’ anlamına gelen ‘toplumsal’ ifadesinin ve toplum içinde var olan bireyler ile oluşturulan topluluklar arasındaki ilişkiyi imgeleyen ‘toplumsal dayanışma’ kavramının kullanılması tercih edilmiştir. Araştırmanın yürütüldüğü Göçmen Kadınlar Platformu’nun da bir Türk topluluğu olarak gerçekleştirdikleri dayanışmanın buradaki kültür üzerinden devam ettirilmesi nedeniyle toplumsal dilinin devam ettirilmesi önemli görülmüştür.

1.1. Toplumsal Dayanışma Kavramı

Dayanışma kavramı gündelik anlamda bireyler arasındaki çıkar ve iş birliğine dayalı süreç ve dinamikleri içermektedir (Dericioğulları Ergun, 2016, s. 17). Toplumsal (sosyal) dayanışma kavramı ise, bireyin hem diğer bireylerle hem de toplumla olan ilişkisini analiz etmek amacıyla kullanılan bir kavramdır (Aksan, 2014, s. 7).

Türk Dil Kurumu (t.y.) dayanışmayı, “bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarla birbirlerine karşılıklı bağlanması, tesanüt” ve toplumsal dayanışmayı da

“toplumun kurum ve kuruluşlarıyla ortak değerlerde birleşmesi ve birlikte hareket etmesi” olarak tanımlamaktadır.

Sapancalı (2005) ise dayanışmayı, “benzer durumları yaşayan, aralarında çıkar birliği bulunan kişiler ile topluluklar arasında var olan ilişki, birlik düşüncesi ve onların birbirlerine karşı duydukları sorumluluk” olarak tanımlamıştır (s. 55).

Tarih boyunca birçok sosyal bilimci tarafından ele alınan kavram literatürde ilk kez İbn-i Haldun tarafından kullanılmıştır (Dericioğulları Ergun, 2016, s. 17) ancak kavramı münferit olarak ilk kez ele alan ise Emile Durkheim'dır (Ekinci, 2018, s. 4). Dayanışma kavramı daha çok Emile Durkheim tarafından işlendiğinden dolayı dayanışma denildiğinde akla gelen ilk isim o olmaktadır. Durkheim (1893/2020), “Toplumsal İşbölümü” kitabında toplumsal dayanışma kavramını “birçok bilinç durumunun toplumun bütün üyelerinde ortaklaşa bulunmasından dolayı var olan bir olgu” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımdan da çıkarılabileceği üzere dayanışma ortak değerlere, düşüncelere ve inançlara sahip bireyler arasında daha fazla gerçekleşmektedir.

Toplumsal dayanışma, bütün toplumlarda var olan bir olgudur ve hatta bazı sosyal bilimciler toplumun temelini dayanışma ile açıklamaya çalışmışlardır. Dayanışma bir bakıma insanların birbirine yardım ederek eşitliği sağlamalarıdır. Çünkü dayanışma olmadan hiç kimsenin yalnız başına yaşaması ve hayatın tüm gereklerini tek başına sağlaması mümkün değildir (Güngör, 1997, s. 112-114). Özellikle zor dönemlerde, bireylerin birbirlerine yardım etme duygusunun arttığı ve buna paralel olarak dayanışmanın da arttığı açıkça görülmektedir.

Dayanışma, yakın çevreden başlayarak dışarı doğru gelişir; yani en yakın olabilecek bireyler arasında daha yoğun gerçekleşir. Ancak dayanışma için sadece bir arada olma ve yakınlık yeterli değildir. Bazı bireyler fiziki ve coğrafi açıdan yakın olsalar da dayanışma içinde olmayabilirler, bazıları ise uzak oldukları halde dayanışma halinde olabilirler; burada dayanışma için önemli olan “birlik ve beraberlik” bilincidir (Güngör, 1997, s. 113). Günümüzde de bu bilinçle hareket ederek, aynı ortamda bulunamayan ve birbirlerine uzak mesafelerde yaşayan bireylerin sivil toplum ve sosyal medya araçlarını kullanarak bir dayanışma ortamı yarattığı görülmektedir. Çünkü bireyleri birbirine yakınlaştıran unsurlar, mekanlardan ziyade ortak duygular, sorunlar, ihtiyaçlar ve aralarında bir bağ kurabilmelerini sağlayan benzer yaşantılardır. Birbirine benzer

hayatları paylaşan bireylerin arasındaki ortak duyguların varlığı, dayanışmanın doğmasını kolaylaştırmaktadır (Güngör, 1997, s. 113). Tüm bunların ışığında toplumsal dayanışma, birbirine benzeyen, ortak duygu, düşünce, inanç, çıkar ve amaçları paylaşan bireyler arasında, karşılıklı güven ve bağlılık temelinde, birlik ve beraberlik bilinci ile toplu eylemler olarak gerçekleşen ilişkiler olarak tanımlanabilir.

Toplumsal dayanışmanın gerçekleşebilmesi için bazı unsurlar gerekmektedir. Dayanışmanın birinci şartı bireylerin dayanışma ve birlik olma bilincine sahip olmaları ve soyut manada birlikte olduklarına inanmalarıdır. Yani dayanışma için bireylerin illaki fiziksel olarak aynı ortamda ve yan yana olmaları gerekmemektedir, birliktelik bilincine sahip olmaları yeterlidir. Dayanışmanın ikinci şartı ise bireyleri yakınlaştıran maddi benzerliklerdir. Bu maddi benzerlikler, görünüm ve aynı psikolojik durumu paylaşma gibi geniş bir alanı kapsayabilir. Ancak dayanışmanın gerçekleşmesinde maddi benzerliklerden ziyade manevi benzerlikler daha etkili olmaktadır. Dayanışmanın bir diğer şartı da ortak geçmiştir. İhtiyaçları birbirine benzeyen bireyler, benzer durumdaki diğer bireylerin durumunu daha iyi anlamakta ve böylece dayanışmanın sağlanması da kolaylaşmaktadır. Dayanışma için gerekli olan bu unsurlar aynı zamanda toplumsal hayat için de gerekli olan unsurlardır. İyi bir toplumsal hayat, dayanışmanın en çok geliştiği toplumlarda görülmektedir (Güngör, 1997, s. 113-114).

1.2. Dayanışma Üzerine Yapılan Analizler ve Toplumsal Dayanışmanın Dönüşümü

İnsanlığın var oluşundan itibaren, topluluk halinde yaşamının gerektirdiği bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkan dayanışma kavramı, çeşitli yönleriyle birçok sosyal bilimci tarafından ele alınmıştır. Sosyal bilimciler dayanışmayı, toplum tipine, üretim biçimine ve yaşam alanlarındaki (kır ya da kent) ilişki ve örgütlenme biçimlerine göre sınıflandırmış ve tanımlamışlardır (Dericioğulları Ergun, 2016, s. 1).

Sanayi devrimi öncesi toplumdan, başka bir ifadeyle geleneksel tarım toplumundan modern sanayi toplumuna geçiş sürecinde yaşanan ekonomik, sosyal, kültürel ve mekânsal değişimlerle birlikte ortaya çıkan yeni toplum biçimi, dayanışma kavramı ile açıklanmaya çalışılmış ve dönüşen yeni toplum yapısında dayanışma ilişkilerinin yeniden nasıl gerçekleştirileceğine dair çareler üretilmiştir. 18. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar olan süreçte dayanışma, kırdan-kente, gelenekselden-moderne, enformelden-formele doğru gelişen bir çerçevede ele alınmıştır (Dericioğulları Ergun, 2016, s. 58).

Sanayi devriminden önce ekonomiyi tarımın şekillendirdiği toplumsal yapıda usta-çırak ilişkisi içerisinde ve aile bireylerinin yardımıyla gerçekleştirilen üretim, sanayi devrimi ile birlikte tek çatı altında toplanmış ve bireysel işgücüne dayalı bir üretim sistemi haline dönüşmüştür. Yaşanan bu dönüşümler, bireyselleşmeye ve kentleşmeye neden olmuştur ve enformel dayanışma ile çözüm bulunamayan yeni sosyal sorunlar yaşanmaya başlamıştır (Dericioğulları Ergun, 2016, s. 67-68). Yaşanan sosyal sorunlar karşısında duyulan dayanışma ihtiyacı önceden aile, akraba, arkadaş ve komşu gibi ilişki ağları ile karşılanırken tarihsel süreç içerisinde dayanışmanın dönüşümüyle dayanışma ihtiyacının karşılanma şekli ve kanalları da değişmiş, bu ilişkilerin yerini kurumlar, örgütlenmeler, küçük gruplar ve hatta sosyal medya ağları gibi farklı oluşumlar almıştır.

Dayanışma kavramı üzerine üretilen teorilere bakıldığında, klasik sosyolojide dayanışma kavramı daha çok toplum odaklı iken dayanışmanın dönüşümüyle birlikte çağdaş sosyolojide grup dayanışmasına odaklanılarak sosyal dayanışma eksenine kaymıştır (Aksan, 2014, s. 23). Dolayısıyla geleneksel toplumlarda toplumsal dayanışma varken, modern toplumlarda sosyal dayanışmalar yaşandığı görülmektedir. Günümüzde ise enformasyon toplumunda gelişen teknoloji ve internet ile beraber toplum değişmiş bu yeni topluma Castells (1996/2008) tarafından “ağ toplumu” adı verilmiştir. Ağ toplumunda modern toplumun sosyal dayanışması, internet ve sosyal medya ortamına kayarak sanal dayanışmalar haline gelmiştir.

Dayanışma kavramının literatürde geniş ve önemli bir yer kaplaması ve derin anlamlar içermesi tarihsel bir kavram analizi yapmayı gerekli kılmaktadır (Mutlu, 2019, s. 29). Toplumsal ya da sosyal dayanışma kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için literatürde önemli bir yere sahip olan bazı klasik ve modern sosyal bilimcilerin, toplumsal dayanışma analizlerinin incelenmesi ve toplumsal dayanışmanın nasıl bir dönüşüm geçirdiğinin açıklanması gerekli görülmektedir.

Toplumsal dayanışmanın kırdan-kente, geleneksel toplumdaki modern topluma geçişte nasıl dönüştüğünü toplum odaklı dayanışma biçimleri üzerinden anlatan klasik sosyal bilimcilerin dayanışmayı nasıl açıkladıklarına baktığımızda; İbn-i Haldun’un “asabiye” bağıyla, Marx’ın “sınıf bilinci ve çatışması” ile, Spencer’in organizma şeklinde bir toplum benzetmesi bağlamında “sosyal kurumlar ve bireyler arası gönüllü sözleşmeler” ile, Tönnies’in “cemaat ve cemiyet” kavramları çerçevesinde “doğal irade ve bilinçli

irade” ile, Durkheim’ın “mekanik ve organik dayanışma” kavramları çerçevesinde “ortak bilinç” ve “iş bölümü” ile, Weber’in toplumsal ilişkiler çerçevesinde “topluluklaşma ve toplumsallaşma” kavramları ile, Tocqueville’nin ise “eşitlik, demokrasi ve despotluk” gibi kavramları kullanarak “sivil toplum” üzerinden açıkladığı görülmektedir.

Dayanışma kavramını ilk kez ele alan sosyal bilimci olan İbn-i Haldun, en ünlü eseri olan Mukaddime (1377/2007)’de, toplumsal dayanışmayı “asabiyet”¹ kavramına dayandırmıştır ve asabiyeti yardımlaşmanın ve dayanışmanın kaynağı olarak görmüştür (s. 94-100). Asabiyet kavramının en temel özelliği, toplumsal dayanışma bilincinin bulunmasıdır (Batur, 2021, s. 153). İbn-i Haldun dayanışmayı, asabiyet kavramını kullanarak, kan bağı, aile ve geleneksel değerler çerçevesinde ele almıştır. Ona göre iki çeşit asabiyet vardır; nesep asabiyeti ve sebep asabiyeti. Nesep asabiyetinde kan bağı şarttır ve daha küçük toplumlarda, bedevilerde² görülmektedir. Yerleşik hayata geçiş ve kentleşmeyle birlikte yaygınlaşan sebep asabiyeti ise kan bağına bağlı değildir ve hadarilerde³, daha gelişmiş toplumlarda görülmektedir (İbn-i Haldun, 1377/2007, s. 98-100). Nesep asabiyeti aile ve birleştirici bir güç olarak toplumun temel birimini oluştururken, diğer toplumsal birlikleri ve toplumsal dayanışmayı da sebep asabiyeti oluşturmaktadır. Yani asabiyet önce temel birlik, beraberlik ruhu ve bilinci olarak ortaya çıkmakta ardından da diğer toplumsal birlikliklerde yerini bulmakta ve gruba kimlik kazandıran bir nitelik taşımaktadır. Bireyler, hangi grup ya da gruplarla birlikte ortak bir bilince ve dayanışmaya sahipse o gruba aittir. Dolayısıyla bireyin bir gruba aidiyetini belirleyen unsur biyolojik ailesinden ziyade sosyolojik ailesidir ve insanın sosyolojik varlığının temelinde asabiyet vardır (Batur, 2021, s. 154).

Karl Marx dayanışmayı, “sınıf bilinci” (Dericioğulları Ergun, 2016, s. 85) ve “sınıf çatışması (mücadelesi)”⁴ (Naletova vd., 2016, s. 11533) bağlamında incelemiştir. Benzer

¹ Asabiyet, grup hissi, cemaat ruhu gibi kavramlarla belli gruplara dahil olan bireyleri, diğerlerine bağlayan manevi şuur olarak tasvir edilmektedir (İbn-i Haldun, 1377/2007).

² Bedevi: Göçebe yaşayanlar (İbn-i Haldun, 1377/2007, s. 103).

³ Hadari: Yerleşik hayat sürenler, sabit bir barınak ya da meskende yaşayanlar (İbn-i Haldun, 1377/2007, s. 103).

⁴ Karl Marx (1867/1990) Kapital’de, işgücü sahipleri(proletarya), sermaye sahipleri (kapitalistler, burjuvazi) ve toprak sahipleri olmak üzere üç sınıftan bahsetmiştir (s. 775). Ancak Kapital’in üçüncü cildinin sonunda yer alan “Sınıflar” başlıklı son bölüm eksiktir ve “Sınıf nedir?” sorusunun net bir cevabı bulunmamaktadır. Yine de Kapital ve Marx’ın teorisi incelendiğinde, bir sınıfa ait olmanın, üretim araçlarına sahip olup olmamaya bağlı olduğu görülmektedir (Giddens, 1989/2012, s. 345; Giddens ve Sutton, 2014/2016, s. 177; Dericioğulları Ergun, 2016, s. 85-86). Ayrıca ona göre, ortak değerlere ve çıkarlara sahip bireyler, ancak kendi çıkarlarının bilincinde oldukları ve bu çıkarların peşine düştükleri zaman bir sınıf oluşturabilirler (Swingewood, 1984/1998, s. 112). Bu bağlamda iki temel sınıf olarak

yaşam tarzlarına sahip olan bireyler, dayanışma ilişkisi kurarak aralarında ortak bir sınıf bilinci oluşturmaktadırlar (Arslantürk ve Amman, 2009, s. 400; Arslan, 2004, s.128). Bu doğrultuda sınıf bilinci, sınıf dayanışmasının gerçekleşmesini sağlamakta ve bunu takiben de ortak sınıf çıkarlarını korumak için sınıf çatışmasının doğmasına zemin hazırlamaktadır (Arslantürk ve Amman, 2009, s. 400). Sınıf çatışması ise, bir sınıf oluşturmuş bireylerin birbirleriyle dayanışma içerisinde bulunurken, aynı zamanda ortak sınıfsal amaçları gerçekleştirmek için başka sınıflara karşı da bir dayanışma göstermesiyle oluşmaktadır.

Sözleşmeye dayalı dayanışmanın kuramcısı olan Herbert Spencer, toplumsal bir evrimden bahsederek⁵ dayanışmayı biyoloji kavramlarıyla açıklamış ve toplumu bir organizmaya benzetmiştir. Spencer, toplumsal dayanışmayı sosyal kurumlar⁶ kavramı çerçevesinde ele almıştır. Ona göre sosyal kurumlar, toplumsal organizmanın ortak yaşamını ve bireyler arasındaki iş birliğini sağlayan organlara benzemektedir (Spencer, 1876, s. 462-480). Sosyal kurumlar, tarihsel süreçte nüfus artışı yaşanmasıyla birlikte ortaya çıkmış, artan nüfus da karmaşık yapılara ve işlevsel farklılaşmaya neden olmuştur. Spencer'a göre sosyal kurumların amacı, toplumsal organizmanın normal işleyişini sağlamaktır (Naletova vd., 2016, s. 11532-11533).

proletarya (üretim araçlarına sahip olmayan işçi sınıfı) ve kapitalistler (üretim araçlarına sahip olan sermaye sınıfı) ele alınabilir. Kapitalistler, hayatlarını sahip oldukları sermayenin kârı ile sürdürmekte ve proletaryanın sömürülmesinden fayda sağlamaktadırlar. Bu iki sınıf arasında doğal bir çatışma oluşur ve bu çatışma da sınıfları üretmektedir (Ritzer 1992/2013, s. 170-173). Marx ayrıca bu sömürü sonucunda, proletaryanın direniş göstereceğini ve kendi bireysel çıkarlarının ötesinde bir bilince ulaşacaklarını, bu bilince ulaşılmasının sonucunda da dayanışmanın sağlanarak bir devrimin yaşanacağını öngörmüştür (Ritzer, 1992/2013, s. 174; Swingewood, 1984/1998, s. 113; Arslantürk ve Amman, 2009, s. 400).

⁵ H. Spencer'ın, toplumsal evrim kuramını anlattığı Sosyolojinin İlkeleri (The Principles of Sociology) (1876) kitabında ve diğer eserlerinde iki önemli evrimci bakış açısı bulunmaktadır. Birincisi, nüfus artışı ve grupların bütünleşmesi (bileşimi) sonucu toplumun büyümesi ve daha gelişmiş, farklılaşmış toplumsal yapıların ortaya çıkmasıyla birlikte işlevlerinin de farklılaşmasını beraberinde getirmesi üzerinedir. Bu bağlamda Spencer, evrimsel hareketi, basit toplumlardan bileşik toplumlara doğru bir hareket şeklinde ifade eder. İkinci olarak Spencer, askeri toplumdaki endüstriyel toplumlara doğru bir evrim kuramından bahseder. Ona göre askeri toplum ilk aşamada yararlı olsa da endüstriyel toplumun doğmasıyla birlikte savaşçılık, artık işlevsel olmayan hatta evrimi engelleyen bir hal almıştır. Endüstriyel toplum, doğuştan gelen özellikler, arkadaşlık ve özenli uzmanlaşmadan ziyade kazanımların kabul edilmesi ve disipline edilmiş bireyler arasındaki gönüllü iş birliğine dayanmaktadır. Dolayısıyla endüstriyel toplumu, gönüllü sözleşmeye dayanan ilişkiler ve ortak bir ahlak anlayışı bir arada tutar (Ritzer ve Stepnisky, 2014, s. 35-36). Spencer, gönüllü iş birliklerini ifade eden bu bireyler arası sözleşmeleri, toplumun temeli olarak görmüştür.

⁶ Spencer bu sosyal kurumları; genel ve yerel yönetim organları, dini ve siyasal sistemler, ordular, lonca gibi ekonomik kurumlar, endüstriyel yapılar, hayır kurumları, kulüpler vb. her tür kurum olarak sınıflandırmıştır (Spencer, 1876, s. 474).

Spencer, toplumun ideal bir ahlaka doğru ilerlediğini (Ritzer ve Stepnisky, 2014, s. 36) ve toplumsal uyumun toplumsal dayanışmanın temeli olduğunu düşünmüştür (Durkheim, 1893/2020, s. 239). Spencer'a göre toplumsal dayanışma, bilinçli bir çabayı ve müdahaleyi gerektirmeyerek kendiliğinden oluşur. Toplumsal dayanışma ve uyum için, bireylerin kendilerine bir görev atfetmeleri ve yaşanan olaylar sonucunda zorunlu olarak birbirleriyle dayanışma ilişkisi kurmaları yeterli olmaktadır. Ona göre bunun sonucunda, dayanışma kendiliğinden gerçekleşecek ve müdahale gerekmeyecektir (Ulubey, 2008, s. 49). Ayrıca Spencer'ın teorisine göre, sivil toplum da toplumsal organizmanın evriminin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Naletova vd., 2016, s. 11533).

Ferdinand Tönnies, dayanışmayı cemaat ve cemiyet (Gemeinschaft ve Gesellschaft) kavramları çerçevesinde incelemiştir. Bu kavramlarla geleneksel tarım toplumunun ve modern kentsel toplumun birbirine zıt toplumsal ilişkileri ve yaşam tarzları bağlamında aralarındaki farklılıkları ortaya koymayı amaçlamıştır. Dilimize “cemaat” olarak çevrilen “gemeinschaft” kavramı, tıpkı aile ilişkilerinde olduğu gibi, büyük ölçüde gerçek dostluklara ya da birbirine sıkı sıkıya bağlı, özel, samimi ve müşterek ilişkilere sahip bireylerin oluşturduğu bir gruptur. Cemiyet ise yabancı bir dünya gibidir ve kamusal hayatı işaret etmektedir. Cemaat, gerçek ve kalıcı ilişkilerin oluşturduğu bir birliktelik olarak, canlı bir organizma gibi görülürken cemiyet ise geçici, yüzeysel ve görünüşte ilişkilerden oluşan, yapay bir birliktelik olarak görülmektedir (Tönnies, 1887/2020, s. 39-41; Slattery, 1991/2015, s. 59-60). Cemaat, bireylerin doğal irade ile birleşmeleri sonucu oluşur ve bu birleşimle beraber, bilinçli/bireysel irade olmadan, aynı kandan olmanın gücüyle bir dayanışma gerçekleşmektedir (Sorokin, 1928/1994b, s. 58-59). Tönnies'e göre cemaatte, bireyler bütün ayırıştırıcı unsurlara rağmen birlikteliklerini korurlar ancak cemiyette, bireyler bütün birleştirici unsurlara rağmen bireysel ve ayrıktırlar (Weber vd., 2000, Aydoğan'ın önsözü, s. 21-22).

Tönnies, cemaat ve cemiyet kavramlarına, organik ve mekanik ilişkiler olarak bakmaktadır. Ayrıca Tönnies'in, cemaatin zamanla cemiyete dönüşeceği düşüncesi⁷,

⁷ Tönnies, kentleşme ile birlikte modern toplumlarda cemaat tipi dayanışmanın etkisini kaybedeceğini ve yerini bireysel çıkarların öne çıktığı, sözleşmeye dayalı dayanışmanın baskın olduğu cemiyet tipi dayanışmanın alacağını ifade etmiştir. Burada bahsedilen modern kentsel toplumlar, duygusal ilişkilerden ziyade akılcı, çıkar odaklı ve hesaba dayalı ilişkilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla cemaat toplumuna karşın cemiyet toplumunda yaşayan bireyler daha rekabetçi ve dinamiklerdir. Bu bağlamda Tönnies için dayanışma, cemaat toplumlarından ziyade çeşitli hayat tarzlarından oluşan, bireysellikten uzak, geçici ve yapay ilişkilerden oluşan cemiyetin toplumsal ilişkilerini ifade etmektedir (Ekinci, 2018, s. 4).

Durkheim'in, mekanik dayanışmanın zamanla yerini organik dayanışmaya bırakacağı düşüncesine benzemektedir. Durkheim'in teorisinde, mekanik dayanışmanın kırsal toplumda, organik dayanışmanın ise sanayi toplumunda görülmesi gibi, Tönnies'in teorisinde de cemaat kırsal toplumlarda, cemiyet de kentsel toplumlarda daha yaygın görülmektedir. Ancak Tönnies, Durkheim ile aynı kavramları kullanmış olsa da ondan farklı olarak mekanik dayanışmayı organik, organik dayanışmayı da mekanik dayanışma kapsamında açıklamaktadır (Kızılcılık 1994, s. 72-73, akt. Ayhan, 2005, s. 28).

Tönnies, gerçek dayanışmanın yalnızca bireyler arasındaki uyum ve karşılıklı anlayış çerçevesinde kurulabileceğini ifade etmiştir ve ona göre toplumsal dayanışma ve birlik duygusu bireylere yalnızca devlet aracılığıyla aşılanabilmektedir (Naletova vd., 2016, s. 11534). Tönnies ile benzer kavramlar kullanmış olsalar da Durkheim, Tönnies'in dayanışmanın ancak devlet müdahalesi ile gerçekleşebileceği düşüncesine karşı çıkmıştır, çünkü ona göre toplumsal dayanışmanın ahlaki bir boyutu vardır ve devlet müdahalesi ile gerçekleşemez (Swingewood, 1984/1998, s. 129).

Dayanışma konusunu münferit olarak ilk kez ele alan sosyal bilimci (Ekinci, 2018, s. 4), Emile Durkheim (1893/2020)'a göre toplumsal dayanışma, birçok bilinç durumunun, toplumun üyelerinde ortaklaşa bulunmasıdır; bu bilinç toplumun üyelerini birbirine bağlar ve toplumsal dayanışma oluşur (s. 141). Durkheim, iş bölümünün toplumsal dayanışmanın tek kaynağı olmasa da ana kaynağı olduğunu düşünmektedir (Durkheim, 1893/2020, s. 89). Çünkü ona göre iş bölümünün amacı "iki veya daha çok kişi arasında bir dayanışma duygusu uyandırmak" tır (Durkheim, 1893/2020, s. 82-83). Durkheim, ilk temel eseri olan "Toplumsal İşbölümü (1893)"nü toplumsal dayanışma kavramına ayırmıştır.⁸ Basit bir sosyal yapıya sahip geleneksel toplumları ve karmaşık iş bölümüne dayalı modern toplumları karşılaştırmak için mekanik ve organik dayanışma kavramlarını kullanmıştır (Slattery, 1991/2015, s. 114-115).

⁸ Ayrıca Durkheim toplumsal dayanışmanın güvenilir göstergelerini belirlemek amacıyla somut bir örnek olarak ele aldığı intihar sorununun, toplumsal dayanışma ile ilişkisini "İntihar (1897)" adlı eserinde incelemiştir. İntihar oranını, istatistiksel verilerle nicel olarak ölçülebildiği için toplumsal dayanışmanın ölçeği olarak seçtiğini belirtmiştir (Naletova vd., 2016, s. 11536) Çalışmasında intiharı sosyolojik olarak incelemiş ve intiharın gerekçesini toplumsal dayanışma ve birlik derecesi olarak görmüş; intiharın, bireyin toplumla bütünleşme derecesi ile ters orantılı olduğunu ortaya koymuştur (Swingewood, 1984/1998, s. 148-151).

Mekanik dayanışma, birtakım benzerliklerle bireyi topluma bağlayan ortak bir bilinç⁹ sonucunda ortaya çıkmaktadır (Durkheim, 1893/2020, s. 137). Geleneksel toplumlarda görülen ve toplumu bir arada tutan mekanik dayanışma, benzerliklere, ortak yaşam tarzlarına ve ortak bilince dayanmaktadır. Bu dayanışma bilinçli olarak işlememektedir ve hayatın sürekli hale gelmiş kalıplarıyla oluşmaktadır (Giddens ve Sutton, 2014/2016, s. 155). Mekanik toplumlarda bireyselliğin yeri ve toplumsal farklılıklar çok azdır ve toplumsal dayanışma/uyum hem doğal olarak hem de aile, din gibi toplumsal düzenlemeler ile sağlanmaktadır. Ancak sanayileşmeyle birlikte toplumların gelişmesi ve modernleşmesi sonucunda karmaşık iş bölümleri ortaya çıkmıştır ve insanların kırdan kente göç etmesiyle beraber mekanik dayanışma yetersiz kalarak bozulmuştur. Farklı yaşam tarzları, meslekler, bireysellik, sınıf ve statü farklılıkları artık yeni bir toplumsal dayanışma türünü yani organik dayanışmayı gerekli kılmıştır (Slattery, 1991/2015, s. 115). Mekanik dayanışma bireylerin birbirlerine benzemesini gerektirirken, organik dayanışma bunun tam tersi olarak bireylerin birbirinden farklı olmalarını gerektirmektedir. İş bölümünden doğan ve bireylerin birbirinden farklı olmasını gerektiren organik dayanışma, her bireyin kendine özgü bir kişiliği olduğu sürece mümkündür (Durkheim, 1893/2020, s. 163-164). Organik dayanışmada insanlar, ortak ve benzer bir yaşam tarzı yerine, karşılıklı dayanışma ile bağ kurmaktadır. Modern dünyada bireyler hayatlarını devam ettirebilmek için başka bir bireye bağımlıdır ve bu iş bölümü de toplumsal dayanışmayı güçlendirmektedir (Giddens ve Sutton, 2014/2016, s. 155-156). Eskiden ortak bilincin sağladığı dayanışmayı modern toplumda artık iş bölümü sağlamaktadır (Durkheim, 1893/2020, s. 211).

Durkheim'a göre insanların dayanışma biçimi değiştiğinde toplum yapısı da değişmektedir. Mekanik dayanışmanın görüldüğü toplumsal yapının temel özelliği, aynı türden ve benzer yapılardan oluşmasıdır. Organik dayanışmanın görüldüğü toplumsal yapı ise bundan çok daha farklı olarak, her biri özel bir role sahip ve kendileri de farklı unsurlardan oluşan yapılardan oluşmaktadır. Bu iki toplum türünden biri ilerlerken diğeri

⁹ Durkheim (1893/2020), mekanik dayanışmayı üzerine kurduğu ortak bilinç kavramını, “bir toplumu oluşturan üyelerin ortalamasında yaşayan inanç ve duyguların tümü, kendine özgü yaşamı olan belli bir dizge oluşturur; buna ortak bilinç denilebilir” şeklinde tanımlanmıştır (s. 109). Ortak bilincin tek bir organı yoktur, dağılmış ve bütün topluma yayılmış durumdadır. Bireylerin özel durumlarından bağımsız, kalıcı ve değişmezdir. Ortak bilinç nesilden nesle değişim göstermeyen ve nesiller arasındaki bağı sağlayan bir olgudur (Durkheim, 1893/2020, s. 109-110).

gerilemektedir ve ilerleyen tür iş bölümünün temelini oluşturduğu organik toplumdur (Durkheim, 1893/2020, s. 213-232).

Son olarak Durkheim'in analizini değerlendirdiğimizde başka analizlerle benzer ya da ayrışan yönleri olduğu görülmektedir. İlk olarak Durkheim iş bölümünün toplumsal dayanışmayı arttıracacağını ifade etmiştir ve Karl Marx'ın iş bölümünün toplumu böleceği düşüncesine karşı çıkmıştır (Slattery, 1991/2015, s. 119-120). Durkheim, "Toplumsal İşbölümü" eserinde en çok atıfta bulunduğu sosyal bilimci Herbert Spencer'ın ise toplumsal sözleşme varsayımının iş bölümü ile bağdaşmadığını ifade etmiş ve onun görüşlerini eleştirmiştir (Durkheim, 1893/2020, s. 240). Ferdinand Tönnies'in "Cemaat ve Cemiyet" eserindeki düşüncelerine de karşı çıkmıştır. Tönnies'in cemaat ve cemiyet kavramları ile Durkheim'in mekanik ve organik dayanışma kavramları birbirine benzese de Tönnies dayanışmanın ancak devlet müdahalesi ile gerçekleşebileceğini ifade ederken, Durkheim ise bunu tam tersini ifade etmiş ve onu eleştirmiştir (Swingewood, 1984/1998, s. 129-130).

Max Weber de bahsedilen diğer sosyal bilimciler gibi toplumu ve dayanışmayı toplumsal ilişkiler temeline dayandırarak incelemiştir. Ancak Durkheim dayanışmayı daha makro düzeyde ele alırken, Weber dayanışmayı bireyler arasındaki toplumsal ilişkilere odaklanarak daha mikro düzeyde ele almıştır. Weber'e göre toplumsal ilişkiler ancak bireysel çıkarları aşan ve bireyler arasında bir bağ kuran çıkarlara yönelikse sağlam ve dayanışmacıdır. Ona göre dayanışma, bireyler arasındaki sosyal ilişkilerin özelliklerini belirlemektedir (van Oorschot ve Komter, 1998, s. 7). Weber'e (1922/2014) göre dayanışma şu durumlarda gerçekleşmektedir; doğum ya da ortak bir yaşama dayalı geleneksel topluluklarda (aile gibi), kaba güç ile yaşam fırsatı tekeli kurmuş kapalı ilişkilerde (eski siyasal topluluklar gibi), üyelerin kendi yürüttükleri kâr amaçlı derneklerde ve bazı durumlarda işçi örgütlerinde (s. 87). Weber'in dayanışma kavramı, onun temel fikirleri olan "toplumsal eylem, toplumsal ilişki ve toplumsal sınıf" tan kaynaklanmaktadır. Weber dayanışma kavramına, "Ekonomi ve Toplum (1922)" eserinde çok az yer vermiş olsa da onun dayanışma düşüncesi, "topluluk oluşumu/topluluklaşma (Vergemeinschaftung)" ve "toplumlaşma (Vergesellschaftung)" olarak bahsettiği iki toplumsal ilişki türüne bağlı olarak çıkarılabilmektedir (Stjernø, 2005, s. 37-38). Bir toplumsal ilişkide; toplumsal etkinliğin yönü, bireylerin aynı topluluğa üye olmalarındaki öznel (geleneksel ya da duygusal) duygularına dayalı ise ona

“topluluk oluşumu” denilmektedir. Ancak toplumsal etkinliğin yönü, mantıksal çıkarlar arasındaki bir uzlaşma veya bu çıkarlar arasındaki uyuma¹⁰ dayalı ise buna “toplumlaşma” denilmektedir (Weber, 1922/2014, s. 75-76). Weber’in bu ayrımı, Tönnies’in cemaat ve cemiyet kavramlarına ve Durkheim’in mekanik ve organik toplum ayrımına benzemektedir (Aksan, 2014, s. 20) ancak içerikleri açısından farklıdır.

Tocqueville’ye göre sivil toplumun içerisindeki bireyler arasında gerçekleşen yatay dayanışma, bireylerin ortak amaçları için özgür ve serbest iş birliği(dernek) kurmalarını sağlayan temel dayanışma biçimidir (Dericioğulları Ergun, 2016, s. 94). Bireyler, toplumsal sorunlarla ilgilenmek zorunda kaldıklarında, zorunlu olarak bireysel menfaat alanlarından çıkarlar ve aslında diğerlerinden bağımsız olmadıklarını ve iş birliği yapmaları gerektiğini fark ederler. Eğer bireyler, kendilerini ve özgürlüklerini korumak için diğer bireylerle iş birliği yaparak birleşmeyi başaramazlarsa, eşitlik ve despotluk güçlenecektir. Burada birleşmeden kasıt, sivil yaşamdaki örgütlenmelerdir ve bu örgütlenmeler siyasal değildir. Bu örgütlenmeler, çok sayıda bireyin ortak bir amaca odaklanmalarını ve gönüllü olarak bu amacın peşinden koşmalarını sağlamaktadır. Geçmişteki aristokratik toplumlarda, bireyler zaten bütünden ayrılmadıkları için bir araya gelme ihtiyacı duymamışlardır ancak günümüzdeki demokratik toplumlarda bireyler birbirinden bağımsız ve zayıf olduklarından dolayı kendi başlarına hiçbir şey yapamazlar ve özgürce örgütlenerek birbirlerine yardım etmeyi öğrenmezlerse çaresiz bir durumda kalmaları kaçınılmaz olmaktadır (de Tocqueville, 1835/2016, s. 540-545). Kısaca, Tocqueville’ye göre bireyler ortak amaç ve çıkarları için bir araya gelerek sivil toplumu oluşturmaktadırlar. Bu bağlamda dayanışmayı, sivil toplum üzerinden açıklamaktadır.

Sanayi devrimi sonrası artan bireyselleşme ve 20. yüzyıldan itibaren yaşanan küreselleşme ile birlikte toplum tipinin değişmesi, dayanışmanın da değişip dönüşmesine neden olmuştur. Bu dönemde çağdaş sosyal bilimciler de dayanışmayı, klasikler gibi toplum odaklı değil; grup dayanışması odaklı, risk, güven ve bireyselleşme kavramları çerçevesinde sosyal dayanışmalar olarak açıklamaya çalışmıştır. Bu çağdaş sosyal bilimcilerden bazılarının dayanışmayı nasıl açıkladıklarına baktığımızda; Simmel’in “bireyler arasındaki ilişkiler ve etkileşim ağları” ile grup dayanışması bağlamında,

¹⁰ Ancak Weber’e göre toplumsal dayanışma sadece uyum ve gönüllülük ile ilişkilendirilmemelidir ve en yakın toplumsal ilişkilerde bile çatışma ve zorlama yaygın bir şekilde görülmektedir. Ona göre toplumsal dayanışmanın temelinde bireylerin birbirlerine biz olma hissi ile davrandıklarında ortaya çıkan dostluk duygusu yatmaktadır (van Oorschot ve Komter, 1998, s. 8).

Parsons'un "bağlılık (sadaikat)" temelinde toplumsal sistem ile, Hechter'in "etkileşim, bağımlılık ve kontrol" kavramları çerçevesinde grup dayanışması olarak, Fukuyama'nın "sosyal sermaye" ve "güven" kavramlarıyla, Beck'in "risk ve bireyselleşme" kavramları çerçevesinde geleneksel dayanışmanın düşüşü ve modern toplumlarda endişeye bağlı bir dayanışma olarak, Rorty'nin "şefkat, olumsuzluk ve biz" kavramları ile ve Habermas'ın da "kamusal alan" ve "iletişimsel eylem" kavramlarını kullanarak açıkladığı görülmektedir.

Georg Simmel dayanışma kavramını, toplumsal farklılaşma ve toplumsal düzen çerçevesinde gündelik ilişkilerde bireyin durumuna odaklanarak incelemiştir (Aksan, 2014, s. 21). Simmel'e (2009) göre, "toplum, onun aynı anda hem içinde hem de dışında duran varlıklardan oluşan bir yapıdır" (s. 40). Simmel'in burada ifade ettiği şey, birey ile grupların kaynaşarak yeni bir yapı oluşturmasıdır ve bu da "ortak bir hayat temeli"nden kaynaklanmaktadır (Simmel, 2009, s. 37). Dolayısıyla Simmel, bireyleri birbirine bağlayan ilişki biçimlerinin ve bu ilişkileri belirleyen ortak çıkarların bir toplum oluşturduğunu ifade etmektedir (Simmel, 1895, s. 301-302). Ortak temel çıkarlara dayalı ve bütün bağlardan ayrı olarak, birbirine benzer hale gelmiş iki ya da daha fazla grup arasında kurulan fiili ilişkilerle birlikte uzmanlaşma ve toplumsal çeşitlilik sonucunda dayanışma gerçekleşmektedir.¹¹ Toplumsal farklılaşma süreci, farklı grupların benzer üyeleri arasında bir dayanışma hissi ve fiili ilişkiler yaratır. Bu farklılaşma, grubun başlangıçta mekânsal, zihinsel ve ekonomik sınırlarını aşması ve bireyselleşmesi sonucunda birbirlerini itici bulmaları durumunun artmasıyla bağlantılı olarak, tek grubun özgün ve merkezci güçlerini diğer gruplarla arasında köprüler kuran bir merkezkaç eğilimle tamamlama ihtiyacı ve eğilimidir (Simmel, 2009, s. 233-234). Burada bahsedilen bireyselleşmenin artmasıyla birlikte toplumsal dayanışmanın, daha soyut kalacak ve özgülleşerek grup ilişkilerinde ortaya çıkacak olmasıdır (Aksan, 2014, s. 22).

¹¹ Simmel, çatışma ve paranın da birer toplumsal form olarak toplumsal dayanışma üzerinde etkili olduğunu ifade etmiştir. Ona göre gruplar arasındaki rekabet, grup içi dayanışmayı artırır ve çatışma bir tür birlik sağlama aracıdır. Simmel çatışmanın, Marx ve diğer araştırmacıların ifade ettiği yıkıcı ve olumsuz yanlarını kabul etse de insanları birbirleriyle bağlar kurmaya zorlaması ve bunun da toplumsal dayanışmayı artırması nedeniyle olumlu yanlara da sahip olduğunu düşünmüştür. Para ise toplumsal güveni temsil etmesi anlamında toplumsal dayanışmayı artırır. Yani bireyler, parayla bir mal veya hizmet aldıklarında bunun daha sonra başka bir ihtiyaç için kullanılabileceğini kabul ederler ve bu güven, bireylerin topluma olan inançlarını ve bağlılıklarını artırır. Buna ek olarak ona göre, paranın vergilendirilmesiyle de yeni bir toplumsal dayanışma temeli gelişmektedir (Turner vd., 1981/2012, s. 297-309).

Talcott Parsons (1951/1991)¹² toplumla ilgili olarak dayanışmayı, sorumluluğun topluma yayılmasıyla birlikte, bireyler arasındaki bağlılığın kurumsallaşmış hali olarak tanımlamıştır (s. 71). Ona göre dayanışma, tüm toplulukların temel ortak paydasıdır (Parsons, 1951/1991, s. 272). Parsons dayanışma eylemini, öz-yönelimli (kendine yönelimli) eylemle çelişen kolektivite (toplum yönelimli) eylem olarak ifade etmiştir. Toplum yönelimli eylem, bir grubun ya da daha geniş bir sosyal sistemin çıkarlarını ve tutarlılığını hedeflerken, kendine yönelimli eylemin böyle bir hedefi yoktur. Parsons dayanışmayı kısaca, “toplumun bir üyesi olarak sorumluluk almak” şeklinde tanımlamıştır. Bu durum, gruba veya sisteme bağlı olmaktan fazlasını içerir. Bu bağlılık toplum yönelimli eylemde gönüllülüğe dayalı bir davranıştır (van Oorschot ve Komter, 1998, s. 9). Parsons’a göre bağlılık (sadakat), dayanışmanın kurumsallaşmamış öncüsüdür ve dayanışma bunun bir adım ötesine geçerek, kurumsallaşmış rol yükümlülüklerinden ve bunlara uyulmasından kaynaklanmaktadır (Parsons, 1951/1991, s. 64-65). Dayanışma bireyin, eylemlerine karşı başkalarının ne tepki vereceğini umursadığı, toplumsal sistemin çıkarları doğrultusunda sorumluluklarını yerine getirdiği ve bu sorumluluk bilinciyle beraber ortak değerleri paylaşan bireyler arasında meydana gelmektedir (Parsons, 1951/1991, s. 26).

Michael Hechter (1988), dayanışma kavramını rasyonel seçim teorisi çerçevesinde grup dayanışması olarak ele almıştır (s. 6). Ona göre bir grup ne kadar dayanışma içerisinde olursa üyelerinin üzerinde bıraktığı etki de o kadar büyük olur. Gruplar üyelerine, grubun çıkarları doğrultusunda hareket etmeye yönelik yükümlülükler verir ve bu yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlayarak onları etkiler (Hechter, 1988, s. 8). Hechter (1988) grup dayanışmasını iki temel işleve dayandırmıştır; kurumsal yükümlülüklerin kapsamı ve grup üyelerinin bu yükümlülüklere uyma derecesi (s. 18). Dayanışma, grup üyelerinin yükümlülüklerine uyma kapasitesine göre değişmektedir ve grup dayanışması, üyelerin gruba bağımlı olduğu ve davranışlarının grup temsilcileri tarafından kontrol edildiği ölçüde artmaktadır. Dolayısıyla, gruba bağımlılık ne kadar azsa dayanışma o kadar az; bağımlılık ne kadar fazla ise dayanışma da o kadar fazla

¹² Parsons’un temel kaygısı, toplumsal bütünleşmedir. Dayanışmanın, bütünleşmeyi ve toplumsal düzeni sağlamadaki rolü üzerinde fazla durmamıştır. Toplumsal Sistem (1951) eserinde dayanışmaya kısaca atıfta bulunmuştur ve bu yayınından yirmi yıl sonra Modern Toplumların Sistemi (1971) ve Politika ve Sosyal Yapı (1969)’da toplumsal bütünleşme ve dayanışmayı tekrar ele almıştır. Bu eserlerinde, toplumsal bütünleşme ve dayanışma konusundaki endişeleri daha belirgindir (Stjernø, 2005, s. 289).

olmaktadır. Kısacası, bağımlılık ve grubun kontrol kapasitesi dayanışmanın belirleyicileridir ancak sadece birinin varlığı yeterli olmamaktadır (Hechter, 1988, s. 52-53). Hechter'e göre gruplar ancak üyelerin katkılarıyla çalışabilir ve grubun üyelerin katkısına bağlı olması kadar bireyler de grubun üretimine bağlıdır (van Oorschot ve Komter, 1998, s. 10). Bu noktada grubun üretim kapasitesi önem arz etmektedir çünkü üyelerin diğerlerinin katkısını göremediği ya da anlayamadığı gruplarda bedavacılık düşüncesi oluşabilir ve bu da grup dayanışmasını aşındırabilir. Buna göre Hechter için dayanışmanın temel koşulu, grup üyelerinin birbirlerini izleyip cezalandırabilmeleri ve bedavacılığı önleyebilmeleridir. Dolayısıyla dayanışma etkileşime bağlıdır (Stjernø, 2005, s. 293).

Ulrich Beck, toplumsal dayanışmayı bireyselleşme ve risk¹³ kavramları çerçevesinde ele almıştır. Modernleşmeyle birlikte üretici güçlerin katlanarak büyümesi, daha önce eş görülmemiş bir boyutta potansiyel tehdit ve tehlikeleri beraberinde getirmiştir (Beck, 1986/2011, s. 21). Modern toplumların gelişimi, insanların maruz kaldıkları risklerin doğasını değiştirmiştir. Modern toplumda vatandaşların sahip olduğu güvenlik seviyeleri, geleneksel dönemlerle kıyaslandığında bireyleri aile ve yerel topluluklarla olan bağlardan, yani dayanışma zorunluluğundan kurtarmıştır. Dolayısıyla Beck analizinde, geleneksel toplumsal dayanışmanın düşüşünü, modernleşmenin bir sonucu olarak ifade etmiştir ve bunun sonucunda ortaya çıkan yeni dayanışma biçimlerinin ortaya çıkma potansiyelini sorgulamıştır (Crow, 2010, s. 53-54). Beck'e göre geleneksel yani sınıflı toplumdan, risk toplumuna geçiş sürecinde ortaklığın (dayanışmanın) niteliği değişmeye başlamıştır. Ona göre sınıflı toplumdaki "eşitsiz" toplumun değer sistemi, risk toplumunda yerini "emniyette olmayan" toplumun değer sistemine bırakmıştır. Sınıflı toplumun rüyası, herkesin pastadan payını istemesi ve alması iken, risk toplumun rüyası ise herkesin zehirlenmekten korunmasıdır. Bu iki toplumda insanları bir araya getiren, harekete geçiren ve bölen toplumsal durumlar farklılık göstermektedir. Sınıf toplumunu harekete geçiren güç "Açım!" şeklinde özetlenebilirken, risk toplumunu harekete geçiren güç ise "Korkuyorum!" olarak ifade edilebilmektedir. Bu bağlamda Beck'e göre ihtiyaç dayanışması yerini endişe dayanışmasına bırakmaktadır. Dolayısıyla risk toplumu, endişe

¹³Beck (1986/2011, s. 25), risk kavramını "bizatihi modernleşmenin doğurduğu tehlikeler ve emniyetsizliklerle sistemli mücadele" şeklinde tanımlamıştır ve ona göre risk, modernleşme olgusu ile doğrudan bağlantılıdır.

kaynaklı dayanışmanın¹⁴ ortaya çıktığı bir dönemi betimlemektedir (Beck, 1986/2011, s. 71).

Francis Fukuyama sanayi sonrası dönemde çözünen toplumsal ilişkilere odaklanarak toplumsal dayanışmayı hem sebebi hem de sonucu olarak gördüğü “güven” kavramı ve değişip farklı formlara bürünen toplumsal ilişkiler çerçevesinde ele almıştır (Aksan, 2014, s. 31). Fukuyama’ya göre (1995/1998) “genel bir kural olarak, güven duygusu, bir toplum düzenli ve dürüst davranışlara beklenti yaratacak şekilde, bir dizi ahlaki değeri paylaştığı zaman yükselir” (s. 142). Bir topluluk, ahlaki değerleri daha talepkâr oldukça ve o topluluğa girebilmek için gereken nitelikler arttıkça, topluluk üyelerinin karşılıklı güven ve dayanışma düzeyleri de artar. Ancak bireyselliğin hâkim olduğu toplumlarda, bireyler kendi çıkarlarını grup çıkarlarının önüne koyduğu için kendi başına buyruk davranma sorunu ortaya çıkar. Bu kendi başına buyruk olma problemi, toplumsal dayanışmanın yüksek olduğu toplumlarda, bireyin kendi çıkarlarıyla grubun çıkarlarını sıkı bir şekilde özdeşleştirerek, hatta grup çıkarını bireysel çıkarın önüne koyarak hafifletilebilir (Fukuyama, 1995/1998, s. 143-145). Fukuyama, sanayileşmeyle birlikte yaşanan toplumsal çözülme sonucunda, sosyal sermayenin¹⁵ ve dayanışmanın zayıfladığını söylemektedir. Buna karşın grup içerisindeki dürüstlük ve karşılıklı güven ile kurulan bağların, grup bağlarını ve dayanışmayı arttıracaklarını, ahlaki değerler ve toplumsal kurallar ile sosyal sermayenin güçleneceğini ve toplumsal dayanışmanın sağlanacağını ifade etmektedir (Öztürk, 2019, s. 58). Ayrıca Fukuyama, grup dayanışması ile ilgili olumsuz düşüncelere sahiptir. Ona göre grup dayanışmasının temelinde yer alan sosyal sermaye, yapısı gereği negatif dışsallıklara eğilimli olduğundan dolayı birileri için kazanç anlamına gelirken, birileri için kayıp anlamına gelebilmektedir. Bu bağlamda grup içindeki dayanışma, grubun dışındakilerle olan dayanışmayı azaltabilmektedir (Aksan, 2014, s. 32-33).

¹⁴ Beck’in bu dayanışma analizinden daha sonraki tarihlerde yaptığı analizlerde, karşımıza risk toplumu ile eş anlamlı olarak kullandığı “kozmpolit dayanışma” ifadesi çıkmaktadır (Aksan, 2014, s. 30). Kozmpolit dayanışma, daha çok iklim değişikliği gibi küresel risk ve felaketler üzerine yoğunlaşmıştır (Beck, 2013, s. 8).

¹⁵ Sosyal sermaye temel olarak, toplumun ortak değerleri ve normlarından oluşmaktadır. Fukuyama sosyal sermayeyi, bireylerin ortak amaçları için, organizasyonlar ya da gruplar halinde birlikte hareket edebilme yeteneği (Fukuyama, 1995/1998, s. 23) veya bir toplumda ve o toplumun bazı bölümlerinde güven duygusunun hâkim olmasından doğan bir yeti olarak tanımlamaktadır (Fukuyama, 1995/1998, s. 37).

Richard Rorty (1989/1995)'e göre dayanışma, düşünce ile keşfedilen bir olgu değil, yaratılan bir olgudur ve tanımadığımız insanların acılarına ve yoksunluklarına duyarlılığımızı arttırmamız yoluyla yaratılacaktır (s. 19). Ona göre dayanışmanın en güçlü olduğu durum, dayanışma halinde olduğumuz insanları “bizden biri” olarak düşündüğümüz ve “biz” sözcüğünün insanlıktan daha sınırlı ve yerel bir anlam taşıdığı durumdur (Rorty, 1989/1995, s. 266). Rorty'e göre dayanışma, bizim gibi olan insanlara karşı duyulan şefkat duygusuna dayanır. Bu bağlamda dayanışma duygusu zorunlu olarak, “biz” ve “onlar”ı oluşturan benzerlik ve farklılıklar üzerine kuruludur. Ancak daha önce “onlar” olarak tanımlanan bireyleri de “biz”e dahil olacak şekilde kapsayan bir empati, dayanışmayı geliştirilebilir (Stjernø, 2005, s. 309-310). Rorty, dünyadaki acıyı ve zulmü yok edecek, insanların sorunlarını çözecek ve dayanışmayı genişletecek bir liberal toplum ütopyası önermiştir. Bu ütopya sadece belli bir toplumda değil, dünya çapında dayanışma duygusunu güçlendirmeye yöneliktir. “Olumsuzluk, ironi ve dayanışma” kavramları temelinde liberal bir toplum düzeni kurmaya çalışan Rorty, toplumda başka insanlarla empati kurarak, onları olumsuzlukları kapsamında kavrayarak ve tüm farklılıkları dışarıda bırakarak dayanışmanın oluşturulabileceğini iddia etmiştir (Ekinci, 2018, s. 18-20).

Modern anlamda toplumsal dayanışma tartışmasına en önemli katkı, belki de Jürgen Habermas'ın iletişimsel eylem kuramında bulunmaktadır (Stjernø, 2005, s. 302). Habermas dayanışmayı, iletişimsel eyleme¹⁶ dayandırmıştır (Habermas, 1981/2001, s. 571). Dayanışma, karşılıklı ilgi anlamına gelen, başkalarının refahıyla ilgili olan, ortak bir yaşam biçiminin parçasıdır ve Habermas'a göre bu karşılıklılık dayanışmayı hayırseverlikten ayırmaktadır (Stjernø, 2005, s. 302). Dolayısıyla toplumsal dayanışmanın oluşabilmesi için, toplumu oluşturan özneler arasında eşit derecede karşılıklı saygı ve dayanışma duygusu olmalıdır (Habermas, 1987, akt. Ekinci, 2018, s. 16).

Habermas'a göre modernite ile birlikte özneler arası iletişim bozulmuş ve her şey araçsallaştırılmaya başlanmıştır. Modernitenin bu hatasının giderilmesi için Habermas, özneler arasındaki iletişimin yeniden inşa edilmesi gerektiğini savunmuş ve toplumsal dayanışmayı da bu bağlamda değerlendirmiştir. Kamusal alanın ve günlük hayatın

¹⁶ Habermas (1981/2001) iletişimsel eylem kavramını, tarafların bireysel eylemlerini birbirlerine göre ayarladıkları ve çekincesizce koordine ettikleri tüm etkileşimler olarak tanımlamıştır (s. 313).

rasyonelleştirilmesi gerektiğini ve bunun da iletişimsel eylem ile mümkün olabileceğini savunmuştur. Modern toplumda toplumsal dayanışmanın temeli olan iletişimsel eylemin yerini kapitalist sistemin para ve iktidar mekanizmaları almış ve bu da dayanışmayı ortadan kaldırmıştır. Buna çözüm olarak Habermas, para-iktidar ve toplumsal dayanışma arasındaki dengenin yeniden oluşturulmasını savunmuştur (Ekinci, 2018, s. 13-14).

İdeal bir toplum düzeninin oluşması ve sürdürülebilmesi için iletişimsel eylemin yanı sıra kamusal alan da önem taşımaktadır. Çünkü iletişimsel eylem, kamusal alanda gerçekleşir ve toplumun tümü için yarar sağlar. Günümüzde iletişimsel eylem, internet ve sosyal medya aracılığıyla gerçekleşmekte ve internet üzerinden bir kamusal alan oluşmaktadır (Yıldırım, 2019, s. 73). İnternet aracılığıyla gerçekleşen iletişimsel eylem ve oluşan kamusal alan hakkında olumlu ve olumsuz farklı görüşler bulunmaktadır. Sonuç olarak iletişimsel eylem ve kamusal alanın gelişmesi, toplumsal dayanışmanın gelişmesini ve artmasını mümkün kılmaktadır.

2000'lerden itibaren teknolojik gelişmeler ve internetin yaygınlaşması ile toplumsal yapı değişime uğramış, enformasyon toplumunun bir ürünü olarak ağ toplumu ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak sanayi devrimi sonrasında geleneksel toplumlardaki toplumsal dayanışmanın dönüşerek modern toplumlardaki küreselleşme ve bireyselleşme sonucu sosyal dayanışmalara evrilmesi gibi, sosyal dayanışmalar da Castells'in tanımladığı ağ toplumunun ortaya çıkmasıyla beraber dijital/sanal dayanışmaya dönüşmüştür. Castells, Habermas'ın iletişimsel eylem kuramını günümüzdeki sosyal ağlarda gerçekleşen örgütlenmeye ve toplumsal hareketlere uyarlamıştır (Sucu, 2016, s. 109) ve internetin kitlesele iletişimde, çok yönlü ve yatay iletişim ağları sayesinde teknolojik ve örgütsel bir dönüşüm yarattığını ve 21. yüzyılın toplumsal hareketlerinin oluşturduğu yeni toplumsal yapı olan ağ toplumunun özünün bu olduğunu ifade etmiştir (Castells, 2012/2013, s. 190).

Günümüz dünyasında dayanışma karşımıza oldukça sık çıkmaktadır. Çünkü hem internet uygulamaları hem de sosyal medya ile dayanışma sanal ortama kayarak dijitalleşmiş ve görünürlüğü artmıştır (Solmaz, 2021a, s. 297). Tarihsel süreçte sosyal bilimcilerin dayanışma konusundaki görüşlerini toplum yapısıyla bağlantılı olarak açıklamaları toplumdaki değişimlerin dayanışmayı da değiştirdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla toplum dijital bir topluma ya da Castells'in ifadesiyle ağ toplumuna

dönüşürken dayanışma da dönüşerek sanal dayanışma halini almıştır. Bu durum göz önünde bulundurularak bu çalışmada sosyal ağ platformları üzerinden gerçekleşen sanal dayanışma ve sanal örgütlenmeler(cemaatler) Castells'in ağ toplumu çerçevesinde ele alınmıştır.

1.2.1. Manuel Castells: Ağ Toplumunda Toplumsal Dayanışma

Manuel Castells, 1970'lerden itibaren gerçekleşen enformasyon teknolojisi devrimi ve 1980'lerde küreselleşen kapitalizm süreçleri sonucunda, yeni iletişim araçlarının da yaygınlaşmasıyla ekonomik, siyasal, kültürel ve tüm sosyal hayatta yaşanan dönüşümün yarattığı yeni toplum tipini "ağ toplumu" olarak tanımlamaktadır. Ona göre bu yeni toplum tipi zamansal, uzamsal ve ilişkiler hakkında birçok şeyi dönüştürerek yeni algı kalıpları yaratmıştır (Sucu, 2016, s. 76-77). Castells (2012/2013), internetin kitlesel iletişimde, yatay ve çok yönlü iletişim ağları ile teknolojik ve örgütsel bir dönüşüm yarattığını ve 21. yüzyıl toplumsal hareketlerinin oluşturduğu yeni toplum tipi olan ağ toplumunun özünün bu olduğunu ifade etmiştir (s. 190).

Castells (1996/2008), ağ toplumun temellerini; "hammaddesinin enformasyon olması, yeni teknolojilerin etkilerinin yayılımı, bu yeni enformasyon teknolojilerini kullanan sistemin ya da ilişkiler kümesinin ağ kurma mantığında olması" ve bu yeni enformasyon teknolojilerinin esnek ve yenilikçi yapısıyla kurum ve örgütlerin kökten değiştirilmesini sağlaması olarak sıralamıştır (s. 89-90).

Ağ toplumu, çeşitli enformasyon ağlarından oluşan bir toplumsal örüntüdür. Ağlar da bu örüntünün merkezsiz ve düğümlerden oluşan toplumsal yapılanmasıdır (Kökalan Çımrın, 2011, s. 70). Castells (1996/2008) "ağ" kavramını, "birbiriyle bağlantılı düğümler dizisi" olarak tanımlamaktadır (s. 622). Burada bahsedilen düğümler, hangi somut ağdan bahsedildiğine göre değişmektedir. Örneğin enformasyon çağında kültürel ifadenin ve yeni medyanın küresel ağında düğümler; televizyon, bilgisayar ortamları gibi sinyal üreten, gönderen ve alan seyyar aygıtlardır. Ağların içindeki bu düğümler arasındaki akışlarda mesafe yoktur ve iletişimleri çok hızlıdır. Ağlar, sınırsız bir şekilde genişleyebilen ve ağ çerçevesinde aynı değer ve amaçlarla iletişim kurulması halinde yeni düğümlerle bütünleşebilen açık bir yapıdadır ve ağların temeli iletişime dayalıdır. Dolayısıyla bir mekâna ve zamana bağlı kalmak istemeyen toplumsal örgütlenmeler için ağlar çok işlevsel araçlardır (Castells, 1996/2008, s. 622-623). Ağlar arasındaki iletişimin

çok hızlı olması sayesinde insanlar çok kolay, ucuz ve hızlı bir şekilde bir araya gelebilmektedir. Kısa süre içinde birbirinden haberdar olan insanlar hem sosyal ağlarda hem de fiziki ortamlarda bir araya gelerek ortak bir soruna karşı beraber hareket edebilmektedir (Çaycı ve Karagülle, 2014, s. 6373). Castells, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sosyal sorunların çözümünde ön şart olduğunu ifade etse de teknolojinin tek başına sosyal sorunları çözemeyeceğini vurgulamıştır (Yıldırım, 2001, s. 235).

Castells (1996/2008), internet ve kablosuz ağların gelişimiyle ortaya çıkan yeni iletişim araçlarının, ağın ve ağa bağlı olan tüm bireylerin iletişim biçimlerinde köklü değişiklikler yaratacağını ifade etmiştir (s. 473). Dolayısıyla internet tabanlı bir toplum olan ağ toplumu hem sosyal hayatta hem sanal ortamda toplumun bir parçası olarak dönüştürücü bir olgudur (Göker ve Doğan, 2011, s. 200). İnternet ve kablosuz ağlar (sosyal ağlar) üzerinden kurulan iletişim, birçok kişiden birçok kişiye iletilen, çok sayıda kişiye ulaşarak dijital haldeki bilgiyi yakın çevremize ve dünyaya aktaran ve sonsuz ağlara bağlanmayı sağlayan mesajları işlediği için kitlesel bir iletişimdir (Castells, 2012/2013, s. 21). Castells'e (2012/2013) göre internet, insanları, verileri, örgütleri, her şeyi birleştirmiş ve oluşturduğu bu sosyal ağ, sosyo-kültürel ve ekonomik her türlü faaliyetin gerçekleştirildiği bir platform haline gelmiştir (s. 200).

Sosyal ağlar, bireylerin ortak bir sorun karşısında örgütlenerek, toplumsal tepki (Çaycı ve Karagülle, 2014, s. 6374) ve dayanışma gösterdikleri sanal ortamlardır. Bu ağların en önemli özellikleri Castells'in (1996/2008) ifade ettiği gibi zamana ve mekâna bağlı kalmamalarıdır. Benzer hayatlar yaşayan ya da aynı amaç, görüş ya da soruna sahip bireyler bu ağlar sayesinde dünyanın farklı yerlerinde olsalar da eşzamanlı ve hızlı bir şekilde örgütlenebilmekte ve kolektif küresel dayanışma ağları kurarak görünürlüklerini, bilinirliklerini ve etkilerini arttırabilmektedirler (Çaycı ve Karagülle, 2014, s. 6373). Dolayısıyla ağ toplumu, zaman ve mekân sınırlarını ortadan kaldırarak etkileşimli ve katılımcı bir şekilde birçok bireyin aynı anda çevrimiçi olarak bir arada bulunmasını sağlamakta ve yeni örgütlenme biçimlerinin ve toplumsal hareketlerin doğmasına sebep olmaktadır (Sucu, 2016, s. 95-96). Yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı ve öneminin artması ağ toplumunun oluşumunda önemli bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hareketlerin temel amacı, dünyayı hem fiziki hem de sosyal açıdan daha yaşanılabilir hale getirmektir. Ağ toplumunda öne çıkan siyasi-toplumsal hareketler ise feminizm ve çevre hareketleridir. Sanayi toplumunda işçi hareketi ne ise ağ toplumunda çevre hareketi de

Castells için odur. Çevre hareketi sadece çevre sorunlarını değil, çevresel adalet adı verilen bir anlayışla işçilerin, fakir kır ve kent topluluklarının, evsizlerin ve kadınların sorunlarını da kapsamaktadır (Yıldırım, 2001, s. 233).

İnsanlığın kurduğu en büyük ağ olarak internetin ağ toplumu açısından en önemli özelliği, birbirinden çok uzakta olan bilgisayarları birbirine bağlamasıdır. Bu durumu sağlaması, küreselleşmeye yeni bir boyut kazandırarak onu tüm evlerde hissedilir kılmış ve çevrimiçi bir toplumsal yapının doğmasına sebep olmuştur. Sanallığa dayalı bu yeni toplum biçimi, oldukça fazla bir yayılma ve örgütlenme imkânı sunarak, birçok bireyin eşzamanlı ve çevrimiçi olarak bir arada bulunmasını sağlamış ve yeni bir eylem ve örgütlenme biçimi oluşturmuştur. İnternete dayalı olarak oluşan bu ağ toplumu içerisinde en çok dikkat çeken nokta iletişimin interaktif (etkileşimli) olmasıdır. Bu interaktif iletişimi de en fazla sosyal medya ağları sağlamaktadır. Bu sosyal medya ağlarında sosyal olaylar etrafında şekillenen örgütlenmeler meydana gelmektedir (Göker ve Doğan, 2011, s. 177-178). Günümüzde internet ve sosyal medya kullanımının oldukça fazla artış göstermesi ve hayatımızın her alanına işlemleri, internet ve sosyal medya ağlarının ağ toplumunda örgütlenmek için de kullanılmasını zorunlu kıldığı söylenebilir.

İnternete dayalı iletişim ve sanallığa bağlı ağ toplumu yeni bir kamusal alan yaratmaktadır (Sucu, 2016, s. 109). Castells (2012/2013), sosyal medya ağlarının iletişim ve örgütlenmedeki rolüne ve yarattığı kamusal alana dair görüşlerini, “Facebook, YouTube ve Twitter üzerinden serbest iletişim ile kent uzamının işgali arasındaki bağlantı, Tunus isyanının başlıca özelliği haline gelen, başka ülkelerde ortaya çıkacak hareketleri haber veren melez bir özgür kamusal alan yarattı” sözleriyle ifade etmiştir (s. 35). Ona göre yatay ve çok biçimli ağlar ‘birliktelik’ yaratmaktadır ve ağların yataylığı iş birliği ve dayanışmayı desteklemektedir (Castells, 2013, s. 194-195).

İnternet ağına dayalı yeni sosyal yapılanmalara baktığımızda karşımıza ‘sanal cemaatler (topluluklar/örgütlenmeler)’ çıkmaktadır (Göker ve Doğan, 2011, s. 179). Toplumsal dayanışmanın dönüşümü başlığında daha önce yer verilen, Tönnies’in geleneksel toplumlardaki cemaat ve cemiyet kavramları, ağ toplumdaki sanal cemaatlerin kökenini oluşturmaktadır. Sanal cemaatler, fiziki ortamda hiç karşılaşmamış bireylerin birbirleriyle internet aracılığıyla iletişime geçtiği ve ortak ilgi alanları ve amaçlar çerçevesinde oluşturdukları sanal birlikteliklerdir (Göker ve Doğan, 2011, s. 179). Facebook, Twitter

vb. sosyal ağlar üzerinden kurulan bu sanal cemaatler aynı yaşam tarzına, zevklere (Çolaker, 2020, s. 55), sorunlara ve deneyimlere sahip bireylerin bir araya gelerek sohbet etmesine ve dayanışmada bulunmalarına imkân sağlamaktadır. Bireyler sanal bir cemaate katılırken, bir ihtiyacının giderilmesi, sosyal bir sorunun çözülmesi ya da bir amacın gerçekleştirilmesi gibi beklentiler içindedir. Ayrıca bir grubun üyesi olmak bireyi, yalnızlık hissinden kurtarır, bağlılık, aidiyet ve dayanışma duyguları vererek bireyin hayatına anlam katar (Şentürk, 2017, s. 27). Bu çalışmada ele alınan göçmen kadınların oluşturduğu dayanışma grubu da tam olarak bu özelliklerin bir örneğini oluşturmaktadır. Birbirleriyle fiziki olarak bir araya gelme ve dayanışma imkânı bulamayan ve çifte dezavantajlı grupta olan göçmen kadınlar, sosyal bir sorun olarak göç olgusu çerçevesinde, aidiyet ihtiyacı, sorunlarını çözme ve paylaşma, yalnız hissetmeme, yardımlaşma ve dayanışma alanı oluşturmak amacıyla bir Facebook grubu kurmuş ve sosyal ağ üzerinden sanal bir platform/cemaat oluşturmuşlardır.

Dekker, Engbersen ve Faber (2015) sosyal medyanın, göçmenlerin iletişimde önemli bir iletişim kanalı haline geldiğini ifade etmektedir. Göçmenler, sosyal medyayı hem geride bıraktıkları hem de yeni geldikleri toplumla bağlarını korumak, oluşturmak ve güçlendirmek amacıyla kullanmaktadırlar. Sosyal medyanın göçmenler için asıl önemli katkıları ise göç, göç süresi(yolculuğu) ve göç sonrası hayatlarını kolaylaştırmasıdır. Ayrıca sosyal medya yeni dayanışma ağları kurmayı sağlamaktadır ve göçmenler gibi dezavantajlı gruplar da sanal dayanışmayı en çok gerçekleştiren gruplar olarak karşımıza çıkmaktadır (Yanardağoğlu ve Vatikiotis, 2017, s. 42-43). Göçmenler sosyal medya üzerinden gerçekleştirdikleri örgütlenmelerle, yabancı oldukları yerde kendilerine benzeyen, aynı zorluk ve deneyimleri yaşayanları bulmak ve bir sorun yaşandığında çözmek, ihtiyaçlarını gidermek konusunda sıkı bir dayanışma göstermektedirler (Solmaz, 2021b, s. 63).

Castells (1996/2008), kendisine sanal cemaatlerin gerçek olup olmadığı sorusunu sormuş ve fiziki olmadığı için gerçek dışı görülebilseler de cemaat kavramının içerdiği anlamları karşıladıklarını ve destek sağlayabilen sosyal ağlar olduklarını ancak farklı bir gerçeklik düzleminde işlediklerini ifade etmiştir (s. 479-480). Ayrıca internet üzerinden oluşmamış, sosyal hayatta varlığını gösteren örgütlenmeler de ağ toplumunda etkilerini devam ettirebilmek için internette varlıklarını göstermelidirler (Göker ve Doğan, 2011, s. 200).

Günümüzde sıkça ele alınan bir konu olan ve bu çalışmanın ikinci bölümünde de yer verilen sivil toplumun dijital dönüşümü bu gerekliliği vurgulamaktadır.

Toplumsal dayanışma için iletişim olmazsa olmazdır. Günümüzde en yoğun kullanılan iletişim kanalı da internet ve sosyal medya ağlarıdır. Teknolojik gelişmelerle iletişimde ve toplum yapısında yaşanan dönüşümler dayanışmayı da etkilemiş ve niteliğini dönüştürmüştür. Bu dönüşümle beraber dayanışma geniş kitlelere hızlı bir şekilde yayılabilmeye ve geçmişte mümkün olmayacak büyüklükte toplumsal dayanışmalar gerçekleşmeye başlamıştır (Solmaz, 2021b, s. 43-45).

Ağ toplumunda yer verilen sanal cemaatler aslında birer sivil toplum örgütlenmesi olarak ele alınabilir. Sivil toplum örgütlenmelerinin, sosyal ağlar üzerinden kurulan platform ve gruplara/sanal cemaatlere dönüşümü ile toplumsal ya da sosyal dayanışmanın sanal dayanışmaya dönüşümü aynı nedenlere dayanmaktadır. Bu nedenlerin temelinde ise Castells'in ifade ettiği gibi teknolojik gelişmeler ve internet ile birlikte toplumun dönüşerek internete dayalı ağ toplumunun ortaya çıkması yer almaktadır. Sonuç olarak içinde yaşadığımız toplumun internet ve sosyal medya ile yaşadığı dönüşüm neticesinde toplumsal dayanışma da dönüşmüştür. Bu yeni toplum yapılanmasında yani ağ toplumunda dayanışma, internet ve sosyal ağlar üzerinden gerçekleşmeye başlayarak sanal ortama kaymıştır.

1.2.2. Ağ Kavramı ve Sosyal Ağlar

Ağ kavramı, sosyal hayatta ya da serbest örgütlenme biçimlerinde bireyleri birbirine bağlayan resmi veya resmi olmayan sosyal bağlar olarak tanımlanmaktadır. Başta aile ve arkadaşlık ağları olmakla birlikte, işçi grupları ve çalışma ortamından tanıdıkları arasında kurulan sosyal ağlar sosyal bilimciler tarafından yıllardır incelenmektedir. Sosyologlara göre ağlar, sosyal gruplar ile bireyler arasındaki bağlantılardır. Dolayısıyla ağlar, bir kişi veya grubu diğer kişi veya gruplara bağlayan, dolaylı ya da doğrudan bağlantılar ile oluşmaktadır (Giddens ve Sutton, 2014/2016, s. 243-244; Giddens, 1989/2012, s. 716). Giddens (2016, s. 716)'a göre her ağ, toplumsal grup değildir ancak toplumsal gruplar, ağlara ulaşmak için kullanılacak önemli bir kaynaktır. Castells'e (1996/2008) göre ise günümüz ağ toplumunda ağ, internete dayalı olarak zaman ve mekân sınırlarını aşmış, birçok düğümün bütünleşmesiyle örgütlenmeler oluşturan toplumsal yapıdır.

Sosyal ağlar, sosyal ilişkiler temelinde toplumu oluşturan bireylerin, organizasyonların, grupların ya da kurumların birbirleri ile olan karmaşık, iç içe geçmiş ilişkilerini ve etkileşimlerini organize eden unsurlara odaklanmaktadır. Sosyal ağ, kişilerin veya toplulukların arasındaki sosyal etkileşimi ve yardımlaşmayı gösteren bir yapıdır (Aksan, 2014, s. 38). Toplumu ve örgütleri, birbirini etkileyen ağlar bütünü olarak ele alan ağ kuramına göre bireylerin olduğu her yerde etkileşim ve ilişkiler de bulunmaktadır (Ağcasulu, 2019, s. 1948). Dolayısıyla insanlığın var oluşu ile başlayan iletişim olgusu sosyal ağların temelini oluşturmaktadır (Akyıldız, 2021, s. 44) ve bütün bireyler, isteseler de istemeseler de sosyal ağlara dahil olmaktadır.

İnsanların birbirleriyle kurdukları ilişkiler, sosyal ağları yaratmakta ve bu sosyal ağlar insanların duygu, düşünce ve inançlarına göre şekillenmektedir. Sosyal ağlar; aile, akrabalık, arkadaşlık, hemşerilik, din, sivil toplum gibi ilişki ve kurumlar üzerinden ya da günümüzde internet ve sosyal medya platformları üzerinden ortak düşünce ve davranışlar ekseninde kurulabilmektedir.

1.2.3. Sosyal Medya ve Sosyal Ağlar

En eski insani oluşumlardan biri olan ağlar, Manuel Castells'e göre gelişen bilgi teknolojileriyle güçlendirilmiş ve bu teknolojilerin içinden özellikle internet, günümüzün örgütsel ağ yapısını belirleyen bir unsur haline gelmiştir (Giddens, 1989/2012, s. 718). Ağlar, sosyal hayatta oldukça yayılmış durumdadır ve yeni dijital teknolojiler de bu yayılımı daha da ileriye taşımaktadır. Sosyal ağ kuramı, daha önce klasik sosyolojide akrabalık ağlarını incelemek amacıyla kullanılmış olduğundan dolayı yeni bir kuram değildir (Giddens ve Sutton, 2014/2016, s. 246). Ancak teknolojinin gelişmesiyle çoğu kavram gibi sosyal ağlar da dönüşüme uğramıştır. Teknolojinin bir ürünü olan internetle beraber sosyal medya, bloglar gibi sosyal paylaşım ağları ortaya çıkmıştır. Dünyanın en büyük ve en yaygın ağı olarak nitelendirilebilecek olan internet, bireylere iletişim ve etkileşim için en uygun ortamı yaratan iletişim teknolojisi haline gelmiştir (Göker ve Doğan, 2011, s. 179). Sosyal paylaşım ağlarının ortaya çıkmasıyla internet sadece büyük bir bilgi yığını olmaktan çıkıp, bireylerin karşılıklı etkileşim kurdukları, bilginin yanı sıra düşünce ve hikayelerini birbirleriyle paylaştıkları bir alan haline gelmiştir. Etkileşim kurmayı ve kullanıcı ağı oluşturmayı kolaylaştıran Facebook gibi sosyal medya araçlarının sıkça kullanılmaya başlamasıyla; ortak ilgi alanları hakkında paylaşım yapma,

bilgi paylaşımı, sosyal sorumluluk ve dayanışma gibi amaçlarla sosyal medya ağları üzerinden çeşitli sanal grup ve topluluklar kurulmaya başlamıştır (Çömlekçi ve Bozkanat, 2019, s. 934-935). Sosyal ağlar aracılığıyla kurulan bu gruplar, bireyler tarafından sorunlarını paylaşmak ve çözüm üretmek amacıyla kullanılmaktadır. Birbirini tanımayan bireylere bir araya gelme imkânı veren ve birbirleriyle bağlantı kurarak grup kurmalarını ve ağ oluşturmalarını sağlayan Facebook gibi sosyal medya platformları, bireylerin kendini ifade etme ve ait olma ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlamaktadır (Nadkarni ve Hofmann, 2012, s. 9). Ayrıca sosyal ağ siteleri, bireylere hem gerçek hayattaki bağlarını sürdürme hem de sanal ortam üzerinden yeni bağlar kurma imkânı tanımaktadır (Ellison vd., 2006, s. 4). Radyo, televizyon, gazete ve dergi gibi geleneksel medya araçları tek yönlü bir iletişim kurmayı sağlarken sosyal medya ağları hem bireyler hem de kurumlar için çok yönlü bir iletişim kurmayı sağlamaktadır. Bu çok yönlü iletişimle beraber örgütlenme hareketleri sanal ortama taşınmıştır (Akyıldız, 2021, s. 48).

We Are Social ve Meltwater (2023a) ortaklığı ile hazırlanan Dijital 2023 raporuna göre; dünya nüfusunun %64,4'ü internet, %59,4'ü aktif sosyal medya kullanıcısıdır. Dünyada en çok kullanılan sosyal medya platformları sırasıyla; Facebook, Youtube, WhatsApp ve Instagram'dır (We Are Social ve Meltwater, 2023a). Dijital 2023: Türkiye raporuna göre ise; Türkiye nüfusunun %83,4'ü internet ve %73,1'i aktif sosyal medya kullanıcısıdır. Türkiye'de en çok kullanılan sosyal medya platformları da sırasıyla; Instagram, WhatsApp, Facebook ve Twitter'dır. Rapora göre küresel çapta internet kullanıcıları günlük ortalama 6 saat 37 dakikalarını internette ve 2 saat 31 dakikalarını sosyal medyada harcamaktadır. Türkiye'de ise internet kullanıcıları günde ortalama 7 saat 24 dakikalarını internette ve 2 saat 54 dakikalarını sosyal medyada harcamaktadır (We Are Social ve Meltwater, 2023b).

We Are Social ve Meltwater'in Dijital 2023 raporuna göre internet ve sosyal medya kullanıcıları neredeyse her yıl artış göstermektedir ve kullanım oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla internet ve sosyal medya yaşamımızda sürekli artan bir öneme sahiptir ve bu da onu yaşamın her alanında kullanmayı gerekli kılmaktadır. Bireyler sosyal medyayı; iletişim ve sosyal ağlar kurmak, sosyal sorunları ifade etmek ve çözüm üretmek, fikirlerini beyan etmek ve tartışmak, sosyal sorumluluk ve dayanışma gibi amaçlarla kullanmaktadır. Sosyal medyanın yaşamımızda artan yeri de sosyal ağlar, dayanışma gibi olguların gelişiminde ve sosyal ağ oluşturan sivil toplum

kuruluşlarının toplumsal alandaki görünürlüklerini arttırmada kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Facebook, grup ve sayfa kurma ve bunlar üzerinden etkinlik gerçekleştirme; Twitter, hashtagler ile tepki oluşturarak örgütlenme; Instagram ise görsel medya paylaşımı ve profiller üzerinden grup şeklinde bir araya gelerek etkileşim kurma imkânı vermektedir. Sosyal medya ağlarının sağladığı bu çeşitli metotlarla bireyler örgütlenme imkânı bulmaktadır. Sosyal medya üzerinden oluşan sosyal ağlar ile kurum ve gruplar, zaman ve mekân kısıtı olmadan, karşılıklı iletişim ve etkileşim kurmakta ve örgütlenerek kampanya ve etkinlikler düzenlemektedirler (Akyıldız, 2021, s. 49). Özellikle Facebook'un sağladığı grup kurma özelliği, farklı yerlerde yaşayan ve birbirini tanımayan insanları ortak fikir, problem ve çıkarlar çerçevesinde bir araya getirerek paylaşım ve dayanışma ortamı oluşturmaktadır. Ayrıca bireyler sosyal medya üzerinden oluşturdukları bu sosyal ağlar ile yalnızlıklarını gidermeyi, depresyon gibi olumsuz duygularını paylaşmayı, gerçek sosyal hayatta çeşitli sebeplerle dışlanmış hissetseler de bu ağlar ile sosyalleşmeyi ve arkadaş edinmeyi, birbirlerine destek olarak dayanışma ve yardımlaşma ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadırlar. Bunun sonucu olarak özellikle son yıllarda, internet ve sosyal ağların toplumsal dayanışma ile bağlantısının arttığı görülmektedir.

1.2.4. Dayanışma Ağları

Toplumsal bir amaca dönük olarak ya da sosyal gruplarda bireysel motivasyonlarla ortaya çıkan, dayanışma duygusu merkezli her ilişki ya da ilişki örüntüsü dayanışma ağı olarak adlandırılabilir. Dolayısıyla sosyal ağ kuramı, dayanışma olgusu temelinde ele alındığında; uzun süreli, yoğun ve anlamlı ilişkiler bağlamında kapalı ağlarda gerçekleşen dayanışma, kan bağına bağlı dayanışma biçimlerini içerebileceği gibi, toplumsal dayanışma olgusunun sosyal ilişkilerde oluşturduğu ağ bağlantıları biçimindeki grup ya da sosyal organizasyonlarda gerçekleşen dayanışmayı da içermektedir. Tanıdık ilişkileri ekseninde ortaya çıkan dayanışma, daha çok ahlaki normlarla tetiklenen toplumsal dayanışma ağlarını işaret ederken; grup ilişkileri geliştiren bireyler arasındaki dayanışma ağlarında, karşılıklı ilişkilere, grup normlarına ve çikara dayalı bir motivasyon da söz konusu olabilmektedir. Ayrıca sosyal ağların dayanışma olgusu temelinde ele alınmasında geleneksel, kültürel, ahlaki ya da dini normlar da bireyleri dayanışma ağları oluşturmaya yönlendirmektedir (Aksan, 2014, s. 50-51).

Dayanışma ağları kavramı, genel olarak bakıldığında sosyal bilimlerde dayanışma örüntülerini ifade etmekte ve bu anlamda kurulan ilişkilerin ya da bağların niteliğini ortaya koymaktadır. Dayanışma ağları ile ilgili yapılan çalışmaların, sosyal ağ odaklı, göç ya da yoksulluk gibi durumlarda yaşanan dayanışma ilişkileri odaklı ve çeşitli örgüt ve gruplarda gerçekleşen dayanışma ilişkileri odaklı olduğu görülmektedir. Dayanışma kavramının sosyal ağ kuramıyla birlikte ele alınması, ihtiyacı olanın yararına dönük bir içeriği barındırdığı için, araştırmacıları sosyal sermaye kavramına da yönlendirmektedir. Bazı araştırmacılar ise sosyal sermaye kavramının ekseninden çıkarak, kavramı yalnızca toplumsal dayanışma ekseninde ele almaktadır (Aksan, 2014, s. 51). Dayanışma ağları literatürde, genellikle yoksullar, göçmenler vb. gibi dezavantajlı gruplar üzerinden incelenmektedir. Yaşadıkları olumsuz duygular ve sorunlar karşısında bir ağ oluşturarak bir araya gelen göçmenlerin, hemşerilik dernekleri ya da sosyal medya ağları aracılığıyla dayanışma ağları kurdukları görülmektedir. Bu dayanışma ağları sayesinde birbirleriyle iletişim kurarak aidiyet hissi, duygularını paylaşma, sorunlarına çözüm üretme, birbirlerine destek olma, kültürel paylaşımda bulunma ve yeni kültüre uyum sağlama (adaptasyon) gibi ihtiyaç duydukları konularda birbirlerine yardım ederek bir dayanışma gerçekleştirilmektedirler. Aynı zamanda bir sosyal sorumluluk ve toplumsal görev olarak yoksullar için dayanışma ağı kurulması ya da çalışanların işle ilgili yaşadıkları sorunları çözme ihtiyacıyla dayanışma ağı kurması da görülen örneklerdendir. Bu bağlamda dayanışma ağlarının üretiminde bireylerin ya da toplumların yaşadıkları sosyal sorunların etkili olduğu açıkça görülmektedir.

Dayanışma ağları; aile, akrabalık, arkadaşlık, komşuluk, hemşerilik, sivil toplum ve devlet gibi toplumsal ilişkiler üzerinden üretilebildiği gibi gelenek, kültür, din ve ahlaki normlar aracılığıyla kurulan toplumsal ilişkiler üzerinden üretilebilmektedir (Aksan, 2014, s. 56-57).

Son olarak sosyal ağları sosyal sermaye kavramı bağlamında ele alırken dayanışma olgusuna değinen Pierre Bourdieu ve Robert Putnam'ın görüşleri sosyal ağlarda gerçekleşen dayanışmanın etki ve boyutlarının anlaşılabilmesi için önem arz etmektedir. Bourdieu, dayanışma ağlarını grup çıkarları için gerekli bir olgu olarak görmektedir ve kâra götürme fonksiyonundan bahsederek dayanışma ağlarını sosyal sermayeyi sağlayacak bir araç olarak ele almaktadır. Dayanışma ağlarının devamlılığı için de karşılıklı ilişkilere ve ahlaki yükümlülükler vurgu yapmaktadır. Putnam'ın dayanışma

ağları ile ilgili görüşleri ise sosyal sermayenin iki biçimi olan sosyal ilişkiler ve kurulan ağlar temelindedir. Sosyal sermayeyi oluşturan ağları köprü olma ve bağlayıcı olma özellikleriyle ele almaktadır. Ona göre bağlayıcı ağlar, sosyal ilişkilerde karşılıklılığı ve dayanışmayı sağlarken; köprü oluşturan ağlar ise yeni bağlantılar kurmayı sağlamaktadır (Aksan, 2014, s. 51-55).

1.3. Toplumsal Dayanışmanın Araçları

Toplumsal dayanışmanın sağlanabilmesi için çeşitli araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Geçmişte toplumsal dayanışma araçları, din, kültür, ortak değerler ve çıkarlar, aile, akrabalık, komşuluk ve dostluk ilişkileri, mahalle, köy, cemaat dayanışmaları, toplumsal sınıf ve gruplar olarak görülürken; toplumsal değişimlerle birlikte modern toplumlarda bunlara, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, vakıf ve dernekler, platform ve sivil inisiyatifler, medya ve kitle iletişim araçları, internet ve sosyal medya gibi araçlar eklenmiştir.

Sapancalı (2005) toplumsal dayanışmayı, formel ve enformel olmak üzere iki grupta incelemiştir. Enformel dayanışma, “az gelişmiş ve ilkel topluluklara özgü, genellikle ortak bir kaderi paylaşmanın, daha çok kan bağıyla bağlılığın ve/veya kişisel olarak tanışıklığın söz konusu olduğu, daha çok birbirine benzeyen bireyler arasındaki dayanışmadır” (s. 55). Enformel dayanışmanın temel araçları, aile, akrabalık, arkadaşlık, komşuluk ve hemşerilik gibi etkileşim biçimleridir. Bu öğelerin oluşturduğu etkileşimler, kültür, gelenek ve din gibi olgularla birlikte kimlik kazanmakta ve toplumsal ilişkileri etkilemektedir. Bu öğeler kültürel aktarım aracılığıyla toplumun bütününde dayanışmanın gerçekleşmesini, dayanışma ağlarının oluşturulmasını ve yeniden üretilmesini sağlamada önemli bir yere sahiptir (Aksan, 2014, s. 60). Formel dayanışma ise, “genellikle modern gelişmiş toplumlara özgü, formel hukuk kuralları yardımıyla, rasyonel bürokratik süreçler içinde ve insanlara eşit yurttaşlık hak ve sorumlulukları temelinde düzenlenmiş, devlet müdahalesinin söz konusu olduğu, kurumsallaşmış bir dayanışmadır” (Sapancalı, 2005, s. 55). Bu tür dayanışmada, bireyler sadece kan bağıyla bağlı oldukları ya da kişisel bağlar kurdukları, kendilerine benzeyen bireylere değil, yabancılara da güvendikleri bir toplumsal yapı görülmektedir (Sapancalı, 2005, s. 55). Formel dayanışmanın temel araçları, başta devlet olmak üzere toplumdaki örgütlü yapıları içeren sivil toplum unsurları olarak ele alınmaktadır (Aksan, 2014, s. 77).

Enformel dayanışma araçlarından biri olan aile, sığınacak ilk liman olma özelliğiyle diğer araçlardan ayrılmaktadır. Aile, dayanışmayı kuşaklararasıda aktararak yeniden üretimini sağlayan temel bir unsurdur. Aile üyeleri arasında aktarılan dayanışma, akrabalık ilişkisi ile yayılmakta ve böylece bir dayanışma ağı oluşmaktadır. Aile ve akrabalık ağında, genetik ve sosyal seçim şansı olmamakla beraber, üyeler daha yakın olmak istedikleri aile üyelerini ve akrabalarını seçebilmektedir. Dolayısıyla eşsiz bir akraba stoku vardır ve herhangi bir risk karşısında (işsizlik, yoksulluk, hastalık gibi) üyeler dayanışma ağını harekete geçirebilmektedir. Günümüzde çoğu toplumda, aile ve akrabalık ağları dayanışmanın öğrenildiği ilk toplumsal unsurdur. Ailenin akrabalarla oluşturduğu sosyal ağlar, toplumsal dayanışmanın yeniden üretimini ve dağıtımını sağlamada önemli bir araç olmaktadır (Aksan, 2014, s. 61-66).

Enformel dayanışma araçları arasında sayabileceğimiz diğer ögeler, komşuluk, hemşerilik ve arkadaşlıktır. Bu ilişkiler, aile ve akrabalık ilişkilerinden farklı temeller üzerine kurulsalar da sık ve güçlü bağlar kurabilecek potansiyele sahiptirler. Bu bağların oluşmasındaki en temel unsur mekânsal yakınlıktır. Örneğin bir problem durumunda, aile ve akrabalarından uzakta yaşayan bir kişi ilk olarak komşularının yardım ve desteğine ihtiyaç duymaktadır. Mekânsal yakınlık üzerine kurulan bir diğer ilişki biçimi de hemşeriliktir. Bu ilişki temel olarak, benzerlik veya aynılık üzerine kurulmaktadır. Hemşerilik ağı, doğdukları yerden farklı bir yerde yaşamını sürdüren bireylerin, birbirleri arasında yerel, etnik, dinsel ya da mezhepsel benzeşmelerle kurdukları bağlar aracılığıyla, güçlü bir dayanışma ilişkisi kurarak birbirlerine destek oldukları yapıdır. Bu doğrultuda günümüzde kurulan hemşerilik dernekleri, yardımlaşma, dayanışma ve sosyal destek konusunda önemli bir yere sahiptir. Arkadaşlık ise aile, akrabalık, komşuluk ve hemşerilik ilişkilerinden farklı olarak, önceden belirlenmiş bir bağ olmadan tamamen özgür bir seçimle kurulan bir ilişki biçimidir. Arkadaşlık, bireylere güven hissi ile başkalarıyla paylaşmaktan çekindikleri şeyleri paylaşma olanağı vermekte ve daha samimi bir ilişki kurmalarını sağlamaktadır. Böylece arkadaşlık, bireye maddi ya da manevi destek sunan bir dayanışma unsuru olmaktadır. Komşuluk, hemşerilik ve arkadaşlık ilişkileri ile paylaşılan mahremiyet ve dayanışma ilişkisinde, diğer enformel dayanışma unsurlarında olduğu gibi güçlü bir 'biz' duygusu hakimdir (Aksan, 2014, s. 66-72).

Bahsedilen enformel unsurların, dayanışma gücünü nasıl ve ne ölçüde kullanabildikleri, kültür, gelenek ve din koşullarına bağlıdır. Gelenek, geçmişten aldığı geleceğe aktaran dinamik ve sürekli bir yapıya sahiptir. Bu yapısıyla üretilen toplumsal dayanışma ilişkilerini kuşaktan kuşağa aktaran bir araç durumundadır. Kültür ise önceki nesillerden kalmış durağan kurallar olarak ifade edilebilmektedir. Gelenek ve kültür, bireyler arasında dayanışma ağlarının oluşturulmasını ve var olan ağların pekiştirilmesini sağlayan önemli birer unsurdur. Bir diğer önemli unsur ise dindir. Genellikle sosyologlara göre din, inanan bireylere genel değerler ve kurallar sağlayarak toplumsal dayanışmanın bir kaynağı olmaktadır (Aksan, 2014, s. 72-75). Toplumsal dayanışmanın bir aracı olan ve Durkheim'ın da teorisinde dayanışmanın bir kaynağı olarak gördüğü din (Cakıpova, 2021, s. 39), insanları ortak bir inanç çerçevesinde bir araya getirerek, ortak düşünce ve yaşam biçimi sağlayan, aynı inancı paylaşanlar arasında yardımlaşma ve dayanışma duygusu oluşturan bir araçtır. Din, insanlara hem yardımlaşma ve dayanışma duygusunu aşılama çabasına hem de emir ve tavsiyeleri (örneğin İslam'daki zekât ve sadaka) ile toplumsal dayanışmanın sürdürülmesinde önemli bir araç olmuştur (Özdemir, 2004, s. 106).

Sosyal örgütlenmelerin en eski örneği olan aile, akrabalık, komşuluk ve dostluk gibi kurumlar, sivil sektör olarak adlandırılmaktadır. Devletin sosyal sorunlarla ilgilenmediği geçmiş dönemlerde insanlar, bir sorunla karşılaştıklarında başta aileleri olmak üzere akraba ve dostlarından yardım almıştır. Özellikle aile, dayanışmanın en güçlü olduğu birimdir. Aileler günümüzde dahi bu işlevlerini kaybetmemiştir (Özdemir, 2004, s. 103-104). Sosyal sorunlar, insanların çeşitli sebeplerle maruz kaldıkları toplumsal eşitsizlik durumlarını ifade etmektedir. Sosyal sorunlar, dil, din, ırk, cinsiyet ya da gelir seviyesi gibi farklı özellikleri nedeniyle birçok kişiyi etkileyebilir (Yıldırım Aykurt, 2020, s. 428). Sosyal sorunlardan bazıları, suç, şiddet, çevre kirliliği, aile yapısındaki değişiklikler (Yıldırım Aykurt, 2020, s. 428), yoksulluk, işsizlik ve zorunlu ya da gönüllü göç vb. durumlar olarak ifade edilebilir.

Formel dayanışma unsurlarına geldiğimizde ise devlet ve sivil toplum karşımıza çıkmaktadır. Enformel dayanışma ağlarının yetersiz kaldığı noktada, formel dayanışma ağlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Devlet, sosyal devlet ya da refah devleti olarak; toplumdaki eşitsizlikleri en aza indirmeye ve insanlar arasındaki bütünlüğü sağlamayı amaçlayarak, bazı alt kurumlar ve sosyal politikalar aracılığıyla toplumsal dayanışmanın

gerçekleşmesini sağlamaya çalışmaktadır. Sivil toplum unsuru ise sivil hak ve yurttaşlık talepleri ile birlikte, devlete karşı bir baskı mekanizması oluşturması özelliğiyle karşımıza çıkmaktadır. Dayanışma olgusu çerçevesinde sivil toplumun iki önemli boyutu bulunmaktadır. İlk olarak gönüllü birliktelikler, belirli hedef ve amaçlar doğrultusunda, kendi içerisinde iş birliği ve karşılıklılık içeren bir dayanışma gerçekleştirmektedir. Bu şekilde gerçekleştirilen grup dayanışması ile üyelerin bazı ihtiyaçlarının giderilebilmesi mümkün olmaktadır. İkinci olarak, sivil toplum unsurlarının oluşmasındaki gönüllülük faktörünün kendisi, toplumsal dayanışmanın sağlanmasındaki etkili bir yönünü ortaya koymaktadır. Topluma karşı sorumlu bireylerin, birtakım amaçlara yönelik birliktelikleri ve faaliyetleri toplumu canlı tutmaktadır. Bu yönüyle sivil toplum unsurları, birey ve devlet arasında bir köprü görevi görmektedir. Birey ve devlet ilişkisinde insanların taleplerini temsil eden ve ihtiyaçlarını gidermeye çalışan sivil toplum unsurları, toplumsal dayanışmayı destekleyici özelliklere sahiptir. Dolayısıyla dayanışma ağlarının etkinliği, devlet ve sivil toplum unsurlularının birbirlerini beslediği ölçüde gelişmektedir (Aksan, 2014, s. 80-85).

Sanayileşme sonrası yaşanan modernleşmeyle birlikte bireyselleşme artmış ve geleneksel toplumlardaki aile, akrabalık, dostluk, hemşerilik ve din gibi kurumlar aracılığıyla gerçekleşen dayanışma azalmıştır. Ancak dayanışma gereksinimi hissedilmeye devam etmiştir ve toplumlar başka araçlarla dayanışmayı gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda geçmişten günümüze kadar sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan kamu kurumları da toplumda belirli işlevleri yerine getiren ve insanların ortak eylemlerini organize ederek, toplumsal dayanışmayı destekleyen bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır (Cakıpova, 2021, s. 40). Ancak neoliberal politikalar ve küreselleşmeyle birlikte devletin ve kamu kurumlarının da sosyal sorunların çözümü ve sosyal ihtiyaçların karşılanmasındaki rolü azalmıştır. Küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan bireyselleşme, yoksulluk, işsizlik vb. gibi sosyal sorunların çözümünde devletlerin ve uluslararası iş birliğinin yetersiz kalması dayanışma kurumlarına olan ihtiyacı zorunlu hale getirmiştir. Bu noktada sivil toplum örgütleri kritik bir toplumsal dayanışma aracı olarak öne çıkmıştır (Şenkal, 2003, s. 100). Dolayısıyla STK'lar, insanları bir araya getirci gücü ve gönüllü bir yardımlaşma ve iş birliği ortamı sağlaması sayesinde, sosyal sorunların çözümü ve toplumsal dayanışmanın sağlanmasında önemli bir araç haline gelmiştir.

Bir sivil toplum kuruluşu olarak vakıf ve dernekler de bireysel ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması, muhtaç durumda olan insanlara yardım edilmesi (Cakıpova, 2021, s. 42), sosyal sorunlara ve özellikle de dezavantajlı grupların (çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, göçmenler vb.) sorunlarına karşı bir çözüm üretmesi gibi amaçlarla birlik haline gelmeyi sağlaması açısından toplumsal dayanışma aracı olarak değerlendirilebilmektedir.

Fiziksel ortamda bir arada olamayan ve birbirini göremeyen bireylere ortak fikir ve çıkarlarını göstererek bir araya getiren ve bu şekilde bir birleşme noktası yaratan gazete, kitap, dergi ve televizyon gibi medya ve kitle iletişim araçları, insanlar arasındaki iletişim ve etkileşimi arttırmaktadır. Bu özellikleriyle medya ve kitle iletişim araçları, toplumsal dayanışmanın sağlanmasında bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu araçlar günümüzde teknolojiyle birlikte gelişmiş ve internet ve sosyal medya üzerinden bir kamusal alan yaratmıştır. Böylece internet ve sosyal medya, toplumsal dayanışmanın sağlanmasında önemli bir araç haline gelmiştir. Bu araçlarla sağlanan kitle iletişimi, birbirinden farklı yerlerde yaşayan, dolayısıyla da birbirini görmeyen ve tanımayan insanlar arasında bir köprü kurarak, onları ortak değerler, çıkarlar ve sorunlar etrafında birleştirmekte, bir dayanışma ortamı sağlamaktadır. İnternet, e-posta, web ve sosyal medya gibi yeni araçlar, geleneksel iletişim araçlarına göre daha ucuz ve kullanışlı olmaları nedeniyle daha etkili bir araç alternatifi sunmaktadırlar. İnternet, dünyanın farklı bölgelerindeki insanlarla çok hızlı bir şekilde iletişim kurulabilmesini sağlaması açısından oldukça etkili bir araç olmaktadır (Dağtaş ve Yıldırım, 2019, s. 38). İnternet ve sosyal medya üzerinden toplumsal dayanışma faaliyetlerine katılan bireyler, daha kolay örgütlenebilmekte ve daha hızlı dayanışma sağlanabilmektedir. Bu yönüyle internet ve sosyal medya, toplumsal dayanışmanın sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak internet üzerinden toplumsal dayanışma hareketlerine katılan bireylerin, gerçek kamusal alandaki hareketlere katılan bireylere göre daha kolay parçalandığı söylenebilir (Dağtaş ve Yıldırım, 2019, s. 31-39). Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının da daha geniş bir kitle üzerinde örgütlenebilmek ve amaçlarını, sorunlarını daha fazla insana duyurabilmek için internet ve sosyal medyayı kullanmaları önem taşımaktadır. Bu doğrultuda sivil toplum üzerinden sağlanan dayanışma da internet ve sosyal medya aracılığıyla arttırılabilmektedir. Ancak internet ve sosyal medya, toplumsal dayanışmanın sağlanmasında tek başına bir güç olarak görülme yerine, toplumsal dayanışma

hareketlerinin duyurulmasında bir araç olarak görülmelidir. İnternet ve sosyal medyayı etkin olarak kullanan bireyler arasında toplumsal dayanışma hareketlerinin daha kolay yayıldığı görülmektedir (Dağtaş ve Yıldırım, 2019, s. 53).

1.4. Toplumsal Dayanışma, Toplumsal Hareketler, Kamusal Alan ve İnternet

Ekonomik, siyasal ve toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir aracı olan ve birçok kavramla ilişkilendirilen internet, bazı kavramların değişmesine neden olmaktadır. Kamusal alan, kamusal alan vasıtasıyla ortaya çıkan toplumsal dayanışma (Dağtaş ve Yıldırım, 2019, s. 32; Yıldırım, 2019, s. 69) ve toplumsal hareketler internetle birlikte değişime uğrayan kavramlardandır.

Kamusal alan kavramı, toplumsal dayanışma ile doğrudan ilişkilidir (Dağtaş ve Yıldırım, 2019, s. 31). Habermas (2004) kamusal alan kavramı ile, “her şeyden önce, toplumsal yaşamımız içinde, kamuoyuna benzer bir şeyin oluşturulabildiği bir alanı” kastetmektedir (s. 95). Bu alana bütün bireylerin ulaşması garanti altına alınmıştır ve bireyler bu alanda bir araya gelerek genel yarara ilişkin meseleler hakkında sınırlandırılmamış bir şekilde, toplanma, örgütlenme, tartışma ve görüşlerini ifade etme davranışlarında bulunurlar. Bu davranışlarla gerçekleştirilen iletişimsel eylemin daha geniş bir alana yayılabilmesi ve bilginin ilgililerine aktarılabilmesi için özgül araçlar gerekmektedir. Habermas, kamusal alanın bu iletişim araçlarını radyo, televizyon, gazete ve dergiler olarak belirtmiştir (Habermas, 2004, s. 95). Dolayısıyla Habermas, kamusal alanın oluşumunda medyaya büyük bir önem atfetmiştir. Yaşanan teknolojik gelişmelerle beraber geleneksel medyanın yerini alan internet, kamusal alanın oluşumunda etkili bir araç olarak ortaya çıkmış ve literatürde tartışılan bir konu haline gelmiştir. İnternetin ve internet aracılığıyla ortaya çıkan yeni medya ve sosyal ağların, kamusal alanın oluşumuna etkisini sadece olumlu yönleriyle ele almak teknolojik determinizme yol açacaktır, bu yüzden onu hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle değerlendirmek gerekmektedir. Literatürde çıkan tartışmaların da internetin kamusal alanın oluşumunda olumlu mu yoksa olumsuz mu etki ettiği üzerine olduğu görülmektedir. İnternetin, birçok bireyi tartışma platformlarında bir araya getirerek düşüncelerini tartışma olanağı vermesi; kamusal alanı genişleterek toplumsal dayanışmayı kolaylaştırması ve arttırması; geleneksel medya bireyi pasifleştirirken yeni medyanın bireyi aktifleştirmesi kamusal alana olumlu etkileri olarak ele alınmaktadır. Ancak internet ve yeni iletişim teknolojilerinin herkes tarafından

erişilebilir olmaması; erişilebilse de herkesin medya okur-yazarlığının yeterli olmaması; çok tepkisel, öfkeli ve anlamsız söylemlerin baskın olduğu, sistematik olmayan, kargaşa dolu bir alan olması; farklı fikirlerin tartışılabildiği bir alan olmaktan ziyade bireylerin benzer fikirlere sahip bireylerle bir araya gelmeyi tercih ettiği küçük, kapalı toplulukların olduğu bir ortam olması; eyleme geçmeyi tıklamak olarak sınırlandırması kamusal alana olumsuz etkileri olarak karşımıza çıkmaktadır (Dağtaş ve Yıldırım, 2019, s. 33-35). Ancak internetin, ucuz ve hızlı olması ve coğrafi sınırları ortadan kaldırması gibi avantajlarıyla iletişimi ve bir aradalığı arttırarak kamusal alanının oluşumunu (Yıldırım, 2019, s. 77) ve toplumsal dayanışmayı olumlu etkilediği göz ardı edilemez bir gerçektir.

Kısaca, internet aracılığıyla mekânsal ve zamansal sınırlar ortadan kalkmakta, birbirinden uzak yerlerde yaşayan ve birbirini tanımayan bireyler bir araya gelebilmekte ve bu şekilde aralarında bir iletişim ağı kurabilmektedirler. İnternet ve sosyal medyanın yarattığı bu sanal kamusal alan, toplumsal dayanışmayı arttırmaktadır. Ancak internetin kamusal alana olan olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz etkileri ve sınırlılıkları da göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla kamusal alanın daralmasına sebep olacak şekilde, toplumsal dayanışma eylemleri tamamen teknolojik gelişmelere, internet ve sosyal medya üzerinden kurulan iletişime indirgenmemelidir.

İnternetin değişime uğrattığı bir başka kavram da toplumsal hareketlerdir. Toplumsal hareketler, demokratik toplumlarda, bir grup bireyin bir araya gelerek, sosyal sorunları ve taleplerini ifade ederek çözüm önerileri sunmayı amaçladıkları bir dizi protesto eylemi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve İslamoğlu, 2019, s. 274).

1970'lerden itibaren sınıf mücadelesinin etkisini yitirmeye başlamasıyla geleneksel toplumsal hareketler yerini, kültür ve kimlik eksenli yeni toplumsal hareketlere bırakmıştır. İnternetin de hayatımıza girmesiyle yeni toplumsal hareketler, internet teknolojileriyle doğrudan bağlantılı hale gelmiştir. Sosyal yapılardan oluşan geleneksel toplumsal hareketler, toplumsal dayanışmaya dayalı hareketlerdir. Geleneksel toplumsal hareketler işçi hareketleriyle başlamıştır ve bireylerin toplu bir şekilde hareket ettiği, sistemi değiştirmeye yönelik hareketlerdir. Kültür ve kimlik eksenli yeni toplumsal hareketlerin yükselişinde internet, sosyal ağlar ve yeni medya araçları önemli bir yer kazanmıştır. Farklı kültür ve kimliğe sahip insanları kolayca bir araya getirebilen sosyal medya, yeni toplumsal hareketlerin yükselişinde etkili olmuştur. İnternet üzerinden

yürütülen bu toplumsal hareketler, sosyal medya ve tartışma forumları gibi sosyal ağ araçları ile alternatif bir kamusal alan oluşturulmasını sağlamıştır (Yıldırım, 2019, s. 78-82).

İnternetin kamusal alanda olduğu gibi, toplumsal hareketler üzerinde de hem olumlu hem de olumsuz etkileri bulunmaktadır. İnternet geleneksel kitle iletişim araçlarından daha ucuz ve kullanışlı olmasından dolayı etkili bir organizasyonel araçtır. Bu yönüyle toplumsal hareketler için önemli bir avantaj sağlamaktadır. Ancak internetin, daha fazla bireye ulaşabilme, ucuz ve kolay ulaşılabilir olma, iletişimi kolaylaştırma, bilginin daha hızla yayılmasını sağlama gibi avantajlar sağlamasıyla yeni toplumsal hareketler için olumlu etkileri olduğu yönünde görüşler varken; aynı zamanda bu etkilerin bireyleri fiziksel bir toplumsal hareket yerine sosyal ağlar aracılığıyla sadece tıklama, beğeni ve paylaşma ile yetinmeye itmesinin toplumsal hareketleri zayıflattığı ve olumsuz etkilediği yönünde görüşler de vardır. Bu açıdan internet ve sosyal medyanın yeni toplumsal hareketlere katkısının olup olmadığı bir tartışma konusudur. Ancak internet ve sosyal medyanın yeni toplumsal hareketleri daha görünür kılması, hareketleri daha küresel hale getirebilmesi gibi önemli olumlu etkileri olduğu göz ardı edilmemelidir (Yıldırım, 2019, s. 83-87).

İnternet, yeni medya ve sosyal ağlar, iletişim ve örgütlenmeyi kolaylaştırarak toplumsal hareketlerin yükselişine ve toplumsal hareketler için alternatif bir kamusal alanın yaratılmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca Habermas'a göre, yaşam dünyası ve sistem arasındaki çatışmalar toplumsal hareketleri üreterek kamusal alanın gelişimini sağlamaktadır (Asrak Hasdemir ve Coşkun, 2008, s. 139). Özellikle 20. Yüzyılın başlarından itibaren toplumsal hareket etkinliklerinin Youtube, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya araçları üzerinden gerçekleştirildiği ve bu sosyal paylaşım ağları ile milyonlarca insanı bir araya toplayarak yeni toplumsal hareketler için bir kamusal alan oluşturulduğu görülmektedir (Yıldırım ve İslamoğlu, 2019, s. 274-275). Aynı anda birçok insanı bir araya getirerek geniş bir sanal ağ topluluğu oluşturan internet, hızlı bir yayılma ve örgütlenme imkânı sunmaktadır. İnternet aracılığıyla interaktif bir iletişim sağlanmakta ve fiziksel olarak daha önce birbirini hiç görmemiş bireyler, iş, oyun ve gönüllü aktivite gibi ortak ilgi alanları çerçevesinde bir araya gelip tecrübelerini paylaşmak amacıyla sanal birlikler oluşturmaktadır (Göker ve Doğan, 2011, s. 177-180). Günümüzde bireylerin belirli bir amaç doğrultusunda örgütlenerek sanal ortamda aktif

eylemler gerçekleştirmeleri yaygınlaşmaktadır. Sosyal medya bireylere ortak bir platform üzerinden birbirleriyle iletişim kurma ve örgütlenme imkânı sunarak, bireylere düşünce ve duygularını rahatlıkla ve özgürce ifade edebilmeleri için ortam sağlamakta ve böylece yeni bir kamusal alan yaratmaktadır (Yıldırım alp ve İslamoğlu, 2019, s. 276). En çok bilinen sosyal medya aracı olan Facebook üzerinden, çeşitli siyasi, dini ve ideolojik düşüncelerin örgütlenebildiği, bireylerin fikir paylaşımlarına imkân sağlayan gruplar kurularak ortak düşünce platformları oluşturulmaktadır. Bu şekilde sanal ortamda bir kamuoyu oluşmasına zemin hazırlayan Facebook'un, birçok kullanım amacı olmasına rağmen örgütlenme amacıyla kullanımı yaygınlaşmaktadır (Göker ve Doğan, 2011, s. 183-184). İnternet ve sosyal medya aracılığıyla, özellikle Facebook üzerinden birçok insan bir araya gelerek dayanışma grupları açmakta, bu gruplar aracılığıyla görüş ve düşünceleri ifade etmektedirler (Yıldırım alp ve İslamoğlu, 2019, s. 278).

Sonuç olarak internetin herkese açık ve ulaşılabilir olması onu kamusal alanın yeni mecrası haline getirmiştir. Onu kamusal alan haline getiren şey, bireyler arasındaki zaman ve mekân engellerini ortadan kaldırarak birbirlerine bağlaması, benzer ve zıt fikirlerin özgürce ifade edilip tartışılmasını sağlaması ve tüm eylemleri görünür kılmasıdır. İnternet, aynı amaç çerçevesinde bir araya gelip bu amaçlar doğrultusunda faaliyetler göstermeye imkân vermekte ve bu şekilde dayanışmayı da kolaylaştırarak onu mümkün kılmaktadır (Aydın, 2019, s. 29).

BÖLÜM 2: TOPLUMSAL DAYANIŞMADA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ YERİ ve DİJİTAL DÖNÜŞÜM

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle sivil toplumun ve sivil toplum kuruluşlarının kavramsal çerçevesi çizilmiş, STK'ların amaçları, özellikleri, örgütlenme biçimleri ve işlevleri ele alınmıştır. Daha sonra ilk bölümde ele alınan toplumsal dayanışma kavramı ile sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. STK'lar ve toplumsal dayanışma arasındaki ilişkinin önemi, sivil toplum aktörlerinin toplumsal dayanışmanın sağlanmasındaki rolüne değinmeyi gerekli kılmıştır. Bu nedenle, toplumsal dayanışmanın, STK'lar ve STK olarak ele alınan platform ve dayanışma ağları üzerinden nasıl sağlandığı aktarılmaya çalışılmıştır.

21. yüzyılın ortalarından itibaren yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte internet ve sosyal medya ağları öne çıkmıştır. İnternet ve sosyal medya, sivil toplum kuruluşlarının görünürlüğünü arttırmış, örgütlemelerini ve daha fazla insana ulaşmalarını kolaylaştırmış ve böylelikle sorun, talep ya da düşüncelerini kamusal alanda daha fazla duyurabilmelerini mümkün kılmıştır. Bu nedenle bölümün son kısmında, sosyal medya kavramına değinilerek yaşanan teknolojik gelişmelerin, sivil toplum kuruluşlarının üzerinde yarattığı dijital dönüşüm incelenmiş ve sivil toplum kuruluşlarının internet ve sosyal medyayı hangi amaçlarla kullandıkları aktarılmaya çalışılmıştır.

2.1. Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşu Kavramı

Sivil toplum kuruluşları (STK) tanımının eksiksiz yapılabilmesi için öncelikle sivil toplum kavramının tanımı yapılmalıdır (Kocabaş ve Canbey Özgüler, 2021, s. 718). Çünkü STK'lar sivil toplumun bir parçasıdır (Akboğa ve Arık, 2018, s. 38). Sivil toplum kuruluşları (örgütleri), sivil toplumu taşıyan sosyal ya da siyasal gruplardır (Çaha vd., 2013, s. 13).

Modern anlamda sivil toplum kavramını ilk kez “Sivil Toplumun Tarihi Üzerine Bir Deneme (1767)” adlı kitabında Adam Ferguson kullanmıştır (Gürel, 2009, s. 21) ve modern sivil toplum anlayışı Alexis de Tocqueville'in 19. Yüzyıldaki “sivil örgütler” nitelemesine dayanmaktadır (Giddens ve Sutton, 2014/2016, s. 373).

Sivil toplum kavramı, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Karl Marx, Alexis de Tocqueville, Thomas Hobbes, John Locke ve Antonio Gramsci'nin teorileri çerçevesinde

biçimlenmiştir. Tüm bu teoriler incelendiğinde de modern sivil toplum anlayışından önce, sivil toplum ve devletin özdeş kavramlar olarak görüldüğü ancak modern sivil toplum anlayışının gelişmesiyle sivil toplumun devlet dışı bir alan olarak kabul edildiği görülmektedir.

Sivil toplum ve sivil toplum kuruluşu kavramları literatürde birçok farklı şekilde tanımlandığından dolayı kavramsal bir kargaşa bulunmaktadır. Ancak genel anlamıyla sivil toplum; birey veya grupların devletten ayrı olarak, kâr amacı gütmeksizin, ortak çıkarlar, hedefler ve toplumsal sorumluluklar doğrultusunda, belirli ihtiyaçları gidermek veya toplumsal bir sorunu çözmek, karşılıklı güven ve gönüllülük çerçevesinde dayanışma sağlamak amacıyla bir araya gelerek oluşturdukları ve bu doğrultuda etkinliklerini sivil toplumun temel unsuru olan STK'lar aracılığıyla hayata geçirdikleri bir iletişim ağı ya da kamusal alan şeklinde tanımlanabilir.

Çaha (1999)'ya göre sivil toplum, “devletin şekillendiremediği, kendi inisiyatif ve renkliliğine terk ettiği, devlet dışı bir alanı ifade etmekle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda aktif ve örgütlü siyasal katılım ve politizasyon sürecini de ifade etmektedir” (s. 104). Sivil toplum günümüzde özel yaşam alanlarıyla sınırlı kalmayıp, varoluş alanı bizzat kamusal alan olmaktadır. Hatta kamusal alanı da aşarak uluslararası boyuta ulaşmıştır (Çaha, 1999, s. 108). Sivil toplum, devlet ve toplum arasındaki bir ara alanı ifade etmektedir. Bu bağlamda sivil toplum, devletin dışında kalan ve toplumsal gruplar ile doldurulan bir alandır. Bu kavram giderek daha katılıma açık, demokratik ve farklılaşmış bir toplumu tanımlamak üzere geniş bir anlamda kullanılmaktadır. Artık sivil toplum kavramı günümüzde neredeyse demokratik toplumla eş anlamda kullanılmaktadır (Çaha vd., 2013, s. 13). Çaha (2017)'ya göre sivil toplum kısaca, insanı esas alan, farklılaşmış, devletten ayrışabilmiş, örgütlü bir toplumdur ve ilişkiler gönüllüğe dayanmaktadır (s. 135). Demokrasi olgusu, sivil toplumun oluşabilmesi için önem arz etmektedir ve demokrasi hem sivil toplumun temelini oluşturmakta hem de kendisi sivil toplumun varlığıyla gelişmektedir. Bu yönüyle demokrasi ve sivil toplum arasında karşılıklı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Keane (1988/1994) sivil toplumu, üyeleri devlet dışı faaliyetlerle (kültürel ve ekonomik üretim, gönüllü birlikler) uğraşan, bu faaliyetlerle devletin üzerinde denetim ve baskı kurarak kendi kimliklerini koruyan ve dönüştüren kurumların oluşturduğu bir bütün

olarak tanımlamıştır (s. 36). Ayrıca ona göre sivil toplum, yasal güvence altında olan ve kendi kendini örgütleyen birçok kamusal alanı (gönüllü örgütlenmeler, topluma yönelik hizmetler, üretim birimleri ve ev yaşamı) içeren, devlet dışı bir alan haline gelme potansiyeline sahiptir (Keane, 1988/1994, s. 36).

Giddens ve Sutton (2014/2016)'a göre de sivil toplum “devletten bağımsız olarak yurttaşlar tarafından kurulan organizasyonlardan, kulüplerden, işletmelerden, gönüllü kuruluşlardan ve bunların tümünün ördüğü ağlardan (networks) oluşan sosyal alandır” (s. 373). Onlara göre sivil toplum, kamusal alana yakın bir kavramdır. Ancak kamusal alan, genellikle politik kararların alındığı ve toplumla ilgili tartışmaların yürütüldüğü kamu alanlarının tümünü kapsarken; sivil toplum, gönüllü kuruluşlar ve organize olmuş diğer sivil örgütlerden oluşmaktadır (Giddens ve Sutton, 2014/2016, s. 373-374).

Son olarak Keyman (2006)'a göre sivil toplum, “devlet denetimi dışında kalan, dolaylı veya dolaysız ama belli düzeyde siyasi bir nitelik içeren, fakat özünde toplumsal sorunların çözümüne dönük sivil etkinlikleri, ilişkileri, çıkarları yaşama geçiren bir alandır” (s. 15). Ona göre sivil toplum, demokratikleşme, kamusal tartışma ve toplumsal sorunlara çözüm arama alanıdır. Sivil toplum, aile ve devlet ile ekonomi arasında kalan, toplumsal sorunları çözmeye yönelik kamusal bir tartışma alanı ve bunun eyleme döküldüğü örgütsel etkinliktir. Sivil toplum kuruluşları da bu örgütsel etkinliklerin hayata geçirildiği, belli toplumsal sorunların çözülmesini, belli çıkarların ve değerlerin korunmasını amaçlayan oluşumlardır (Keyman, 2006, s. 15). Sivil toplumun, “toplumsal dayanışma, toplumsal güven, toplumsal sorumluluk, toplumsal sorunlara çözüm bulma, toplumsal istikrar gibi önemli değerlerin yaratılmasında rol oynayan değer yaratıcı bir kurum, bir iletişim ağı” olduğu vurgulanmaktadır (Keyman ve İçduygu, 2005; Edwards, 2004, akt. Keyman, 2006, s. 9).

Sivil toplum, demokratik, kamu bilincinin gelişebildiği ve iletişime açık bir alandır. Dayanışma içinde iletişim kurmak ve harekete geçmek için bir grup insana ihtiyaç duyulmaktadır. Tam bu ihtiyaç noktasında da sivil toplumdan sivil toplum kuruluşlarına geçiş gerçekleşmektedir (Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2001, s. 4).

Sivil toplum kavramında olduğu gibi sivil toplum kuruluşu(örgütü) kavramı ve tanımı üzerine de literatürde bir karmaşıklık söz konusudur. Literatürde STK tanımına bakıldığında genel kabul görmüş bir tanım yerine, STK'ların özellikleri, türleri, görevleri,

amaçları gibi açıklamaların yer aldığı görülmektedir. Bunun nedeni olarak da birbirinden farklı özelliklere sahip birçok STK'nın var olması gösterilmektedir (Aydın, 2019, s. 2). Yine de STK'lar ortak özellikleri dikkate alınarak, devletten bağımsız, gönüllülük esasına bağlı, kâr amacı gütmeyen, şiddet içermeyen, ortak toplumsal sorun ve çıkarlar çerçevesinde bireylerin bir araya gelerek yasal çerçevede toplumsal dayanışma, sosyal hareket ya da faaliyet gösterdikleri örgütler olarak tanımlanabilir.

STK'lar bir grubu ya da toplumu ilgilendiren konu ve sorunlarla ilgili harekete geçerek, sesini duyuramayanların sesi olmaktadır (Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2001, s. 5). Çaha (2000)'ya göre sivil toplumun gelişmesi 5 önkoşula bağlıdır. Bunlar; toplumsal farklılaşma (cinsiyet, etnik, kültürel, ideoloji, dinsel, siyasi, ekonomik bazda farklılaşmalar), toplumsal örgütlenme, gönüllü birliktelik, toplumsal düzeyde otonomileşme (sosyal grupların devletin yönlendirmesine maruz kalmadan kendi politikalarını belirleyebilme inisiyatifine sahip olması) ve baskı mekanizması oluşturmaktır (hukuka uygun protesto, gösteri, miting vb. faaliyetler) (s. 60-63).

İngilizce'de "Non-Governmental Organization (NGO)" olarak ifade edilen örgütlenmeler dilimize "hükümet dışı kuruluşlar" olarak çevrilmiştir. Ancak Türkçe'de bu grupları tanımlamak için genellikle sivil toplum kuruluşu (STK) ya da sivil toplum örgütü (STÖ) kavramları kullanılmaktadır (Çaha vd., 2013, s. 13). Fakat genel olarak sivil toplum örgütü (STÖ) kavramı yerine sivil toplum kuruluşu (STK) kavramı tercih edilmektedir. Bunun sebebi, 1980 darbesi döneminde örgüt kelimesinin, gizli örgüt anlamını çağrıştırdığı düşüncesidir (Tunçay, 2003, s. 10). Ancak Çaha'ya göre kuruluş kelimesi, kavramın dernek, vakıf, kooperatif ve sendika gibi kontrol edilebilen, izinli resmî kurumlarla sınırlı kalmasına yol açtığı için sivil toplumun felsefi arka planı ile uyuşmamaktadır. Çünkü bu durumda kilise, cemaat ve tarikatlar, sosyal hareketler, protesto grupları, resmi dayanağı olmayan gruplar kavramın dışında kalmaktadır. Bu nedenle Çaha, örgüt kelimesinin sivil toplum ile daha uyumlu olduğunu düşünmektedir (Çaha, 2004, s. 181-182). Sivil toplum kuruluşu kavramını tercih edenler ise STK'ların örgütlülüğünün resmi olması gerekmediğini, süreklilik göstermeyen, esnek ve yasal statüsü olmayan oluşumların da STK olduğunu ifade etmektedirler. Bu düşünceye göre STK'ları diğer örgütlenmelerden ayıran nokta, toplumsal hareketlerle yakın bağlantısı olmasıdır. Bu nedenle STK kavramı, STÖ kavramından daha geniş bir içeriğe sahiptir (Acar, 2010, s. 16-17).

Literatürde genel olarak sivil toplum kuruluşları terimi kullanılsa da “kâr gütmeyen kuruluşlar/sektör”, “kâr için olmayan kuruluşlar”, “üçüncü sektör”, “gönüllü kuruluşlar”, “hükümet dışı kuruluşlar”, “bağımsız sektör”, “hayırsever yardım kuruluşları”, “vergiden muaf kuruluşlar” ifadeleri de STK kavramı yerine kullanılabilir (Uslu, 1999, s. 24). Bu terimlerin arasındaki fark, her birinin farklı bir özelliği vurgulamasından kaynaklanmaktadır. Ancak her biri tek bir özelliğe vurgu yaptıklarından dolayı tek başlarına yetersiz kalmaktadırlar. Kâr gütmeyen kuruluşlar terimiyle, bu kuruluşların faaliyetlerini kâr elde etmek için yapmaması ve elde edilen kazançların üyelerine dağıtılmaması vurgulanmaktadır. Üçüncü sektör terimiyle, bu kuruluşların özel sektör ve kamu sektöründen farklı bir sektör olduğu vurgulanmaktadır. Gönüllü kuruluşlar terimi ise, STK’lardan önce sivil toplumun gelişebilmesi için gereken gönüllü birlikteliği vurgulamaktadır. Ancak günümüzde STK’larda işlerin büyük bir kısmını gönüllülerden çok ücretli çalışanlar yapmaktadır. Bu yüzden günümüzde bu kuruluşları tanımlamak için bu terimin tek başına kullanılması uygun değildir. Hükümet dışı kuruluşlar terimi, bu kuruluşların devletten yani kamudan bağımsız olmasını vurgulamaktadır. Hayırsever yardım kuruluşları terimi de STK’ların finansmanının, bağış ve yardımlar şeklindeki hayırsever desteklerle karşılanmasını vurgulamaktadır. Ancak Türkiye’de bu hayırsever destekler, STK’ların finansmanlarının ufak bir bölümünü oluşturduğundan dolayı bu kuruluşları tanımlamak için bu kavram da yetersiz kalmaktadır. Bağımsız sektör terimiyle, bu kuruluşların faaliyetlerini kamu ve özel sektörden bağımsız, onların müdahalesi olmadan sürdürmeleri vurgulanmaktadır. Son olarak vergiden muaf kuruluşlar terimi ise bu kuruluşların ABD vergi mevzuatına göre gelir vergisinden ve çoğu eyalette emlak vergisinden muaf olmalarına vurgu yapmaktadır. Ancak bu kavram vergiden muaf olmadığı halde STK statüsünde olan kuruluşları kapsamadığı için ve vergi mevzuatı farklı olan ülkeler de olduğu için anlamını yitirmektedir (Uslu, 1999, a. 25-26).

Habermas (1962/2003)’a göre sivil toplum kuruluşları, kiliseler, kültür dernekleri, spor ve boş zaman dernekleri, akademi, bağımsız medya, tartışma kulüpleri, meslek birlikleri, sendikalar, yurttaş inisiyatifleri, siyasi partiler ve alternatif kurumlar gibi devlet ve ekonomi dışı olan gönüllü birliklerdir (s. 52).

Tunçay (2003)’a göre hükümet/devlet dışı örgütlerle özdeş olan STK’lar; gönüllü olarak kurulmuş, merkezi ya da yerel yönetim tarafından denetlenmeyen, dernekler, vakıflar, siyasi partiler, sendikalar, meslek odaları, spor kulüpleri vb. oluşumlardır (s. 10).

Dünya Bankası (2007) ise sivil toplum örgütlerini veya kuruluşlarını; kamusal yaşamda varlığını sürdüren, üyelerinin veya başkalarının çıkarlarını, ahlaki, dini, kültürel, politik, bilimsel değerlerini hayırsever düşüncelere dayanarak koruyan ve kâr amacı gütmeyen çeşitli kuruluşlar olarak tanımlamaktadır. Akademik olarak son yıllarda gündeme gelen bu STK tanımı aile, devlet ve piyasanın dışındaki alanı ifade etmektedir (s. 1-2).

STK'ların faaliyet alanları oldukça geniştir (Seven, 2010, s. 14). Özellikle 1970'lerden sonra, risk toplumu kavramıyla ve artan toplumsal risklerle beraber STK'ların alanı daha da genişlemiştir. Bu alanlar; yardımlaşma ve dayanışma, çevre, kadın, çocuk, gençler, engelliler, yaşlılar, insan hakları, kültür ve sanat, çalışma hayatı (Seven, 2010, s. 14), göçmenler, hayvanlar, bulaşıcı hastalıklar, kalıtsal hastalıklar, nükleer santraller, eğitim gibi alanlardır. STK'lar eski bir geçmişe sahiptir ancak küreselleşmeyle birlikte tekrar önem kazanmıştır. Karmaşık hale gelen sosyal sorunların çözümünde devletin yetersiz kalması ve 1980 sonrası uygulanan neo-liberal politikalar bu örgütlenmelere olan ilgiyi arttırmıştır (Tokol ve Alper, 2018, s. 102). Ayrıca 1980'lerden itibaren refah çoğulculuğu¹⁷ anlayışının ortaya çıkması ve artan teknolojik gelişmeler; STK'ların sayıca artmalarını, görünürlük ve bilinirlik kazanmalarını sağlamıştır. Sosyal politikanın önemli bir unsuru olan ve ekonomik ve sosyal faydaları her geçen gün daha da artan STK'lar, sosyal sorunların çözümünde önemli bir yere sahip olduğu gibi toplumsal dayanışmanın sağlanmasında da önemli katkılar sağlamaktadır (Yıldırım, 2021, s. 405).

2.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri, Amaçları ve İşlevleri

STK'ların üzerine kurulduğu 4 temel özellik; bağımsızlık (özerklik), gönüllülük, kâr amacı gütmemek, vizyon ve bir ideale sahip olmaktır (Akatay ve Harman, 2014, s. 81). Bağımsızlık, STK'ların siyasal iktidardan bağımsız olmalarını ve devlet tarafından yönlendirilmemelerini ifade etmektedir. Bu özellikleri gereği STK'lar, üyelerin yetki verdiği kurullarca ve ilgili yasalarla denetlenmektedirler (Kurt ve Taş, 2015, s. 203). Gönüllülük kavramı ise bireylerin, STK kurmaya ya da bu örgütlere üye olmaya zorlanamayacağını ifade etmektedir. Bu doğrultuda, STK'larda gönüllü üyelikler bir ücret karşılığında olamaz, yani karşılıksız olmalıdır (Yıldırım, 2004, s. 62). Ücret

¹⁷ Refah çoğulculuğu (karması) anlayışı, sosyal refah hizmetlerinin devlet tarafından üretmesinin yerine, bu hizmetlerin sivil sektör, gönüllü sektör, kamu sektörü ve özel sektör tarafından ortak bir şekilde üretilerek sunulması gerektiğini ve devletin bu hizmetleri sunmaktan ziyade daha çok finansal destek sağlaması gerektiğini savunmaktadır (Özdemir, 2004, s. 101-102).

karşılığında üyeliğin kabul edilemez olması aynı zamanda STK'ların kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olmalarıyla da ilgilidir. Kâr amacı gütmemek, STK'ların faaliyetlerini kâr ya da kazanç sağlama amacıyla gerçekleştirmemesini ifade etmektedir. STK'lar gelir sağlayıcı faaliyetlerde bulunabilirler ancak elde edilen gelir ve kârları üyelere ve görevlilere dağıtamazlar. Bu gelir ve kârları, amaçları doğrultusunda harcamaları gerekmektedir. Ancak STK bünyesinde sürekli görevli olan, profesyonel kadrolarda çalışanlara ücret verilebilir, bu durum kâr amaçlılık olarak görülmez (Yıldırım, 2004, s. 63). Vizyon ve bir ideale sahip olmak özelliği ise, STK'ların sahip oldukları amaçları ve bu amaçlara bağlı değerler doğrultusunda faaliyetlerde bulunmalarını ifade etmektedir (Aydın, 2019, s. 12). Yıldırım (2004, s. 61-64) bu 4 temele ek olarak, bir kamu alanına sahip olma, yasallık, kamu yararını gözetmek, şeffaflık, ortak değerlere sahip olma ve ortak başarı faktörlerini de STK'ların özellikleri içerisinde saymıştır. Güder (2004, s. 15)'de, STK'ların bu özellikleri taşımalarının yanı sıra güvenilir, saygılı, adil, dürüst, hesap verebilir ve sorumluluk sahibi olmaları gerektiğini ifade etmiştir. Kısaca STK'ların en belirgin özellikleri, gönüllülüğü esas almaları, siyasi iktidardan, siyasi partilerden ve kamu makamlarından bağımsız olmaları, yalnızca kendi amaç ve değerlerine hizmet etmemeleri, ticari çıkar ve kâr amacı gütmemeleri ve devlet ile vatandaş arasında arabuluculuk yapmalarıdır.

STK'ların genel olarak temel amacı, devletin karşısında güçsüz kalan oluşumlar için toplumsal desteği arttırmak ve bilinçli yurttaş katılımını güçlendirmektir. Dayanışma ve sosyal hizmet üretimi amacıyla kurulan STK'ların, yürüttüğü faaliyetlerin en belirgin özelliği yardımsever amaçlı olmalarıdır (Akatay ve Harman, 2014, s. 83). STK'nın amacı denildiği zaman, onun ortaya çıkma amacı ve onu diğer STK'lardan farklı kılan oluş sebebi anlaşılmaktadır. STK'nın hedefi ise, üstlendiği ve görevler ve bu görevler sonucunda ulaşmak istediği noktadır (Güder, 2004, s. 28). Kısaca STK'ların amaçları, bireyler arasındaki dayanışmayı artırarak birlikte hareket etmelerini sağlamak, toplumu bilinçlendirmek ve örgütlemek, toplumun çıkarları doğrultusunda baskı mekanizması oluşturmak, toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlamak ve toplumda sesi duyulmayanların sesi olmak olarak sıralanabilmektedir.

Sivil toplumun tek bir tanımı olmadığı gibi tek bir işlevi de yoktur. Farklı görüşler çerçevesinde çeşitli işlevler atfedildiği görülmektedir. Bazı görüşlere göre STK'ların en temel işlevi, günümüz toplumunda sesini duyuramayan marjinal grupların sesini

duyurmak için bir platform oluşturmak ve özel sektör ve devlet dışındaki kamusal alanda yeni bir odak yaratmaktır. Başka bir görüş ise sivil toplumu kamusal alanın oluşmasında, özel hayat ve siyasi hayat arasındaki iletişimi sağlayan bir araç olarak görmektedir. Burada STK'ların temel işlevi, kamusal alanda diyalogu sağlamak ve tartışılacak görüşlerin ifade edilmesine aracı olmak şeklinde ifade edilebilir (Akay, 2007, s. 26-27). Çaha (2017)'ya göre ise STK'ların en önemli iki işlevi, "toplumsal farklılaşmaya katkıda bulunmak ve bireyleri politik iradeye karşı korumaktır" (s. 79). Ona göre STK'ların temel işlevi pozitif değil negatiftir. Yani temel işlevleri devlet üzerinde baskı kurmak değil, tersine bireylerin hak ve hürriyetlerini devlet müdahalesine karşı korumaktır. Dolayısıyla STK'ların baskı kurmak dışında koruyucu ve kollayıcı işlevi vardır (Çaha, 2017, s. 79).

STK'lar toplumsal sorunları tespit etmek, eşitliği yaygınlaştırmak, insan onurunu yükseltmek, hayırseverlik ve sosyal hizmetleri sağlamak, örgütlenmeyi teşvik etmek, demokrasiyi arttırmayı sağlamak, (Yıldırım, 2004, s. 73), baskı mekanizması oluşturmak, benzer sorunlara sahip insanları bir araya getirerek yardımlaşma ve dayanışma ağı oluşturmak gibi konularda çalışmalarını yürütmektedirler. STK'ların üstlendiği bu çeşitli işlevleri genel olarak siyasal, kültürel, bireysel, savunuculuk ve toplumsal işlevler olarak sınıflandırmak mümkündür.

Bireyler ve topluluklar, çıkar ve ilgileri konusunda daha etkili olabilmek için başka bireylerle dayanışma ihtiyacı duymaktadır. Bu ihtiyaç doğrultusunda bireyler, STK'lar aracılığıyla bir araya gelmekte ve STK'lar da bireylerin sorunlarını, ihtiyaçlarını, istek ve taleplerini topluma iletmektedirler. Bu şekilde STK'lar, toplumda bir kamuoyu oluşturma işlevini yerine getirmektedir (Özer, 2008, s. 92). Bu işlevleriyle STK'lar, modern dünyada birbirinden bağımsız bir şekilde kendi başına hareket edebilen insanları, bu düşünceden uzaklaştırıp bir araya getirerek örgütlenmelerini sağlamakta, bireysel ve toplumsal hayatlarına anlam katmaktadır. STK'lar aracılığıyla bir araya gelerek örgütlenen bireyler, karşılıklı tutum ve davranışlarıyla birbirlerini etkilemekte ve bu ilişkiler ilerleyerek kalıcı hale gelmektedir. Böylece bireyler, aidiyet ve biz duygusuyla kültürel bir yapı oluşturmaya başlamaktadırlar (Yıldırım, 2004, s. 87).

STK'ların bir diğer işlevi toplumdaki yenilikleri desteklemektir, bu işlevleriyle toplumların kalkınmasında ve bu kalkınmanın sürekli hale gelmesinde rol oynamaktadırlar. STK'ların oluşturduğu grup psikolojisiyle bireyler, bütünleşmiş bir

sosyal topluluk, sevgi, hemsine yakın olma ve dayanışma ihtiyaçlarını gidermektedirler. Bireylerin tek başlarına elde edemeyecekleri bilgileri grup aracılığıyla elde ederek gerçeklere ulaşmaları, güven ve aktif olma duygularını beslemektedir. Dolayısıyla STK'lar, bireylerin yaratıcılık ve sorumluluk bilincini geliştirerek, toplumsal sorunları çözmeye kendine güvenmeyen bireylerin motivasyonlarını güçlendirmektedir (Yıldırım, 2004, s. 88-92). Kısaca bireyler STK'lar aracılığıyla bireysel çıkarlarının ötesinde toplumun çıkarlarını gözetmek amacıyla, toplumsal bir sorumluluk üstlenmekte ve bu da STK'ların bireysel işlevini oluşturmaktadır.

Her sosyal kurum gibi, zaman içerisinde değişen şartlar gereği STK'ların da işlevleri değişebilmektedir. STK'ların işlev sınırlarının net olmaması ya da yeni işlevlerinin ortaya çıkması, genellikle kamu ve özel sektörün yetersiz kaldığı alanlardan ötürü gerçekleşmektedir. Yeni sosyal refah anlayışıyla beraber devletin üstlendiği görevlerin azalmasıyla dışarıda kalan veya özel sektörün girmediği alanlarda STK'lar devreye girmekte ve dışarıda kalan hizmet alanlarını üstlenmektedir. Bu da STK'ların işlevlerinin artmasına ve çeşitlilik göstermesine neden olmaktadır (Yıldırım, 2004, s. 72-73).

Küreselleşme ile birlikte yaşanan değişimler, ulus devletinin gücünün azalması ve sosyal refah politikaları uygulamalarının güçleşmesi gibi sonuçlar doğurmuştur. Yaşanan bu değişiklikler, toplumsal dayanışma ve bölüşümü dengeleyen kurumları zayıflatmış ya da ortadan kaldırmış; çevre sorunları, eşitsizlik, işsizlik, yoksulluk gibi yıkıcı toplumsal sorunların doğmasına sebep olmuştur. STK'ların bu toplumsal sorunların hafifletilmesinde ve hayatın bu sorunlarla yaşanılabilir hale getirilmesinde önemli işlevleri bulunmaktadır. Bu işlevleri yerine getirirken iki yöntem izlemektedirler; birincisi savunuculuk (devleti hizmet üretmeye yönlendirme) ve ikincisi doğrudan hizmet üretmektir. STK'lar günümüzde, sosyal sorunlarla ilgili politikaları etkilemeye yönelik faaliyetler yapan önemli bir aktör haline gelmiştir. STK'ların sosyal sorunların çözümünde devleti hizmet üretmeye yönlendiren faaliyetleri, savunuculuk faaliyetleri olarak adlandırılmaktadır (Yentürk ve Aksakoğlu, 2006, s. 8-9). Savunuculuk, STK'ların ortak bir amaç doğrultusunda herhangi bir politikayı etkileme girişimidir (Yentürk vd., 2010, s. 19). Küreselleşmenin yarattığı değişimlerle beraber 1990'lı yıllardan itibaren, dünyada ve ülkemizde STK'ların savunuculuk faaliyetlerinde bazı gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler devletin çözümsüz bıraktığı toplumsal sorunların çözümü için, bireylerin ve toplumun örgütlenerek acil çözüm üretmelerini gerektiren bir ortam

yaratmıştır. Böylece STK'lar sosyal sorunların çözümünde, çeşitli alanlarda hizmet üreten önemli bir aktör haline gelmiştir. Bu hizmet alanlarından biri, dezavantajlı grupların (kadınlar, gençler, çocuklar, göçmenler, yoksullar ve engelliler gibi) haklarıyla ilgilidir. STK'lar, eğitim, sağlık ve sosyal yardım gibi alanlarda da giderek artan bir şekilde hizmet üretmektedir. Ayrıca devletle iş birliği içinde ya da tek başlarına hizmet ürettikleri alanlar da vardır. Örneğin, deprem çalışmaları, kadın sığınma evlerinin yönetimi, sosyal olarak dışlanmış ve ayrımcılığa uğramış bireylerin desteklenmesi gibi. Özetle, STK'ların savunuculuk ve hizmet verme işlevleri, bir yandan devleti sorunları çözmeye yönlendirmek, diğer yandan sorunların çözümü için hizmet üretmek olarak ele alınabilmektedir. Bu şekilde ele alındığında bu işlevler, birbirini tamamlayıcı faaliyetler olarak görülebilir (Yentürk ve Aksakoğlu, 2006, s. 9-10).

Özetle STK'ların; toplumsal istek, sorun ve talepleri duyurması ve karşılaması, kamuoyu ve baskı mekanizması oluşturması, kamusal alanda iletişimi sağlaması, sosyal yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerini yürütmesi, sosyal hizmet üretmesi, bireylerin ve toplumun geliştirilmesi için çalışmalar yapması, örgütlenmeyi ve demokratik katılımı sağlaması, sosyal sorunların çözümüne katkı sağlaması, dezavantajlı grupları bireysel ve toplumsal yaşama kazandırarak fırsat eşitliği sağlaması ve 'biz' duygusu ile toplumsal dayanışma ihtiyacına cevap vermesi gibi çeşitli işlevleri bulunmaktadır.

2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Örgütlenme Biçimleri

STK'ların örgütlenme biçimlerini 3 başlıkta incelemek mümkündür. Bunlar; gönüllülük temelinde örgütlenmeler, kamu kurumu temelinde örgütlenmeler ve diğer (ekonomik temelli) örgütlenmelerdir (Akatay ve Harman, 2014, s. 66). Gönüllülük temelinde örgütlenmeler, sivil toplum kuruluşu veya daha geniş anlamıyla sivil toplum örgütü denildiğinde; tüzel kişiliği olan, misyonuna yönelik faaliyetlerinde devletten bağımsız bir şekilde hareket eden, tamamen kamu yararını gözeten ve faaliyetlerini gönüllük temelinde yürüten örgütlenmeler anlaşılmalıdır. Günümüz sivil toplum anlayışında, kamusal alanda devletten bağımsız ve katılımcı demokrasiye katkı sağlayan bu gönüllü örgütlenmeler arasında dernekler, vakıflar ve diğer gönüllü gruplar yer almaktadır (Özmutaf, 2007, s. 58).

Ülkemizde STK'lara ilişkin hukuki düzenlemeler farklı kanunlarda karşımıza çıkmaktadır. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda madde 56 ve madde 117 arasında,

kişiler hukuku kısmının tüzel kişiler başlığı altında, dernek ve vakıfların tanımları yapılarak kuruluşları, organları, sona ermeleri gibi konularla ilgili hükümlere yer verilmiştir (Türk Medeni Kanunu, 2001). STK'lara ilişkin en temel kanunlar ise 5253 sayılı Dernekler Kanunu ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'dur.

Dernekler, belirli bir amacı gerçekleştirme arzusuyla kurulan yasal topluluklardır (Akatay ve Harman, 2014, s. 67). 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nda dernekler, “gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları” olarak tanımlanmıştır (Türk Medeni Kanunu, 2001, md. 56; Dernekler Kanunu, 2004, md. 2). Ülkemizde STK'ların çoğunluğu derneklerden oluşmaktadır ve İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün son verilerine göre, 2022 itibariyle ülkemizdeki toplam dernek sayısı 307.596, faal dernek sayısı 103.220'dir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2022).

Gönüllülük esasına dayanan bir diğer örgütlenme ise toplumsal amaçlı kurulan ve kâr amacı gütmeyen vakıflardır (Akatay ve Harman, 2014, s. 68). Vakıflar, içinde buldukları toplumun sosyal bünyesi, kültürel yapısı ve değerlerinden oluşmuşlardır. Başka bir ifadeyle vakıflar, bireysel ve toplumsal arzu ve ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan değerlerin hayata geçirilmesine imkân veren kuruluşlardır (Erşahin, 2003, s. 323). Vakıflar, dayanışma, yardımlaşma ve hayırseverlik amacıyla gerçekleştirilecek hizmetlerin yapılması için insanların belli şartlarla ve resmi olarak bıraktıkları, para ya da mal varlığını ifade etmektedir (Akatay ve Harman, 2014, s. 69). Vakıflar ile ilgili hükümler, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nda yer almaktadır. 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nda vakıflar, “Mazbut, mülhak, cemaat ve esnaf vakıfları ile yeni vakıflar” olarak ifade edilmiştir (Vakıflar Kanunu, 2008, md. 3). 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda ise vakıflar, “gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları” olarak tanımlanmıştır (Türk Medeni Kanunu, 2001, md. 101). Vakıflar kâr amacı güdemezler ve derneklere üyelik mümkünken vakıflara üye olunamaz (Özmutaf, 2007, s. 59). Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün son verilerine göre mülhak vakıf sayısı 251, cemaat vakıf sayısı 167, esnaf vakfi sayısı 1, yeni vakıf sayısı 6074'tür. Yeni kurulan vakıfların içerisinde ise; sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları sayısı 1003, çevre

koruma vakıfları 11, diğer yeni vakıfların (çok amaçlı vakıflar) sayısı 4631'dir (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2022).

STK kapsamında ele alınan ancak tüzel kişiliği bulunmayan bazı özel örgütlenme biçimleri de vardır. Bunların içerisinde, platformlar, yurttaş girişimleri ve birlikler (öğrenci birlikleri gibi) yer almaktadır. Yurttaş girişimleri ve öğrenci birlikleri, bir amaç doğrultusunda kendiliğinden ve ani bir şekilde gelişen, tüzel kişiliği olmayan bir STK çeşidi olarak ifade edilebilir (Özmutaf, 2007, s. 60). STK kapsamında ele alınan toplumsal oluşumlar özellikle 1990'lardan itibaren yaygınlaşmıştır. STK kapsamında ele alınan bu oluşumların arasında, platform, koza, sivil inisiyatif, sivil girişim, yurttaş hareketi gibi yapılar sayılabilmektedir. Bu oluşumlar, bir mevzuat kapsamında yer almadıkları ve tüzel kişiliğe sahip olmadıkları için resmi makamlarda muhatap bulamamaktadırlar. Buna rağmen bu oluşumlar giderek yaygınlaşmakta ve etkin bir şekilde çalışarak resmi makamlara seslerini duyurabilmektedirler (Güder, 2004, s. 14).

Derneklere ve sivil topluma ilişkin Türkiye'deki en önemli hukuki düzenleme olan Dernekler Kanunu'na göre üç temel STK oluşumu öngörülmüştür. Bunlar platform, federasyon ve federasyonların bir araya gelerek oluşturdukları konfederasyonlardır. Kanunda, federasyon ve konfederasyonlar üst kuruluşlar başlığı altında tanımlanırken, platformlar ayrı olarak tanımlanmıştır (Akyıldız, 2021, s. 54). Doğrudan platformları düzenleyen bir yönerge ya da yönetmelik mevcut değildir. Bundan dolayı platformlar derneklere ilişkin düzenlemelere tabidirler (Akyıldız, 2021, s. 54; Örnek ve Ayas, 2015, s. 269). Platformlar, 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nda "Derneklerin kendi aralarında veya vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere girişim, hareket ve benzeri adlarla oluşturdukları tüzel kişiliği bulunmayan geçici nitelikteki birliktelikler" olarak tanımlanmıştır (Dernekler Kanunu, 2004, md. 2). Ayrıca "Platformlar, kanunların dernekler için yasakladığı amaç ve faaliyet konuları doğrultusunda kurulamazlar ve faaliyet gösteremezler. Bu yasağa aykırı hareket edenler hakkında, bu Kanun ve ilgili kanunların cezaî hükümleri uygulanır." (Dernekler Kanunu, 2004, md. 25).

Yine Dernekler Yönetmeliği'nin 94. maddesinde platformlar başlığının altında;

"Dernekler, amaçları ile ilgisi bulunan ve kanunlarla yasaklanmayan alanlarda, diğer dernek, vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı

gerçekleştirmek üzere platformlar oluşturabilirler. Platformların oluşturulabilmesi için derneklerin yetkili organlarıncı alınacak kararlarda, derneği temsile görevlendirilecek kişi veya kişiler belirlenir. Bir platformun faaliyete başlayabilmesi için, temsilciler tarafından bir mutabakat tutanağı düzenlenir. Bu tutanakta, platformun oluşturulma amacı, çalışmaların yürütüleceği yerleşim yeri ile yönetim grubu üyeleri ve koordinatörünün isimleri belirtilir.” ifadeleri yer almaktadır (Dernekler Yönetmeliği, 2005, md. 94).

Kanunlardaki maddelerden de anlaşılacağı üzere platformların tüzel kişiliği yoktur, diğer STK’lar gibi kurucu tüzükleri bulunmamaktadır, platformlara özgü bir hukuki düzenleme yoktur ve derneklere ilişkin hükümlere tabidirler. Ülkemizde mevcut mevzuatın, STK olarak tanıdığı tüzel kişiliğe sahip yapıların kısıtlı olması (dernek ve vakıf), örgütlü sivil toplumun önemli bir kısmının (platform, inisiyatif, grup, ağ, sosyal girişim vb.) karar alma süreçlerinin dışında bırakılmasına sebep olmaktadır (TÜSEV, 2013, s. 4). Bu örgütlenme biçimlerini içeren ve yeni toplumsal hareketleri dışlamayan bir şekilde sivil toplum tanımının yeniden yapılarak mevzuata eklenmesi gerekmektedir (TÜSEV, 2022, s. 5). Görüldüğü gibi mevcut durumda platformların bağlayıcı bir yaptırım güçleri yoktur ve geçici niteliğe sahiptirler. Platformların bağlayıcılığı olmadığından bireyler, diledikleri kişi ya da kuruluşla platform kurabilmekte veya özgürce üyelikten çıkabilmektedirler. Platformlar bu özellikleriyle, diğer STK’lardan daha özgür, esnek ve kuralsız olmaktadır. Dernekler için geçerli olan yasak ve hükümler platformlar için de geçerlidir ve haklarında cezai yaptırımlar uygulanabilir ancak platformlar resmi bir kişilik kazanamadıkları için kapatılmaları mümkün olmamaktadır (Örnek ve Ayas, 2015, s. 269).

Platformlar (kozalar), kamusal alanda bireylerin ve kuruluşların ilgilendikleri alanlarda gönüllü olarak bir araya gelmeleriyle oluşmakta ve kendi alanlarındaki konu ve sorunları tanımlayarak çözüm üretmektedirler. Platformlarda eşitlikçi yatay ilişkiler hakimdir ve her katılımcı eşit hakka sahiptir. Ayrıca platformların başkanları değil ‘kolaylaştırıcıları’ vardır. Platformlarda çatışma yoktur ve güç kaynakları uzlaşmadır. Aynı platformda bir araya gelemeyen bireyler ise yeni bir platform oluşturabilmektedir (Yıldırım, 2004, s. 58).

Yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte çağımızda öne çıkan bir başka örgütlenme biçimi de dijital platformlardır. Bir STK oluşumu olarak dijital platformlar, fiziksel bir ortamda görüşmeden iletişim kurulabilen, üye olmadan bile görüş, bilgi ve duyurulara ulaşılabilen ve üye olduktan sonra kişisel görüş ve düşüncelerin ifade edilebildiği dijital oluşumlardır.

Bu dijital platformlar bir e-posta grubu, web sayfası ya da bir sosyal medya uygulaması üzerinden açılmış gruplar olarak karşımıza çıkabilmektedir (Akyıldız, 2021, s. 60-61).

Kamu kurumu temelinde örgütlenmeler, sendika, federasyon ve konfederasyonlar ve bunların yanı sıra sanayi odaları, ticaret odaları, meslek odaları, borsa ve birlikler olarak ele alınmaktadır (Özmutaf, 2007, s. 60-61). Sendikalar, sanayi toplumuyla birlikte emekçi sınıfın hak arayışıyla ortaya çıkan önemli bir STK türüdür (Çaha, 2017, s. 119). 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nda sendika, "İşçilerin veya işverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek için en az yedi işçi veya işverenin bir araya gelerek bir işkolunda faaliyette bulunmak üzere oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar" olarak tanımlanmıştır (Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu, 2012, md. 2/1). Konfederasyon ise, "Değişik işkollarında en az beş sendikanın bir araya gelerek oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kuruluş" olarak ifade edilmiştir (Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu, 2012, md. 2/1). Türkiye'de sendikalar farklı iş kollarında memur, işçi ve işveren sendikaları olarak örgütlenmektedir (Şivil, 2020, s. 17). Ülkemizde sendika ve konfederasyonlar 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ve 4688 Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu ile düzenlenmiştir. Resmî Gazete'de yayımlanan, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Gereğince; İşkollarındaki İşçi Sayıları ve Sendikaların Üye Sayılarına İlişkin 2022 Temmuz Ayı İstatistikleri Hakkında Tebliği verilerine göre ülkemizde toplam 218 işçi sendikası ve 7 işçi sendikaları konfederasyonu; 238 kamu sendikası ve 12 kamu sendikaları konfederasyonu bulunmaktadır.

Bir başka STK oluşumu olarak kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları (odaları), 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda,

"Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzel kişilikleridir" şeklinde tanımlanmıştır (md. 135).

2004 tarihli ve 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanununa göre de,

“Odalar, üyelerinin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, mensuplarının birbirleri ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslekî disiplin, ahlâk ve dayanışmayı korumak ve bu Kanunda yazılı hizmetler ile mevzuatla odalara verilen görevleri yerine getirmek amacıyla kurulan, tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır” (md. 4).

Meslek odaları ve odalar ülkemizde sivil toplumun gelişmesinde önemli rol oynamışlardır (Güder, 2004, s. 12). Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği’ne bağlı toplam 365 oda ve borsa bulunmaktadır (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2022).

Diğer örgütlenmeler başlığı altında ise ekonomik temelde örgütlenen STK’lar olarak, yerel birlik ve kooperatifler, spor kulüpleri, siyasi partiler (Akatay ve Harman, 2014, s. 73), yardımlaşma sandıkları vb. oluşumlar yer almaktadır (Özmutaf, 2007, s. 66). 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nda, 5146 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile kooperatifler;

“Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklar” olarak tanımlanmıştır (Kooperatifler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 2004, md. 1).

AB’ye göre diğer örgütlenmeler olarak incelenen bu grupta, büyük kentler dışında bulunan, köy, belde, kasaba, ilçe gibi küçük yerleşim yerlerinde kurulan, ekonomik ve toplumsal dayanışma amaçlı oluşumlar bulunmakta ve bu oluşumlar üyelik esasına göre kurulmaktadır. Bu kuruluşlara örnek olarak, bir bölgedeki balıkçıların ya da tarım üreticilerinin kurdukları üretici birlikleri ve kooperatifler verilebilir (Örneğin, Fındık Tarım Satış Kooperatifi (Fiskobirlik)). Bu kuruluşlarda üyeler, etkin olarak birliğin parçasıdır ve emeğin daha iyi değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Kooperatifler temelde kâr amaçlıdır ancak STK işlevini kooperatif tüzel kişiliği altında yürüten yapılanmalar da bulunmaktadır (Güder, 2004, s. 13-14).

Bazı STK’lar, kendi bünyelerinde yardımlaşma sandıkları da kurabilmektedir. Bu sandıkların amacı, belirli kurallar çerçevesinde üyelerine finansal yardım sağlamaktır.

Ayrıca spor kulüpleri ve siyasi partiler gibi oluşumlar da bazı araştırmacılara göre STK kapsamında, bazı araştırmacılara göre ise STK dışı örgütlenmeler olarak değerlendirilmektedir (Özmutaf, 2007, s. 68). 1983 tarihli ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda;

“Siyasi partiler, Anayasa ve kanunlara uygun olarak; Cumhurbaşkanı, milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir Devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanan tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar” olarak tanımlanmıştır (md. 3).

Siyasi partiler, kâr amacı gütmeme, gönüllü olarak kurulma ve üyeliğin zorunlu olmaması açısından STK'lar ile benzerlik göstermektedirler. Ancak siyasi partiler iktidarı ele geçirmek için kurulmaları ve denetimleri nedeniyle STK'lardan ayrılmaktadırlar. İktidara gelen siyasi partiler ile bunun dışında kalan siyasi partiler işlevsel açıdan farklılaşmaktadır. Bu nedenle bazı araştırmacılar siyasi partileri iktidara gelmeden önce STK kapsamında, iktidara geldikten sonra ise STK kapsamı dışında değerlendirmektedir (Yıldırım, 2004, s. 65).

2.4. Toplumsal Dayanışmanın Sağlanmasında Bir Aktör Olarak Sivil Toplum Kuruluşları

STK'lar, bölgesel ya da ulusal olarak kurulabilecekleri gibi; kurumların, doğanın, canlıların, toplumun katmanlarının ve buna benzer belirli sosyal grupların, toplum yararına aykırı olmayan çıkarlarını korumak ve savunmak için de kurulabilirler. STK'lar üyelerine, ortak ilgi ve çıkarlar doğrultusunda paylaşılan “biz” duygusunu yaşatmaktadırlar (Işıkpınar, 2000, s. 67-68). Bu örgütlenmelerin yaşattığı “biz” duygusu, gerçekleşen toplumsal dayanışmanın bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla sivil toplum örgütleri, toplumsal dayanışmanın sağlanmasında bir aktör olarak ele alınabilmektedir. Karşılıklı olarak, toplumsal dayanışma da modern sivil toplumun varlığının ve işleyişinin temel bileşeni olarak düşünülebilmektedir (Naletova vd., 2016, s. 11530). Toplumsal dayanışma, STK'ların işlevselliği için, modern sivil toplumun ön koşullarından biridir. Bu nedenle STK'lar, bireyler arasında etkili ve karşılıklı yarar

sağlayan etkileşimlerin temelini oluşturan toplumsal dayanışma olmadan düşünülemez (Naletova vd., 2016, s. 11539).

İnsanlar, toplumsal yaşamda tüm ihtiyaçlarını tek başlarına karşılayamayacakları için toplumsal dayanışma ihtiyacı her geçen gün daha da belirgin hale gelmektedir. Toplumlar ne kadar gelişirse gelişsin, bütüncül, dayanışmacı ve organik ilişkiler toplumun neredeyse tüm alanlarında her zaman aranmaya devam edecektir. Örneğin, büyük şehirlerdeki hemşerilik birlikleri, dayanışmacı sivil toplum örgütlenmeleri olarak ortaya çıkmıştır (Işıkpınar, 2000, s. 71). Buradan da anlaşılacağı üzere toplumsal dayanışma örneği olarak nitelendirilebilecek oluşumlar, aynı zamanda sivil toplum kuruluşu özelliği de taşımaktadır. Ayrıca günümüz dünyasında sivil toplum örgütleri, toplumsal dayanışmayı koruma girişimi olarak da görülebilmektedir (Naletova vd., 2016, s. 11534). Durkheim da sivil toplumun ayrılmaz bir parçası olan meslek örgütlenmelerinin, toplumsal dayanışma ve toplumsal birliği desteklediğine inanmaktadır ve ona göre bu birlikler bireylerin yaşamlarına anlam katarak davranışlarını düzenlemektedir (Naletova vd., 2016, s. 11537).

Türkiye’de sivil toplum, son yıllarda önemli bir dönüşüm içerisinde. Bazı yasal düzenlemeler ve bürokratik uygulamaların etkisiyle sivil toplumda dönüşüm yaşanması, yeni örgütlenme biçimlerinin ve sivil alanların ortaya çıkması çokça tartışılmıştır. Ancak bu dönüşümün fazla konuşulmayan tarafı ise sivil toplum içerisinde gelişen dayanışma kültürüdür. Ülkemizde sivil toplum içerisindeki dayanışma ve iş birliği uygulamaları son on yılda artış göstermiştir. Sivil toplumun içerisindeki bu dayanışma kültürü iki boyutta incelenebilmektedir. İlk boyutu, STK’ların farklı grup, örgüt ve aktörlerle yaptığı iş birliğidir. Belirli bir amaca yönelik geçici veya uzun süreli iş birlikleri sivil toplumda yeni değildir. Yine de ortaklaşa yürütülen kampanyaların ve çeşitli alanlarda kurulan platformların son zamanlarda arttığı görülmektedir. Ayrıca STK’ların içerisinde, yalnızca belirli bir amaca yönelik olmayan, daha uzun süreli iş birliklerinin arttığı görülmektedir. Bu tür platformların artmasının nedeni, artık toplumsal sorunların çözümünde çok boyutlu müdahale gerekmesidir. Sivil toplum içerisindeki dayanışma kültürünün ikinci boyutu, hedef kitlelerine yöneliktir. Ülkemizde dayanışma temelli hayırsever STK’lar, geçmişten beri faaliyetlerini sürdürmektedir. Ancak son dönemlerde oluşan gruplar, ihtiyaç ve imkân sahibi bireyleri bir araya getiren platformlar olmaları özelliğiyle önceki STK’lardan farklıdır. Örneğin, pandemi döneminde kurulan Dayanışma Ağları ve Yurttaş

Dayanışma Ağları, Sanal Hastane gibi oluşumlar ve pandemi öncesinde kurulan İhtiyaç Haritası, dayanışma kültürünü sivil topluma taşıyan yapılardır (Zihnioğlu, 2021). Özellikle afet durumlarda STK'lar, toplumsal dayanışmayı sağlamada önemli bir yere sahiptir. Örneğin, 17 Ağustos 1999 Gölcük depreminde dayanışma ve yardımlaşma temelli STK'lar önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Keyman (2004)'a göre sivil toplum, insanların gönüllü olarak bir araya gelerek tek tek yapamadıkları şeyleri beraber yapması anlamına gelen ve bu anlamda gönüllüğü, birlikteliği ve dayanışmayı temsil eden bir olgudur (s. 2-3). Sivil toplum kuruluşlarının sağladığı birlik ve beraberlik ortamı toplumsal dayanışmaya katkı sağlamaktadır. Ayrıca ona göre sivil toplum, sorumlu ve aktif yurttaşlığın yaşama geçtiği alandır. Bu yüzden STK dediğimiz şey, profesyonel bir proje yapmak değil, dayanışma içinde bir vatandaşlık yaratmaktır (Keyman, 2004, s. 13). Bireylerin ortak amaçlarla ve gönüllü olarak, toplumsal fayda için birlikte hareket etmesini sağlayan sivil toplum, Türk-İslam kültüründe geçmişten beri var olan toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın en önemli göstergelerindedir. İnsanlar en yakınlarından başlayarak, sosyal sorunlara çözüm bulmak, toplumsal ilişkileri geliştirmek, toplumsal barışı ve refahı sağlamak amacıyla gönüllü olarak bir araya gelip, sivil toplum örgütlenmelerini oluşturur ve çeşitli faaliyetler gerçekleştirirler. Bu faaliyetler, toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın örneklerini oluşturmaktadır (Okur Çakıcı ve Çakıcı, 2020, s. 207). Toplumu oluşturan bireyleri, bir araya getirip birbirleriyle dayanışmalarını sağlamanın yolu, onları STK gibi bir kurumsal yapının altında toplamaktır. STK'lar, neo-liberal politikalarla birlikte, devletin boş bıraktığı alanları doldurma işlevini üstlenerek eleştirel doğalarından uzaklaşmakta ve toplumun dayanışma ihtiyacını karşılayan bir aktör haline gelmektedir (Akbaş, 2011, s. 118-119). Sonuç olarak STK'lar, iletişim ve etkileşim ağı kurarak toplumsal dayanışma için yeni bir kamusal alan yaratmaktadır ve böylece sosyal sorunların çözümünde önemli bir rol üstlenmektedirler.

2.5. Sivil Toplum Kuruluşlarının Dijital Dönüşümünde Sosyal Medyanın Yeri

Çağımızda dijital araçlar ve teknoloji, günlük hayatın temel bir parçası haline gelmiş durumdadır. Bu nedenle hayatın her noktasında olduğu gibi sivil örgütlenmeler için de dijital araçların kullanımı kaçınılmaz hale gelmiştir.

We Are Social ve Meltwater (2023a; 2023b) ortaklığı ile hazırlanan Dijital 2023 Raporu incelendiğinde¹⁸, internet ve sosyal medya kullanımının hem dünyada hem de ülkemizde oldukça fazla olduğu ve kullanıcılarının da her geçen yıl arttığı görülmektedir. Hızla dijitalleşen bu dünyada, internet ve sosyal medyanın insan hayatındaki yerinin her geçen gün artması, onu yaşamın her alanında kullanmayı gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla STK'lar da hayatın her noktasında artan bu dijital dönüşümden bağımsız kalamamıştır (Çalışkan, 2020). İnternet üzerinden oluşmamış ancak sosyal hayatta varlığını gösteren örgütlenmeler de etkilerini devam ettirebilmek ve ağ toplumuna ayak uydurabilmek için internette varlıklarını göstermelidirler (Göker ve Doğan, 2011, s. 200). Castells'in tanımladığı internete dayalı ağ toplumu internet ağlarının yaşamın her alanına yayıldığını ortaya koymakta ve bu da sivil toplumda da dijitalleşmenin zorunlu hale geldiğini göstermektedir.

Teknoloji ve internetin gelişimi, tüm kurumlara olduğu gibi STK'lara da yeni imkanlar sağlamıştır. Bu imkanlardan en önemlisi, web siteleri, Facebook, Twitter, Instagram, YouTube gibi platformlar aracılığıyla hedef kitleleri ile iletişimde bulunabilmeleridir. Geleneksel medyanın aksine STK'lar, düşük maliyet ile sosyal medya üzerinden seslerini duyurabilmektedir. STK'lar toplumsal değişim yaratmak ve seslerini duyurmak amacıyla, bu sosyal medya platformlarını verimli kullanarak gönüllü ve fon desteği elde edebilmektedirler. Ayrıca geleneksel aktivist (gösteri, grev, dayanışma vb.) ve dijital aktivist (savunuculuk, imza kampanyaları, bağış kampanyaları, çevrimiçi dayanışma vb.) eylemlerine destekçi kazanmaktadırlar (Yeniçeri Alemdar ve Kocaömer, 2020, s. 310). Dolayısıyla STK'lar; bilgi, iletişim ve internet teknolojilerini kullanarak düşük maliyetle, daha hızlı bilgiye ve daha fazla insana ulaşabilmekte, ulusal sınırları aşarak uluslararası bir iletişim ağı kurabilmekte, kamuoyu oluşturarak toplumsal ve siyasi kararların alınmasında etkili olabilmekte (Yıldırım, 2021, s. 408) ve daha kolay örgütlenerek faaliyetlerini yürütebilmektedirler.

¹⁸ Dünya genelinde insanların internet kullanım oranı %64,4; aktif sosyal medya kullanım oranı %59,4'tür. Dünya genelinde en çok kullanılan sosyal medya platformları da sırasıyla; Facebook, Youtube, Whatsapp ve Instagram'dır (We Are Social ve Meltwater, 2023a). Dijital 2023: Türkiye Raporuna göre ise, Türkiye nüfusunun %83,4'ü internet ve %73,1'i aktif sosyal medya kullanıcısıdır. Türkiye'de en çok kullanılan sosyal medya platformları da sırasıyla; Instagram, Whatsapp, Facebook ve Twitter'dır. Dünya genelinde internet kullanıcıları, günlük ortalama 6 saat 37 dakikalarını internette ve 2 saat 31 dakikalarını sosyal medyada harcamaktadır. Türkiye'de ise internet kullanıcıları, günde ortalama 7 saat 24 dakikalarını internette ve 2 saat 54 dakikalarını sosyal medyada harcamaktadır (We Are Social ve Meltwater, 2023b).

1980'lerden itibaren refah çoğulculuğu anlayışının ortaya çıkması ve yaşanan teknolojik gelişmeler, STK'ların sayıca artmasında ve görünürlük ve bilinirlik kazanmasında etkili olmuştur. Sosyal politikanın bir aktörü olarak ele alınan, toplumsal ve ekonomik faydaları her geçen gün artan STK'lar, sosyal sorunların çözümünde önemli bir rol oynamakta ve toplumsal dayanışmaya önemli katkılar sağlamaktadır. 21. yüzyılın başlarından itibaren, her alanda yaşanan küresel dijital dönüşümü ifade etmek için Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0 kavramları kullanılmaktadır. Bu dijital dönüşüm sürecinde internetin yaygınlaşmasıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinde de hızlı bir değişim yaşanmış ve STK'lar da bu değişime ayak uydurmaya çalışmıştır. Teknolojiyi temel alan Endüstri 4.0'ın, toplumsal hayatın tüm alanlarına doğru gelişimi, Toplum 5.0 kavramının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Endüstri 4.0 teknolojik ve ekonomik boyutu ele alırken, Toplum 5.0 insan ve toplum boyutunu ele alarak teknolojiyi bir tehdit olarak görmekten ziyade onunla iş birliği yapan bir toplum yaratmayı amaçlamaktadır (Yıldırım, 2021, s. 405-407).

Binark ve Löker (2011, s. 18), internet ve sosyal medyanın (dijitalleşmenin) STK'lara ve bu tür diğer örgütlenmelere sağladığı olanakları aşağıdaki şekilde sıralamıştır:

- Kendilerini tanıtabilme,
- Faaliyetlerini duyurabilme,
- E-imza kampanyaları düzenleyebilme ve bunları çevrimdışına da taşıyabilme,
- Anaakım medyanın ele aldığı konuları eleştirebilme ve alternatif enformasyon yayabilme,
- Alternatif haber kaynaklarına, diğer STK'lara ve yeni toplumsal hareketlere bağlantı verebilme,
- Takipçi ve üyeleriyle (destekçileriyle) etkileşim kurabilme,
- Takipçilerinin profil bilgilerini oluşturup paylaşabilme,
- Çevrimiçi anket uygulaması yapabilme,
- Yeni destekçiler ve gönüllüler bulabilme,
- STK için yeni kaynak ve fonlar bulabilme.

Dijitalleşmeyle birlikte, toplumsal faaliyetler daha çok çevrimiçi yürütülmekte ve STK'ların üyelik işlemleri, bağış toplama gibi faaliyetlerini yürütmesi daha kolay hale gelmektedir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi, 2022, s. 6). STK'lar için dijitalleşme; seslerini daha fazla insana duyurma, faaliyetlerini yayma,

gönüllülükle yürütülen faaliyetlere katılım ve desteği artırma gibi imkanların yanı sıra savunuculuk faaliyetleri yürütmelerine ve dijital ortamdaki hak ihlallerini izleyerek bu ihlalleri belgeleyip karşı bir tutum ve strateji geliştirmelerine imkân vermektedir (Özen vd., 2021, s. 17). Ancak tüm bu olanaklara rağmen STK'larda dijitalleşme istenen düzeyde değildir. Sivil toplumun dijital dönüşümüne etki eden ve istenilen düzeye gelmesini görece engelleyen faktörler, alışkanlıklar/gelenek, kuşaklar arası fark, hız ve bürokrasi, kaynaklara erişim (Özen vd., 2021) ve bilgi yetersizliği olarak ele alınabilir.

2.5.1. Sosyal Medya Kavramı

Sosyal medyanın anlaşılır bir tanımının yapılabilmesi için öncelikle web 2.0 kavramının tanımlanması gerekmektedir. Web 2.0, yazılım geliştiricilerin ve kullanıcıların World Wide Web (www)'i kullanmaya başladıkları yeni bir yolu tanımlamak için ilk kez 2004'te kullanılan bir terimdir. Bu terim, içerik ve uygulamaların artık üreticiler tarafından oluşturulup yayınlanmadığı, bunun yerine kullanıcılar tarafından işbirlikçi ve katılımcı bir şekilde oluşturulup, sürekli olarak değiştirildiği bir platformu nitelemektedir. Web 1.0'da kişisel web sayfaları öne çıkarken, Web 2.0'da bunun yerini bloglar ve wikiler almıştır. Web 2.0, kullanıcı tarafından oluşturulan içeriklerden oluşmaktadır. Son kullanıcılar Web 2.0'ı, kullanıcılar tarafından oluşturulan ve kamuya açık olan çeşitli medya içerikleri olarak tanımlamaktadır. Bu doğrultuda sosyal medya, Web 2.0'ın ideolojik ve teknolojik temelleri üzerine kurulan ve kullanıcı tarafından içerik oluşturulmasına ve değiştirilmesine imkân veren, internet tabanlı uygulamalar olarak tanımlanmaktadır (Kaplan ve Haenlein, 2010, s. 60-61). En temel anlamıyla sosyal medya, "internet tabanlı, kullanıcının içerik ürettiği, interaktif iletişim sunan dijital ağlar" şeklinde tanımlanabilmektedir (Güler ve Yumuşak, 2019, s. 7). Genellikle sosyal medya ile eş anlamlı olarak kullanılan Web 2.0; iletişim, bilgi erişimi, alışveriş ve eğlence gibi çeşitli etkinlikleri içeren sosyal medyanın temelini oluşturmaktadır. Sanal iletişim platformları, çevrimiçi hizmetler, sosyal etkileşim ağları ve bloglar gibi platformlar Web 2.0 kavramı altında tanımlanmaktadır (Yıldırım, 2021, s. 408).

Sosyal medyanın geleneksel medyadan farklı olarak toplumsal etkileşime dayalı olma özelliği, sosyal medya kullanımının artmasını sağlayan önemli bir etkidir. Bu özelliğiyle karşılıklı iletişim ve etkileşim sağladığı için STK'ları da bu alana çekmektedir (Saatçioğlu, 2017, s. 159). Çünkü geleneksel medya topluma ait olmayan, insanların

sadece seslerini duyurmaya çalıştıkları bir alan iken sosyal medya insanlara seslerini, özgürce kendi mecralarında duyurma imkânı vermektedir (Güler ve Yumuşak, 2019, s. 7).

Günümüzde bireylerin, sosyal medya üzerinden iletişim kurarak, belirli bir amaç doğrultusunda örgütlenip sanal ortamda eylemler gerçekleştirmeleri yaygınlaşmakta olan bir durumdur. Sosyal medya, bireylere duygu ve düşüncelerini özgürce dile getirebilme olanağı ve özel ilgi alanlarına odaklanma imkânı sağlamaktadır. Ayrıca bireyler sosyal medya üzerinden, ortak bir platformda birbirleriyle iletişim ve etkileşim kurarak örgütlenmekte ve böylece yeni bir kamusal alan oluşturmaktadır (Yıldırım alp ve İslamoğlu, 2019, s. 276).

Mayfield (2008, s. 5) sosyal medyanın taşıdığı özellikleri aşağıdaki şekilde sıralamıştır:

- Katılım: Sosyal medya, ilgili herkesi katkı ve geri bildirimde bulunmaya teşvik eder. Medya ve izleyici arasındaki ayrımı bulanıklaştırır.
- Açıklık: Çoğu sosyal medya ağı, geri bildirim ve katılıma açıktır. İnsanları oylama, yorum yapma ve bilgi paylaşımına teşvik eder. İçeriğe erişmek ve içeriği kullanmak genellikle engellenmez.
- Diyalog: Geleneksel medya (yayın), bir içeriğin tek taraflı olarak izleyiciye iletimini ya da dağıtımını sağlarken, sosyal medya karşılıklı yani iki yönlü bir iletişim imkânı sağlamaktadır.
- Topluluk: Sosyal medya, toplulukların hızlı bir şekilde oluşmasına ve etkili bir iletişim kurmasına imkân tanır. Topluluklar bu şekilde, ortak ilgi alanlarını, ortak çıkarlarını ve görüşlerini paylaşma imkânı bulmaktadır.
- Bağlantılılık: Çoğu sosyal medya ağı, bağlantılı olma özelliğiyle, diğer sitelere, kaynaklara ve insanlara erişim sağlayarak bağlantı kurmaktadır.

Mayfield (2008, s. 6) temel sosyal medya araçlarını ise şu şekilde sıralamıştır:

- Sosyal Medya Ağları: İnsanların, kişisel profillerini oluşturmalarını, başkalarıyla iletişim kurmalarını ve paylaşımlarda bulunmak için arkadaşlarıyla bağlantı kurmalarını sağlayan platformlardır. En çok kullanılan ve bilinen sosyal ağlar, Facebook, Twitter ve Instagram'dır.
- Bloglar: Çevrimiçi günlükler olarak tanımlanabilen web siteleridir.

- Mikrobloglar: Kısa içeriklerden oluşan, küçük boyutlu bloglama ile birleştirilmiş sosyal ağdır. En iyi örneği Twitter'dır.
- Wikiler: Ortak bir belge veya veri tabanı işlevi görererek insanların bunlara içerik eklemesine ya da bulunan içerikleri düzenlemelerine izin veren web siteleridir. En iyi bilinen örneği Wikipedia'dır.
- Podcastler (Sesli Bloglama): Çeşitli platformlar aracılığıyla sunulan çevrimiçi sesli bloglardır.
- Forumlar: Sosyal medyadan daha önce çıkmış olan popüler ve güçlü çevrimiçi topluluklardır. Genellikle belirli bir konu veya ilgi alanları üzerine kurulan tartışma platformlarıdır.
- İçerik Toplulukları: Belirli içerikleri düzenleyen ve paylaşan topluluklardır. En popüler içerik toplulukları Flickr ve Youtube'dur.

Bu sosyal medya araçları içerisinde en fazla öne çıkan araç sosyal medya ağlarıdır. Boyd ve Ellison (2007, s. 211) sosyal ağ sitelerini, kullanıcıların herkese açık ya da yarı açık bir profil oluşturmasını, ortak bir bağlantıyı paylaşan diğer kullanıcılarla bir ağ kurmasını ve diğer kullanıcıların profil ve bağlantılarını görüntülemesini sağlayan, web tabanlı hizmetler olarak tanımlamaktadır. Sosyal ağlar insanlara, sadece arkadaş ve tanıdıklarıyla bağlantı kurma imkânı değil; aynı zamanda sayfa ve grup kurarak bunlar üzerinden ortak ilgi, sorun ve çıkarlarına göre diğer insanlarla da bağlantı kurma ve hedef kitlelerine ulaşma olanağı da vermektedir. Birinci bölümde de belirtildiği gibi sosyal sorunların çözümü, toplumsal dayanışma ve sivil toplum kuruluşları için sosyal medya ağlarının kullanılması büyük kolaylıklar sağlamaktadır ve sosyal medya kullanımının artmasıyla da bu dijitalleşme durumu kaçınılmaz hale gelmiştir.

2.5.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya Kullanım Amaçları ve Önemi

İnternetin gelişmesiyle sosyal medya kullanımının artması, STK'ların sosyal medya üzerindeki etkinliklerini arttırarak daha görünür olmaya çalışmalarına neden olmuştur (Yıldırım, 2021, s. 408-409). STK'lar, bir hedef kitleye ulaşmak ve amaçlarını bu hedef kitesine duyurmak, bir konuda hak arayışında bulunmak ve üyeleriyle etkileşim içinde olmak gibi amaçlarla, sosyal medyayı stratejik iletişim aracı olarak kullanmaktadırlar. STK'lar, Facebook, Twitter, Instagram, Youtube gibi sosyal medya platformları aracılığıyla, üyelerini ve temsil ettikleri grubu kolay bir şekilde harekete

geçirip, bir araya getirebilmektedirler ve böylece toplumsal hareketler de artmaktadır. Sosyal medya, olayların yayılmasında ve duyurulmasında önemli bir yere sahip olmakta ve bireylerin hak arayışında bulunmaları ve örgütlenmeleri için uygun bir ortam sağlamaktadır. Dolayısıyla STK'lar, sosyal medya aracılığıyla kendilerini daha görünür kılabilen ve daha geniş bir kitleye ulaşabilmektedir (Abdülmecid, 2020, s. 49-51). STK'ların sosyal medyayı kullanım amaçlarının, bilgi yaymak/paylaşmak, topluluk oluşturmak ve harekete geçirmek olduğunu söylemek mümkündür (Karaoğlu, 2016, s. 69). Sosyal medya, bireyleri, grupları ve kamuoyunu etkileme konusunda oldukça önemli bir iletişim ve etkileşim platformu haline gelmiştir. Bu da STK'ların dijitalleşmesinde büyük bir rol oynamaktadır.

Bir STK kurmak için (örneğin küçük bir dernek kurulmak istendiğinde bile) birçok yasal prosedür gerekmesi ve bir yer tutma, kira yükü, üye aidatlarının ve bağışların toplanması gibi birçok sebepten dolayı STK'lar zorlu süreçler geçirmektedir. Ancak sosyal medya üzerinden bir grup kurarak, üyelere iletişime geçmek, etkinlikler düzenlemek ve birçok şeyi duyurmak daha hızlı, kolay ve ucuzdur. Tüm bunları gerçekleştirmek için, herhangi bir izin, onay ve masrafa gerek olmamaktadır. Bu nedenlerle günümüzde STK ve benzeri oluşumlar sosyal medya üzerinden de faaliyet göstermektedir ve sivil toplumdan sosyal medyaya geçişten yani dijitalleşmeden bahsedilebilmektedir (Sarı, 2014, s. 22). Ayrıca bahsedilen sebeplerden ötürü, yasal sivil toplum oluşumlarının dışında herhangi bir yasal dayanağı olmayan ve sadece sosyal medya üzerinden örgütlenen sivil inisiyatif ve platform gibi oluşumlar her geçen gün artmaktadır. Sayılan sebepler birer avantaj olarak görülmektedir ancak yasal dayanağın olmamasının getirdiği dezavantajlar da bulunmaktadır. Bu dezavantajlar arasında, bağlayıcı bir gücünün olmaması, kuralsız ve düzensiz olması gibi nedenler sayılabilmektedir.

2.5.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya Kullanım Düzeyleri

Küresel ölçekte STK'ların teknolojiyi kullanım düzeylerini, amaçlarını ve dijital dönüşümlerini anlamayı amaçlayan ve ilk kez 2016'da yayımlanmış olan Sivil Toplum Kuruluşları Teknoloji Raporunun (Global NGO Technology Report) sonuncusu 2019'da yayımlanmıştır. Daha sonra bu rapor, verilerin sadece küçük bir kısmını içerdiği için ve çok dilli raporların üretilmesi hem zaman hem de finansal olarak çok maliyetli olduğu için, Açık Veri Projesine (Open Data Project) dönüştürülmüştür. Nonprofit Tech for

Good'un yürüttüğü ve Eventgroove ve Funraise tarafından desteklenen proje, Küresel STK Teknoloji Anketi (Global NGO Technology Survey) verilerine dayanmaktadır (Nonprofit Tech for Good, 2021). Araştırmaya 116 farklı ülkeden 1732 STK katılmıştır. 2021 ve 2022'de çevrimiçi olarak uygulanan Küresel STK Teknoloji Anketinin verileri ile oluşturulan rapora göre, STK'ların %94'ünün bir web sitesi bulunmaktadır ve %87'si sosyal medya kullanmaktadır. STK'ların en çok kullandıkları sosyal medya aracının %96'luk bir oran ile Facebook olduğu görülmektedir ve onu sırasıyla Instagram (%73), Twitter (%59), LinkedIn (%49), Youtube (%16) ve WhatsApp (%6) takip etmektedir. Ayrıca 1.049 kâr amacı gütmeyen dijital pazarlamacı ve bağış toplayıcıya göre en etkili araçlardan ilk 3'ü web siteleri (%84), sosyal medya (%65) ve e-posta bültenleri (%64)'dir (Nonprofit Tech for Good, 2023). 2019 Sivil Toplum Kuruluşları Teknoloji Raporunda (Global NGO Technology Report), STK'ların %80'inin bir web sayfasının olduğu ve %90'ünün sosyal medyayı aktif olarak kullandığı görülmüştür (Nonprofit Tech for Good, 2019). Bu veriler sonucunda, STK'ların dijital iletişim araçlarını kullanım düzeylerinde artış olduğu görülmektedir.

Ulusal düzeyde ise İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi ortaklığında gerçekleştirilen "Sivil Toplum Araştırmaları Projesi (Dijitalleşme)" başlıklı çalışma kapsamında, DERBİS üzerinden ulaşılan STK'ların dijital yetkinliklerinin, dijitalleşme konusundaki tutumlarının, eğilimlerinin ve ihtiyaçlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de STK'lar, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından oluşturulan ve yönetilen "Dernekler Bilgi Sistemi (DERBİS)" ve "Proje Destek Sistemi (PRODES)" yazılımlarını kullanarak yasal yükümlülüklerini ve proje faaliyetlerini gerçekleştirmekte ve bu şekilde dijital teknolojiden faydalanmaktadırlar. Ayrıca bu yazılımlara ek olarak, üyeleriyle ve gönüllülerle iletişim kurmak, faaliyetlerini duyurmak ve bağış toplamak için kendi web sitelerini, sosyal medya platformlarını ve diğer teknolojik dijital araçları (yapay zekâ, sohbet robotu vb.) kullanmaktadırlar. Anket ile elde edilen bulgulara bakıldığında, ülkemizdeki STK'ların dijital proje üretme ya da üretilen projelere katılma konusunda ciddi eksiklikleri olduğu, STK'ların sadece %14,21'inin dijitalleşmeye yönelik yatırımlarını arttırdığı ve dijitalleşmeye yapılan yatırımlar konusunda da eksiklikler olduğu görülmektedir. STK'ların neredeyse yarısının hiçbir faaliyetini dijital ortamda yürütmediğini belirtmesi ve yalnızca üçte birinin

çevrimiçi toplantılar düzenlediklerini ifade etmesi, ülkemizde STK'ların dijital araçları kullanma sıklığının düşük olduğunu göstermektedir. STK'ların %80'inden fazlası, bağış toplarken dijital araçları değil geleneksel yöntemleri tercih etmektedir ve çevrimiçi üyelik konusunda da eksik kaldıkları, %63,06'sının üyelikte dijital araçlardan hiçbir zaman yararlanmadıklarını ifade ettikleri görülmektedir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi, 2022, s. 37-63).

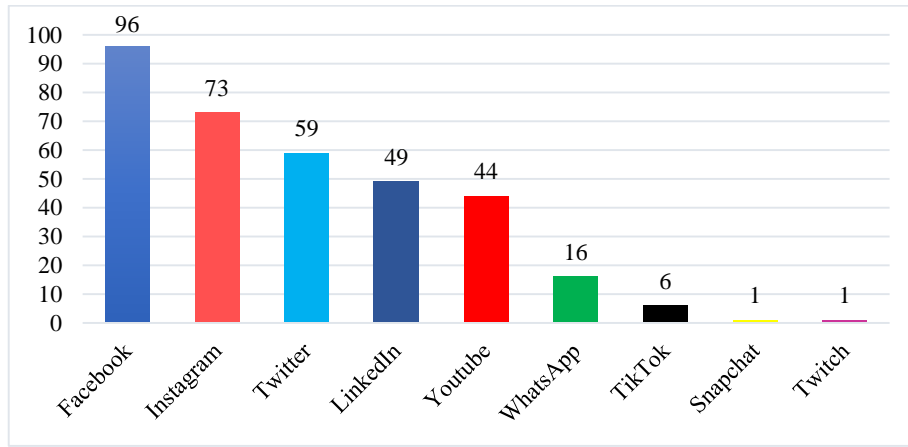
Araştırmanın sosyal medya kullanımı kısmına gelindiğinde, STK'ların yalnızca %55,96'sının sosyal medya hesabının olduğu görülmektedir. STK'ların neredeyse yarısının sosyal medya hesabının olmaması, görünürlük kazanmaları konusunda olumsuz bir etki yaratmaktadır. STK'ların en çok kullandıkları sosyal medya platformları sırasıyla; WhatsApp, Facebook ve Instagram'dır. Ayrıca STK'ların %72'sinin dijital araçları orta veya daha düşük düzeyde kullandıkları ve genel olarak bu konuda bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Son olarak STK'ların dijitalleşmeye karşı tutumlarının olumlu olduğu, %89,8'inin STK'ların faaliyetlerinin yürütülmesinde dijital araçlarının kullanımını desteklediği, %80,1'inin birden fazla teknolojik sistemin kullanımına önem verdiği ve %89,5'inin STK faaliyetlerinin yürütülmesinde dijital teknolojilerin kullanımının faydalı olduğunu düşündüğü görülmektedir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi, 2022, s. 78-118).

Sivil Toplum Araştırmaları Projesi (Dijitalleşme) kapsamında, İstanbul ve Antalya'da Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü temsilcilerinin katılımıyla düzenlenen iki adet çalıştayda, yukarıda bahsedilen anket çalışmasının devamı olarak aynı araştırma içerisinde, katılımcılarla sivil toplum dijitalleşmesi üzerine bir odak grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada, STK temsilcilerinin neredeyse tamamının dijitalleşmenin çok önemli olduğunu ve buna uyum sağlamanın kaçınılmaz olduğunu ifade ettikleri ve dijitalleşmenin STK'ların işlerini kolaylaştırdığından, özellikle pandemi sürecinde çok faydalı olduğundan bahsettikleri görülmektedir. Ancak bazı katılımcıların kısmi bir dijitalleşmedense hiç dijitalleşmemeyi tercih ettikleri; bazılarının da dijitalleşmeyi çok önemli görmelerine rağmen yaptıkları iş nedeniyle insanlarla birebir iletişim halinde olmaları gerektiğini ifade ederek, bazı durumlarda dijitalleşmenin geri planda kalması gerektiğini ve sahaya inmenin önemini belirttikleri görülmektedir. Ulusal düzeyde faaliyet gösteren büyük ölçekli STK'larda (özellikle ulusal ölçekli insani yardım, eğitim ve çevre dernekleri), dijitalleşmenin yüksek

olduğu ve dijital teknolojilerden bağış toplama, üye edinme, üye bilgilerini takip etme, STK faaliyetlerini duyurma gibi işlerde yararlandıkları görülürken, küçük ölçekli STK'ların (özellikle mesleki ve dayanışma dernekleri) dijitalleşmesinin ise daha çok sosyal medya ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Ayrıca katılımcılar tarafından STK'ların dijitalleşmesindeki en büyük engelin finansal yetersizlikler olduğu ifade edilmiştir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi, 2022, s. 123-126).

2.5.4. Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya Araçları

Nonprofit Tech for Good'un yürüttüğü ve Küresel STK Teknoloji Anketi (Global NGO Technology Survey) verilerine dayanan 2023 Nonprofit Tech for Good Raporuna göre, STK'ların en çok kullandığı sosyal medya aracı Facebook'tur. Facebook'u, Instagram, Twitter, LinkedIn ve Youtube takip etmektedir (Nonprofit Tech for Good, 2023).

Grafik 1: STK'ların En Fazla Kullandıkları Sosyal Medya Araçları (%)

Kaynak: Nonprofit Tech for Good. - 2023 Nonprofit Tech for Good Raporu
<https://www.nptechforgood.com/wp-content/uploads/2023/02/Nonprofit-Tech-for-Good-Report-Final2-2023.pdf>, Erişim Tarihi: 30/02/2023

İnternetin kendi ürettiği etkileşim ve sosyalleşme alanları içerisinde, neredeyse her konuda örgütlenme gerçekleşebilmektedir. Özellikle sosyal paylaşım ağları, yapıları gereği bu tür örgütlenmeler için en ideal ortamlar olarak görülmektedir. Hızla büyüyen ve sosyal paylaşım ağları içerisinde kullanıcı sayısının çok olmasıyla dikkat çeken örgütlenmeler, en fazla Facebook'ta ortaya çıkmaktadır (Göker ve Doğan, 2011, s. 185). STK'lar, hedef kitleleriyle daha hızlı iletişim kurabilmek, karakter sınırı olmadan fazla karakter içeren paylaşımlarda bulunabilmek, görsel ve işitsel paylaşımlarını daha geniş

bir kitleye yayabilmek gibi amaçlarla Facebook'u etkin olarak kullanmaktadır (Biter, 2014, s. 55).

Facebook'un en önemli özelliği kullanıcılarına interaktif bir ortam sunmasıdır. STK'lar internetin ve Facebook'un bu özelliğinden yararlanarak başarılı bir kitle iletişimi gerçekleştirebilmektedirler. Sivil toplumun sosyal ağlara olan ihtiyacı ve Facebook'un sürdürülebilir özelliğe sahip olması şirketi STK'ların Facebook'u daha etkin kullanabilmelerine yönelik projeler üretmeye yönlendirmiştir. Facebook, 2015'te bu konuda önemli bir adım atmıştır ve STK'ların profillerine ve gönderilerinin altına 'bağış' butonu ekleyerek site üzerinden bağış toplayabilmelerine imkân sağlamıştır (Karaoğlu, 2016, s. 75). Ayrıca Meta, Facebook ile beraber Instagram'da da yürüttüğü bu programa STK'ların nasıl dahil olabileceklerini ve nasıl bağış toplayabileceklerini anlatan bir web sitesi¹⁹ de kurmuştur. Bu uygulama, 2022 Eylül ayı itibariyle 47 ülkede kullanılabilir durumda ancak hala Türkiye'de mevcut değildir (Facebook, 2022).

STK'ların kullandığı bir başka sosyal medya aracı ise fotoğraf paylaşım siteleridir. Bu sitelerden en yaygın olanı Instagram olarak karşımıza çıkmaktadır (Karaoğlu, 2016, s. 83). STK'lar görselliğin dikkat çekici özelliğinden yararlanarak, Instagram'ı genellikle görünürlüklerini arttırmak ve seslerini duyurmak için kullanmaktadırlar ve Facebook'ta olduğu gibi Instagram üzerinden bağış da toplayabilmektedirler. Instagram üzerinden paylaşılan hikâye ve gönderilerle yaşanan sosyal sorunlar hızla yayılarak, aynı fotoğrafı paylaşma, aynı yazıyı paylaşma gibi tepkilerle protesto ortamı yaratılabilmekte ve toplumda hızla yankı uyandırılmaktadır. Ayrıca STK'lar, etkinlik afişlerini ve gerçekleştirdikleri faaliyetlerde çekilen fotoğraflarını paylaşarak Instagram sayesinde geniş bir kitleye ulaşabilmektedirler (Biter, 2014, s. 55).

Örgütsel iletişim için önemli bir yere sahip olan bloglar, STK'lar için de önemli bir sosyal medya aracıdır. Örgütler, blogları kurumsal kimlik oluşturmak, bilgi yönetimi ve yenilikleri paylaşmak gibi amaçlarla kullanmaktadırlar. Bloglar, STK'lar için açık bir iletişim kanalı yaratmakta ve insanlara, örgütleri sanal ortamdaki diğer benzer örgütlerin önünde sorgulama ve örgütlerin etkinliklerini irdeleme imkânı vermektedir (Karaoğlu, 2016, s. 76-77).

¹⁹ <https://socialimpact.facebook.com/get-started/fundraise-with-facebook/>, Erişim Tarihi: 17/09/2022

Bir başka sosyal medya aracı olan mikrobloglar, bloglara kıyasla daha kısa ve anlık cümlelerle paylaşım yapılan sanal ortamlardır. Mikrobloglar arasında en çok kullanılan sosyal medya aracı Twitter'dır (Karaoğlu, 2016, s. 78). Başlangıçta kullanıcıların en fazla 140 karakterden oluşan kısa bloglar yazmasına imkân sağlayan Twitter, daha sonra karakter sayısını arttırarak 280'e çıkarmıştır. Twitter kullanıcılarına, diğer insanlarla hızlı ve anlık iletişim kurma imkânı vermektedir. Bu imkân sayesinde kullanıcılar, hızlı bir şekilde birçok insana ulaşarak herhangi bir konuda kamuoyu oluşturabilmektedir. Ayrıca Twitter, en çok konuşulan konuları sıralayan 'gündem' kısmı ile toplumun dikkatini bir konuya kısa sürede çekebilmektedir. STK'lar ve diğer örgütlenmeler de Twitter'ın bu özelliklerinden yararlanarak, bir konuda hızlı bir şekilde insanları hareket geçirip topluluk oluşturabilmekte ve kamusal bir güç elde edebilmektedirler. Özellikle Twitter'ın en önemli mesaj yayma aracı olan '#' etiketler (hashtag), sivil örgütlenmeler tarafından politik ve sosyal hareketleri de içeren konuları gündeme getirmek ve savunuculuk faaliyetleri gerçekleştirmek için kullanılmaktadır. Ayrıca '@' mention ile kullanıcılar, mesajlarında diğer kullanıcılardan bahsedebilmekte ve daha hızlı bağlantı kurabilmektedirler (Karaoğlu, 2016, s. 78-79). Dolayısıyla Twitter, Facebook'ta olduğu gibi hedef kitleye ulaşma, iletişim kurma, etkinlik oluşturma ve paylaşma, dayanışma gibi amaçlar için kullanılmasının yanı sıra savunuculuk ve dijital aktivizm için de çokça kullanılmakta olan bir sosyal medya aracıdır.

Medya paylaşım sitesi olarak ele alınan YouTube, STK'ların video içerikleri paylaşmak için kullandıkları bir sosyal medya aracıdır. STK'lar, YouTube'da yayınladıkları video içeriklerini ayrıca Facebook ve Twitter gibi diğer sosyal medya araçları üzerinden de paylaşabilmekte ve katılımı onlar üzerinden de devam ettirebilmektedir (Karaoğlu, 2016, s. 80-81). STK'lar YouTube'u daha çok kimliklerini güçlendirmek, kuruluşları ve etkinlikleri hakkında bilgi vermek için kullanmakta; savunuculuk, gönüllülük ve bağış toplama gibi amaçlar daha geri planda kalmaktadır (Karaoğlu, 2016, s. 82). Ayrıca YouTube da Facebook gibi STK'lar için oluşturduğu, Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluş Programı ile STK'ların destekçiler, gönüllüler ve bağışçılarla bağlantı kurmasına yardımcı olmaktadır. STK'lar YouTube'u, videolar aracılığıyla hikayelerini küresel bir kitleyle paylaşmak için kullanabilmektedir. Ayrıca YouTube, STK'lara bu programa

nasıl dahil olabilecekleri ve etkilerini nasıl arttırabilecekleri konusunda yardımcı olan bir web sitesi²⁰ de kurmuştur (Google, 2022).

Son olarak bu sosyal medya araçlarının yanı sıra STK'lar, kendilerini sponsor olarak destekleyecek kuruluşlara, gerçekleştirdikleri faaliyetleri duyurmak için iş dünyasının yoğun bir şekilde kullandığı LinkedIn'ı de kullanmaktadırlar (Biter, 2014, s. 55).

²⁰ <https://socialimpact.youtube.com/>, Erişim Tarihi: 17/09/2022

BÖLÜM 3: GÖÇMEN KADINLAR PLATFORMU’NUN SANAL ORTAMDA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ DAYANIŞMA ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Çalışmanın içeriği kapsamında birinci ve ikinci bölümde ağ toplumu, toplumsal dayanışma, sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları kuramsal ve kavramsal çerçevede ele alınmıştır. Bu çerçevede çalışma için önem arz eden, sosyal medya üzerinden örgütlenen ve yasal bir dayanağı olmasa da kamusal alanda etki gösteren platformlar sivil toplum kuruluşlarının örgütlenme biçimleri altında açıklanmıştır ve ‘toplumsal dayanışma, sivil toplum ve sosyal medya’ kavramlarıyla ilişkilendirilerek tartışılmıştır.

Çalışmanın sonuncu bölümü olan bu bölümünde ise, öncelikle ağ toplumunda gerçekleşen sanal toplumsal dayanışma ve sosyal medya üzerinden kurulan platformların birbirine eklemelendiği ve en iyi kesiştiği nokta olan göç ve göçün kadınlaşmasıyla beraber karşımıza çıkan ‘göçmen kadınlar’ kavramı ve göçmen kadınların sorunları açıklanmıştır. Ardından da araştırmanın hazırlık süreci, konusu, kapsamı, amacı, yöntemi, evren ve örnekleme, verilerin toplanması, analizi, bulguları ve değerlendirmelerine yer verilmiştir. Ayrıca araştırmanın yürütüldüğü alanın daha iyi anlaşılabilmesi açısından, ‘Göçmen Kadınlar Platformu’ kısaca tanıtılmıştır.

3.1. Göç ve Göçün Kadınlaşması: Göçmen Kadınlar

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından göç kavramı, “Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek” olarak tanımlanmıştır (IOM, 2013, s. 22). Göç kavramı genellikle, iç göç (ulusal sınır içerisinde göç) ve dış göç (uluslararası göç) olarak iki ayrı çerçevede değerlendirilmektedir. İç göç, “Yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla veya yeni bir ikametle sonuçlanacak şekilde insanların aynı ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine göç etmeleridir. Bu göç, geçici veya daimî olabilir (örneğin, kırsaldan kente göç)” (IOM, 2013, s. 43). Dış göç olarak da ifade edebileceğimiz uluslararası göç ise, “Kişilerin geçici veya daimî olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmalardır. Dolayısıyla, uluslararası bir sınırın geçilmesi söz konusudur” (IOM, 2013, s. 88).

Göç eden kişiyi ifade eden göçmen kavramının uluslararası literatürde kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak göçmen temel olarak, “sebepleri, gönüllü olup

olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey” olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2013, s. 37).

2022 Dünya Göç Raporu (World Migration Report) verilerine göre 2020’de, dünyada yaklaşık 281 milyon uluslararası göçmen bulunmaktadır. Bu göçmenlerin %51,9’u (146 milyonu) erkek, %48,1’i (135 milyonu) kadındır (IOM, 2022). Göç içerisinde kadın göçmenlerin payı son 60 yılda nicel olarak önemli ölçüde değişmese de²¹ göçte kadınların rolü ciddi anlamda artmıştır (IOM, 2013). Kadınlar önceden daha çok erkeklere bağımlı bir şekilde (evlilik vb. bağlarla) hane üyesi olarak göç ederken (IOM, 2013), artık iş ve eğitim gibi nedenlerle, hane reisi olarak bağımsız bir şekilde göç etmektedir (Migration Data Portal, 2021). Ancak buna rağmen göçmen kadınlar hala göçmen erkeklere göre daha fazla ayrımcılığa maruz kalabilmekte, kötü muameleye karşı daha savunmasız olabilmektedir ve istismar açısından daha büyük risk altındadırlar.

1980’lerin sonlarında yaşanan sosyo-ekonomik dönüşümlerle birlikte kadın göçü artmış ve bu durum feminist göç literatüründe daha fazla yer almalarını sağlamıştır (Ünlütürk Ulutaş ve Kalfa, 2009, s. 15). Kadınlar, göç araştırmalarında 1980’lere kadar görünmez kalmış ve çoğunlukla bağlantılı göç (erkeklere bağımlı hane üyesi olarak) olarak ele alınmışlardır (Coşkun, Sarıalioğlu ve Dinçer, 2020, s. 71). Ancak 1980’lerden itibaren feminist araştırmalarla²² birlikte kadınların göç araştırmalarında görünürlüklerinin arttığı (Morokvasic, 1983), bu yıllardan itibaren kadına özgü göç deneyimlerinin çalışılmaya başladığı (Şenses ve Gençoğlu, 2022, s. 20) ve göçün kadınlaşmasıyla²³ özellikle feminist literatürde “göçmen kadınlar” kavramına sıkça yer verildiği görülmektedir. Göçmen kadınlar tanımlaması, sözcük anlamından ziyade feminist metodoloji ile göç sürecinde

²¹ Kadın göçmenlerin, uluslararası göçmen nüfusu içerisindeki payı 2000’de %49,4’ten 2020’de %48,1’e gerilerken, erkek göçmenlerin payı 2000’de % 50,6’dan 2020’de %51,9’a yükselmiştir.

²² Feminist araştırma/metodoloji: Feminist metodoloji genel olarak, kadın araştırmacının araştırmanın bir parçası olarak, kadınların bakış açısıyla onlar için yapılan ve kadınlara odaklanan araştırmalar olarak ifade edilmektedir. Feminist araştırmaların temel niteliği, kadınların sorunlarına ve toplumsal cinsiyet ilişkilerine odaklanan çalışmalar yapmak ve bunları ortadan kaldırmaktır. Ancak 1990’lardan itibaren sadece kadınlar değil, ırk, etnisite, sınıf ve toplumsal cinsiyet gibi kesişim alanları da incelenmiş ve erkeklere yönelik araştırmalar da yapılmaya başlamıştır. Feminist araştırmalarda önemli olan kadınların çalışılması değil, herhangi bir konunun hem metodoloji hem teori bağlamında feminist duruşla ele alınmasıdır (Öztan, 2015, s. 275-285).

²³ Literatürde yeni bir fenomen olarak önem verilen göçün kadınlaşması, sayıca artan kadın göçünün değil (ki kayda değer bir artış yaşanmamıştır) göçmen kadınlara olan odağın artmasının sonucudur (Shrover ve Moloney, 2013, s. 15-17).

kadınların cinsiyete dayalı deneyimleri ve göç sürecindeki konumları ile ifade edilmektedir (Coşkun, 2021).

3.2. Göçmen Kadınların Sorunları

Göç herkes için zorlayıcı ve sorunlarla dolu bir süreç olarak ele alınmaktadır. Göçmenler, göç öncesinde, göç sırasında ve göç sonrasında çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Göç sürecinde ve sonrasında kadınlar, eğitim sağlık, istihdam ve sosyal güvenlik gibi hizmetlere ulaşmada sorunlar yaşamaktadır. Yaşanan bu sorunlar sonrasında post travmatik etkiler ortaya çıkmakta ve kadınların göç edilen yere alışma sürecinde yaşadığı değişimler beden ve ruh sağlıklarını olumsuz etkilemektedir. Bu sorunlar fizyolojik, psikolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel olabilmekte ve her göçmeni etkileyebilmektedir (Şeker ve Uçan, 2016, s. 208-209). Ancak göç süreci herkes için zordur ancak göçmenlik dışında da dezavantajlı gruplar arasında yer alan çocuklar, yaşlılar ve kadınları daha fazla etkilemektedir (Yıldıztuğay, 2021, s. 16).

Göçmen olmanın getirdiği dil bilmeme, kültürel farklılık, etnik ayrımcılık ya da ırkçılık gibi sorunların yanı sıra göçmen kadınların, özellikle ataerkil toplumlarda daha sık karşılaşılan cinsiyet ayrımcılığına, kadın olmaktan kaynaklanan şiddete, tacize, tecavüze ya da istismara uğrama riski erkeklere göre daha fazladır (Etiler ve Lordoğlu, 2015, s. 95-96). Dolayısıyla göçmen kadınlar hem göçmen hem de kadın olarak çifte dezavantajlı durumdadır (Migration Data Portal, 2021).

Göçmen kadınlar, birden çok rol veya sorumluluk üstlenme (aile ve çocuğun temel bakımı gibi), eğitimsizlik, dil bilmemek, yoksulluk, ekonomik yetersizlik, sosyal destek yetersizliği, kültürel çatışma, aile rollerinde değişim, aile içi şiddet, sigortasızlık, ulaşım, sağlığın korunması, beslenme durumunun yetersizliği ve bunların sonucunda post travmatik stres gibi birçok sorunla karşılaşmaktadır (Akkaya, 2002, s. 77).

Göçmen kadınlara yüklenen, ailenin ve çocuğun bakım ihtiyaçlarının karşılanması, geleneksel kültürü korunması ve yaşatılması yeni kültüre uyum sağlanması, aile ve akraba bağlarının korunması gibi ek sorumluluklar yüklenmektedir ve bu durum kadınlara stres faktörü yaratan bir sorundur ve psikolojilerini etkilemektedir. (Şeker ve Uçan, 2016, s. 205-208). Bu noktada göçle artan aile içi ve dış faktörlerden doğan sorumluluklar göç sürecinde kadınları erkeklere göre daha dezavantajlı duruma getirmektedir (Yıldıztuğay, 2021, s. 22).

Ayrıca göçmen kadınlar göçmen erkeklere oranla daha çok kayıt dışı (enformel), güvencesiz, uzun çalışma saatleri olan, düşük ücretli ve daha çok hizmet sektöründe, eğitimleri dışındaki vasıfsız işlerde çalışmakta; ekonomik veya cinsel sömürü ve şiddete daha çok maruz kalmaktadırlar (Şenses ve Gençoğlu, 2022, s. 23; Taştan, 2020, s. 149).

Göçmen kadınlar, her türlü şiddete karşı daha açık ve korunmasız olmalarından dolayı sömürü ve istismara daha açık hale gelirler ve bu nedenle daha yüksek risk grubunda yer almaktadırlar (Yıldıztuğay, 2021, s. 25; Şeker ve Uçan, 2016, s. 208). Göçmen kadınlar, dil bilmeme, haklara erişim konusundaki bilgi yetersizliği, yabancı bir ülkede bilinmezliklerle karşılaşma korkusu gibi nedenlerle şiddete, istismara ve sömürüye sessiz kalmakta ve bunların tekrarlanması riski oluşarak dezavantajlılık durumu derinleşmektedir (Yıldıztuğay, 2021, s. 25).

Göçmen kadınlar, göçün neden olduğu belirsizlik, yalnızlık, sosyal bağların kaybedilişi gibi nedenlerle psikolojik zorluklar da yaşamaktadır (Taştan, 2020, s. 153). Ayrıca göç edilen ülkede yaşanan sosyal dışlanma, hayati ihtiyaçların giderilmesini, toplumla bağ kurmayı ve dayanışmayı engelleyen bir sosyal sorun olarak göçmenleri her türlü riske karşı daha savunmasız ve hassas kişiler haline getirmektedir (Taştan, 2020, s. 156-157).

Tüm bu sorunlar kadınları fizyolojik ve psikolojik olarak etkilemekte ve onları korumasız ve dezavantajlı konuma itmektedir. Kadınların göç sürecinde daha hassas ve dezavantajlı olarak değerlendirilmesinin nedenlerinden biri de göç etmeden önce yaşadıkları kaynak ülkede de toplumsal cinsiyet ilişkilerine bağlı şiddet, eşitsizlik, korumasızlık ve psikolojik travmaların göç edilen ülkede de devam etmesidir (Yıldıztuğay, 2021, s. 15). Göçmen Kadınlar Platformu'nun kurucuları katıldıkları bir podcast bölümünde, toplumsal cinsiyet sorununun kadınların evrensel çilesi olduğunu, göçerken bir umut olsa da kadınların yurtdışında da yine aynı sorunları yaşadıklarını ve “tabiri caizse erkeklerin borularını öttürmeye devam ettirdiklerini” ifade etmişlerdir. Göçmen kadınların grupta isimli ya da isimsiz olarak maruz kaldıkları eşitsizlik, göç etmeden önce çalışan kadınların göç ettikten sonra işsiz kalması, aile içi şiddet ve boşanma süreci gibi benzer sorunlarını paylaştıklarını; kadın avukatlar, psikologlar ya da aynı durumu deneyimlemiş kadınlarla dayanışma kurup yardımlaşmalarını belirtmişlerdir. Ayrıca grubun psikolojik destek boyutunun öne çıktığını, aynı deneyimleri yaşayan ve atlatmayı başaran kadınlarla

konuşup yalnız olmadığını hissetmenin önemli bir psikolojik fayda sağladığını vurgulamışlardır (Dinçtürk vd., 2022).

Göçmenler, göç ettikleri yere uyum sağlamak, toplumla bütünleşebilmek ve kendini ifade ederek kültürünü özgürce yaşamayı sağlayabilmek için değişik ortam ve araçlara başvurma ihtiyacı duymaktadır. Bu ihtiyacı gidermek için, akrabalık, kitle iletişim araçları, sivil toplum kuruluşları ile internet gibi araçlara başvurmaktadırlar. Bu araçlar sayesinde göçmenler, kendi aralarında ya da farklı grup ve ortamlarda iletişim kurarak sosyal ağlar ve dayanışma ortamı oluşturmakta ve amaçlarını gerçekleştirebilmek için faydalanmaktadırlar (Sayar, 2011, s. 67).

Göçmen kadınlar, göçmen ve kadın olarak iki farklı dezavantajlı grubun kesişiminde, daha fazla sorun ve zorlukla karşılaşan hassas bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç sürecinde ve sonrasında yaşadıkları sorunlar onların bir araya gelmelerini, örgütlenmelerini ve dayanışmalarını da bir yerde zorunlu kılmaktadır. Göçmen kadınların, göçmen erkeklerden farklı olarak maruz kaldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve toplumsal cinsiyet rollerine bağlı sorunlar daha fazla destek ve dayanışma ihtiyacı duymalarına neden olmaktadır.

Göçmen kadınlar yaşadıkları sorunlar karşısında, destek alabilecekleri aile, akraba ve geride bıraktıkları dostlarından yani geleneksel sosyal ağ ve ilişkilerinden uzak oldukları için bu fiziksel uzaklığı ortadan kaldıran destek ve dayanışma ağlarına yönelmektedirler. Bu noktada ağ toplumunda, sınırları ve mesafeleri ortadan kaldıran internet ve sosyal medya göçmen kadınlara etkin bir dayanışma alanı sağlamaktadır. Sosyal medya üzerinden kurulan grup ve platformlar ya da STK'lar sayesinde bir araya gelen göçmen kadınlar, yaşadıkları sorunların çözümünde diğer göçmen kadınlarla, "kız kardeşlik" güdüsüyle karşılıksız yardım ve destek ile dayanışmaktadır. Keza elde edilen bulgulara bakıldığında 'Göçmen Kadınlar Platformu' üyelerinin ve kurucularının da kız kardeşlik kavramı ile dayanışmayı vurguladıkları; kurucuların grubun gücünü kız kardeşlik çemberinden aldığını (Pencereci ve Erbaş Erdurmaz, 2022) ifade etmeleri de dikkat çekmektedir.

Tüm bu bağlamlar sonucunda toplumsal dayanışma ve sosyal medya üzerinden kurulan platformların en iyi kesiştiği, birbirlerine eklemlendikleri noktanın göçmenlik olduğu görülmektedir. Çünkü farklı ülkelerde yaşayan ancak benzer deneyimlerden geçen

göçmenler fiziksel olarak bir araya gelemedikleri için sanal ortamda bir araya gelerek dayanışma sağlamaktadırlar. Çifte dezavantajlı durumda olan göçmen kadınların da bunun açıkça bir örneğini oluşturduğu, sosyal medya üzerinden oluşturulan grup ve platformlar üzerinden, platform üyesi olan diğer göçmen kadınları kız kardeşleri gibi görerek etkin bir kadın ve göçmen dayanışması sağladıkları görülmektedir.

Son olarak, her ne kadar göçmen kadınlar çifte dezavantajlı durumda olsalar da uluslararası göçteki önemli rolleri ve aktiflikleri göz ardı edilemez bir gerçektir. Göçmen kadınların birçok sorun yaşasalar da kadın dayanışması ile ayakta durabildikleri ve aslında uyum sağlama yeteneklerinin de yüksek olduğu görülmektedir.

3.3. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Sivil toplumun taşıyıcı unsuru olan sivil toplum kuruluşları, 21. yüzyılda gerçekleşen teknolojik gelişmeler gereği, toplumda ve hayatın içerisindeki diğer kavram ya da kuruluşlarda da olduğu gibi dijital bir dönüşüm yaşamaktadır. Bu dönüşüm çerçevesinde, ağ toplumunda yaşayan bireylerin talep ve sorunlarının ilgili kişi veya kurumlara iletilmesinde ve bir dayanışma ağı oluşturulmasında, geleneksel iletişim ve örgütlenme araçlarının yerini sanal ortamların almaya başladığı görülmektedir. Toplumsal dayanışmanın gerçekleştirilmesi, sosyal sorunlara yönelik farkındalık sağlanması ve sivil toplumun örgütlenmesinde Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal medya ağları önemli birer araç haline gelmiş durumdadır.

Sosyal medya üzerinden kurulan platformlar, günümüzde önemli bir bilgi kaynağı ve etkili bir iletişim aracı olmalarının yanı sıra toplumsal dayanışma, yardımlaşma sağlama ve sosyal sorunların çözümünde de etkili olmaktadır. Yasal bir zemini olmasa da bu platformlar aracılığıyla bireyler, kamusal alanda seslerini duyurmaya ve tek başına karşılayamayacakları ihtiyaçlarını, isteklerini gerçekleştirebilmek için bir ortam oluşturup örgütlenmeye çalışmaktadırlar. Sosyal sorunlar içerisinde yer alan dezavantajlı gruplardan biri olan göçmenler için de sorunlarını çözmek, iletişim kurmak ve dayanışma sağlamak açısından sosyal medya önemli bir yere sahiptir. Ulusal ve uluslararası boyutta faaliyet gösteren göçmen platformları, göçmenleri bir araya getirerek göç ettikleri ülkelerde yaşadıkları zorluklara çözüm bulmak, iletişim ve dayanışma ağı oluşturmak amacıyla Facebook, Twitter ve Instagram gibi sosyal medya araçları üzerinden örgütlenmektedir.

Bu kapsamda çalışmanın konusu, ağ toplumunda toplumsal dayanışmanın sanal boyutunu oluşturan ve bir sivil toplum unsuru olarak değerlendirilen sosyal medya platformları aracılığıyla gelişen dayanışma ilişkilerinin ve bu ilişkilerin sosyal sorunların çözümüne katkısının tartışılmasıdır. Sivil toplum kuruluşlarının yaşanan dijital dönüşümden nasıl etkilendiğinin ve dönüşüm sürecinde etkili olan araçların bilinmesi, günümüz toplumsal hareketlerinin, toplumsal dayanışmanın ve sosyal sorunların çözüm zeminlerinin tartışılabilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu fenomenolojik araştırmanın amacı, göçmenler arasındaki dayanışma ilişkisine sivil toplum açısından bakarak göçmenlerin sorunlarının çözümünde ve sanal ortamda gerçekleşen dayanışmada, platformların katkısının, rolünün ve öneminin ortaya konmasıdır. Bu amaç çerçevesinde üye sayısı açısından zengin bir göçmen platformu üzerinden göçmen kadınlara yönelik bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın temel sorusunu ise “Göçmenlerin toplumsal dayanışmasında ve sorunlarının çözümünde sosyal medya platformlarının etkisi nedir?” sorusu oluşturmaktadır.

3.4. Araştırmanın Yöntemi ve Deseni

Bu çalışmada göçmenlerin toplumsal dayanışması ve sorunlarının çözümünde sosyal medya platformlarının etkisinin ortaya konması amaçlandığından bir algı, etkileşim ya da olayı anlamaya imkân veren nitel araştırma yöntemi seçilmiştir. “Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak” tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 39).

Tümevarım ilkesinin hâkim olduğu nitel çalışmada, çalışmacı toplanan ayrıntılı ve tanımlayıcı verilerden yola çıkarak incelediği probleme ilişkin ana temaları ortaya çıkarmaya ve toplanan verileri anlamlı bir yapıya kavuşturmaya çalışır. Bu ana temalar bazen önceden belirlenebileceği gibi analizler sonrasında da belirlenebilir ve başlangıçta belirlenen temalar değiştirilebilir. Bu nedenle nitel çalışmada temaların sürekli değişime açık olduğu anlayışı söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 47). Bu çalışmada tümevarımsal ilke benimsenmiştir ve bu doğrultuda yapılan veri analizi sonucunda elde edilen kodlar anlamlı bir şekilde bir araya getirilerek kategoriler, kategorilerin birleştirilmesiyle de temalar elde edilmiştir.

Bu nitel araştırmada derinlemesine bilgi almayı m¼mk¼n kılan fenomenolojik araştırma deseni kullanılacaktır. Fenomenolojik araştırma, bir fenomenle(olayla) ilgili olarak kişilerin yaşadığı deneyimleri betimleyen bir araştırma desendir ve deneyimlerin öz¼ne ulaşılması ile sonuçlanır (akt. Creswell, 2017, s. 14). Bu araştırmada T¼rkiye’den yurtdışına g¼ç ederek g¼ç s¼recini deneyimleyen ve ‘‘G¼çmen Kadınlar Platformu’’ isimli bir g¼çmen platformu üzerinden dayanışma ağı oluşturan g¼çmen kadınların aralarındaki dayanışma ve sanal ortamda kurulan bu platformların sosyal sorunların ç¼z¼m¼ndeki etkinliği incelendiğinden fenomenolojik araştırma deseninin se¼ilmesi uygun g¼r¼lm¼řt¼r.

Fenomenolojik araştırma deseninin temel veri kaynakları, araştırmanın odaklandığı fenomeni(olguyu) yaşayan ve bunu dışa vurabilecek birey ya da gruplardır ve başlıca veri toplama aracı da g¼r¼řmedir (Yıldırım ve şimşek, 2011, s. 74). Dolayısıyla bu araştırmada, katılımcıların deneyim ve g¼r¼řlerini ortaya koymayı ve derinlemesine bilgi almayı sağlayan m¼lakatlar gerçekteştirilmiştir. Araştırma verilerinin toplanmasında nitel bir veri toplama aracı olan yapılandırılmış g¼r¼řme formu kullanılmıştır.

Katılımcılar birçok farklı ¼lkede olduğundan mek¼nsal olarak bir araya imk¼n¼ bulunmamaktadır. Saat farkı ve meřg¼liyetler nedeniyle katılımcılar i¼in de kolaylık sağlayan, mek¼nsal ve zamansal engelleri ortadan kaldıran çevrimiçi g¼r¼řme formu kullanılması tercih edilmiştir. Bu doğrultuda hazırlanan sorular, Google formlar aracılığıyla çevrimiçi bir g¼r¼řme formu (internet m¼lakatı) haline getirilerek, platform y¼neticilerinin izniyle G¼çmen Kadınlar Platformu Facebook grubunda paylaşılmıştır. G¼r¼řme formunun başında araştırmanın amacı, kapsamı ve özel bilgilerin gizli tutulacağı hakkında bilgilendirme metnine yer verilmiştir. Araştırmaya katılmak isteyen ¼yeler grupta paylaşılan link üzerinden g¼r¼řme formuna erişim sağlayarak formu doldurmuştur. Dolayısıyla araştırmanın evreni T¼rkiye’den yurtdışına g¼ç ederek g¼ç etme s¼recini deneyimleyen ve G¼çmen Kadınlar Platformuna ¼ye olan g¼çmen kadınlardan oluşmaktadır. Bu araştırma evreni i¼erisinden basit tesad¼fi(rastgele) ¼rneklem y¼ntemi ile ulaşılan 36 katılımcı araştırmanın ¼rneklemine oluşturmaktadır. G¼r¼řme formları, katılımcılar tarafından 31.05.2021-06.01.2022 tarihleri arasında cevaplanmıştır.

Hazırlanan görüşme formunda araştırma soruları üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik bilgilere yönelik sorular, ikinci bölümde toplumsal (sosyal) dayanışma ve göç sürecine yönelik sorular ve son bölümde göçmen kadınlar platformuna yönelik sorular yer almaktadır.

Veri toplama sürecinde görüşmeye destek olarak gözlem de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 75). Gözlem araştırmacının, araştırma sürecinde birey ya da gruplara yönelik edindiği bilgilere ilişkin alan notları almasıdır (Creswell, 2017, s. 190). Araştırma süreci boyunca Göçmen Kadınlar Facebook grubu, Instagram sayfası ve web sitesi takip edilmiş, kurucuların katıldıkları Podcast ve Zoom yayınları gibi etkinlikler mümkün olduğunca takip edilerek gözlem yapma imkânı bulunmuş ve notlar alınmıştır. Elde edilen gözlem verilerine, bazı noktalarda yer verilmiştir.

Fenomenolojik araştırmada veri analizi, yaşantı ve anlamları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla yapılan içerik analizinde olgu, betimsel bir anlatım ile doğrudan alıntılara yer verilerek, tema ve örüntüler çerçevesinde açıklanmakta ve yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 75).

Nitel araştırmada betimsel ve içerik analizi olmak üzere iki temel yöntem vardır. Betimleme tüm nitel araştırmalar için önemlidir. Çünkü araştırmacının elde ettiği sonuçları bu betimlemelere dayandırması gerekmektedir. Betimleme yaparken araştırmacı kendi görüş ve yorumlarından sıyrılarak verileri yorumsuz bir şekilde aktarmalıdır. Elde edilen veriler betimlendikten sonra araştırmacı kendi yorum ve açıklamalarını sunabilir. Araştırmacının yorumlarının betimsel bulgularla desteklenmesi önem taşımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 89). Betimsel analiz, elde edilen bulguları düzenlenmeyi ve yorumlamayı amaçlamaktadır ve içerik analizine göre daha yüzeyseldir. İçerik analizinde ise amaç, elde edilen verileri açıklamayı sağlayan ilişki ve kavramlara ulaşmaktır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan araştırma verileri, içerik analizi ile daha ayrıntılı bir işleme tabi tutulur ve fark edilemeyen kavram temalar içerik analizi sonucunda keşfedilebilir. Bu amaçla önce verilerin kavramsallaştırılması yapılır ve bu kavramlar anlamlı bir şekilde düzenlenerek temalar elde edilir. Bu şekilde elde edilen temalar, olguları düzenler ve daha anlaşılır bir hale getirir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 224-227). Bu araştırmada veri analiz yöntemi olarak, bulguları daha iyi

açıklamayı sağlayan ilişki ve kavramları ortaya çıkararak derinlemesine analiz imkânı sunan içerik analizi kullanılmıştır.

İçerik analizi belirli aşamalardan oluşmaktadır. İlk olarak elde edilen verileri kavramsallaştırmayı sağlayan kodlama işlemi yapılır. Kod, bir veriyi betimlemek amacıyla kullanılan özetleyici, çarpıcı ve özü yansıtan sembolik sözcükler ya da ifadeler olarak tanımlanabilmektedir. Bir kodun/eylemin en az iki kez tekrarlanmasıyla örüntüler oluşmaktadır. Aynı kodların birden fazla kez tekrarlanması hem doğal hem de kasıtlıdır. İnsana dair iş ve eylemlerde genellikle tekrarlar ve tutarlılıklar söz konusu olduğu için doğaldır ve araştırmacının amacı da insana dair iş ve eylemlerdeki tekrar ve tutarlılıkları ortaya koymak olduğu için kasıtlıdır. Sistematik bir düzen içerisinde kodlanan verilerin anlamsal ilişkiler dikkate alınarak sınıflandırılmasıyla yani yeni bir bütün oluşturmak için birleştirilmeleriyle kategoriler elde edilir. Kategoriler oluşturulduktan sonra temalara ulaşılır (Saldaña, 2019, s. 4-14). Temalar daha önceden oluşturulabileceği gibi analizler sonrasında kategoriler yardımı ile de oluşturulabilmektedir. Bu araştırmada bahsedilen içerik analizi süreci takip edilerek öncelikle kodlamalara yapılmış, kodlardan kategori, alt tema ve temalara ulaşılmış ve elde edilen bulgular araştırmacı tarafından doğrudan alıntılar yardımıyla desteklenerek yorumlanmıştır. Temalar, elde edilen bulgu ve hazırlanan soruların bölümleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Analiz sonucunda 432 kod, 25 kategori, 11 alt tema ve 3 temaya ulaşılmıştır.

Tüm verileri anlamsal olarak yakından incelemeyi gerektiren nitel veri analizi araştırmacılar için oldukça yorucu bir süreçtir. Nitel verilerin kodlanması, temaların ortaya çıkarılması ve analizin yapılmasında bu yorucu süreci kolaylaştırarak araştırmacıya yardımcı olan bazı bilgisayar programları bulunmaktadır. Bu programlar araştırmacıları sayfaların kenarına notlar düşülerek yapılan el ile kodlamanın getirdiği zahmet ve karışıklıktan kurtarmaktadır. Bilgisayar programları aracılığıyla da kodlamalar benzer bir şekilde yapılmakta ancak kodlamaları daha sistematik hale getirme, yapılan kodlamalara daha kolay ulaşma ve düzeltme imkânı tanınması açısından araştırmacıya kolaylık sağlamaktadır. Dolayısıyla kodları saklamak, düzenlemek ve daha bütüncül bir halde görerek ilişkilendirmeler yapmak, temalara ulaşmak daha kolay hale gelmektedir. Ayrıca veri analizi sürecinde elde edilen bulguları bu programlar aracılığıyla görsel hale getirmek de daha kolay olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 250-251). Bu nedenle

verilerin içerik analizi ile değerlendirilmesinde bilgisayar destekli nitel veri analizi programı NVivo 20 kullanılmıştır.

3.5. Araştırmanın Bulguları

Araştırmanın bulguları üç bölüm altında hazırlanmıştır. Birinci bölümde araştırmanın gerçekleştirildiği ‘Göçmen Kadınlar Platformu’na yönelik bilgilere yer verilip tanıtılmıştır. İkinci bölümde katılımcılara ilişkin demografik bulgulara yer verilmiştir. Son bölümde ise uygulanan çevrimiçi görüşme formundan elde edilen verilerin 3 tema altında analiz edilmiştir. Birinci temada katılımcıların toplumsal dayanışma algılarına ilişkin ve ikinci temada göç süreçlerine ilişkin bulgular analiz edilmiştir. Son temada ise katılımcıların platforma yönelik algı, tutum ve düşüncelerine, platformdan yararlanma ve kullanma biçimlerine, kurdukları dayanışma ilişkilerine ve bu tür platformlar hakkındaki görüşlerine yönelik bulguların analiz ve değerlendirmelerine yer verilmiştir.

Gizlilik kuralları gereği katılımcılara ad ve soyadları sorulmamış ve çalışmada belirtilmemiştir. Bu nedenle doğrudan alıntılarda katılımcılar, ‘K1’den başlanarak sırasıyla bu şekilde isimlendirilmiştir. Katılımcıların ifadelerinde yer alan yanlış harfe basma hataları gibi yazım yanlışları anlamı hiçbir şekilde değiştirmeksizin düzeltilmiştir.

Şekil 1: Kelime Bulutu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Araştırma verilerine daha bütüncül bir açıdan bakmak ve en çok vurgulanan ifadeleri göstermek amacıyla verilerin analizinde kullanılan NVivo 20 programı ile bir kelime bulutu oluşturulmuştur. Oluşturulan kelime bulutu, katılımcıların en sık kullandığı

kelimeleri göstermektedir. Şekil 1’de görüldüğü gibi en çok öne çıkan ifadeler; dayanışma, destek, göçmen, kadınlar, yardım, bilgi, sosyal ve sanal kelimeleridir.

3.5.1. Göçmen Kadınlar Platformu: Yurt Dışında Yaşayan Kadınların Dayanışma Alanı

Göçmen Kadınlar, Türkiye’den yurt dışına göç etmeyi planlayan veya göç etmiş ve dünyanın 90’dan fazla ülkesinde yaşayan yaklaşık 40.000 kadının dayanışma platformudur. Yurt dışına yeni göç ettikleri dönemde iki “eski beyaz yakalı” kadın tarafından 2017’de “Göçmen Anneler” adıyla Facebook grubu olarak kurulmuştur. Grup bireysel “yurt dışında yol yordam öğrenme ve yalnızlığa bir çözüm geliştirme” ihtiyacıyla kurulmuştur ve zamanla uluslararası bir göçmen “kadın dayanışması” platformuna dönüşmüştür. Başlangıçta “Göçmen Anneler” adıyla kurulmuş olsa da kadın dayanışması için anne olmak şart olmadığından grup daha sonra “Göçmen Kadınlar”a evrilmiştir (Göçmen Kadınlar, 2018). Kurucular bunun sebebini, grupta artık sadece anneliğe dair değil farklı konuların da konuşulması ve sadece annelerin değil farklı kadın profillerinden de üyelerin bulunması olarak açıklamışlardır (Dinçtürk vd., 2022). Ayrıca kuruldukları dönemde Türkiye’den yurtdışına yoğun bir göç yaşanması ve sosyal medya üzerinden yardımlaşma ve dayanışmanın bireylere pratik gelmesiyle grup bir anda çok büyümüştür (Tufur vd., 2021).

Görsel 1: Göçmen Kadınlar Platformu Logosu-1

Kaynak: Göçmen Kadınlar. (2018). <http://www.gocmenkadınlar.org/>, Erişim Tarihi: 09/12/2022

Platformun amacı; yurt dışına taşınan ve taşınma planı yapan kadınları bir araya getirmek, benzer sorunlara birlikte çözüm bulabilmek, çözüm bulunamadığında benzer deneyimlere sahip kadınlarla anadilde iletişim kurabilmek, yaşanan bu sürecin zorluklarını ve mutluluklarını paylaşabilmek olarak ifade edilmiştir (Göçmen Kadınlar, 2018).

Görsel 2: Göçmen Kadınlar Platformu Logosu-2

Kaynak: Göçmen Kadınlar. (2018). <http://www.gocmenkadınlar.org/>, Erişim Tarihi: 09/12/2022

2017 Haziran ayında, iki yeni göçmen kadın ve anne tarafından, göçmen eş, dost, tanıdık on-on beş kişilik bir çevreyle yola çıkan grup 2022 Aralık itibariyle Facebook'ta 40.000'e yakın üyesiyle yoluna devam etmekte. Bu üyelerin %90'ı aktif üyelerden oluşmakta, yani grup oldukça dolu ve etkin. Göçmen Kadınlar ayrıca dayanışma ortamını başka alanlarda da sürdürme hedefiyle, bir web sitesi, Instagram sayfası ve Youtube kanalı ile sanal ortamda varlığını çeşitli alanlarda ortaya koymaktadır (Göçmen Kadınlar, 2018). Oldukça fazla bir takipçi sayısına ve birçok göç hikayesi arşivine sahip olan Instagram hesapları yaşanan bir talihsizlik sonucu kapatılsa da Göçmen Kadınlar, 2021 Kasım'da tekrar Instagram'da bir sayfa açarak bu alanda da varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Yaklaşık 20.000 kişiyle (Mayıs 2023 tarihindeki takipçi sayısı) Instagram'da da büyük bir takipçi kitlesine sahip olan platform bu alanda da dayanışma sağlamakta, göçmen kadınların hikayelerini '#birgöçhikayesi' adı altında paylaşmakta ve çeşitli içerikler üretmektedir. Facebook grubu sadece yurt dışında yaşayan ya da taşınmayı planlayan kadınların üye olabildiği kapalı bir gruptur. Grup ilkesi gereği herkes gruba girememekte ve katılabilmek için bazı soruların cevaplanması, yurt dışında yaşadığınıza dair ya da taşınma planınıza dair bilgi verilmesi gerekmektedir. Ayrıca grubun kendi içerisinde kuralları bulunmakta ve yönetici ve moderatörler tarafından sıkça denetlenmektedir. Paylaşılacak gönderiler de grupta paylaşılmadan önce yönetici ve moderatörler tarafından incelenip onaylandıktan sonra paylaşılmaktadır. Grupta kadınların ismini vermek istemeyeceği türden soruları sorabilmesi ve dayanışmanın her konuda rahatlıkla, çekinmeden gerçekleşebilmesi için isimsiz(anonim) paylaşım yapmak da mümkündür. Bunların yanı sıra platformun YouTube kanalında da gönüllü uzman iş birlikleri ile üretilmiş çeşitli bilgilendirici video içerikleri bulunmaktadır. Ayrıca sosyal medya fenomenlerinin de ilgisini çeken 'Göçmen Kadınlar Platformu'nun zaman zaman öneri olarak sunulduğu ve tanınırlıkların giderek artmaya devam ettiği görülmektedir. Türkiye'de yaşanan sorunlar ve afetler gibi konulara da kayıtsız kalmayan 'Göçmen

Kadınlar Platformu', 6 Şubat 2023'te ülkemizde yaşanan acı depremde de el ele verip ciddi bir dayanışma sergileyerek, BTF (Bridge to Türkiye Fund)'nin Ahbap'la iş birliği yaptığı bağış havuzu için Facebook üzerinden bağış toplamışlardır. Yine bu süreçte uzakta olmanın zorluğunu aşabilmek ve depremin göçmenler üzerindeki psikolojik etkilerini azaltabilmek gibi amaçlarla sosyal medya üzerinden uzman psikologlar ile canlı yayınlar gerçekleştirmiş ve çeşitli dayanışma örnekleri sergilemişlerdir. Bunun dışında çeşitli mecralar üzerinden, Covid 19 pandemisi sürecinde karşılıklı dayanışma, Ukrayna'da yaşanan savaşta sivillere destek sağlama, 2019'da Türkiye'de yaşanan orman yangınları sonrasında bağış toplayarak TEMA aracılığıyla 'Göçmen Kadınlar Platformu' adına hatıra ormanı oluşturma, 'Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'na destek olarak Türkiye'deki kadınlara yardım ve bağışta bulunma gibi birçok ciddi dayanışma etkinlikleri gerçekleştirmişlerdir.

'Göçmen Kadınlar Platformu' ve gerçekleştirdikleri 'Göç Yolları Araştırması'²⁴ medyada oldukça ilgi görmüş ve çeşitli program, gazete ve kanallarda yer almıştır. Aktif olarak da hala çeşitli Podcast, radyo yayınları ve Zoom gibi çevrimiçi yayın alanlarında zaman zaman yer almakta ve her geçen gün daha da büyüyen Göçmen Kadınlar Platformu'nda gerçekleşen kadın dayanışmasından bahsetmektedirler. Bi'şey Psikoloji topluluğu tarafından Zoom üzerinden düzenlenen 'Güçlü Kadınlar' adlı çevrimiçi bir etkinlikte, zorluklardan doğduklarını ve güçlerini kurdukları kız kardeşlik çemberinden aldıklarını ifade eden 'Göçmen Kadınlar Platformu' kurucuları, grubun asıl amacının (misyonunun) göçmenliğe adapte olmaya destek olmak ve iyi adapte olanları göstererek cesaret vermek olduğunu ifade etmişler ve bir göçmen grubu olsalar da hemşerilik grubu olmadıklarını asıl öne çıkanın 'kadın dayanışması' olduğunu vurgulamışlardır (Pencereci ve Erbaş Erdurmaz, 2022).

Grubun web sitesinde yer aldığı şekliyle;

“Grupta yıllardır yurt dışında yaşayan kadınlar kadar, yurt dışına taşınmayı planlayan, buna henüz cesaret edememiş ve aklındaki sorulara yanıt arayan ya da aklından geçirirken kurucuları gibi zorunlu bazı sebeplerle kendilerini ansızın yurt dışında yaşarken bulmuş kadınlar tarafından taşınmak, yerleşmek, uyum sağlamak, dil öğrenmek, çocukları adapte etmek, kreş/bakıcı/okul bulmak, yeni bir şehirde

²⁴ Bkz. <http://www.gocmenkadinlar.org/goc-yollari-arastirmasi>, Erişim Tarihi: 09/12/2022

sosyalleşmek, iş bulmak, evi özlemek, aileye hasret kalmak gibi ortak konular konuşulmakta ve desteğe ihtiyaç duyulan her konuda dayanışma sergilenmektedir” (Göçmen Kadınlar, 2018).

Grubun kurucu yöneticileri ‘Güçlü Kadınlar’ adlı çevrimiçi etkinlikte, diğer göçmen gruplarının daha çok fırsat (iş vb. gibi konularda) odaklı olduğunu ve dayanışmadan uzak olduklarını, ‘Göçmen Kadınlar Platformu’nun ise kadın ve dayanışma odaklı olduğunu, genelden yerele bir dayanışma ağı ve ruhu oluşturduklarını vurgulamışlardır. Yine aynı etkinlikte, gelecekte STK’laşarak bir derneğe dönüşmek istediklerini ancak pandemi sürecinin aksattığını; amaçlarının daha resmi ve daha organize olmak olduğunu ancak göçmen olmanın getirdiği kısıtlılıkların olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca bu doğrultuda küresel bir sivil toplum kuruluşu olan ASHOKA²⁵ ile temasa geçmek istediklerini belirtmişlerdir (Pencereci ve Erbaş Erdurmaz, 2022).

3.5.2. Demografik Bulgular

Literatürde sosyal medya üzerinden kurulan çeşitli göçmen dayanışma ağlarına ilişkin çalışmalar yapılmış olsa da özel olarak göçmen kadınların sosyal medya platformları aracılığıyla gerçekleştirdikleri dayanışmaya ilişkin çalışmaların daha sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışma sadece göçmen kadınlar üzerine gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla katılımcıların tamamı kadındır.

Türkiye’den yurtdışına göç etmiş ve ‘Göçmen Kadınlar Platformu’na üye olan 36 kadın ile Google Formlar aracılığıyla gerçekleştirilen görüşme formlarında katılımcılara, öncelikle demografik özelliklerine ilişkin yaş, eğitim gibi sorular sorulmuş ve devamında da kaç yıldır yurtdışında yaşadıkları ve göç kararı alma nedenleri sorulmuştur. Katılımcıların yaş, eğitim, meslek, çalışma durumu, medeni durumu, çocuk sahibi olma durumu, yaşadıkları ülke ve kaç yıldır yurtdışında yaşadıklarına ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’de gösterilmektedir.

²⁵ “Dünyanın ilk ve en geniş sosyal girişimcilik platformu ASHOKA, 41 yıldır, acil toplumsal sorunlara etkin ve kalıcı çözümler getiren sosyal girişimcileri tespit eden, onları küresel bir destek ağında buluşturarak potansiyellerini gerçekleştirmelerini ve çözümlerini yaygınlaştırmalarını sağlayan” küresel bir sivil toplum kuruluşudur (Ashoka Türkiye, 2018).

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

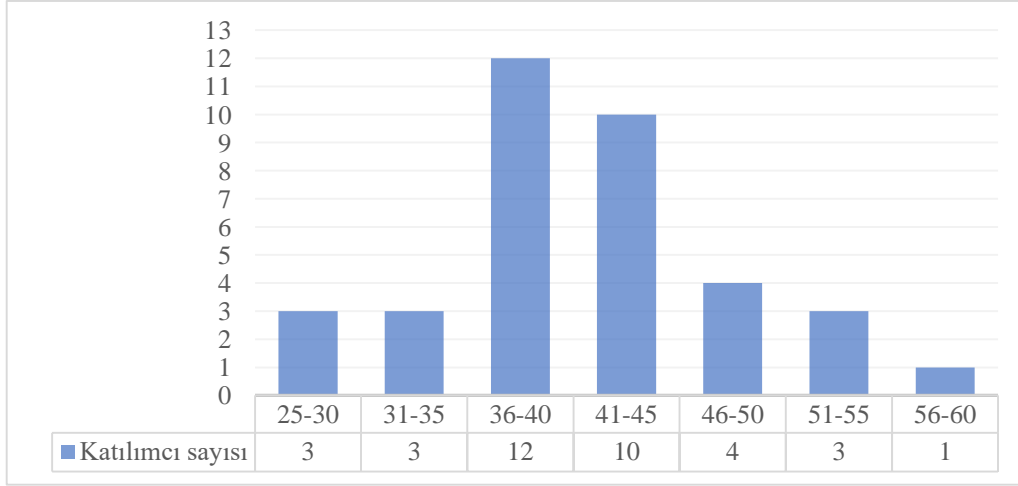
Katılımcı	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Çalışma Durumu	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Yaşanılan Ülke	Yurtdışında Yaşanılan Süre
K1	54	Ön Lisans	Pazarlama	Çalışmıyorum	Evli	1	ABD ²⁶	20
K2	45	Doktora	Ekonomist	Çalışmıyorum	Evli	2	Fransa	18
K3	47	Lise	Profesyonel Koç ve Mentor-Dijital Dergi Yazarlığı	Çalışıyorum	Evli	2	Kıbrıs	27
K4	43	Lisans	Finans	İş arama sürecindeyim	Evli	1	İsviçre	10
K5	38	Lisans	Kimya Mühendisi ve Türkçe Öğretmeni	Çalışıyorum	Evli	1	Almanya	11
K6	48	Ön Lisans	Responsable d'un accueil loisirs (Eğlence Merkezi Yöneticisi)	Çalışıyorum	Boşanmış	2	Fransa	26
K7	34	Yüksek Lisans	Kimyager ve Kalite Mühendisi	Çalışıyorum	Evli	1	İrlanda	8
K8	45	Yüksek Lisans	Yabancı Dil Öğretmeni	Çalışıyorum	Evli	1	Hollanda	12
K9	50	Lisans	Avukat	Çalışmıyorum	Evli	2	Kanada	5
K10	40	Yüksek Lisans	Finans	Çalışıyorum	Evli	2	Fransa	11
K11	60	Lise	Emekli	Çalışmıyorum	Evli	2	ABD	28
K12	40	Doktora	Öğretim Üyesi	Çalışıyorum	Evli	3	ABD	25
K13	41	Yüksek Lisans	Grafik Tasarımı	Çalışıyorum	Evli	Yo k	İspanya	14
K14	40	Doktora	Öğretim üyesi	Çalışıyorum	Bekar	Yo k	ABD	6
K15	54	Lisans	Kimyager ve Öğretmen	Çalışmıyorum	Evli	1	Katar	11
K16	38	Lisans	Öğrenci Danışmanı	Çalışmıyorum	Evli	1	BAE ²⁷	13
K17	43	Lisans	Öğretmen	İş arama sürecindeyim	Boşanmış	2	Fransa	3

²⁶ ABD: Amerika Birleşik Devletleri²⁷ BAE: Birleşik Arap Emirlikleri

K18	34	Yüksek Lisans	Pazarlama Müdürü	Çalışıyorum	Evli	Yok	İsveç	1,5
K19	37	Yüksek Lisans	Program Yöneticisi	Çalışmıyorum	Evli	1	ABD	3
K20	53	Lisans	Öğretmen ve Kuaför	Çalışıyorum	Boşanmış	2	Almanya	32
K21	28	Yüksek Lisans	Pazarlama	Çalışıyorum	Evli	1	Almanya-Singapur	3
K22	37	Lisans	Mühendis	Çalışıyorum	Bekar	Yok	İngiltere	4
K23	28	Ön Lisans	Satış Görevlisi	İş arama sürecindeyim	Evli	1	Almanya	3
K24	39	Yüksek Lisans	Proje Yönetimi	Çalışıyorum	Bekar	1	Danimarka	5
K25	50	Yüksek Lisans	İnşaat Mühendisi	İş arama sürecindeyim	Bekar	Yok	Rusya	29
K26	42	Doktora	Patoloji Uzmanı	Çalışıyorum	Bekar	1	ABD	9
K27	39	Yüksek Lisans	Makine Mühendisi	Çalışıyorum	Evli	1	Almanya	16
K28	25	Yüksek Lisans	Psikolog	İş arama sürecindeyim	Bekar	Yok	Portekiz	2
K29	45	Yüksek Lisans	Ekonomist	Çalışmıyorum	Evli	2	Panama	6
K30	44	Lisans	Öğretmen	Çalışıyorum	Evli	2	ABD	17
K31	38	Doktora	Araştırmacı-Tarım Ekonomisi	Çalışıyorum	Bekar	Yok	İtalya	4
K32	37	Yüksek Lisans	Kariyer Danışmanı	Çalışıyorum	Evli	Yok	Birleşik Krallık-İngiltere	2
K33	35	Yüksek Lisans	İnsan Kaynakları Uzmanı	Çalışmıyorum	Evli	1	ABD	5
K34	41	Lisans	Mimar	Çalışmıyorum	Evli	1	Hollanda	4
K35	37	Lisans	Esnaf	Çalışıyorum	Bekar	Yok	İngiltere	22
K36	42	Ön Lisans	Ofis Müdürü	Çalışıyorum	Evli	1	Almanya	3

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

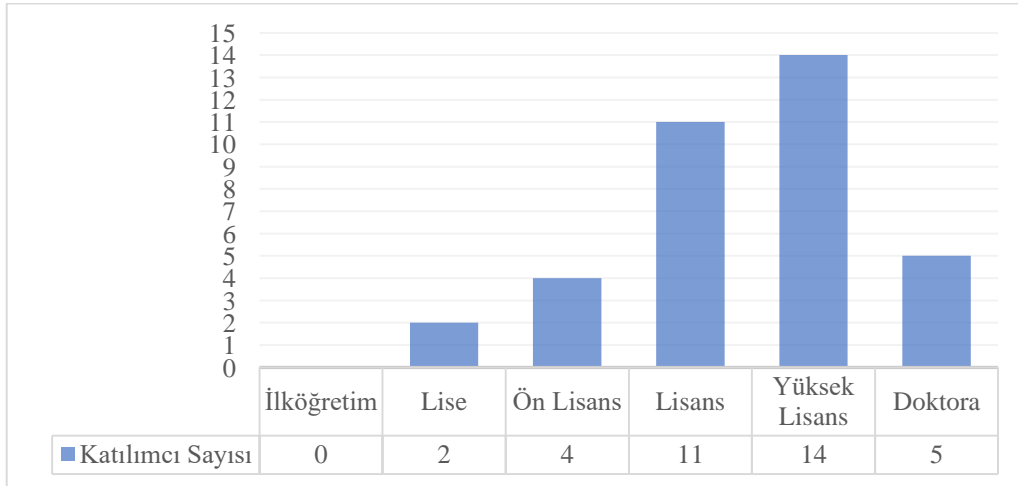
Tablodaki bilgiler incelendiğinde bazı dikkat çekici bulgular görülmüştür. Bu doğrultuda dikkat çeken bulgular, daha iyi anlaşılabilmesi için grafikler yardımıyla açıklanacak ve detaylı analizlere yer verilecektir.

Grafik 2: Katılımcıların Yaş Durumu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 2 incelendiğinde, 36 katılımcıdan 22'sinin 36-45 yaş aralığında olduğu görülmekte ve %61'lik bir oranla katılımcıların ağırlıklı olarak orta yaş grubundan oluştuğu dikkat çekmektedir. Sanal ortamdaki göçmen dayanışma platformları üzerine gerçekleştirilen diğer çalışmalarda da katılımcı göçmenlerin yaşlarının genel olarak 18-45 aralığında yoğunlaştığı görülmektedir (Marcheva, 2010; Dekker vd., 2015; Ünlü vd., 2018; Çömlekçi ve Bozkanat, 2019).

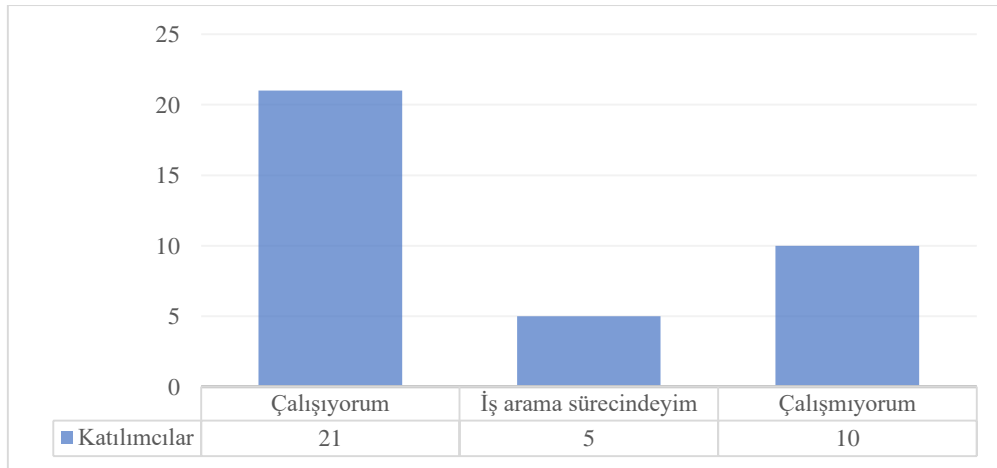
Grafik 3: Katılımcıların Eğitim Durumu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 3'e bakıldığında, katılımcılardan 30'unun yani oransal olarak %83'ünün lisans ve lisansüstü düzeyde eğitime sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgular, göç eden kadınların

ve dolayısıyla ‘Göçmen Kadınlar Platformu’ üyelerinin eğitim düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Katılımcıların ağırlıklı olarak orta yaş grubundan olmalarıyla birlikte eğitim düzeylerinin de yüksek olmasının, göçmen kadınların sosyal medya kullanımı ve bu tür platformlara katılma konularında daha bilinçli ve aktif olmaları ile ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir. Literatürdeki diğer sanal ortamdaki göçmen dayanışma platformlarına ilişkin çalışmalarda da katılımcı göçmenlerin eğitim düzeylerinin orta (Dekker vd., 2015) ve genel olarak yüksek düzeyde olduğu görülmektedir (Ünlü vd., 2018; Çömlekçi ve Bozkanat, 2019).

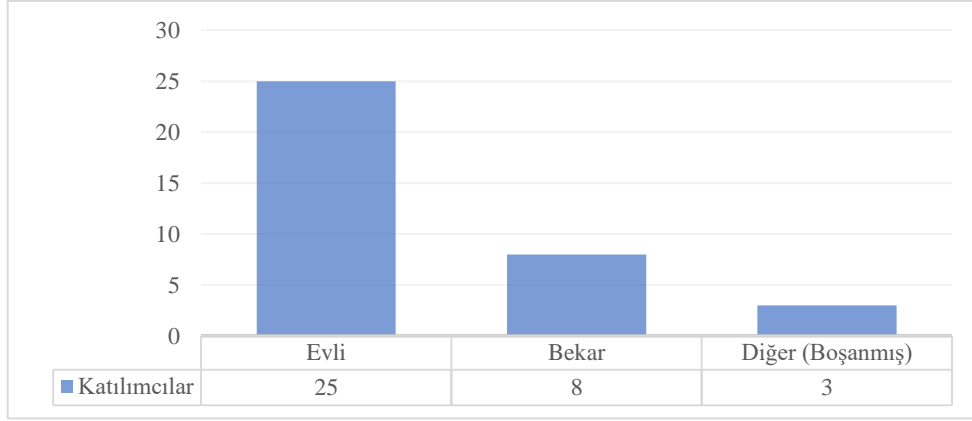
Daha önce verilen Tablo 1’de görülebileceği üzere katılımcıların meslek durumunda oldukça fazla çeşitlilik söz konusudur. Bu mesleklerin, göçmen kadınların yüksek eğitim seviyeleriyle ilişkili olarak yüksek düzeyde eğitim gerektiren meslekler olduğu dikkat çekmektedir. Katılımcılar arasında üst düzey yöneticiler, akademisyenler, öğretmenler, ekonomistler, pazarlamacılar, mimar, avukat, mühendis, psikolog ve çeşitli alanlarda uzmanların olduğu görülmektedir.

Grafik 4: Katılımcıların Çalışma Durumu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

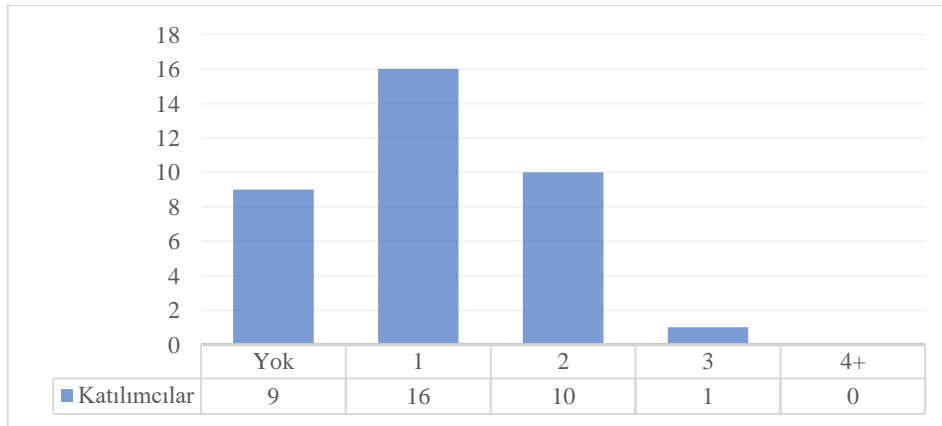
Katılımcıların çalışma durumlarına bakıldığında 21 katılımcının yani %58,3’ünün çalışıyor olduğu görülmektedir.

Grafik 5: Katılımcıların Medeni Durumu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların 25'i evli, 8'i bekar ve 3'ü de diğer seçeneğini işaretleyerek boşanmış olduklarını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda %70'i evli, %22'si bekar ve %8'i boşanmıştır. Katılımcıların %70'inin evli olması dikkat çekmektedir. Göç etme nedenleri sorulduğunda evlenme sebebiyle göç edenlerin de sayıca fazla olmasının medeni durumla ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir.

Grafik 6: Katılımcıların Çocuk Sahibi Olma Durumu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların %25'inin çocuğunun olmadığını, %44,4'ünün tek çocuk, %27,8'inin iki çocuk ve %2,8'inin üç çocuk sahibi olduğu görülmektedir. Dört ve üzerinde çocuk sahibi olan katılımcının olmaması ve üç çocuk sahibi olan sadece bir katılımcının olması dikkat çekmektedir. Katılımcılardan 16'sı yani yarısına yakını tek çocuk sahibidir ve 9 katılımcının çocuğu yoktur. Eğitim düzeyi, kadınların işgücüne katılma oranı ve sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi arttıkça doğurganlık oranlarının düşütüğü bilinen bir olgu

haline gelmiştir. Bu bağlamda katılımcıların ağırlıklı olarak tek çocuk sahibi olmalarının ya da çocuk sahibi olmamalarının eğitim seviyelerinin yüksek olmasıyla, işgücüne katılmalarıyla ve sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleriyle ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir.

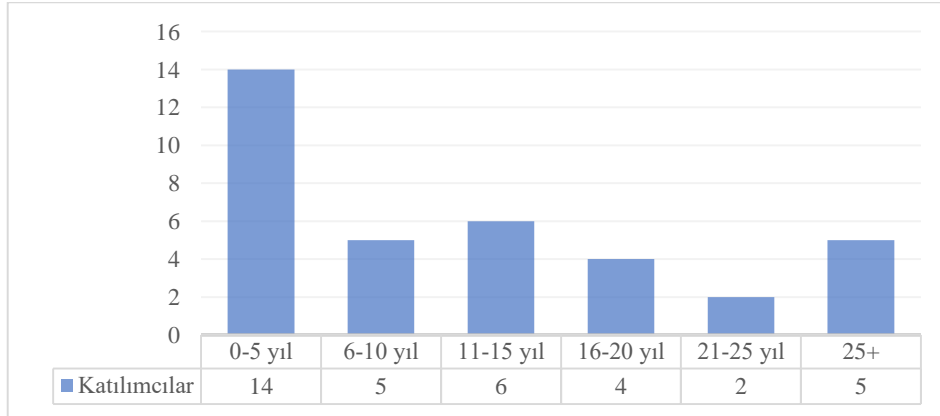
Tablo 2: Katılımcıların Yaşadığı Ülkeler

Yaşanılan Ülke	Katılımcı Sayısı
ABD	8
Almanya	6
Fransa	4
İngiltere	3
Hollanda	2
Kıbrıs	1
İsviçre	1
İrlanda	1
Kanada	1
İsveç	1
İspanya	1
Katar	1
BAE	1
Danimarka	1
Portekiz	1
Rusya	1
Panama	1
İtalya	1
Singapur	1

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların 8'i ABD (Amerika Birleşik Devletleri)'de, 6'sı Almanya'da, 4'ü Fransa'da, 3'ü İngiltere'de, 2'si Hollanda'da yaşamaktadır. Almanya'da yaşayan bir katılımcı ayrıca Singapur'da da yaşadığını belirtmiştir. Geri kalan 13 katılımcının her biri farklı ülkede yaşamaktadır. Bu ülkeler; Kıbrıs, İsviçre, İrlanda, Kanada, İsveç, İspanya, Katar, BAE (Birleşik Arap Emirlikleri), Danimarka, Portekiz, Rusya, Panama ve İtalya'dır. Katılımcıların yaşadıkları ülkelerin çoğunlukla birbirinden farklı olması, 36 katılımcının 19 farklı ülkeye göç eden kadınlardan oluşması göçmen kadınların çok farklı

ülkelerde yaşadığını göstererek platformun uluslararasılığını ortaya koymakta ve araştırma için de çeşitlilik sağlamaktadır. Literatürdeki diğer çalışmalara bakıldığında örneklemelerinin bir ülkeden belli bir ülkeye göç edenler ya da bir ülkedeki birkaç farklı uyruktan göçmenler olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın örnekleme sadece Türk göçmen kadınlar olsa da 19 farklı ülkede göçmenliği deneyimleyen katılımcılardan oluşması uluslararasılığını göstermektedir.

Grafik 7: Yurt Dışında Yaşanılan Süre

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların %38,8'inin yurtdışına son 5 yıl içerisinde göç ettiği dikkat çekmektedir. Diğer yıl aralıklarında birbirine benzer dağılımların olduğu ve yığılmanın 0-5 yıl aralığında olduğu görülmektedir. Bu durum 'Göçmen Kadınlar Platformu'nun yeni göç etmiş kadınlar tarafından bilinirliğinin yüksek olduğunu ve amacını gerçekleştirerek göç etme sürecinde kadınlara yardım ve dayanışma ortamı sağladığına katkı sağlayan bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Ayrıca katılımcıların geri kalan %61,2'sinin 5 yıldan daha fazla süredir yurtdışında yaşadığı görülmektedir. Veri toplama süreci 2021 Mayıs ve 2022 Ocak arasında gerçekleştiği için katılımcıların çoğunun 2016-2017 yılların daha önce göç ettiği tespit edilmektedir. Bu durum 2017'de platform kurulmadan önce göç eden kadınların grupta oldukça fazla olduğunu göstermekte ve grubun göç sürecinde ve göç ettikten sonraki alışma sürecinde sağladığı dayanışmanın yanı sıra başka konularda da yüksek bir göçmen ve kadın dayanışmasına imkân sağladığı görülmektedir. Ayrıca görüşme bulgularında, daha önce göç etmiş kadınların yeni göç edenlere yardım ve tecrübe aktarımında bulunmak için gruba üye oldukları da görülmektedir.

Katılımcılara göç kararı alma nedenleri sorulduğunda bazı katılımcılar tek bir sebep belirtirken bazılarının birden fazla sebep belirttiği görülmüştür. Aşağıdaki tabloda yer verilen bu sebeplerin genel olarak; eğitim, iş, evlilik, daha iyi koşullarda yaşama isteği, gelecek kaygısı, Türkiye’deki mevcut siyasi politikalar, güvenlik endişesi, ekonomik nedenler, başka bir hayatı deneme isteği, temel hak ve özgürlüklere ilişkin nedenler ve bazı sosyal sorunlar olduğu görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 3: Katılımcıların Göç Etme Nedenleri

Göç Etme Nedenleri	f ²⁸
Kendi veya Ailesinden Birinin Eğitimi	11
İş ve Çalışma Koşullarına Bağlı Nedenler	13
Evlilik	8
Türkiye’deki Yaşam Koşullarından Memnun Olmama ve Daha İyi Koşullarda Yaşama İsteği	7
Gelecek Kaygısı	3
Temel Hak ve Özgürlüklere Bağlı Nedenler	3
Çeşitli Sosyal Sorunlar	3
Türkiye’deki Mevcut Siyasi Politikalar	2
Güvenlik Endişesi	2
Ekonomik Nedenler	2
Başka Bir Hayatı Deneme ve Değişiklik Yapma İsteği	2

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların %36,1’inin iş ve çalışma koşulları, %30,5’inin eğitim, %22,2’sinin evlilik nedeniyle ve %19,4’ünün Türkiye’deki yaşam koşullarından memnun olmayarak daha iyi koşullarda yaşama isteği ile göç ettiği görülmektedir. Literatürdeki diğer çalışmalarda da en fazla göç etme nedeninin eğitim olduğu ve bunu evlilik/eş durumu, ekonomik sebepler, yeni bir tecrübe edinme isteği ve siyasal nedenlerin takip ettiği görülmektedir (Ünlü vd., 2018; Çömlekçi ve Bozkanat, 2019).

Bazı katılımcılar kısa ve tek bir sebep belirtmek yerine göç etme nedenleri daha ayrıntılı ve özel nedenler de belirterek ifade etmişlerdir. Bu ifadelerden bazıları şu şekildedir:

²⁸ f: Frekans değeri, kodların kaç kez tekrarlandığını ifade etmektedir.

“Eşimin akademisyen olması, onun doktora ve genetik alanında Türkiye’de önünün açık olmayışı” (K5).

“Daha iyi koşullarda çalışma, iş ve sosyal yaşam arasındaki denge” (K7).

“Türkiye’de yaşam koşullarının adaletsizliği, kadınlar, çocuklar ve hayvanların katledilmesi veya eziyete uğramaları, ülkenin geçirdiği politik süreçler, ekonomik zorluklar, eğitim eksikliği, iş yerinde uygulanan mobbing, fahiş vergiler, insanların birbirine karşı saygısız ve ırkçı tutumları, Müslüman olmayan insanlara karşı uygulanan dini dayatmalar, dolandırıcılık ve ahlak bekçileri” (K13).

“Eşimden ayrılınca Türkiye’ye dönmek istemedim ve kızımı daha iyi hayat koşullarında büyütmek istedim” (K26).

“Türkiye’den ayrılma isteği; daha başka bir hayatı deneme isteği” (K31).

“Temel hak ve özgürlükler, hukuki sosyal ve çalışma ortamı, sosyal zamanda daha çok orman ve parka erişim, insana verilen değer ve insanların birbirinin haklarına duyduğu saygı, bu arayışla ülkemizden ayrıldık” (K32).

“2015-2016 yılında gerçekleşen patlamalar sonrası can güvenliği hissetmemek, bir kadın motosiklet sürücüsü olarak sık sık trafikte taciz edilmek ve ülkede gelecek adına iyi bir şey görememek” (K33).

Ağırlıklı olarak son 5 yıl içerisinde göç ettiği görülen katılımcıların, daha çok orta yaş grubundan olmalarıyla birlikte eğitim düzeylerinin de yüksek olması ve uzmanlık ve yüksek eğitim gerektiren mesleklere sahip olmalarının beyin göçüyle ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir. Ayrıca daha iyi iş olanakları ve çalışma ortamı, eşlerinin işi ve iş teklifi nedenleri ile göç ettiklerini belirten katılımcıların oldukça fazla olması bu düşünceyi desteklemektedir.

3.5.3. Görüşme Bulguları

Araştırma sonucunda elde edilen görüşme verileri NVivo 20 programı ile içerik analizi yapılarak analiz edilmiş, katılımcıların ifadeleri proje haritalandırmaları ile gösterilmiş ve ardından bulgular değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda 3 tema, 11 alt tema, 25 kategori ve 432 koda ulaşılmıştır.

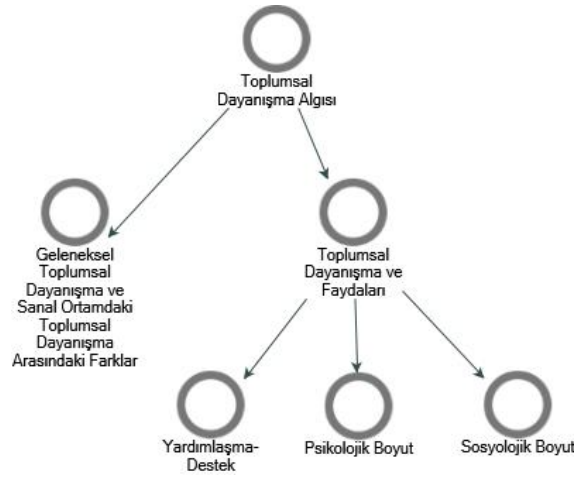
Tablo 4: Tema, Alt Tema ve Kategoriler

Tema	Alt Tema	Kategori	
Toplumsal Dayanışma Algısı	Toplumsal Dayanışma ve Faydaları	Yardımlaşma/Destek	
		Psikolojik Boyut	
		Sosyolojik Boyut	
	Geleneksel Toplumsal Dayanışma ve Sanal Ortamdaki Toplumsal Dayanışma Arasındaki Farklar		
Göçün Zorlukları	Göç Sürecinde En Çok Zorlanılan Konular	Sosyo-ekonomik Zorluklar	
		Psikolojik Zorluklar	
		Coğrafi Zorluklar	
		Bilgi Eksikliği ve Alışma Sürecine Bağlı Zorluklar	
	Göç Sürecindeki Zorluklarla Mücadelede Destek Alınan Kanallar		
Göçmen Kadınlar Platformu Hakkında	Platforma Üye Olmaya İlişkin Bulgular	Platformun Duyulduğu Kanal	
		Platforma Üyelik Süresi	
		Platforma Üye Olma ve Dayanışma İhtiyacı Duyma Nedenleri	
	Platformun Kullanımına İlişkin Bulgular	Platformun Kullanım Amaçları	
		Platformda Gönderi ya da Yorum ile Görüş Bildirme	
		Platformda Paylaşım Yapılan ya da Görüş Bildirilen Konular	
		Göç Sürecinde ve Göç Sonrası Platform Üzerinden Kurulan Dayanışma İlişkisi	
	Platforma İlişkin Beklentiler	Platforma Üye Olurken Temel Beklenti ve Motivasyonlar	
		Platforma Dair Beklentilerin Karşılık Bulma Ölçüsü	
	Platform Üzerinden Sağlanan Dayanışmada Motivasyonlar	Platform Üzerinden Sağlanan Dayanışmada Temel Motivasyonlar	
		Platform Üzerinden Başkalarına Yardım Etme Şekilleri ve Sağlanan Dayanışmadaki Diğer Motivasyonlar	
	Platform Üyeleriyle Fiziki Ortamda Görüşmeye İlişkin Bulgular	Üyelerle Fiziki Ortamda Görüşebilme Durumu	
		Görüşme Sıklığı	
		Bir Araya Gelmenin Hissettirdikleri	
		Görüşememe Nedenleri	
		Diğer İfadeler	
Göç deneyimi, Göçmen Kadınlar Platformu ve İnternet Üzerinden Oluşturulan Dayanışma Grupları/Topluluklarla İlgili Diğer Görüşler	Göç Deneyimine Dair Görüşler		
	Göçmen Kadınlar Platformuna Dair Görüşler		
	İnternet Üzerinden Oluşturulan Platformlara Dair Genel Görüşler		

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.5.3.1. Tema 1: Toplumsal Dayanışma Algısı

Bu başlık altında katılımcıların toplumsal dayanışma algısını, gördükleri faydayı ve sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışma ve geleneksel toplumsal dayanışmanın farkları hakkındaki düşüncelerini anlamaya yönelik sorulan; “Sizce toplumsal (sosyal) dayanışma nedir? Dayanışmanın bireye sağladığı faydalar nelerdir?” ve “Platformlar gibi sanal ortamda yaşanan toplumsal (sosyal) dayanışma ile geleneksel toplumsal (sosyal) dayanışma arasında nasıl bir farklılık görüyorsunuz? Kıyaslayarak iki dayanışma şekli hakkındaki fikirlerinizi paylaşabilir misiniz?” sorularının cevapları analiz edilmiştir.

Şekil 2: Toplumsal Dayanışma Algısı Temasının Alt Tema ve Kategorileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 2’de de görüldüğü gibi “Toplumsal Dayanışma Algısı” teması, “Toplumsal Dayanışma ve Faydaları” ve “Geleneksel Toplumsal Dayanışma ve Sanal Ortamdaki Toplumsal Dayanışma Arasındaki Farklar” olmak üzere iki alt tema altında ele alınmaktadır.

Bu tema sonucunda bünyesinde toplumsal dayanışmanın gerçekleştiği ve sanal ortamda kurulmuş bir sivil toplum oluşumu olan ‘Göçmen Kadınlar Platformu’²⁹ üyelerinin, toplumsal dayanışma algılarının yüksek olduğu ve dayanışma hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları sayesinde toplumsal dayanışma bilinçlerinin de yüksek olduğu, sanal ortamda gerçekleşen dayanışmayı geleneksel toplumsal dayanışmadan olumlu bir biçimde farklı gördükleri sonucuna ulaşılmıştır.

²⁹ Sivil toplum kuruluşu değildir, sosyal medya ortamında (Facebook) oluşturulmuş bir grup/platformdur.

Alt Tema 1: Toplumsal Dayanışma ve Faydaları

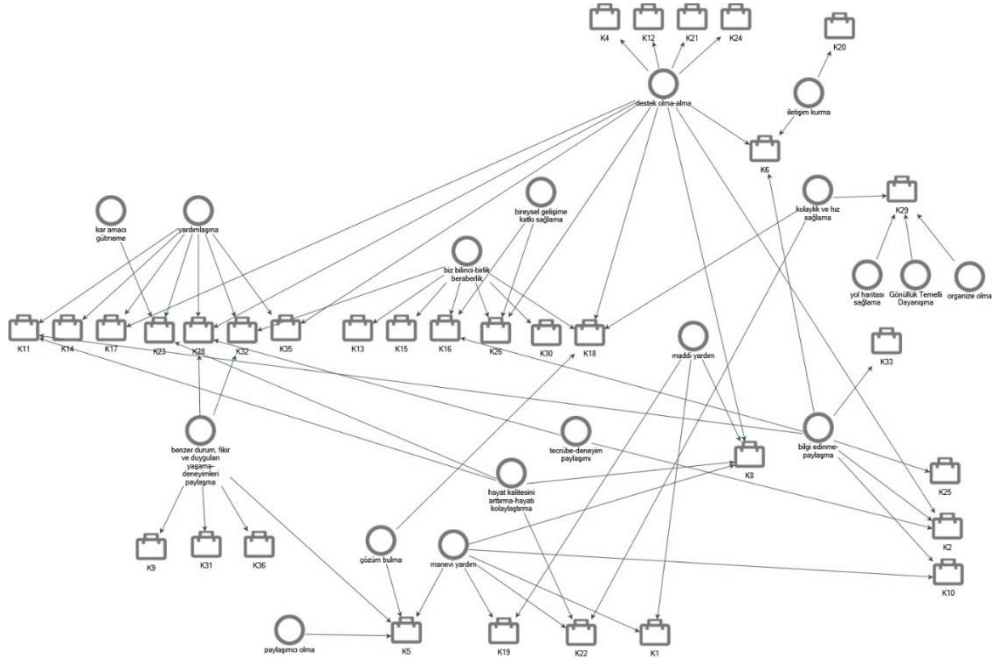
Katılımcıların toplumsal dayanışma ve sağladığı faydalara ilişkin ifadelerinin analizinde “Yardımlaşma/Destek”, “Psikolojik Boyut” ve “Sosyolojik Boyut” olmak üzere 3 kategori elde edilmiştir. Bu kategorilerden en fazla referansın “Yardımlaşma/Destek” kategorisine yapıldığı dikkat çekmektedir.

Toplumsal dayanışma ve faydaları alt teması kapsamında katılımcıların ifadelerine bakıldığında, toplumsal dayanışma hakkında literatür ile paralel, yeterli ve doğru bilgi sahibi oldukları, toplumsal dayanışma bilincinin yüksek olduğu, dayanışmanın faydalarının farkında oldukları ve fazlaca önem verdikleri görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların sosyal medya üzerinden oluşturulan bu dayanışma platformuna bilinçli bir şekilde üye olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

Literatürde toplumsal dayanışma kısaca, ortak değer, amaç ve çıkarlar çerçevesinde bir araya gelme (Türk Dil Kurumu, t.y.; Sapancalı, 2005; Durkheim, 1893/2020; Güngör, 1997; Simmel, 1895; Parsons, 1951/1991; Hechter, 1988, de Tocqueville, 1835/2016), birlik ve beraberlik bilinci (Güngör, 1997; Durkheim, 1893/2020; İbn-i Haldun, 1377/2007; Rorty, 1989/1995), güven (Beck, 1986/2011; Fukuyama, 1995/1998), iletişim ve karşılıklı yardımlaşma (Habermas, 1981/2001), ihtiyaçlarını karşılayabilme (Hechter, 1988), sorunları çözme ve acılara ortak olma (Rorty, 1989/1995) gibi ifadelerle tanımlanmaktadır. Katılımcıların da literatüre benzer şekilde toplumsal dayanışmayı çoğunlukla, her çeşit yardımlaşma, destek, biz bilinci ve birlik beraberlik, benzer durum ve duyguları yaşayanların birbirleriyle deneyimlerini paylaşması, aidiyet ve güven hissi, yalnız hissetmeme, mutluluk, ihtiyaç anında yanında birilerinin olacağını bilme hissinin rahatlatması ve iletişim kurma gibi ifadelerle tanımladıkları ve buna paralel faydalar saydıkları görülmektedir. Bu çerçevede dayanışmanın genellikle yardımlaşma ve destek olarak tanımlandığı görülse de psikolojik boyut olarak yalnızlık hissinden, çaresizlikten, depresyondan kurtulmayı sağlaması ve duygu paylaşımlarının da katılımcıların toplumsal dayanışma tanımlamalarında yer alması dikkat çekmektedir. Ayrıca katılımcıların ifadelerinde genellikle birden fazla koda vurgu yaptıkları, toplumsal dayanışmayı tek bir ifade ile tanımlamak yerine çeşitli anlamlar yükledikleri tespit edilmiştir.

Alt Tema 1 / Kategori 1: Yardımlaşma / Destek

Katılımcılardan 32'sinin toplumsal dayanışma ve faydalarına dair ifadelerinde yardımlaşma/destek kategorisine ilişkin görüşlere yer verdikleri görülmektedir. Bu ifadelerin analizi sonucunda 18 koda ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 3'te görülmektedir.

Şekil 3: Yardımlaşma/Destek Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 3'te gösterilen kodlara yapılan 69 referans incelendiğinde özellikle destek olma/alma, yardımlaşma, biz bilinci-birlik beraberlik, bilgi edinme/paylaşma, benzer durum, fikir ve duyguları yaşama-deneyimleri paylaşma kodlarının vurgulandığı görülmektedir.

Toplumsal dayanışmaya ve faydalarına dair görüşlerini ifade ederken yardımlaşma/destek kategorisine ilişkin kodlara vurgu yapan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Hem maddi hem manevi insanların birbirine katkı sağlaması bence. Bazen ruhsal boşluğu doldurmak, bazen maddi yardım yani her şey olabilir (K1)”.

“Birbirine destek olma, bilgi-birikim paylaşımı ve network oluşturma (K2)”.

“Çevremizdeki kişilerden aldığımız ve onlara verdiğimiz destek. Birbirimizin yanında olma gücü (K4)”.

“Bence sosyal dayanışma maddi manevi değerlerin paylaşımı ve bireylerin birbirini desteklemesidir ... (K8)”.

“... Bence en büyük dayanışma seninle aynı durumda olan insanların varlığını bilmek (K9)”.

“Bilgi paylaşımı ile hayati kolaylaştırmak. Zaman ve görüş kazandırır. Yardımlaşma insan olmanın önemli bir parçası (K11)”.

“Ailenizin olmadığı bir ortamda, aile yakınlığı ve desteğini görebildiğiniz her şey dayanışmadır ... (K12)”.

“Toplumdaki bireylerin etnik, cinsel veya dini kökenleri ne olursa ortak bir paydada buluşabilmesi ve beraber hareket edebilmesi (K13)”.

“Sosyal dayanışma; sadece “ben” değil “biziz”dir ... (K16)”.

“Bu aslında bizim kültürümüzde hep var olmuş bir olgu. Düğünlerimiz bile buna örnek bir yerde, bireysellikten çok toplu yaşamaya önem veren bir toplumuz. Sosyal dayanışma, bir başkasının sıkıntısına sırt dönmemektir benim için. Eğer bulunduğunuz ortamda bu samimiyet varsa, kafanızı karıştıran, kendinize dert ettiğiniz konuları tek başımıza çözebileceğinizden çok daha kısa sürede çözebiliyorsunuz (K18)”.

“Sosyal dayanışma birey üzerinden değil bir bütün üzerinden tüm topluluğa maddi ve manevi fayda sağlar (K19)”.

“Bireylerin başka bireylere kâr amacı gütmeyen yardım etmesi ... (K23)”.

“İş ve sosyal çevrenin ihtiyaç duyduğunda verdiği destek bence sosyal dayanışmanın temeli ... (K24)”.

“Toplumsal dayanışma bireylerin hayatın farklı alanlarında (ev, iş, arkadaşlıklar) kurmuş oldukları yardımlaşma ve destekleme süreçlerini kapsar ... (K28)”.

“Belli toplumsal grup üyelerinin çoğunlukla gönüllülük temelli dayanışması ... (K29)”.

“Dayanışma birlik ve beraberliktir en özetle. İnsanların belli konularda -kendisi veya toplumsal herhangi bir konu hakkında- birlikte hareket ederek yardımlaşma ve ortak amaca yönelik kollektif yardımlaşmadır ...” (K32).

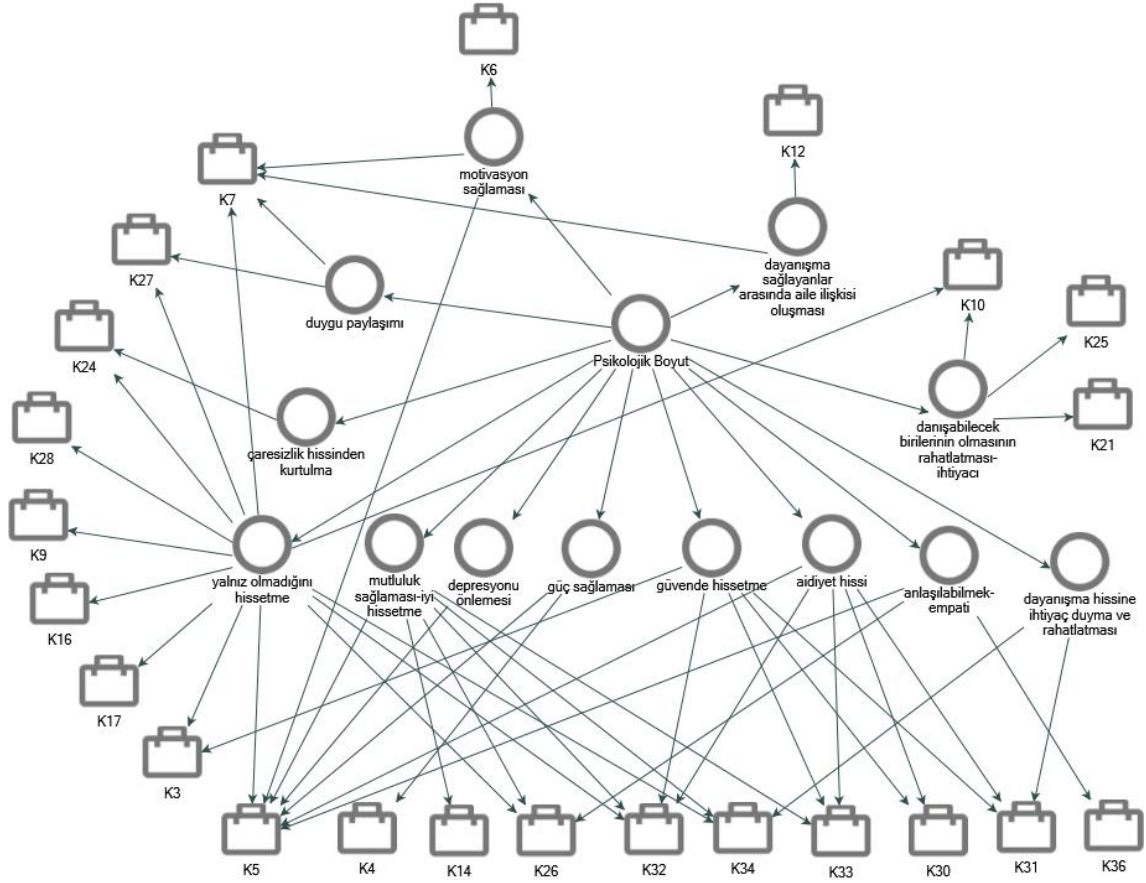
Katılımcılardan 12’sinin toplumsal dayanışmayı tanımlarken destek almak ya da destek olmak ifadelerini vurguladığı görülmektedir. Bu durumu takiben toplumsal dayanışmayı; 7 katılımcının yardımlaşma, 7 katılımcının biz bilinci ve birlik beraberlik, 5 katılımcının benzer durum, fikir ve duyguları yaşayan/deneyimleri paylaşan insanların bir araya gelmesi, 6 katılımcının manevi yardım, 3 katılımcının maddi yardım ve 2 katılımcının da bireyler arasında kurulan iletişim olarak tanımladıkları görülmektedir.

Bazı katılımcılar toplumsal dayanışmayı tanımlarken ifadelerinde toplumsal dayanışmanın ve sivil toplum kuruluşlarının özelliklerine yer vermiştir. Bir katılımcının toplumsal dayanışmayı tanımlarken kâr amacı gütmeme özelliğine değindiği ve bir katılımcının da gönüllülük temelli dayanışma olarak tanımladığı görülmektedir. Katılımcıların toplumsal dayanışmayı tanımlarken literatürde sivil toplum kuruluşlarının özellikleri arasında sayılan bu ifadeleri kullanmaları, platform üzerinden kurulan dayanışmanın toplumsal dayanışma algısına etkisi olarak yorumlanabilir.

Toplumsal dayanışmanın sağladığı faydalardan bahsederken; 7 katılımcı bilgi edinmeyi ve paylaşmayı sağladığını, 4 katılımcı hayat kalitesini arttırdığını ve hayatı kolaylaştırdığını, 3 katılımcı kolaylık ve hız sağladığını, 2 katılımcı tecrübe ve deneyim paylaşımını sağladığını, 2 katılımcı çözüm bulmayı kolaylaştırdığını ve 2 katılımcı da bireysel gelişime katkı sağladığını ifade etmiştir. Ayrıca birer katılımcının da toplumsal dayanışmanın yol haritası sağladığını, organize olmayı ve daha paylaşımcı olmayı sağladığını ifade ettiği görülmektedir.

Alt Tema 1 / Kategori 2: Psikolojik Boyut

Katılımcılardan 23’ünün toplumsal dayanışma ve faydalarına dair ifadelerinde psikolojik boyut kategorisine ilişkin görüşlere yer verdikleri görülmektedir. Bu ifadelerin analizi sonucunda 13 koda ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 4’te görülmektedir.

Şekil 4: Psikolojik Boyut Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 4’te gösterilen kodlara yapılan 48 referans incelendiğinde özellikle yalnız olmadığımı hissetme, güvende hissetme, aidiyet hissi, mutluluk sağlanması/iyi hissetme ve anlaşılabilirlik/empati kodlarının vurgulandığı görülmektedir.

Toplumsal dayanışmaya ve faydalarına dair görüşlerini ifade ederken psikolojik boyuta ilişkin kodlara vurgu yapan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Güvende hissettiriyor. Yalnız olmadığımı görüyorsunuz (K3)”.

“Yalnızlık ve aidiyetsizlik hissini ortadan kalkması, anlaşılabilirlik, empati ve kendine, ‘ben de aynı duyguları yaşadım, meğer yalnız değilmişim, artık ben de başarabilirim!’ diyebilmenin verdiği güç. Sonuç: depresyonuz, daha anlaşılılmış, daha paylaşımcı, daha çözüm odaklı, daha mutlu bir hayat (K5)”.

“Sosyal dayanışma özellikle yurtdışında yaşayan bizlerin en önemli motivasyon kaynağıdır, ülkemizdeki o alışık olduğumuz tadı yakaladığımızda o dayanışmayı

sağlayanlar arasında bir aile ilişkisi oluşur. En zor, en mutlu, en güzel anlarınızda adeta ikinci aileniz olan bu gruplar ile paylaşırsınız. Kendinizi yalnız ve kimsesiz hissetmezsiniz, paylaşarak mutlu olan bir kültürün ve toplumun bireyi olarak bunu çok fazla önemsiyorum (K7)”.

“Özellikle yabancı bir ülkede yalnızlık duygusu içinde kaybolmamak, ancak benzer duyguları yaşayan insanlarla tanışmak ve konuşmakla mümkün... Bence en büyük dayanışma seninle aynı durumda olan insanların varlığını bilmek... (K9)”.

“İnsanların yalnız olmadığını bilmeye, bir derdi olunca konuşabileceği ve yardım alabileceği birinin olduğunu bilmeye ihtiyacı var, bu sadece isin psikolojik kısmı ... (K10)”.

“Herkesin mutlu olması faydası ... (K14)”.

“İhtiyacı olan bireylere yardım etmek, biz buradayız, sizi dinliyoruz ve yardıma hazırız demek! Bireye yalnız olmadığı duygusunu hissettirir (K17)”.

“... Yalnızlık ve çaresizlik duygusundan insanı arındıran en önemli katma değer (K24)”.

“Sosyal dayanışma insanların birbirini olduğu gibi kabul edip, anlayıp destek olmasıdır, biz bilincidir. Dayanışma ile bireyler kendilerini yalnız hissetmezler, başkalarına yardım etmenin sevincini yaşarlar, dayanışma ile gelişip, geliştirerek daha iyiye doğru ilerlerler, ilerletirler (K26)”.

“... Dayanışmanın sağladığı en önemli faydalardan biri bireye yalnız olmadığını hissettirmesi ve deneyimlerinin toplumun başka üyeleri tarafından farklı şekillerde paylaşıldığını göstermesidir (K28)”.

“Ortak amaca hizmet. Aidiyet ve güven (K30)”.

“Sosyal varlıklarınız ve bir grubun, komünitenin ve aynı ya da benzer fikirleri paylaşan insanların bulunduğu toplulukların parçası olmaya ihtiyacımız var. Bunun bize kazandırdığı aidiyet, güven ve dayanışma hissi hayatlarımızda belki de en çok ihtiyaç duyduğumuz sosyal unsurların başında geliyor (K31)”.

“... Kişiye toplumun bir parçası olması hissiyatıyla güven verir. Fayda sağladığı için vicdani olarak iyi hisseder. En en en güzeli de o konuda yalnız olmadığını, ÇOK olduğunu hissetmesidir bana göre (K32)”.

“Dayanışma bireye iç rahatlığı verir, yalnızlık hissini azaltır, farkındalığı artırır (K34)”.

“Anlaşılmak güzel, bir de aynı seviyede insanların birbirini anlaması daha da önemli (K36)”.

Katılımcıların aynı/benzer durumu yaşayanları görerek ya da ihtiyaç duyduğunda yanında birilerinin olacağını bilerek yalnızlık hissinden kurtulduklarını ifade ettikleri ve 13 katılımcının toplumsal dayanışmanın bireye yalnız olmadığını hissettirmesini vurguladıkları dikkat çekmektedir. Ayrıca 3 katılımcının danışabilecek birilerinin olması ihtiyacı ve bunun rahatlatmasına, 2 katılımcının da dayanışma hissine ihtiyaç duyma ve dayanışmanın rahatlatmasına vurgu yaptığı görülmektedir. Bu iki kod ve yalnız olmadığını hissetme kodu arasında anlamsal bir ilişki kurulabileceği, toplumsal dayanışmanın bireyi yalnızlıktan kurtararak rahatlattığı ve çeşitli faydalar sağladığı anlaşılmaktadır.

Katılımcılardan 2’sinin toplumsal dayanışmanın birbirlerinin yanında olmayı ve “ben de başarabilirim” diyebilmeyi sağlaması sayesinde bireye güç sağladığını ve 3’ünün de bireye motivasyon sağladığını ifade ettiği görülmektedir. Ayrıca bir katılımcı çaresizlik hissinden kurtulmayı sağladığını ifade etmiştir ve bu durum da dolaylı olarak toplumsal dayanışmanın bireye güç sağladığını göstermektedir.

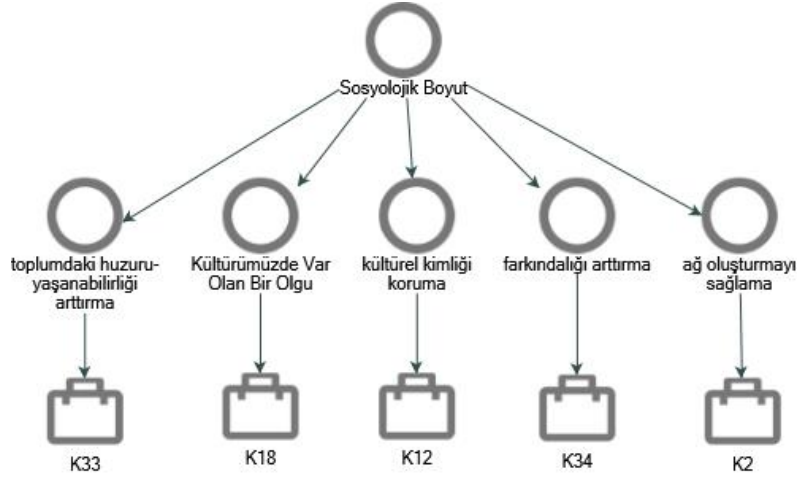
Toplumsal dayanışmanın aidiyet hissi sağlamasına vurgu yapan 5 katılımcıdan 4’ünün aynı zamanda güvende hissetmeye vurgu yapan 5 katılımcının arasında olduğu görülmektedir.

Son olarak 6 katılımcının toplumsal dayanışmanın mutluluk ve iyi hissetmeyi sağladığını, 3 katılımcının anlaşılabilirliği ve empatiyi sağladığını ifade ettiği ve 2 katılımcının duygu paylaşımlarına vurgu yaptıkları görülmektedir. Bunların yanı sıra 2 katılımcının dayanışma sağlayanlar arasında aile ilişkisi oluştuğunu ifade ederek bir tanımlamada buldukları ve bir katılımcının da toplumsal dayanışmanın depresyonu önlediğini ifade ettiği görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinde yer alan bu görüşler, toplumsal dayanışmanın bireylerin psikolojisine olumlu katkıları olduğunu göstermektedir.

Alt Tema 1 / Kategori 3: Sosyolojik Boyut

Katılımcılardan 5’inin toplumsal dayanışma ve faydalarına dair ifadelerinde sosyolojik boyut kategorisine ilişkin görüşlere yer verdikleri görülmektedir. Bu ifadelerin analizi

sonucunda 5 koda ve bu kodlara yapılan 5 referansa ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 5’te görülmektedir.

Şekil 5: Sosyolojik Boyut Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Toplumsal dayanışmaya ve faydalarına dair görüşlerini ifade ederken sosyolojik boyuta ilişkin kodlara vurgu yapan 5 katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“... network oluşturma (K2)”.

“... Kültürel kimliği korumaya katkıda bulunur (K12)”.

“Bu aslında bizim kültürümüzde hep var olmuş bir olgu. Düğünlerimiz bile buna örnek bir yerde, bireysellikten çok toplu yaşamaya önem veren bir toplumuz ... (K18)”.

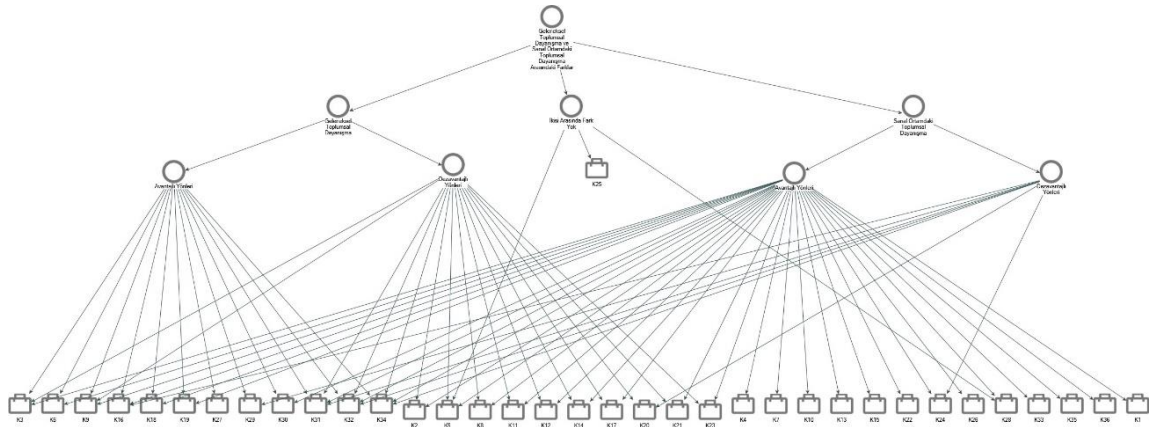
“Sosyal dayanışma, toplum adına fayda gözetmektir. Birey ne kadar huzurlu, sağlıklı, ait hissederse o kadar yaşanabilir bir toplum oluşur. Birey güven ve bilgi ihtiyacını giderir, toplum daha medeni ve huzurlu olur (K33)”.

“Dayanışma ... farkındalığı artırır (K34)”.

Bir katılımcının toplumsal dayanışmanın kültürümüzde var olan bir olgu olduğuna ve bir katılımcının da kültürel kimliği korumaya katkıda bulunduğuna değindiği görülmektedir. Bu durum toplumsal dayanışmanın kültür ile ilişkili görüldüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca toplumsal dayanışmanın ağ (network) oluşturma, farkındalığı artırma ve toplumdaki huzuru/yaşanabilirliği artırma özelliklerine de birer katılımcı tarafından değinildiği görülmektedir. Bu da toplumsal dayanışmanın bireysel faydalarının yanı sıra toplumsal faydalarının da olduğunun katılımcılar tarafından bilindiğini göstermektedir.

Alt Tema 2: Geleneksel Toplumsal Dayanışma ve Sanal Ortamda Yaşanan Toplumsal Dayanışma Arasındaki Farklar

Alt tema 2 kapsamında katılımcıların geleneksel toplumsal dayanışma ve sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışma arasındaki farklar hakkındaki görüşleri analiz edilmiştir. Katılımcı ifadelerinin proje haritalandırmaları ile gösterilmesine ek olarak iki toplumsal dayanışma şekli arasındaki farklar avantaj ve dezavantajları şeklinde gruplandırılarak tablo ile gösterilmiştir. Bu şekilde katılımcı ifadeleri daha açık bir şekilde gösterilmeye ve farkların bu şekilde analiz edilmesiyle hangi dayanışma şeklinin katılımcılar tarafından daha üstün görüldüğü anlaşılmaya çalışılmıştır.

Şekil 6: Geleneksel Toplumsal Dayanışma ve Sanal Ortamda Yaşanan Toplumsal Dayanışmanın Avantajlı ve Dezavantajlı Yönlerine İlişkin Katılımcı İfadelerinin Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

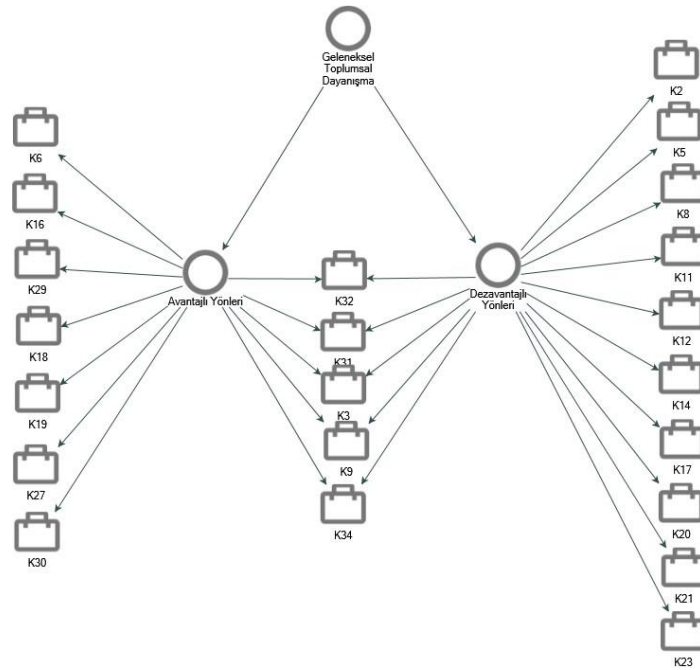
Katılımcıların ifadelerinde iki dayanışma şekli arasında fark olduğuna dair kodların yoğunlaştığı, 35 katılımcının aradaki farklara dair görüşlerini belirttiği, 3 katılımcının iki dayanışma şekli arasında bir fark olmadığını ifade ettiği ve 2 katılımcının da hem aralarında anlamsal bir fark olmadığını hem de işleyişlerinde bazı farklar olduğuna dair ifadelerde bulunduğu görülmektedir. Geleneksel toplumsal dayanışma ve sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışma arasında fark olmadığı görüşüne sahip katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Ben bu konuda hiçbir fark görmüyorum. Yardım yardımdır. İster yüz yüze ister sosyal medya üzerinden olsun. Eğer o değerli bilgi bu yolla o kişiye ulaşabiliyor ve ona bir şey katabiliyorsa, işte olay bu noktada hedefine ulaşmıştır ... (K5)”.

“Her iki durumda da yararlı (K25)”.

“... geleneksel dayanışmadan kastettiğimiz şayet fiziksel dayanışma örnekleri ise anlam bakımından sanal ortamda gerçekleşen dayanışmadan bir farkı olduğunu düşünmüyorum ... (K28)”.

Geleneksel toplumsal dayanışmanın sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmadan farklarına ilişkin kodlar aşağıda bulunan Tablo 5’te yer almaktadır. Bu kodlar geleneksel toplumsal dayanışmanın avantajlı ve dezavantajlı yönleri olarak gruplandırılmıştır ve katılımcı ifadelerinin bu gruplardaki kodlara dağılımı Şekil 7’de gösterilmiştir.

Şekil 7: Geleneksel Toplumsal Dayanışmanın Avantajlı ve Dezavantajlı Yönlerine İlişkin Katılımcı İfadelerinin Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 7’de görüldüğü üzere katılımcılardan 5’i geleneksel toplumsal dayanışmanın hem avantajlı hem de dezavantajlı yönlerine değinmiştir. Toplam 12 katılımcı ifadelerinde geleneksel toplumsal dayanışmanın avantajlı yönlerine yer verirken, 15 katılımcının ise dezavantajlı yönlerine yer verdiği görülmektedir. Bu durum katılımcılara göre geleneksel toplumsal dayanışmanın, sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmaya göre daha dezavantajlı farkları olduğunu göstermektedir. Katılımcı ifadelerinin analizi sonucunda geleneksel toplumsal dayanışmanın avantajlarına ilişkin 10 koda ve bu kodlara yapılan

16 referansa ulaşılırken dezavantajlarına ilişkin 11 koda ve 22 referansa ulaşılmıştır. Oluşturulan kodlar Tablo 5’te görülmektedir.

Tablo 5: Geleneksel Toplumsal Dayanışmanın Sanal Ortamda Yaşanan Toplumsal Dayanışmadan Farklarına İlişkin Kodlar

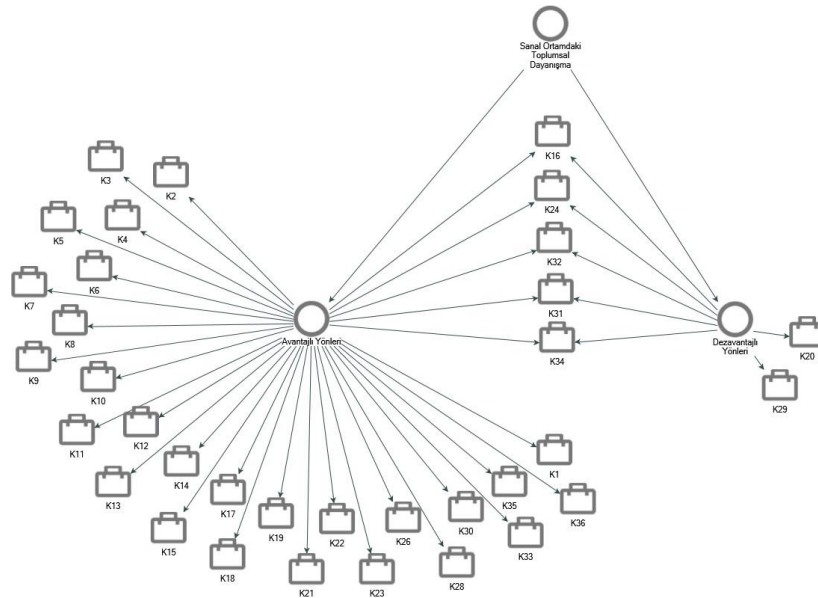
	Geleneksel Toplumsal Dayanışma	Katılımcılar
AVANTAJLI YÖNLERİ	daha hissedilebilir ve elle tutulur/inandırıcı	K29, K30, K32
	daha kıymetli	K18, K34
	daha kontrollü ve tanıdıklarına yardım var	K16
	dayanışmadan geri durma daha az	K32
	fiziksel konularda daha faydalı	K19
	sözü yerine getirme motivasyonu yüksek ve sonuç odaklı	K32
	tanıdığım insanlarla dayanışma olduğundan her duyguyu paylaşabilmek daha kolay	K27
	yüz yüze temas halinde dayanışma var	K3, K6, K9, K18
	birlik ve aidiyet hissi daha kuvvetli	K30
	daha derinlikli ve yoğun ilişkiler var	K31
DEZAVANTAJLI YÖNLERİ	daha fazla zaman gerektiriyor	K31
	daha fazla emek gerektiriyor	K31, K32
	bir araya gelmek daha zor	K32, K34
	her zaman doğru bilgiye ulaşamama	K21
	ihtiyaç anında ulaşmak zor	K11
	daha kısıtlı dayanışma imkânı	K2, K8
	pandemiyle birlikte imkansızlaştı	K9
	sınır çizmek daha zor	K3
	tanıdığınız için destek olmaya mecbur hissettiğiniz bir ortam var	K12
	tanıdıklarından çekinme-sosyal normlar nedeniyle her Şeyi paylaşamama durumu var	K2, K5, K17, K20, K23
	sadece tanıdıklarınla yardımlaşma var (kısıtlı)	K2, K8, K14, K21, K23

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Geleneksel toplumsal dayanışmanın sanal ortamdaki toplumsal dayanışmadan farklarına ilişkin görüşlerde, avantajlı yönleri olarak 4 katılımcının yüz yüze ve temas halinde dayanışma olmasına, 3 katılımcının daha hissedilebilir ve elle tutulur/inandırıcı olmasına vurgu yaptığı ve 2 katılımcının da daha kıymetli olduğunu ifade ettiği dikkat çekmektedir. Dekker ve Engbersen (2015)’in çalışmasında da bu bulguya paralel olarak sosyal medya üzerinden oluşturulan göçmen dayanışma ağlarının, kısmen geleneksel dayanışma ağlarının rolünü üstlendikleri ancak geleneksel dayanışma ağlarının yine de daha güvenilir görüldüğü ve hala tercih edildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu yeni toplumsal dayanışma biçimi geleneksel dayanışmanın tamamen yerini almamakta, onu

ortadan kaldırmamaktadır. Geleneksel toplumsal dayanışmanın dezavantajlı yönleri olarak ise 5 katılımcının sadece tanıdıklarla yardımlaşma imkanından dolayı kısıtlı olmasına ve 5 katılımcının da tanıdıklarından çekinme ve sosyal normlar nedeniyle her şeyi paylaşamama durumuna vurgu yaptıkları görülmektedir. Katılımcıların geleneksel toplumsal dayanışmanın daha fazla zaman ve emek gerektirdiğini, bir araya gelmenin ve ihtiyaç anında ulaşmanın zor olduğunu, sınır çizmenin daha zor olduğunu ve yaşanan Covid 19 pandemisiyle birlikte imkansızlaştığını belirttikleri de dikkat çekmektedir. Ayrıca 1 katılımcının tanıdıklarla yardımlaşmayı her duyguyu paylaşabilmek açısından avantajlı bir fark olarak ifade ettiği görülürken, 5 katılımcının tanıdıklarla yardımlaşmada sosyal normlar nedeniyle çekinme olmasından dolayı ve 5 katılımcının da sadece tanıdıklarla dayanışmanın kısıtlı bir dayanışmaya neden olmasından dolayı dezavantaj olarak görmeleri dikkat çeken bir durumdur.

Sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmanın geleneksel toplumsal dayanışmadan farklarına ilişkin kodlar ise aşağıda bulunan Tablo 6'da yer almaktadır. Bu kodlar sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmanın avantajlı ve dezavantajlı yönleri olarak gruplandırılmıştır ve katılımcı ifadelerinin bu gruplardaki kodlara dağılımı Şekil 8'de gösterilmiştir.

Şekil 8: Sanal Ortamda Yaşanan Toplumsal Dayanışmanın Avantajlı ve Dezavantajlı Yönlerine İlişkin Katılımcı İfadelerinin Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 8’de görüldüğü üzere katılımcılardan 5’i sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmanın hem avantajlı hem de dezavantajlı yönlerine değinmiştir. Toplam 32 katılımcı ifadelerinde sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmanın avantajlı yönlerine yer verirken, 7 katılımcının ise dezavantajlı yönlerine yer verdiği görülmektedir. Bu durum katılımcılara göre -geleneksel toplumsal dayanışmanın, sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmaya göre dezavantajlı farklarının daha fazla olduğu tespitine paralel olarak- sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmanın, geleneksel toplumsal dayanışmaya göre daha avantajlı farkları olduğunu göstermektedir. Katılımcı ifadelerinin analizi sonucunda sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmanın avantajlarına ilişkin 21 koda ve bu kodlara yapılan 57 referansa ulaşılırken, dezavantajlarına ilişkin 10 koda ve 12 referansa ulaşılmıştır. Oluşturulan kodlar Tablo 6’da görülmektedir.

Tablo 6: Sanal Ortamda Yaşanan Toplumsal Dayanışmanın Geleneksel Toplumsal Dayanışmadan Farklarına İlişkin Kodlar

	Sanal Ortamdaki Toplumsal Dayanışma	Katılımcılar
AVANTAJLI YÖNLERİ	aynı/benzer deneyimleri yaşayan insanlarla bir araya gelmeyi sağlıyor	K7, K12, K17, K21, K36
	coğrafik sınırları ortadan kaldırıyor	K1, K2, K26, K28
	çıkarsız/karşılıksız bir dayanışma	K5, K10, K33
	daha büyük kitlelere/kaynağa ulaşma imkânı sağlıyor	K1, K4, K10, K13, K15, K18, K19, K30, K32, K33, K36
	daha etkin	K15, K26
	daha hızlı sonuç alınıyor	K35
	daha işlevsel	K18
	dayanışma anlamında daha zengin	K28
	farklı eğitime sahip insanlara ulaşabilmeyi sağlıyor	K2
	farklı görüşlere bireylere ulaşabilmeyi sağlıyor	K2, K34
	gecesi gündüzü olmayan bir dayanışma şekli	K33
	kolay ve hızlı iletişimi sağlıyor	K2, K8, K11, K17, K24, K26, K31, K32, K34
	önemi pandemiyle birlikte arttı	K9
	önyargılardan korkmadan her şeyi paylaşabilmeyi sağlıyor	K23
	sanal ortamdaki göçmen platformları samimi ve içten	K9, K12
	sınır çizmek daha kolay	K3
	tanımadıklarınla yardımlaşma var	K1, K5, K14, K16, K23
	teknolojik	K13, K18
	temassız dayanışmayı sağlıyor	K3
	transparan ve konuda kalmak kolay	K22
yalnızlığı azaltıyor	K4, K6	
DEZAVANTAJLI YÖNLERİ	anlık/kısa süreli/tek seferlik bir dayanışma sağlıyor	K24, K31
	dağınık ve muğlak	K29
	dayanışmadan geri durma daha fazla	K32
	derinliği daha az	K31
	gerçek duyguları yansıtmıyor	K20
	ileri samimiyeti engelliyor	K34
	kötü etkilenme daha fazla	K32
	provokasyon fazla	K32
	riskli ve güvensiz	K16, K29
	verilen sözü yerine getirmeme daha fazla	K32

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmanın geleneksel toplumsal dayanışmadan farklarına ilişkin görüşlerde, avantajlı yönlerine dair farklara oldukça fazla vurgu yapıldığı dikkat çekmektedir. 11 katılımcının sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmanın özellikle daha büyük kitlelere/kaynağa ulaşma imkânı sağlamasına, 9 katılımcının kolay ve hızlı iletişimi sağlamasına, 5 katılımcının aynı/benzer deneyimleri yaşayan insanlarla bir araya gelmeyi sağlamasına, 5 katılımcının tanımadıklarınla yardımlaşabilmeyi sağlamasına ve 4 katılımcının da coğrafik sınırları ortadan kaldırmasına vurgu yaptığı görülmektedir. Ayrıca katılımcıların sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmanın çıkarsız/karşılıksız bir dayanışma olduğunu, daha etkin, daha işlevsel ve dayanışma anlamında daha zengin olduğunu, daha kolay ve hızlı iletişimi sağladığını ve farklı eğitim ve görüşlerdeki insanlara ulaşabilmeyi sağladığını ifade ettikleri görülmektedir. Bir katılımcının geleneksel toplumsal dayanışmada yaşanan tanıdıklarından çekinme ve sosyal normlar nedeniyle her şeyi paylaşamama durumuna zıt olarak sanal ortamdaki toplumsal dayanışma için önyargılardan korkmadan her şeyi paylaşabilmeyi sağlıyor ifadesini kullandığı görülmektedir. Sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmanın katılımcılar tarafından, teknolojik ve gecesi gündüzü olmayan bir dayanışma olarak nitelendirildiği görülmekte ve temassız dayanışmayı sağlamasına, yalnızlığı azalttığına ve Covid 19 pandemisiyle beraber öneminin arttığına değindikleri dikkat çekmektedir. Dezavantajlı yönleri olarak ise 2 katılımcının anlık/kısa süreli/tek seferlik bir dayanışma sağlamasına ve yine 2 katılımcının da riskli ve güvensiz olmasına vurgu yaptığı görülmektedir. Bu dezavantajlı farklara ek olarak katılımcıların görüşlerinde dağınık ve muğlak, gerçek duyguları yansıtmıyor, ileri samimiyeti engelliyor, provokasyon fazla ifadelerine yer verdikleri dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak katılımcıların sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmanın, geleneksel toplumsal dayanışmaya göre daha avantajlı farklarının olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. İki dayanışma şekli arasındaki farklara ilişkin ifadelerinde geleneksel toplumsal dayanışmanın, sanal ortamdaki toplumsal dayanışmaya göre avantajlı yönlerine değinen 12 katılımcı var iken dezavantajlarına değinen 15 katılımcı olması ve sanal ortamdaki toplumsal dayanışmanın geleneksel toplumsal dayanışmaya göre avantajlı yönlerine değinen 32 katılımcı varken dezavantajlarına değinen sadece 7 katılımcının olması bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

Katılımcıların genel olarak sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmanın karşılıksız, çikarsız, daha büyük kitlelerle ve coğrafi sınır tanımadan yürütülebilmesini vurguladıkları ve sosyal medya sayesinde tanımadıklarına yardım edebilmeyi tanıdıklarına yardım etmekten daha önemli buldukları dikkat çekmektedir. Literatürde de iki dayanışma tipi arasındaki farklar; mekan ve sınırların ortadan kalması (Castells, 1996/2008; Dağtaş ve Yıldırım, 2019), uzakta olan (Güngör, 1997) ya da tanımadığın insanlarla dayanışma ilişkisi kurabilme (geleneksel dayanışmadaki gibi sadece kan bağı olan ya da komşu, arkadaş gibi tanıdıklarla değil) (Çömlekçi ve Bozkanat, 2019; Nadkarni ve Hofmann, 2012; Sapancalı, 2005; Dağtaş ve Yıldırım, 2019), benzer deneyimler yaşayan insanları bularak iletişime geçebilme (Solmaz, 2021b), daha büyük kitlelere ulaşabilme (Göker ve Doğan, 2011; Solmaz, 2021b), daha ucuz, hızlı ve kolay olması (Çaycı ve Karagülle, 2014; Dağtaş ve Yıldırım, 2019), kendini ifade edebilme ve ait olma ihtiyacını karşılama (Nadkarni ve Hofmann, 2012) vb. özellikler olarak sayılmıştır. Ayrıca Şentürk (2017) de sanal ortamdaki bir grubun üyesi olarak dayanışmanın, bireyleri yalnızlık hissinden kurtararak bağlılık, aidiyet ve dayanışma duygularıyla hayatlarına anlam kattığını ifade etmiştir.

Katılımcıların literatüre paralel olarak geleneksel toplumsal dayanışma ile sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışma arasındaki farkları; tanıdıklarınla/tanımadıkların dayanışma, temaslı/temassız dayanışma, çekinceler ve önyargıya maruz kalma/rahatlık, kısıtlı olma, hız ve kolaylık, coğrafi sınırları kaldırma, daha büyük kitlelere ulaşma imkanı, benzer deneyime sahip ya da farklı görüşlerdeki çeşitli insanlarla bir araya gelebilme imkanı, derinlik, samimiyet, hissedilebilirlik, güven, risk ve aidiyet, bir araya gelmenin kolaylığı/zorluğu, harcanan emek ve zamanın farklı olması gibi görüşlerle ifade ettikleri görülmektedir. Bu farklara ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Daha büyük kitlelere ulaşma imkânı var. Belli bir mekanla sınırlı kalmıyor. Hiç tanımadığınız insanların size yardımcı olabilme ihtimali var (K1)”.

“Sanal ortamda çok daha farklı coğrafyalarda yaşayan farklı eğitim ve bakış açısından insana çok daha hızlı şekilde ulaşabiliyorsunuz. Geleneksel dayanışma kendi circle-Çevrenizden destek alabiliyorsunuz kısıtlı ve limitli bir dayanışma oluyor sosyal normlar büyük engel oluşturabiliyor (K2)”.

“İlk geldiğim yıllarda sosyal medya çok kuvvetli değildi. Kendimi daha yalnız hissediyordum. Şimdi böyle bir güç var ve sorduğunuz ger soruya, ya da derdinizi paylaşmak istediğinizde sizinle aynı şartlarda olan yüzlerce kişiye ulaşabiliyorsunuz (K4)”.

“... tanımadığım bir kişiye sosyal ortamdan yardım etmeye, çalışmak, bence tanıdığın bir kişiye yardım etmeye çalışmaktan çok daha güzel. Çünkü sonunda bir çıkar yok, sadece iyilik, yardımlaşma ve bilgi paylaşımı var. Tanıdık olsa belki, o bilgiyi sormaya veya söylemeye çekineceksin. Ya da arkadaş/komşular arasında saçma alınganlıklar olabilecek (K5)”.

“Sanal ortamdaki dayanışmalar özellikle pandemide yüz yüze gerçekleştirilen ilişkilerin yerini aldı, bence o dönem için sizin dilinizden yaşadığımız acıları, özlemleri anlayan kişiler yine aynı kişiler oldu ve online platformlarda sık sık bir araya gelindi konular üzerimde konuşuldu. İnsanın insana her zaman ihtiyacı var ve her şartta bir yolunu bulup kendini adapte edebiliyor (K7)”.

“Başka içerikli platformlar için kesin bir şey söyleyemem ancak göçmenlik çatısı altında gerçekleştirilen dayanışmanın gayet samimi ve içten olduğuna inanıyorum, empatinin çok işlediği bir dinamik göçmenlik.. Elbette geleneksel dayanışmanın çok daha etkili ve iyileştirici olduğu anlar zamanlar var, yüz yüze karşılıklı konularak derdini iletme ve birlikte çözüm bulmak çok güzel ama zaten artık münferit yaşamların arttığı, pandemiyle birlikte geleneksel sosyalleşmenin imkânsız hale geldiği dönemdeyiz. Bu zamanda platformlar çok kıymetli bence.. (K9)”.

“Bazen en yakınımıza yüz yüze söyleyemediğiniz sorunlarımızı sanal ortamda bizi anlayacağını, belki aynı sorunlardan geçmiş insanlarla paylaşmak daha rahatlatıcı ve kolay olabiliyor (K17)”.

“Günümüze baktığımızda dijital ortamlardan bu dayanışmanın yürütülmesi oldukça mantıklı. Hem daha geniş kitlelere ulaşabiliyorsunuz. Ancak her sorunun cevabını bilmiyor olsa da yakınınızda 1 kahve içmeye gidebileceğiniz birinin olması da son derece kıymetli ... (K18)”.

“Sanal toplumsal dayanışma birbirlerini tanımayan insanlar arasında olduğu için insanlar önyargı oluşumundan korkmadan gerçek ihtiyaçlarını ve düşüncelerini yazıp paylaşabilirler. Geleneksel toplumsal dayanışma da genel olarak yakın çevre ve tanıdık insanlar ile olduğu için dayanışma ihtiyacının sahibi toplumsal normlara

ters gitmemek için yardım talebinde bulunduğu zaman olmadığı ama "olması gereken" bir kişiliğe bürünüp dayanışma ihtiyacı duyduğu konuları açıkça dile getiremeye bilir (K23)".

"Sanal ortamda yaşanan dayanışmanın en önemli farkı, coğrafi olarak sınır tanımamasıdır. Bu bağlamda sanal ortam bir grubun farklı şekillerdeki deneyimlerini paylaşması ve dayanışması anlamında yer yer daha zengin olabilir. Özellikle de göç bağlamında göçmenlerin destek alabileceği ve günlük pratik bilgileri paylaşabileceği bir ortam, göçmenlerin iyilik hali için oldukça önem taşır. Fakat geleneksel dayanışmadan kastettiğimiz şayet fiziksel dayanışma örnekleri ise anlam bakımından sanal ortamda gerçekleşen dayanışmadan bir farkı olduğunu düşünmüyorum. Zira sanal ortam dayanışması dediğimiz geleneksel toplumsal dayanışmanın zorunlu bir dönüşümü bir yerde. Fakat tabii ki sanal ortamda gerçekleşen dayanışmanın birey düzeyinde yaratacağı fark (pozitif veya negatif) geleneksel toplumsal dayanışmaya göre daha kısıtlı ve ulaşılmaz olabilir (K28)".

"Platformların üyelerini çoğunlukla güvenilir bulmuyorum. Geleneksel dayanışma daha hissedilebilir ve elle tutulur, diğeri daha dağınık, muğlak olabiliyor (K29)".

"1. Sanal dayanışma çok daha hızlı ve kitlesel olabiliyor artık. Özellikle dünyanın her yerinden katılım olabiliyor ki bu en güzeli. Geleneksel de kitleleri bir araya getirmek daha fazla efor ve itici güç gerektirebiliyor. Eforu sanki daha fazla.

2. Sanal ortamda insanla çok hızlı aksiyona geçebildikleri gibi çok hızlı aksiyondan da çekilebiliyorlar. Yani kolay söz verip sözü yerine getirmede daha geri durabiliyorlar. Ama geleneksel de bu motivasyon daha yüksek oluyor bence. Bir dayanışmanın içine girdiğinde daha aksiyon ve sonuç odaklı davranabiliyor insan.

3. Sanal ortamda provokasyon daha kolay gibi geliyor bana.

4. Sanal ortamda insanlar dijital iz bırakmak istemedikleri için bazen kendilerini dayanışmadan geri tutabiliyor olabilirler. İsim soy isim açık bir şekilde bir oluşumun, bir dayanışmanın içinde olmak insanları rahat hissettirmeyebiliyor. Ama gelenekselde bu durum çok daha az konu olabiliyor gibi görünüyor.

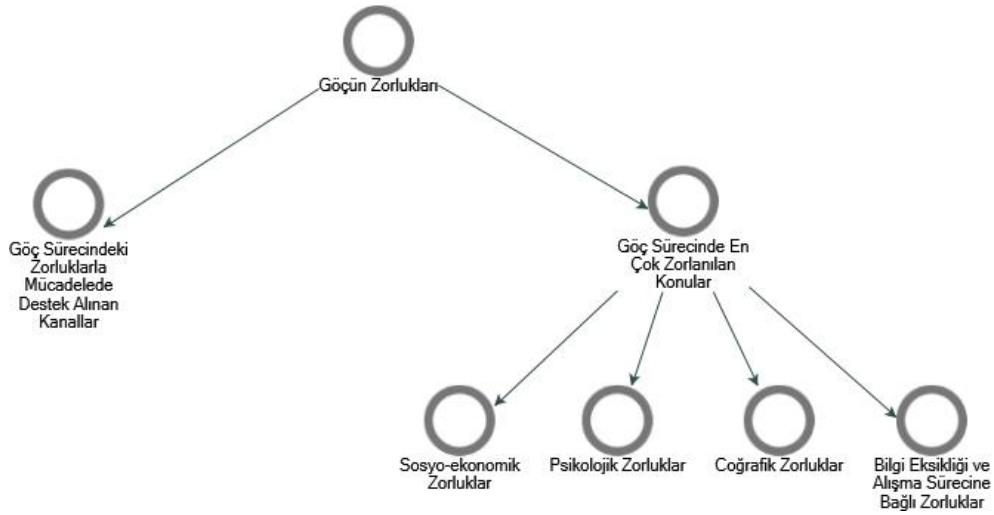
5. Sanalda insanlar birbirlerinden iyi şekilde etkilenebildikleri gibi kötü şekilde de kolayca etkilenebiliyorlar. Bu durum gelenekselde daha yavaş oluyor, belki çok daha az.

6. gelenekselin verdiği ve hissettirdiği enerji çok daha yüksek ve gerçek oluyor bence (K32)".

“Sosyal medyada akrabalık ilişkisi, para ve çıkar ilişkisi olmadığı için sadece fayda gözetilir diye düşünüyorum. Kimse tanımadığı birinin bir yardım talebine sırf kıskandığı veya kötü olmasını istediği için olumsuz bir yorum yapmaz, kötüye yönlendirmez. Ayrıca gecesi gündüzü olmayan bir dayanışma şekli. Her ihtiyaç duyduğunda dünyanın herhangi bir yerinde birileri sana birkaç söz ile yardım ulaştırabiliyor (K33)”.

3.5.3.2. Tema 2: Göçün Zorlukları

Bu tema altında katılımcıların göç deneyimi sürecinde karşılaştıkları sorunları ve bu sorunlarla mücadelede kimden/nereden destek aldıklarını anlamaya yönelik sorulan; “Göç deneyiminizi değerlendirdiğinizde sizi en çok zorlayan, sorun yaşadığınız konu nedir ve karşılaştığınız sorunlarla mücadele sürecinde en fazla nereden/kimden destek aldınız?” sorusuna verilen cevaplar analiz edilmiştir.

Şekil 9: Göçün Zorlukları Temasının Alt Tema ve Kategorileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 9’da görüldüğü gibi “Göçün Zorlukları” teması, “Göç Sürecinde En Çok Zorlanılan Konular” ve “Göç Sürecindeki Zorluklarla Mücadelede Destek Alınan Kanallar” olmak üzere iki alt tema altında ele alınmaktadır.

Literatürde göçmen kadınların, göç sürecinde en çok zorlandıkları konuların; dil bilmeme (Akkaya, 2002; Yıldıztuğay, 2021; Etiler ve Lordoğlu, 2015), eğitimsizlik, sosyo-ekonomik yetersizlikler, sağlık (Akkaya, 2002), kültürel çatışma, ailevi sorumlulukların artması (Akkaya 2002; Şeker ve Uçan, 2016), psikolojik travmalar ve etkiler (Akkaya

2002; Şeker ve Uçan, 2016; Taştan, 2020; Yıldıztuğay, 2021), ekonomik-cinsel sömürü ve şiddete maruz kalma (Şenses ve Gençoğlu, 2022; Taştan, 2020; Etiler ve Lordoğlu, 2015), haklara erişim ve göç edilen ülkeye dair bilgi yetersizliği (Yıldıztuğay, 2021) ve ırkçılık (Etiler ve Lordoğlu, 2015) gibi durumlar olarak ifade edildiği görülmektedir.

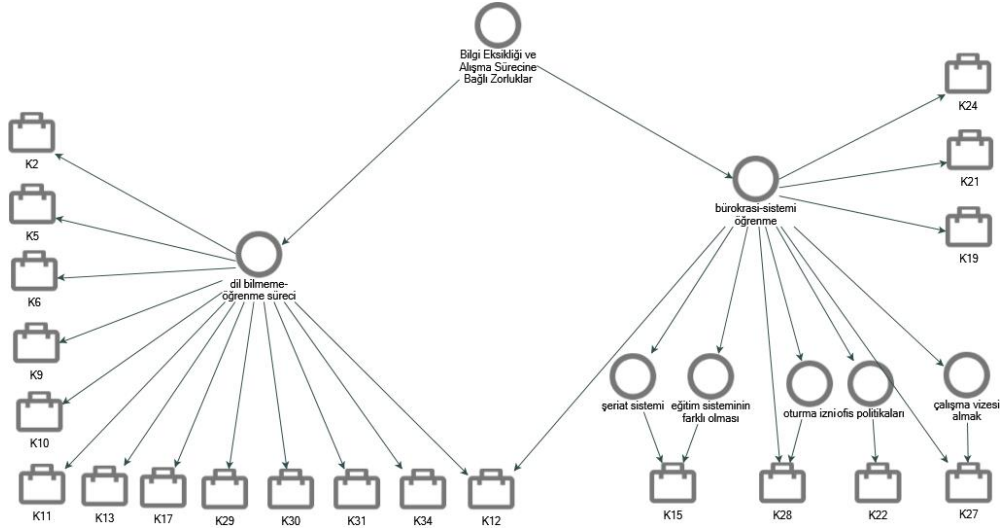
Bu tema sonucunda bünyesinde toplumsal dayanışmanın gerçekleştiği ve sanal ortamda kurulmuş bir sivil toplum oluşumu olan ‘Göçmen Kadınlar Platformu’ üyelerinin göç sürecinde en çok zorlandıkları konuların; dil bilmeme ve öğrenme süreci, bürokrasi ve sistemi öğrenme, kültürel farklılıklara adaptasyon, yalnızlık ve yabancılaşma gibi göçe dair zorluklar olarak literatürde de ele alınan konular olduğu ve yaşanan bu zorluklarla mücadelede en fazla destek alınan kanalların ise arkadaş ve dostlar, eş, aile, bireyin kendisi gibi yakın çevresi ve ‘Göçmen Kadınlar Platformu’ olduğu tespit edilmiştir. Sayar (2011) da göçmenlerin göç sürecindeki sorunları çözmek ve ihtiyaçlarını gidermek amacıyla; akrabalarına, STK’lar ve internet gibi araçlarla kendi aralarında kurdukları ya da farklı gruplarda iletişim kurarak oluşturdukları sosyal ağ ve dayanışma gruplarına başvurduklarını ifade etmektedir.

Alt Tema 1: Göç Sürecinde En Çok Zorlanılan Konular

Katılımcıların göç sürecinde en çok zorlandıkları konulara ilişkin ifadelerinin analizinde, “Bilgi Eksikliği ve Alışma Sürecine Bağlı Zorluklar”, “Sosyo-ekonomik Zorluklar”, “Psikolojik Zorluklar” ve “Coğrafik Zorluklar” olmak üzere 4 kategori elde edilmiştir. Bu kategorilerden en fazla referansın “Bilgi Eksikliği ve Alışma Sürecine Bağlı Zorluklar” kategorisine yapıldığı görülmektedir.

Alt Tema 1 / Kategori 1: Bilgi Eksikliği ve Alışma Sürecine Bağlı Zorluklar

Katılımcıların göç sürecinde en çok zorlandıkları konulara dair ifadelerine bakıldığında, en çok bilgi eksikliği ve alışma sürecine bağlı zorluklar yaşadıkları ve 20 katılımcının bu kategoriye ilişkin kodlara vurgu yaptığı görülmektedir. Bu ifadelerin analizi sonucunda 2 koda ve 5 alt koda ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 10’da görülmektedir.

Şekil 10: Bilgi Eksikliği ve Alışma Sürecine Bağlı Zorluklar Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 10’da gösterilen kodlara yapılan 24 referans incelendiğinde; 13 referansın dil bilmeme ve öğrenme süreci koduna, 11 referansın ise bürokrasi ve sistemi öğrenme koduna yapıldığı görülmektedir. Bürokrasi ve sistemi öğrenme sürecine bağlı zorlukların bireylerin gittikleri ülkedeki farklılıklar nedeniyle yaşadıkları; şeriat sistemi, eğitim sisteminin farklı olması, oturma izni, ofis politikaları ve çalışma vizesi alma konularındaki zorluklar olduğu görülmektedir ve analizde bu zorluklara alt kodlar olarak yer verilmiştir. Katılımcıların göç sürecinde en fazla zorlandıkları konunun ‘dil bilmeme ve öğrenme süreci’ olduğu görülmektedir.

Göç sürecinde yaşadıkları zorluklara dair ifadelerinde bilgi eksikliği ve alışma süreci kategorisine ilişkin kodlara vurgu yapan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Dilini ve kültürünü bilmediğin bir ülkede, üstelik kimse de seni bilmiyorken bir hayat kurmaya çalışmak... (K9)”.

“Dil konusu ve arkadaşsızlık.. Maalesef bu benim için 10 sene önceydi ve o zaman sosyal medya bu kadar yaygın değildi. Yolda Türkçe konuşan birini görsem, durdurup konuşmak istiyordum, başka tanışma şansım yoktu çünkü Türklerle (K10)”.

“Sanki unuttum 28 sene oldu, benim İngilizcem yoktu, etrafta da hiç Türk. Bu beni öğrenmeye zorladı (K11)”.

“Dil, ortama ve kültüre adapte olmak, sistemi öğrenmek ... (K12)”.

“Beni en çok zorlayan dil sorunu oldu ... (K17)”.

“Yol yordam öğrenme, yaşadığın yeri, kuralları belli başlı işler nasıl halledilir öğrenme süreci ... (K24)”.

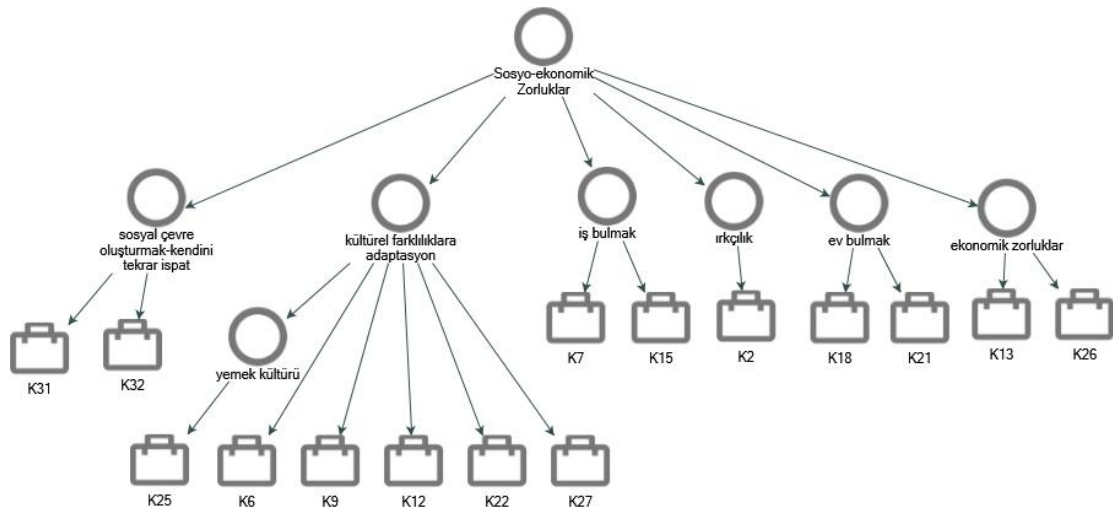
“İlk geldiğim zaman çalışma vizesi almak ve buranın adetlerine ve işleyişine uymak benim için en zor olan kısımda ... (K27)”.

“Bürokrasi. Oturma izinleri ve Avrupa'nın akıldışı sınır yönetimi ... (K28)”.

“Beni en zorlayan konu sosyal bir çevre yapmak oldu. Dili bilmemek ve yaşlılarımın çoğunun aile/çocuk sahibi olması ve bu yüzden sosyalleşme ihtiyaçlarının farklı bir düzlemde olması, durumu benim için zorlaştırdı. Dili öğrenene kadar pek bir yardım alamadım; dili öğrendikten sonra işler kolaylaştı, çeşitli toplulukların ancak bundan sonra parçası olabildim (K31)”.

Alt Tema 1 / Kategori 2: Sosyo-ekonomik Zorluklar

Katılımcılardan 15'inin göç sürecinde en çok zorlandıkları konulara dair ifadelerinde sosyo-ekonomik zorluklara yer verdikleri görülmektedir. Bu ifadelerin analizi sonucunda 6 koda, 1 alt koda ve 15 referansa ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 11'de görülmektedir.

Şekil 11: Sosyo-ekonomik Zorluklar Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 11'e bakıldığında en fazla referansın kültürel farklılıklara adaptasyon koduna yapıldığı görülmektedir. Göç sürecinde en çok zorlandıkları konuları ifade ederken 6 katılımcının kültürel farklılıklara adaptasyonda, 2 katılımcının sosyal çevre oluşturma ve kendini tekrar ispat konusunda, 2 katılımcının iş bulma, 2 katılımcının ev bulma konularında, 2 katılımcının ekonomik nedenlerle ve 1 katılımcının da ırkçılık konusunda zorlandıklarını vurguladıkları görülmektedir.

Göç sürecinde yaşadıkları zorluklara dair ifadelerinde sosyo-ekonomik zorluklar kategorisine ilişkin kodlara vurgu yapan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Göç ettiğiniz ülkede ülkenize-dininize yönelik ön yargı, sizi konumlandıramadıkları için karşılaştığınız ırkçılık ve dil öğrenme sorunu (K2)”.

“Eşimin işi nedeniyle taşındık ve akabinde bende iş aramaya başladım ancak 3 yıl birçok mülakata girmeme rağmen işlerden kabul alamadım. Gerekçe bazen tecrübemdi bazen de kendimi yeterince ifade edemediğim içindi ... (K7)”.

“Eğitim sistemi yabancıydı, Şeriat düzeni, İş bulmak (K15)”.

“Ev bulma konusunda zorlandım ... (K18)”.

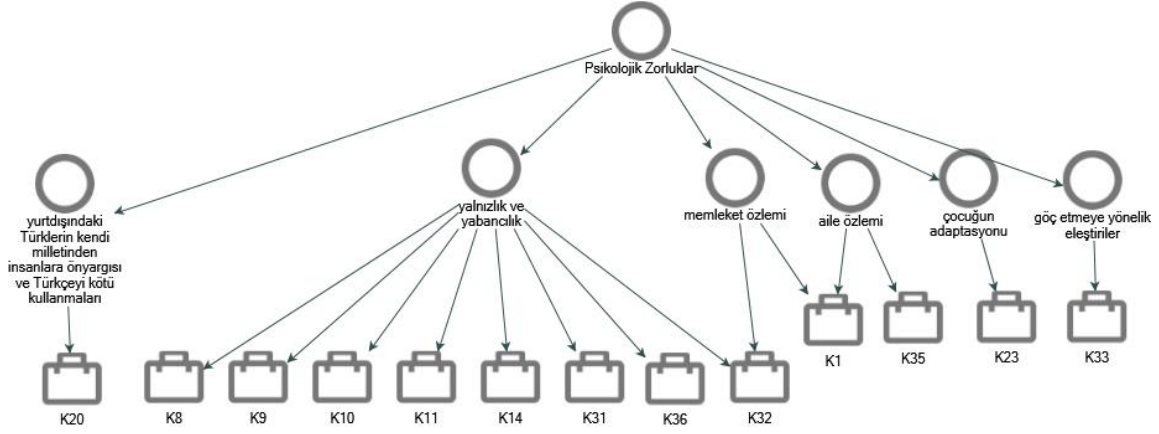
“Ofis politikaları ve kültürel farklılıklar ... (K22)”.

“Beni en çok zorlayan ve hala zorlamakta olan finansal durumum, mesleğimi icra edebilmek için finansal ve zaman olarak beni zorlayan aşamaları geçmek durumunda olmam ... (K26)”.

“İlk geldiğim zaman çalışma vizesi almak ve buranın adetlerine ve işleyişine uymak benim için en zor olan kısımda ... (K27)”.

Alt Tema 1 / Kategori 3: Psikolojik Zorluklar

Katılımcılardan 13'ünün göç sürecinde en çok zorlandıkları konulara dair ifadelerinde psikolojik zorluklara yer verdikleri görülmektedir. Bu ifadelerin analizi sonucunda 6 koda ve 15 referansa ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 12'de görülmektedir.

Şekil 12: Psikolojik Zorluklar Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 12’ye bakıldığında en fazla referansın yalnızlık ve yabancılık koduna yapıldığı görülmektedir. Göç sürecinde en çok zorlandıkları konuları ifade ederken; 8 katılımcının yalnızlık ve yabancılık, 2 katılımcının memleket özlemi, 2 katılımcının aile özlemi ve birer katılımcının da göç etmeye yönelik yapılan eleştiriler, çocuğun adaptasyonu, yurtdışındaki Türklerin kendi milletinden insanlara önyargısı ve Türkçeyi kötü kullanmaları nedenlerini belirttikleri görülmektedir. Bu noktada katılımcıların göç sürecinde psikolojik olarak en çok zorlandıkları konunun yalnızlık ve yabancılık olması dikkat çekmektedir. Tema 1 kapsamında yapılan analizlerde toplumsal dayanışmanın yalnızlık hissini azaltması ve sanal ortamda yaşanan dayanışmanın da yalnızlığı azaltması kodlarının katılımcılar tarafından vurgulanmış olması, göç sürecinde yaşanan zorluklarda da yalnızlığın tekrar vurgulanması ile daha da dikkat çekici hale gelmektedir.

Göç sürecinde yaşadıkları zorluklara dair ifadelerinde psikolojik zorluklar kategorisine ilişkin kodlara vurgu yapan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Eşim burada yaşadığı için tek yaşadığım zorluk aile ve memleket özlemi oldu. Yıllar içinde daha azalsa da hala var (K1)”.

“Yalnız olmak, yaşadığım yerde aileden, akrabadan birilerinin veya arkadaşımın olmaması beni en çok zorlayan şeylerden biriydi ... (K8)”.

“En zorlayan konu yollar geçse de buraya ait hissetmemek ve yalnızlık ... (K14)”.

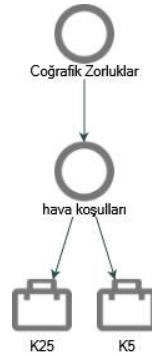
“Beni en zorlayan konu sosyal bir çevre yapmak oldu. Dili bilmemek ve yaşlıtlarımın çoğunun aile/çocuk sahibi olması ve bu yüzden sosyalleşme ihtiyaçlarının farklı bir düzlemde olması, durumu benim için zorlaştırdı ... (K31)”.

“Bütün geçmişinizi, geldiğiniz yaşa kadar edindiğiniz bütün çevrenizi ve networkunuzu kendi ülkenizde bırakıp sıfırdan çevre ve network oluşturmaya çalışmak. Öyle ki bunu yaparken doğal değil de sanki zaruri gibi yapıyormuş hissine kapılmak. Kendini tekrar göstermek ve ispat etmek zorunluluğu. Yalnızlık hissiyatı en zor olan kısmı. Ülkende alıştığın her şeye ve herkese duyulan özlem (K31)”.

“Göç etmemize saygı duymayan insanların yaptıklarından etkilendim en çok. (...) bir buhran haliydi, halen nasıl sağ çıktığı ruhum onca çalkantıdan bilmiyorum (K33)”.

Alt Tema 1 / Kategori 4: Coğrafi Zorluklar

Katılımcılardan 2’sinin göç sürecinde en çok zorlandıkları konular arasında coğrafi zorluk olarak nitelendirilmesi uygun görülen hava koşulları ifadesine yer verdikleri görülmektedir. Bu kategoriye vurgu yapan 2 katılımcı Şekil 13’te görülmektedir.

Şekil 13: Coğrafi Zorluklar Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Hava koşullarının farklılığı ve Türkiye’nin iklimini özlediklerini ifade eden katılımcı görüşleriyle oluşturulan hava koşulları kodu, başka bir kategori altında konumlandırılmadığından coğrafi zorluklar kategorisi oluşturulmuştur.

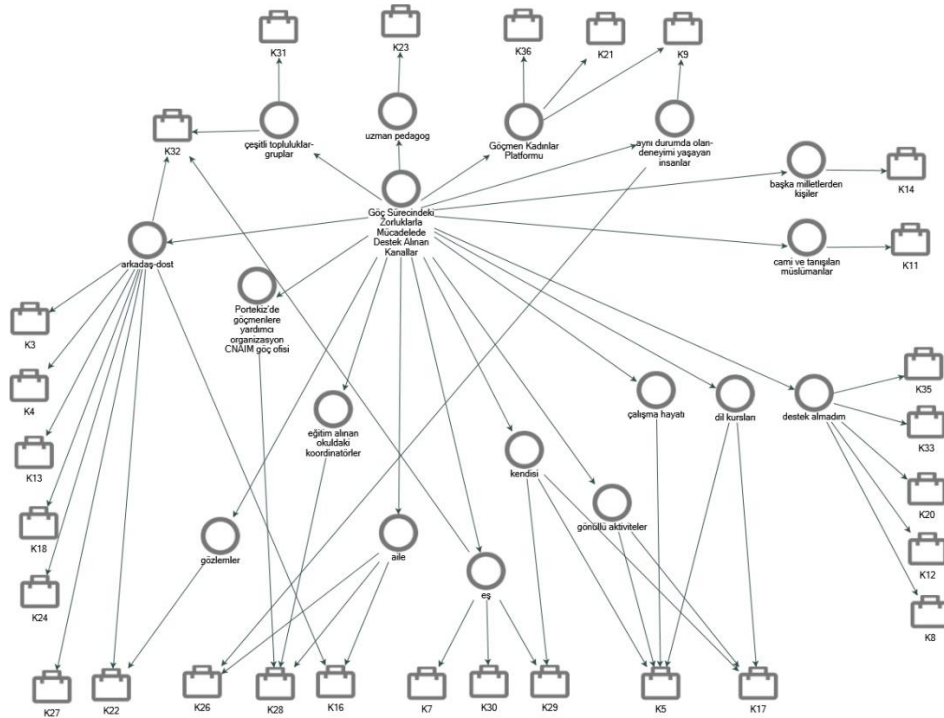
Göç sürecinde yaşadıkları zorluklara dair ifadelerinde coğrafi zorluklar kategorisi içerisinde yer alan hava koşulları koduna vurgu yapan 2 katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“Dil konusu ve hava koşullarının bir Ege havasını her daim aratır olması. Birinci konuyu üniversitenin 1,5 yıl dil kursuna giderek, aktif çalışma hayatına girerek ve en başlarda kütüphaneye ilan asıp Türkçe öğrenmek isteyen konuşma arkadaşları bulma fikrimle çözdüm. İkinci konu ne yazık ki hala çözümlenebilmiş değil, şayet coğrafya biliminin bir sonucu olarak, "zavallı Dünya ve Güneş ne yapsın, bu ülkenin de enlemleri böyle" deyip artık sineye çekiyorum. :) (K5)”.

“İlk önce hava şartları zorladı. Daha sonra yemek kültürü. Fakat bir şekilde alışıyor insan (K25)”.

Alt Tema 2: Göç Sürecindeki Zorluklarla Mücadelede Destek Alınan Kanallar

Göç sürecindeki zorluklarla mücadelede destek aldıkları kanalların ne olduğu sorusuna cevap veren 25 katılımcının ifadelerinden hareketle, destek alınan kanalları niteleyen 17 koda ve bu kodlara yapılan 42 referansa ulaşılmıştır. Dolayısıyla bazı katılımcıların birden fazla koda referans verdikleri yani birden fazla kanaldan destek aldıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Elde edilen kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 14’te görülmektedir.

Şekil 14: Göç Sürecindeki Zorluklarla Mücadelede Destek Alınan Kanallar Alt

Temasındaki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılardan 9'unun göç sürecindeki zorluklarla mücadelede arkadaş ve dostlarından, 4'ünün eşinden, 3'ünün ailesinden, 3'ünün kendisinden ve 3'ünün de 'Göçmen Kadınlar Platformu'ndan destek aldıklarını ifade etmeleri dikkat çekmektedir. Bunlara ek olarak katılımcılardan 2'si aynı durumda olan/deneyimi yaşayan insanlardan, 2'si çeşitli grup ve topluluklardan, 2'si dil kurslarından, 2'si gönüllü aktivitelerden ve birer katılımcı da Portekiz'de göçmenlere yardımcı organizasyon olan CNAIM adındaki göç ofisinden, gözlemlerinden, eğitim alınan okuldaki koordinatörlerden, uzman pedagoğdan, çalışma hayatından, camiden ve tanışılan Müslümanlardan ve başka milletlerden kişilerden destek aldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca 5 katılımcı destek almadığını belirtmiştir.

Göç sürecindeki zorluklarla mücadelede destek alınan kanallar alt temasına ilişkin kodlara vurgu yapan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“... En büyük desteği benimle aynı durumda olan insanlardan aldım. Bazısı çok yakınımıydı bazısı da Göçmen Kadınlar Platformunda.. (K9)”.

“... camiye gidip dinimi öğrenmek, pratik yapmak, değişik Müslümanlarla tanışmak iyi geldi (K11)”.

“... Deneme yanılma yoluyla gerçekleşti ve maalesef destek olan pek olmadığı için şimdi benim durumumda olan insanlara daha çok yardım etme içgüdüğü var (K12)”.

“... En çok diğer Türkler değil başka milletlerden kişiler iyilik yapmak için yardım etti. Bu bölgede Türk az zaten (K14)”.

“En yakın dostlarımdan ve ailemden (K16)”.

“... gönüllü aktivitelere ve kurslara katıldım. En fazla yardımı yine kendi içimde buldum pes etmeyerek! (K17)”.

“... gerekli oldukça göçmen kadınlar grubundan yardım istedim (K21)”.

“... en fazla ailemden destek aldım. Benimle benzer deneyimleri yaşamış arkadaşlarım da kendi yolculuklarını benimle paylaştılar (K26)”.

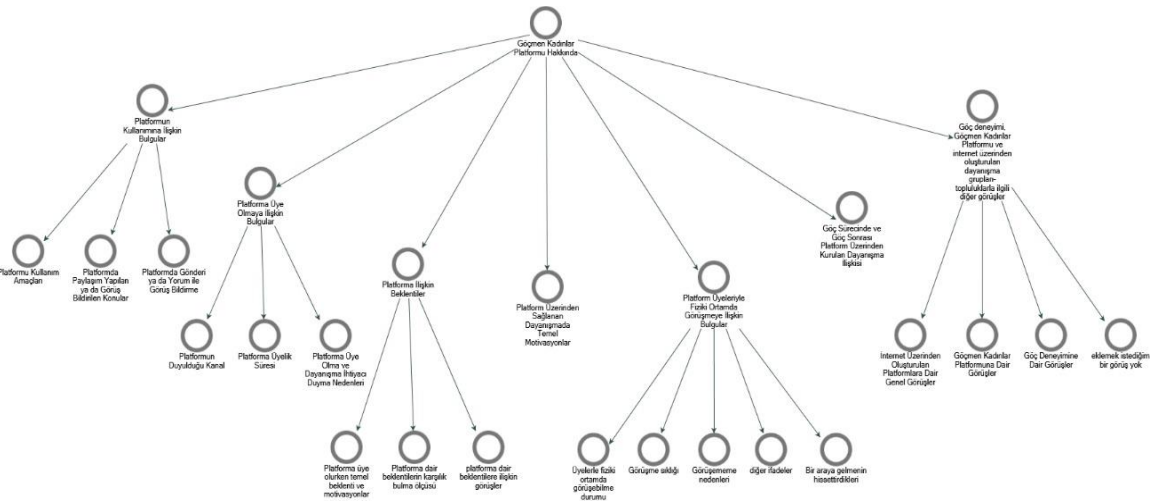
“... Ben eşimle bu dayanışma içindeyim en çok. Bulduğum çevrede edindiğim birkaç arkadaşla sosyal ihtiyacımı karşılamaya çalışıyorum arada bir dışarı çıkarak ve sohbet edip paylaşarak. Belli bir kalite ve düzeyi sağlayan Türk grupları takip etmek ve etkileşimde olmak ki, ben daha çok 2 grubu takip etmeyi tercih ediyorum daha çok (K32)”.

“... Ben en çok desteği Göçmen Kadınlar Facebook grubundan aldım (K36)”.

Göç sürecindeki zorluklarla mücadelede katılımcıların en çok arkadaş, dost, aile ve eş gibi yakın çevresinden destek aldıklarını ifade ettikleri ve bunları ‘Göçmen Kadınlar Platformu’nun takip ettiği görülmektedir. Bu noktada kendisinden ve ailesinden destek aldığını ifade eden katılımcı sayısı ile ‘Göçmen Kadınlar Platformu’ndan destek aldığını ifade eden katılımcı sayısının aynı olması platformun da öne çıkması açısından dikkat çekmektedir.

3.5.3.3. Tema 3: Göçmen Kadınlar Platformu Hakkında

Bu başlık altında katılımcıların ‘Göçmen Kadınlar Platformu’ hakkındaki düşüncelerini ve platform üzerinden gerçekleşen toplumsal dayanışmayı anlamaya yönelik sorular sorulmuş ve sivil toplum açısından bakılarak toplumsal dayanışmada platformların yerinin katılımcıların gözünden değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda katılımcılara yöneltilen 8 soruya verilen cevaplar analiz edilmiş, 7 alt tema ve 18 kategoriye ulaşılmıştır.

Şekil 15: Göçmen Kadınlar Platformu Temasının Alt Tema ve Kategorileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 15’te de görüldüğü gibi “Göçmen Kadınlar Platformu Hakkında” teması; “Platforma Üye Olmaya İlişkin Bulgular”, “Platformun Kullanımına İlişkin Bulgular”, “Göç Sürecinde ve Göç Sonrası Platform Üzerinden Kurulan Dayanışma İlişkisi”, “Platforma İlişkin Beklentiler”, “Platform Üzerinden Sağlanan Dayanışmada Temel Motivasyonlar”, “Platform Üyeleriyle Fiziki Ortamda Görüşmeye İlişkin Bulgular” ve

“Göç Deneyimi, Göçmen Kadınlar Platformu ve İnternet Üzerinden Oluşturulan Dayanışma Grupları/Topluluklarla İlgili Diğer Görüşler” olmak üzere 7 alt tema altında ele alınmaktadır.

Alt Tema 1: Platforma Üye Olmaya İlişkin Bulgular

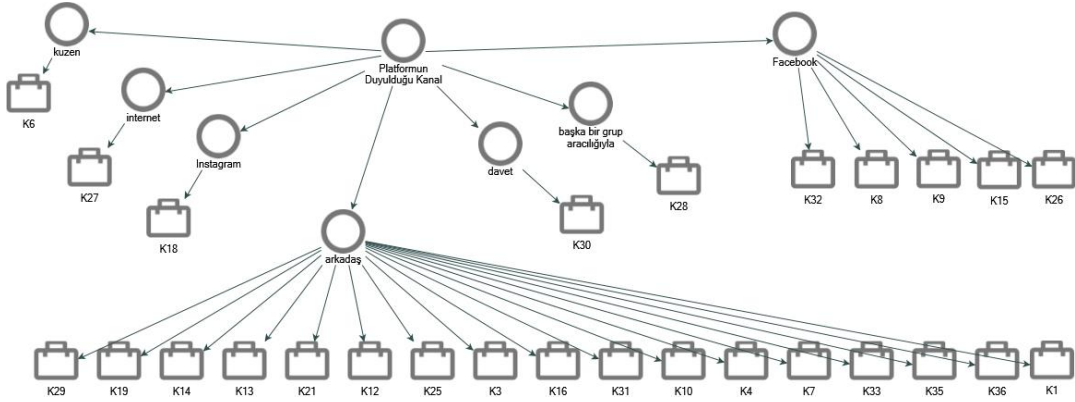
Bu alt tema kapsamında katılımcılara yöneltilen “Göçmen Kadınlar Platformunu nereden duyduunuz ve kaç yıldır platforma üyesiniz? Platforma üye olma ve dayanışma ihtiyacı kurma nedeninizi açıklar mısınız?” sorusunun cevapları analiz edilmiştir.

Katılımcıların platforma üye olmaya ilişkin ifadeleri “Platformun Duyulduğu Kanal”, “Platforma Üyelik Süresi” ve “Platforma Üye Olma ve Dayanışma İhtiyacı Duyma Nedenleri” olmak üzere 3 kategori altında ele alınmıştır.

Bu alt tema sonucunda katılımcıların, bünyesinde toplumsal dayanışmanın gerçekleştiği ve sanal ortamda kurulmuş bir sivil toplum oluşumu olan ‘Göçmen Kadınlar Platformu’na, arkadaşlarından ya da Facebook’tan duyarak üye oldukları ve çoğunun 3-4 yıldır üye olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Dolayısıyla platformun kulaktan kulağa ya da sosyal medyada öneri şeklinde duyulduğu ve üyelerini genellikle kuruluşundan itibaren 1 yıl içerisinde kazandığı tespiti yapılabilmekte ve aktif bir platform olduğu söylenebilmektedir. Katılımcıların platforma üye olma ve dayanışma ihtiyacı duyma nedenlerine gelindiğinde ise çoğunlukla, benzer deneyim ve duyguları yaşayanlarla bir araya gelme ihtiyacı ve bilgi edinmek ya da paylaşmak amacının öne çıktığı tespit edilmiştir. Aşağıda kategoriler bağlamında ayrıntılı analizlere yer verilmiştir.

Alt Tema 1 / Kategori 1: Platformun Duyulduğu Kanal

Platformu nereden duyarak üye olduğuna cevap veren 27 katılımcının ifadelerinden hareketle, platformun duyulduğu kanalları niteleyen 7 koda ve bu kodlara yapılan 27 referansa ulaşılmıştır. Elde edilen kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 16’da görülmektedir.

Şekil 16: Platformun Duyulduğu Kanal Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 16'ya bakıldığında en fazla referansın arkadaş koduna yapıldığı görülmektedir. Katılımcılardan 17'si platformu arkadaşlarından, 5'i Facebook'tan duyduklarını ve 1'er katılımcı da kuzeninden, internetten, Instagram'dan, başka bir grup aracılığıyla ve davet yoluyla duyduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla platformun genellikle kulaktan kulağa olarak tabir edilebilecek bir şekilde, arkadaşlar arasında yayılarak duyulduğu ya da oldukça aktif ve üye sayısı fazla bir grup olması sayesinde Facebook'ta kullanıcıların karşısına çıkmasıyla duyulduğu görülmektedir. Çömlekçi ve Bozkanat (2019)'ın Almanya'ya göç eden Türklerin kurduğu bir Facebook grubu (New Wave in Berlin) üzerine gerçekleştirdikleri çalışmada da üyeler grubu çoğunlukla sosyal çevrelerinden ya da Facebook aracılığıyla duyduklarını belirtmişlerdir.

Platformu nereden duyduğu sorusuna cevap veren bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“2017 yılında arkadaşımın beni bilgilendirmesi ile üye oldum ... (K3)”.

“Göçmen Kadınlar Platformu'nu nereden duyduğumu ve kaç yıldır üye olduğumu tam olarak hatırlamıyorum. Facebook önerisi olmuş olabilir ... (K8)”.

“Facebook'ta karşıma çıktı ve beş yıl önce göç eder etmez üye oldum ... (K9)”.

“... Bir arkadaşım ekledi gruba öyle duydum (K14)”.

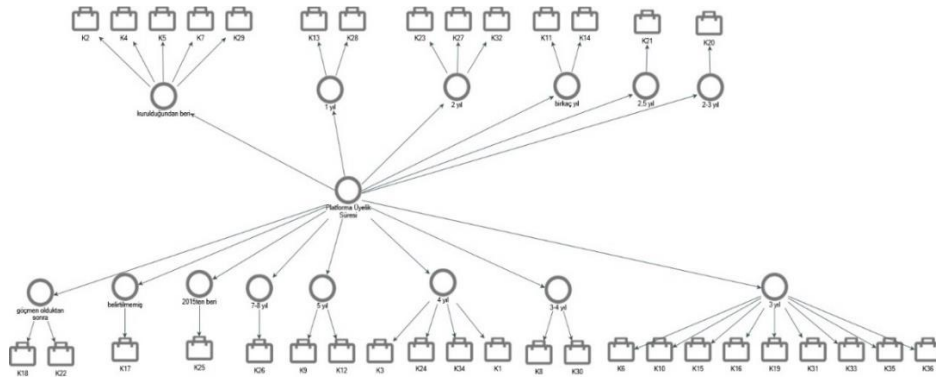
“Instagram’da önüme düşmüştü bir şekilde diye hatırlıyorum. Ki daha o zaman yurtdışında yaşamaya başlamamıştım. Ancak post içerikleri yine de benim dikkatimi çektiği için takibe almıştım ... (K18)”.

“Üniversiteden tanıdığım başka bir göçmen arkadaşım önerdi ... (K19)”.

“... tesadüf eseri Göçmen kadınlar Portekiz’de grubu üzerinden gruba ulaştım ... (K28)”.

Alt Tema 1 / Kategori 2: Platforma Üyelik Süresi

Platforma kaç yıldır üye olduğu sorusuna verilen cevaplardan hareketle 14 koda ve bu kodlara yapılan 36 referansa ulaşılmıştır. Elde edilen kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 17’de görülmektedir.

Şekil 17: Platforma Üyelik Süresi Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 17’ye bakıldığında katılımcıların çoğunun 3 yıldır üye olduklarını ifade ettikleri görülmektedir. Katılımcılardan 9’u platforma 3 yıldır, 5’i kurulduğundan beri, 2’si 3-4 yıldır ve 4’ü 4 yıldır üye olduğunu ifade etmiştir. Görüşme verilerinin 2021 Mayıs ve 2022 Ocak ayları arasında toplandığı ve platformun 2017 Haziran ayında kurulduğu göz önüne alındığında, platforma kurulduğundan beri üye olduğunu belirten katılımcıların 4 yıldır üye olduğu tespit edilmektedir. Dolayısıyla 4 yıldır üye olduğunu ifade eden katılımcı sayısı 9 olarak ele alınabilmektedir. Görüldüğü üzere katılımcılar platforma çoğunlukla 3-4 yıldır üye olduklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda platformun üyelerini kuruluşundan itibaren 1 yıl içerisinde kazandığı söylenebilir. Geriye kalan katılımcılardan 1’i kaç yıldır üye olduğunu belirtmezken, 7’si 1-2 yıldır (birkaç yıldır), 2’si 2-3 yıldır, 2’si 5 yıldır ve 2’si de göç ettikten sonra üye olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca 1

katılımcının 2015'ten beri yani 6 yıldır ve 1 katılımcının da 7-8 yıldır üye olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Ancak platform 2017'de kurulduğundan dolayı bu durum mümkün değildir. Dolayısıyla bu iki katılımcının kaç yıldır üye olduğu sorusuna ilişkin verdikleri yanıtın hatalı olduğu tespit edilmiştir.

Platforma kaç yıldır üye olduğu sorusuna cevap veren bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Bu güzelliğin bu noktaya geleceğinden bir haber olduğumuz, sanırım daha grupta max 300 kişi varken ve taa grubun adı Göçmen Anneler iken üye olmuştum. Hatta, gruba erkeklerin de gizlice girmiş olduğu ve bizzat onları temizlemek durumunda kaldığımız, o ilk zamanlardan beri üyeyim (K5)”.

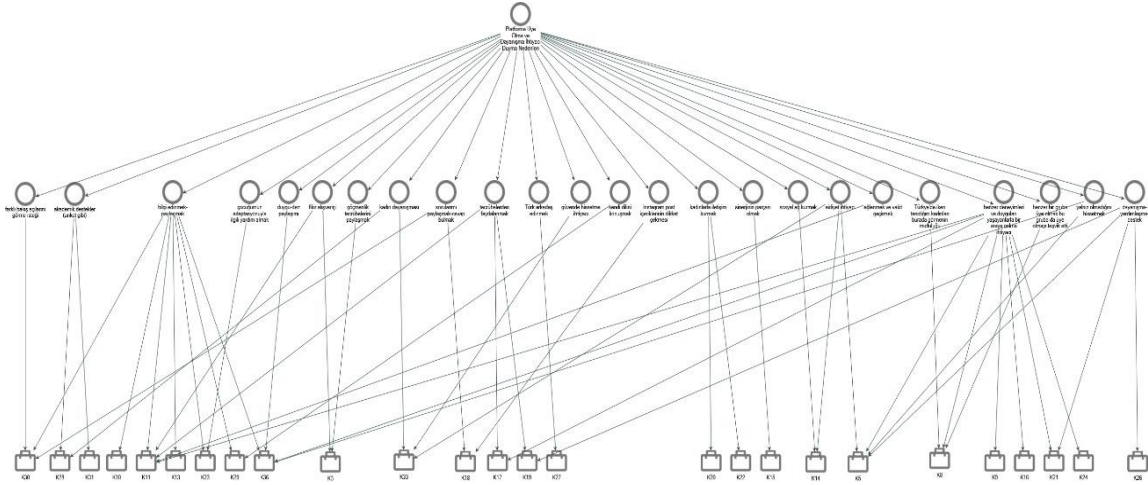
“Arkadaşımın kuzenin GK kurucularından birisi ilk açıldığı günden beri takipteyim. Sanırım ilk üyelerydim :) (K7)”.

“Bir yıl önce filan duydum. Önceden adı göçmen annelerdi sanırım ben de anne değilim ondan üye değildim ... (K14)”.

“... daha o zaman yurtdışında yaşamaya başlamamıştım. Ancak post içerikleri yine de benim dikkatimi çektiği için takibe almıştım. Yurtdışına taşınınca da sorularımı paylaşabilmek için FB grubuna da üye oldum (K18)”.

Alt Tema 1 / Kategori 3: Platforma Üye Olma ve Dayanışma İhtiyacı Duyma Nedenleri

Katılımcıların platforma üye olma ve dayanışma ihtiyacı duyma nedenlerine dair ifadelerinden hareketle 24 koda ve 26 katılımcı tarafından yapılan 51 referansa ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 18'de görülmektedir.

Şekil 18: Platforma Üye Olma ve Dayanışma İhtiyacı Duyma Nedenleri Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 18'e bakıldığında en çok referansın, 9 katılımcı ile benzer deneyimleri ve duyguları yaşayanlarla bir araya gelme ihtiyacı koduna ve ardından da 7 katılımcı ile bilgi edinmek/paylaşmak koduna yapıldığı görülmektedir. Katılımcılardan 4'ü dayanışma/yardımlaşma/destek, 3'ü tecrübelerden faydalanmak, 3'ü aidiyet ihtiyacı, 2'si kadınlarla iletişim kurmak, 2'si kadın dayanışması, 2'si yalnız olmadığını hissetmek, 2'si akademik destekler (anket gibi), 2'si fikir alışverişi ve 2'si de sorularını paylaşmak/cevap bulmak koduna vurgu yapmıştır. Birer katılımcının da göçmenlik tecrübelerini paylaşmak, farklı bakış açılarını görme isteği, duygu/dert paylaşımı, çocuğunun adaptasyonu ile ilgili yardım almak, Türk arkadaş edinmek, Türkiye'de iken tanıdığım kadınları burada görmenin mutluluğu, sosyal ağ kurmak, sinerjinin parçası olmak, kendi dilini konuşmak, Instagram post içeriklerinin dikkat çekmesi, eğlenmek ve vakit geçirmek, benzer bir gruba üye olmanın bu gruba da üye olmayı teşvik etmesi, güvende hissetme ihtiyacı gibi nedenlerle dayanışma ihtiyacı duyarak platforma üye olduklarını ifade ettikleri görülmektedir. Çömlekçi ve Bozkanat (2019) da Almanya'ya göç etmiş Türklerin oluşturduğu bir Facebook grubu (New Wave in Berlin) üzerine gerçekleştirdikleri çalışmalarında, katılımcıların gruba üye olma nedenlerinin kiralık ev/oda bulma, gündelik hayattaki problemlerle ilgili yardımlaşma ve iletişim kurma, bürokratik konularda fikir alışverişinde bulunma, gündemi takip etme ve benzer durumdaki kişilerle iletişim kurma olduğunu tespit etmişlerdir.

Katılımcıların en çok benzer deneyim ve duyguları yaşayanlarla bir araya gelme ihtiyacı ve bilgi edinmek ya da paylaşmak amacıyla dayanışma ihtiyacı duydukları bu nedenlerle platforma üye oldukları görülmektedir.

Platforma üye olma ve dayanışma ihtiyacı duyma nedenleri kategorisine ilişkin kodlara vurgu yapan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“... göçmenlik tecrübelerimi paylaşmak, farklı bakış açıları sunmak ve göçmenliğin korkulacak bir şey olmadığını anlatmak için üye oldum (K3)”.

“... Amacım yardımlaşma, paylaşma, yalnız olmadığımı belki daha çok duymayı/görmeyi istemem, yaşanan ortak zorlukların nasıl üstesinden gelineceğine birlikte bakmayı düşünmem, bu şahane beyin fırtınasının bir parçası olmaktı (K5)”.

“... Hollanda'ya ilk geldiğimde benzer bir gruba üyeydim ve benzer yaşantılardan geçtiğimiz için birbirimizi daha iyi anladığımızı görmüştüm. O nedenle bu platforma da katılmayı seçtim. Ayrıca Türkiye’de yasarken tanıdığım ve başka ülkelere göç etmiş kadınları da burada görmek beni mutlu etti (K8)”.

“... Tabiri caizse damdan düşenin halinden damdan düşer anlar mottosuyla üye oldum ve gerçekten de en halden anlayanları orada buldum (K9)”.

“Kendinizle aynı tecrübelerden geçmiş veya geçiyor olan bayanlarla fikir alışverişi çok güzel hem öğrenme hem eğlenip vakit geçirme adına. Kendimde birkaç kıta ve memleket değiştirdiğim için çok memnunum GK dan. Dünyanın değişik yerlerinden Türkçe bilgi paylaşımı yapabilmek süper ... (K11)”.

“... burada eksik olan sosyal ağıımızı, aitlik duygusunu bu tip gruplarla kapatıyoruz (K14)”.

“Benimle aynı yollardan yürümüş insanlarla buluşmak ve tecrübelerinden faydalanmak (K17)”.

“... uzun bir süre kullanmadım. İlk kullanma sebebim kedilerimi taşınırken götürmek için deneyimlerden yararlanmaktı, sonrasında da çeşitli konularda deneyimleri öğrenmek ve karşılaştırmak ile başka göçmenlere yardımcı olmak için kullandım (K19)”.

“... bir arkadaşım sayesinde duydum. İyi ki de söylemiş, benzer sorunlarla karşılaşan kadınların deneyimlerini ve görüşlerini okumak, gerekirse kendi yorumlarımla destek

olmak ve onlardan destek alabilmek benim için bu göç maceralarımızda çok büyük bir destek oldu (K21)”.

“... harika kadınları tanımak için (K22)”.

“... İlk dayanışma ihtiyacı duyduğum konu çocuğumun adaptasyonu ile alakalıydı fakat sonrasında göç ettiğim ülkedeki yaşam, haklarım vs. konularında da yardım alabildim (K23)”.

“... Amacım belki yakınlarda kafamın uyacağı bir iki Türk arkadaş bulmaktı fakat maalesef öyle olmadı ... (K27)”.

“... Grupta hissettiğim çeşitlilik, dayanışma ve yeri geldiğinde bilinç yükseltme olarak gördüğüm göçmen kadın deneyimleri yüksek lisans tezimi bu gruptaki kadınlardan oluşan bir örneklem üzerinden gerçekleştirmeme vesile oldu. Türkiyeli feminist bir kadın olarak transnasyonal³⁰ kadın dayanışması özellikle önemli buluyorum (K28)”.

“... Önce merak ettim, sonra dünyanın her bir yerinden böylesine ileri görüşlü, okumuş, kültürlü kadınların görüşlerinin, önerilerinin çok önemli olduğunu fark edip düzenli olarak her gönderiyi, her yorumu okumaya başladım. Sanki binlerce kız kardeşim, annem var gibi hissettim, güven verdi (K33)”.

“... Bilmediğim çok şey öğrendim, dert paylaştım ve en önemlisi yalnız olmadığımı, benim gibi hisseden ve düşünen insanlar olduğunu görüp tek deli ben değilim dedim (K36)”.

Alt Tema 2: Platformun Kullanımına İlişkin Bulgular

Bu alt tema kapsamında katılımcılara yöneltilen “Göçmen Kadınlar Platformunu en çok hangi amaçla kullanıyorsunuz? Platformda siz de paylaşım yaparak görüş ve deneyimlerinizi aktarıyor musunuz? Yapıyorsanız en çok hangi alanlarda/konularda?” sorusunun cevapları analiz edilmiştir.

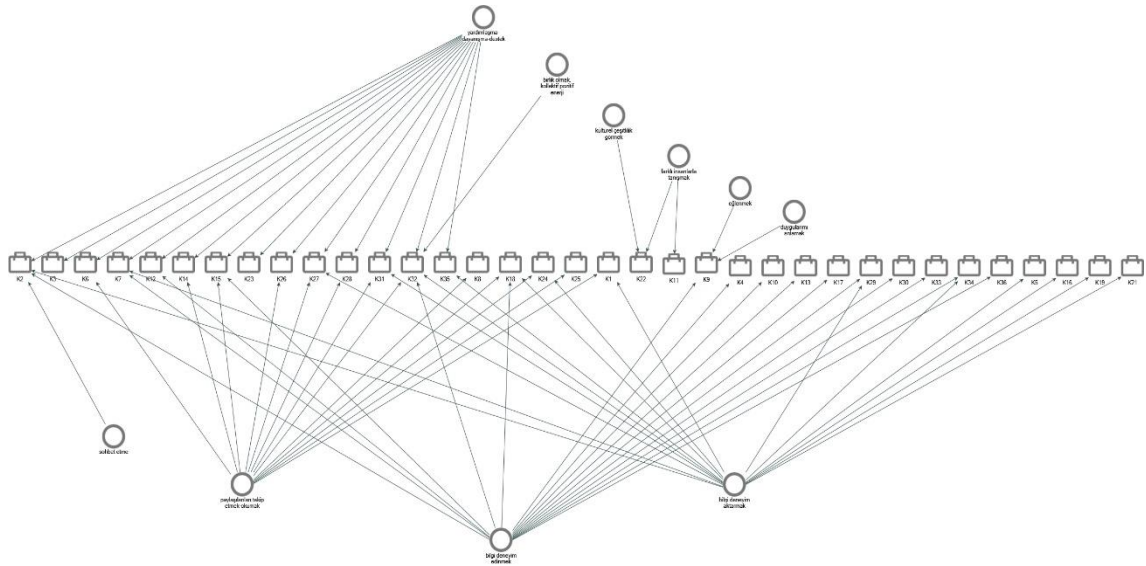
Katılımcıların platformu kullanımlarına ilişkin ifadeleri “Platformu Kullanım Amaçları”, “Platformda Gönderi ya da Yorum ile Görüş Bildirme” ve “Platformda Paylaşım Yapılan ya da Görüş Bildirilen Konular” olmak üzere 3 kategori altında ele alınmıştır.

³⁰ Ulusötesi anlamına gelmektedir. Burada katılımcının, kadın dayanışmasının coğrafi sınırlardan bağımsız hale gelerek ulus ötesi bir alanda gerçekleşmesini önemsendiği anlaşılmaktadır.

Bu alt tema sonucunda katılımcıların, ‘Göçmen Kadınlar Platformu’nu kullanım amaçlarının çoğunlukla bilgi edinmek/aktarmak ve yardımlaşma/dayanışma/destek olduğu; bu amaçları paylaşılanları takip etmek/okumak amacının takip ettiği tespit edilmiştir. Katılımcıların platformda paylaşım yaparak görüş ve deneyimlerini aktarma oranlarının oldukça yüksek olduğu ve paylaşım yaptıkları konuların çeşitli konularda bilgi ya da deneyim edinmek/aktarmak ve insani ya da sosyal konular olduğu görülmektedir. Aşağıdaki kategoriler kapsamında ayrıntılı analizlere yer verilmiştir.

Alt Tema 2 / Kategori 1: Platformun Kullanım Amaçları

Katılımcıların platformu kullanım amaçlarına dair ifadelerinden hareketle 10 koda ve 35 katılımcı tarafından yapılan 65 referansa ulaşılmıştır. 1 katılımcı bu konuda görüş bildirmemiştir. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 19’da görülmektedir.

Şekil 19: Platformun Kullanım Amaçları Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 19’a bakıldığında en çok referansın, 16 katılımcı ile bilgi deneyim edinmek koduna ve ardından da 15 katılımcı ile bilgi deneyim aktarmak koduna yapıldığı görülmektedir. Bunu takiben katılımcılardan 14’ü yardımlaşma/dayanışma/destek ve 13’ü de paylaşılanları takip etmek/okumak amacıyla platformu kullandıklarını ifade etmişlerdir. Geriye kalan katılımcılardan 2’si farklı insanlarla tanışmak, 1’i birlik olmak/kollektif

pozitif enerji, l'i duygularımı anlamak, l'i eğlenmek, l'i kültürel çeşitlilik görmek ve l'i de sohbet etmek amacıyla platformu kullandığını ifade etmiştir.

Katılımcıların çoğunun platformu kullanım amacının bilgi edinmek ya da aktarmak ve yardımlaşma, dayanışma ve destek olduğu görülmektedir. Bu amaçların dışında en fazla ifade edilen kullanım amacı ise paylaşılanları takip etmek/okumak olarak belirtilmiştir. Literatürde bu çalışmada elde edilen sonuçlara benzer sonuçlar elde edilen başka çalışmalar da olduğu görülmektedir. Ünlü, Kızıllan ve Elciyar (2018)'ın Türkiye'den ABD'ye göç etmiş bireylerin oluşturdukları bir forumdaki paylaşımları üzerine yaptıkları çalışmada; üyelerin çoğunun forumu çeşitli konularda soru sormak ve geri kalanının da Amerika'daki yaşam, eğitim, iş koşulları hakkında veya göçmenlik ve vize şartları konularında paylaşımlarda bulunmak, kendi deneyimlerini paylaşmak amaçlarıyla kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Bilgi edinmek istenilen konuların ise; ABD'de yaşam ve gündelik hayat pratikleri, Green Card, göçmenlik şartları ve yöntemleri, okullar ve eğitim, vize konuları olduğu tespit edilmiştir. Rao ve Hemphill (2016) de çalışmasında göçmenlerin sosyal medya üzerinden oluşturdukları çevrimiçi göçmen topluluklarını ABD'de profesyonel ağlar oluşturmak, kültür ve kimliklerini pekiştirmek ve onaylamak için kullandıkları sonucuna ulaşmıştır.

Platformun kullanım amaçları kategorisine ilişkin kodlara vurgu yapan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Bilgi edinme, deneyim aktarma, sohbet etme ve dayanışma için (K2)”.

“Paylaşımları takip etme ihtiyacı anında yardımcı olmaya çalışmak ... (K6)”.

“Bazen yaşanan sıkıntılara çözüm ararken bazen de yol arkadaşlığı olarak aynı köprüden geçenlere el uzatmak için kullanıyorum. Tecrübelerimizi, düşüncelerimizi aktarabilmek için muazzam bir platform ve çok güzelde yönetiliyor. Ayrı düşüncelerde olsa da insanlar aynı dili konuşabilen çok donanımlı çok tecrübeli kadınlar grubuyuz :) (K7)”.

“Sorulan soruları ve verilen yanıtları okumayı seviyorum çünkü o satır aralarında bazen kendimi bulabiliyorum. (...) Paylaşım konusunda çok aktif değilim ama yazılanları ilgiyle takip ediyorum (K8)”.

“... Ne, nasıl olur öğrenmek için, kendi duygularımı anlamak için, bazen de sadece eğlenmek için okuyorum ... (K9)”.

“Birçok konuda bilgi sahibi olma, göçmen kadınlara destek olma ve destek beklediğim zamanlarda destek alma amaçlı (K12)”.

“Bilgi almak amacı ile kullanıyorum (K13)”.

“Çocuk bakımı, seyahat, genel dünyada olup bitenler ve bunların bize etkileri gibi konuları takip etmek amaçlı kullanıyorum ... (K18)”.

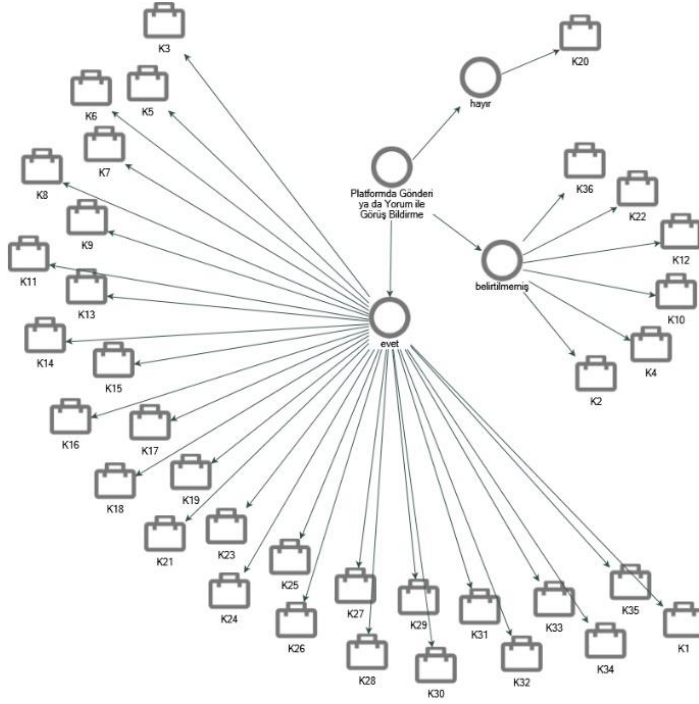
“Farklı ülkelerdeki insanların deneyimlerini, konularını, dertlerini, paylaşımlarını okuyorum ve çokça şey öğreniyorum. Destek isteniyorsa ve yapabileceğim bir yorum varsa yorum yapıyorum (...) Son zamanlarda tüm dünya genelindeki göçmen kadınlara kariyer konularında destek olabilmek için kariyer webinarları yapma konusunda bir çağrıda bulundum ve çokça ilgiyle karşılandı ve çok çok mutlu oldum onların ihtiyacı olan bir konuda destek verebileceğim için:) Gerçekten bu bana kendimi çok iyi hissettiriyor. Kollektif pozitif enerjinin sanırım yerini başka hiçbir şey alamıyor ve bu grup bunu çok güzel başarıyor (K32)”.

“Fikir edinmek, sorularıma cevap bulmak için kullanıyorum ... (K34)”.

“Destek amaçlı kullanıyorum ... (K35)”.

Alt Tema 2 / Kategori 2: Platformda Gönderi ya da Yorum ile Görüş Bildirme

Katılımcıların platformda gönderi ya da yorum ile görüş bildirip bildirmediğini öğrenmeye yönelik soruya verdikleri cevaplar, ‘evet’, ‘hayır’ ve ‘belirtilmemiş’ şeklinde kodlanmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 20’de görülmektedir.

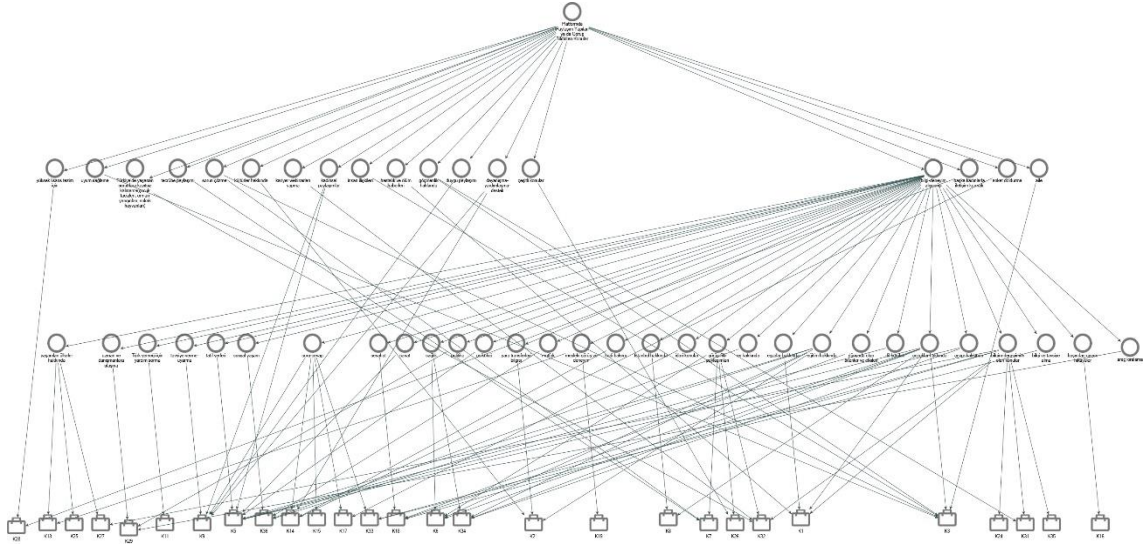
Şekil 20: Platformda Gönderi ya da Yorum ile Görüş Bildirme Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 20'ye bakıldığında 1 katılımcının platform üzerinden gönderi paylaşarak ya da yorum yaparak görüş bildirmediğini ifade ettiği, 6 katılımcının görüş bildirip bildirmediğini belirtmediği ve 29 katılımcının ise görüş bildirdiğini ifade ettiği görülmektedir. bu verilere göre katılımcıların platformda gönderi paylaşarak ya da yorum yaparak görüşlerini ifade etme oranının oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Alt Tema 2 / Kategori 3: Platformda Paylaşım Yapılan ya da Görüş Bildirilen Konular

Katılımcıların platformda paylaşım yaptıkları ya da görüş bildirdikleri konulara dair ifadelerinden hareketle 18 koda, 30 alt koda ve 28 katılımcı tarafından yapılan 80 referansa ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 21'de görülmektedir.

Şekil 21: Platformda Paylaşım Yapılan ya da Görüş Bildirilen Konular Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çeşitli konularda bilgi ya da deneyim edinmeyi veya aktarmayı ifade eden katılımcı görüşlerine dair oluşturulan 30 alt kod, bilgi/deneyim alışverişi kodu altında birleştirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda en fazla paylaşım yapılan ya da görüş bildirilen konuların bilgi-deneyim alışverişi ile ilgili olduğu ve bu kod altında yer alan toplam 30 alt koda 27 katılımcı tarafından 59 referans yapıldığı tespit edilmiştir. Bu 30 alt kod; araç kiralama, başından geçen hikayeler, bilgin/deneyimim olan konular, çevre hakkında, çocuklar hakkında, dil kursları, dünyada olup bitenler ve etkileri, eğitim hakkında, eşyalar hakkında, ev hakkında, görüş-fikir paylaşımları, idari konular, İstanbul hakkında, kedi bakımı, mesleki görüş ve deneyim, mutfak, para transferleri bilgisi, politika, psikoloji, sağlık, sanat, seyahat, soru-cevap, sosyal yaşam, tatil yerleri, bilgi ve tavsiye alma, tavsiye verme-uyarma, Türk yemeği için yardım sorma, uzman ve danışmanlara ulaşma, yaşanılan ülkeler hakkında olarak adlandırılmıştır. 8 katılımcının ifadesiyle katılımcıların en çok bilgi ve deneyimleri olan konularda paylaşım yaptıkları ya da görüş bildirdikleri görülmektedir. Ayrıca 7 katılımcı çocuklarla ilgili, 5 katılımcı eğitimle ilgili paylaşım yaptığını ya da görüş bildirdiğini vurgulamıştır ve 5 katılımcı da soru-cevap şeklinde paylaşım ve görüş aktarımında bulunduğunu belirtmiştir.

Diğer kodlara bakıldığında ise, 2’şer katılımcının dayanışma/yardımlaşma/destek, sorun çözüme, kadınsal konular ve göçmenlik hakkında paylaşımlar yaptığını ya da görüş

aktardığını belirttiği; 1'er katılımcının da aile, çeşitli konular, anket doldurma, duygu paylaşımı, kariyer webinarları yapma, tecrübe paylaşımı, hastalık ve ölüm haberleri, insan ilişkileri, uyum sağlama, kültürler hakkında ya da başka kadınlarla iletişim kurmak, yüksek lisans tezi için ve Türkiye'de yaşanan sorunlara kayıtsız kalmama nedenleriyle paylaşım yaptığını ya da görüş bildirdiğini ifade ettiği görülmektedir.

Katılımcıların çoğunun çeşitli konularda bilgi ya da deneyim edinmek veya bildiklerini ve tecrübelerini aktararak başkalarına faydalı olmak için gönderi paylaştığı ya da görüş bildirdiği görülmektedir. Paylaşımında bulunulan diğer konuların ise insani ya da sosyal konular olduğu görülmektedir.

Platformda paylaşım yapılan ya da görüş bildirilen konular kategorisine ilişkin kodlara vurgu yapan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“... Çocuk ile ilgili ya da herhangi bir evde kullanılan alet ilgili bilgim, deneyimim varsa zaman zaman paylaşıyorum. Ya da hastalık, ölüm haberlerinde yorum yapıyorum (K1)”.

“İlk başlarda çok sık giriyordum. Elimden geldiğince yardımcı olacağımı düşündüğüm postlara yorumlarda bulundum. Konu göçmenlik, uyum sağlama, sorun çözme, çocuklar veya insan ilişkileri, aile... Şimdilerde daha az. Yine önüme düşen postlarda sözüm varsa yazıyorum yoksa okuyup geçiyorum (K3)”.

“Yararlı olduğunu düşündüğüm her bilgiyi GK ile paylaşmayı kendime bir görev biliyorum. Eğitim, sanat, kadın, çocuk, psikoloji, çevre, dil kursları, tatil yerleri, vs. aklıma ilk gelenler (K5)”.

“Ben bayağı uzun senelerdir GK olmam, çocuklarımin yetişkin olmaları ve yaşlı olmam nedeni ile kendim başlık açmıyorum genelde. Ama bir kere kızım uzakta çok meşguldü, Türk yemeği için yardım sormuştum. Değişik yerlerde değişik kişilerle tanışmak iyi olur fırsat olduğunda diye düşünüyorum (K11)”.

“... Yaşadığım ülkeler ile ilgili ve mesleki konularda görüş ve deneyimlerimi paylaştım (K13)”.

“Daha çok başımdan geçen hikayeleri anlatıyorum, siyaset-din-futbol-sağlık-özel hayat konularına özellikle girmiyorum (K16)”.

“Özellikle aynı ülkede yaşayan kadınlara sorularım oluyor, idari konular ile ilgili bilgi paylaşma aşamasında zorlandığım yerlerde hemen gruba yazıyorum (K17)”.

“... Eğer bildiğim alanlarla ilgili sorular gelmişse de cevap verip ya da yorum bildirimini yapıyorum (K18)”.

“Bilgimden emin olduğum ve karşı tarafa faydalı olacağını düşündüğüm konularda paylaşım yapıyorum bunun dışında takipçiyim (K24)”.

“Sadece yüksek lisans tezim için paylaşım yaptım ve başka kadınlarla iletişime geçtim. Fakat pasif olarak paylaşımları takip ediyor ve platformu daha çok bir bilinç yükseltme/dayanışma bağlamında severek takip ediyorum (K28)”.

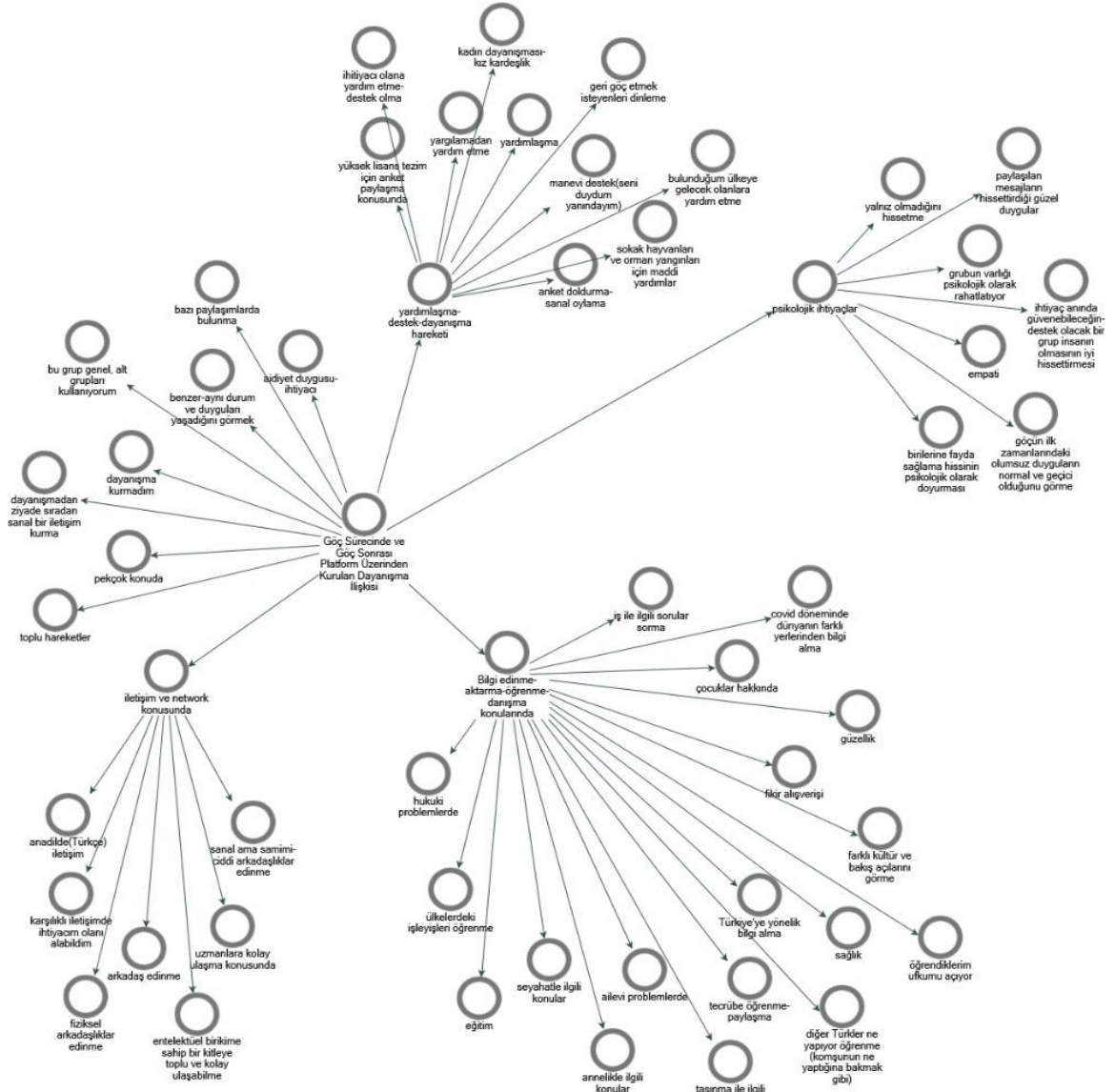
“Benim bir "post" paylaşımım olmadı. Ancak, ilgimi çeken konularda yapılan paylaşımları okuyorum ve buradaki dayanışmayı takip etmek hoşuma gidiyor. Genelde kendim gibi ailesi ve çocuğu olmayanların, yabancı ülkelerde yalnız bir biçimde yürüttükleri "göçmen mücadelesini" kendiminkine yakın hissediyorum. Ama genel anlamda paylaşılan konularla ilgili bir deneyimim/bilgim varsa yorum yazıyorum (K31)”.

“Çocuk, sağlık, okul, çevre konularında en çok deneyim aktarıyorum (K34)”.

Alt Tema 3: Göç Sürecinde ve Göç Sonrası Platform Üzerinden Kurulan Dayanışma İlişkisi

Bu alt tema kapsamında katılımcılara yöneltilen “Göç etme sürecinde ve göç ettikten sonra Göçmen Kadınlar Platformu en çok hangi konudaki dayanışma ihtiyacınıza cevap verdi? Kurmuş olduğunuz dayanışma ilişkisini açıklar mısınız?” sorusunun cevapları analiz edilmiştir.

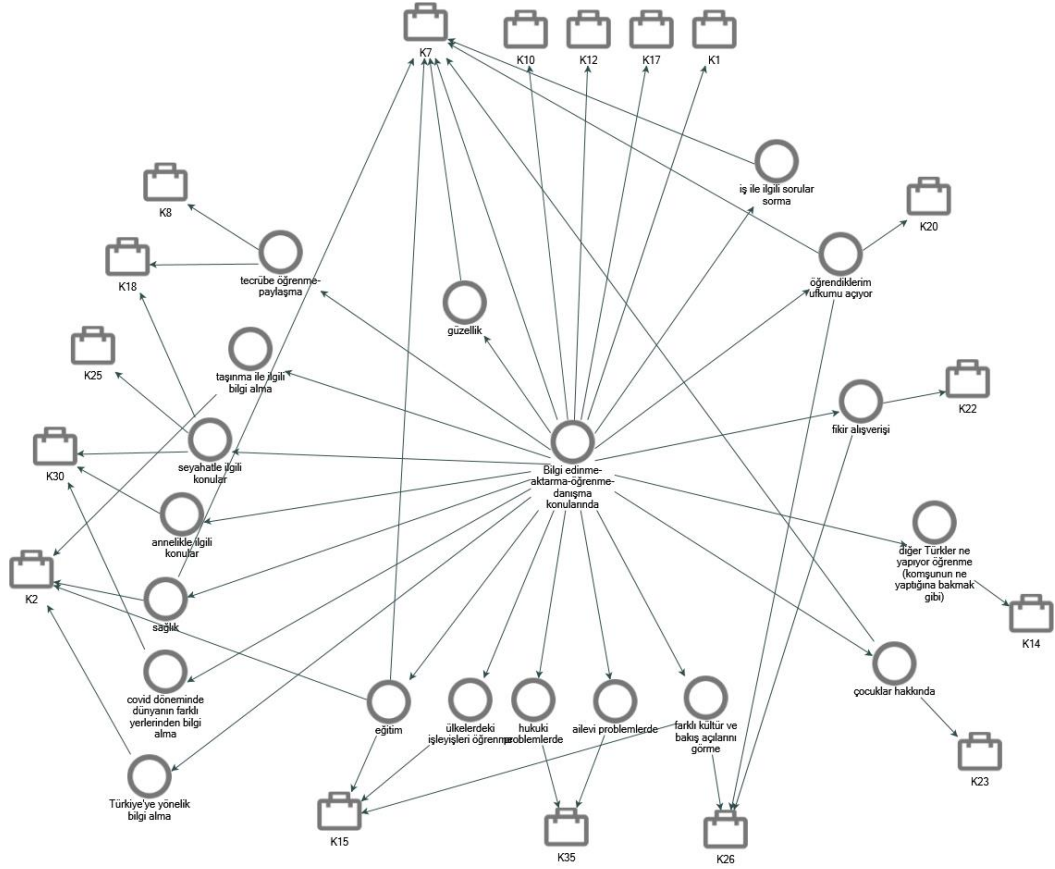
Katılımcıların göç sürecinde ve göç sonrası platform üzerinden kurdukları dayanışma ilişkisine dair ifadelerinin analizinde 42 alt koda ve bunlardan bazılarının genel bir kod altında birleştirilmesiyle 12 koda ulaşılmıştır. Bu kod ve alt kodlar Şekil 22’de görülmektedir.

Şekil 22: Göç Sürecinde ve Göç Sonrası Platform Üzerinden Kurulan Dayanışma İlişkisi Alt Temasındaki Kodlar ve Alt Kodlar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların göç sürecinde ve göç sonrası platform üzerinden kurdukları dayanışma ilişkisine dair ifadelerinde, platformun kullanım amaçlarındaki bulguları destekleyen bir şekilde en çok bilgi edinme, aktarma, öğrenme ve danışma konularında dayanışma kurduklarını ifade ettikleri görülmektedir. En fazla referansa sahip bu koda alt kodlarıyla birlikte 17 katılımcı tarafından 34 referans verildiği görülmektedir. Kod ve alt kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 23'te görülmektedir.

Şekil 23: Bilgi Edinme-Aktarma-Öğrenme-Danışma Konularında Kodunun ve Alt Kodlarının Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 23'e bakıldığında katılımcıların, ülkelerdeki işleyişler, ailevi problemler, hukuki problemler, sağlık, güzellik, çocuklar, annelik, iş, seyahatler, eğitim, Türkiye'den ve dünyanın farklı yerlerinden bilgi alma, farklı kültür ve bakış açılarını öğrenme, tecrübe ve bilgi edinme/paylaşma, taşınma, fikir alışverişi gibi çeşitli konularda bilgi edinme ve aktarma yoluyla dayanışma ilişkisi kurduklarını belirttikleri görülmektedir. Görgün (2017, s. 1236)'ün de göç sürecinin başlamasından itibaren göçmen dayanışma ağları yardımıyla çözülebilecek ve dayanışma sağlanabilecek konuları, "karar alma süreci, yasal prosedürler ve izinler, hedef ülkenin kanunları, göçmen siyaseti, göçmenlerin sahip olduğu haklar, sağlık, eğitim, ekonomik sıkıntılar ve iş imkanları, uyum süreci (toplumsal ve kültürel süreç, adaptasyon), dil" olarak sıralaması elde edilen bulguları desteklemektedir.

Bu koda vurgu yapan bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Bazen güldüren mesajlar hayatınıza renk katıyor anlamlı ya da anlamsız ya da paylaşılan bir anı sizi alıp götürüyor. Onun dışında dünyanın her yerine dağılmış aynı dili konuştuğunuz hemcinslerinizden değişik konularda bilgi sahibi oluyorsunuz. Konu hiç sizinle alakalı olmasa da çok şey öğreniyorsunuz duyduklarınızla (K1)”.

“Yaşadığım ülke içindeki sağlık, eğitim sorunları, taşınma ile ilgili bilgi alma, Türkiye’ye yönelik bilgi ve soru sorma (K2)”.

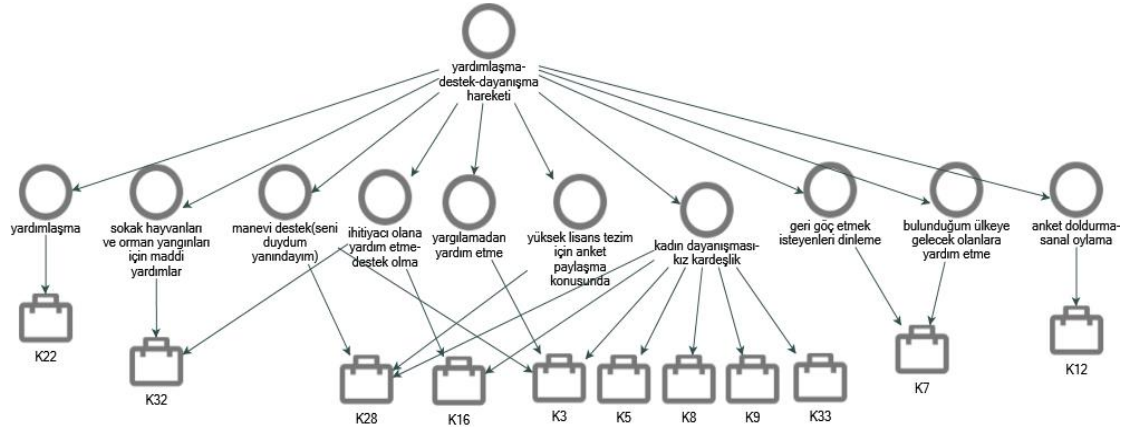
“Ufkumu açıyor, yorumlardan çok şey öğreniyorum. Sağlık’tan, güzelliğe, eğitimden, çocuklara hatta bazen dayanamayıp geri göç etmek isteyenlere kulak kabartıyorum, eğer bulunduğum bir ülkeye gelecek birisi varsa da yardımcı oluyorum. Kendim işim ile ilgili sorularda sorduğum oldu, yukarıdaki tüm konularda yorumlarda yaptığım. Keyifle takip ediyorum FB’ta kalma sebebim (K7)”.

“Keşke ilk göç ettiğim yıllarda bu ve benzeri gruplar olsaymış dedim kendi kendime. Ben geldikten iki üç sene sonra başladı. Yalnız değilmişim dedim. Aynı soruları, aynı sorunları, aynı özlemleri dünyanın başka bir yerindeki bir Türk kadını da yaşıyormuş dedim. Onların basari hikayelerine sevindim. En çok tecrübelerin paylaşımı konusunda dayanışma yasadığımı hissediyorum (K8)”.

“Pandemi döneminde yapılan seyahatler ile ilgili çok bilgi aldım (K25)”.

“Öncelikle annelikle ilgili konulardaydı. Sonrasında kadınlar grubu oldu ve daha geniş çerçevede sorularına cevap oldu. Özellikle Covid ile ilgili dönemde dünyanın diğer yerleşim yerlerinden haber alma ve seyahat dönemindeki paylaşımlar (K30)”.

Katılımcıların en çok dayanışma ilişkisi kurdukları ikinci durumun ise yardımlaşma, destek ve dayanışma hareketi olduğu görülmektedir. 11 katılımcı tarafından vurgulanan bu koda ve alt kodlarına toplam 18 referans yapılmıştır. Bu koda ait alt kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 24’te görülmektedir.

Şekil 24: Yardımlaşma-Destek-Dayanışma Hareketi Kodunun ve Alt Kodlarının Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 24'e bakıldığında katılımcıların yardımlaşma/destek/dayanışma hareketi kodu kapsamında dayanışma ilişkisi kurdukları konuları; anket doldurma/sanal oylama, bulunduğum ülkeye gelecek olanlara yardım etme, geri göç etmek isteyenleri dinleme, ihtiyacı olana yardım etme/destek olma, kadın dayanışması/kız kardeşlik, sokak hayvanları ve orman yangınları için maddi yardımlar, manevi destek (seni duydum yanındayım), yardımlaşma, yargılamadan yardım etme, yüksek lisans tezimi için anket paylaşma konusunda gibi ifadelerle açıkladıkları görülmektedir. 7 katılımcının göç sürecinde ve göç sonrası platform üzerinden kurduğu dayanışma ilişkisini kadın dayanışması/kız kardeşlik olarak vurgulaması dikkat çekmektedir. Bu koda vurgu yapan bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Platform benim için çok kıymetli. Kurucuları dahil birçok güzel arkadaşlıklar edindim. Yüz yüze tanımadığım ama bir o kadar da tanıdığım, harika kadınlar girdi hayatıma. Bu farklı bir aidiyetlik duygusu yarattı sanırım hepimizde. Dünyanın 4 bir yanından farklı binlerce kadını duymaya, anlamaya kalıpların dışında hayatlar ve insanlar olduğunu görmeye başladık zamanla. Yargılamadan gerçekten yardım etmeyi, yardım edemesek de seni duydum ve yanındayım demenin ne kadar kıymetli olduğunu öğrendik (K3)”.

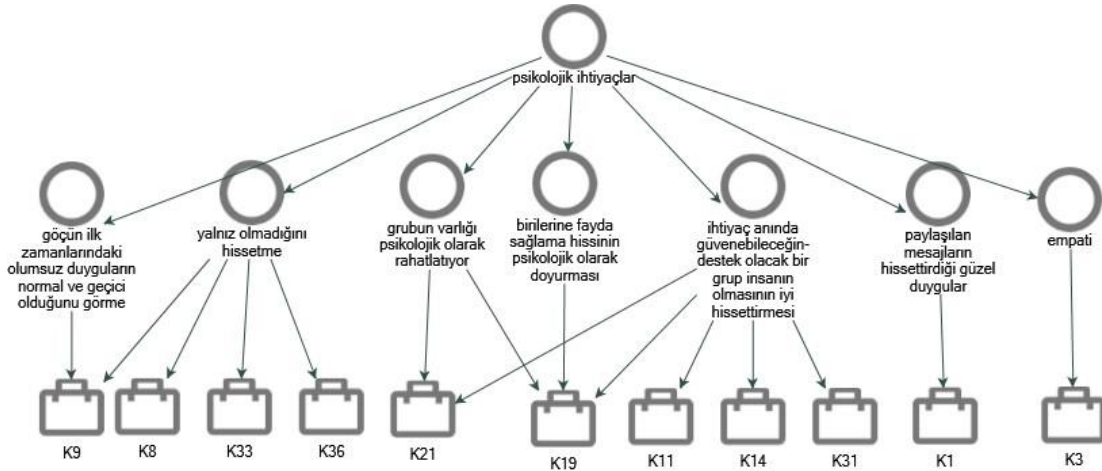
“GK kan bağı olmayan, ama çok çok değerli bir kız kardeşlik grubu. Güçlü, becerikli, donanımlı, her parmağında bir marifet olan canım kadınlarım onlar benim. Kimi zaman şartları zorlayan savaşçı bir anne, kimi zaman çocuğuyla bilim dünyasına meydan okuyan başarılı bir duruş, kimi zaman tüm dünyadaki

haksızlıklarla mücadele edecek kadar adil bir var oluşun, şahane bir parçası onlar ve iyi ki varlar! (K5)”.

“Gerçekten yardıma ihtiyacı olan kadınlara ışık olabiliyor, köprü görevi üstleniyor diyebilirim (K16)”.

“Kendi adıma bir destek çağrısında bulunmadım. Sokak hayvanları ve orman yangınıyla ilgili para toplama ve koordine olma konularında güzel bir dayanışma oldu. En son bir önceki sorumda bahsettiğim kendi mesleğim olan kariyer danışmanlığı konularından desteğe ihtiyaç duyup duymadıklarını sordum ve webinarlar yaparak bir araya geleceğiz. Grubun admini ile iletişim halindeyiz koordinasyon için (K32)”.

Katılımcılardan 11’i psikolojik ihtiyaçlara bağlı nedenlerle platform üzerinden dayanışma ilişkisi kurduklarını ifade etmişlerdir. Alt kodlarla birlikte 15 referans yapılan psikolojik ihtiyaçlar kodu, birilerine fayda sağlama hissini psikolojik olarak doyurması, empati, göçün ilk zamanlarındaki olumsuz duyguların normal ve geçici olduğunu görme, grubun varlığının psikolojik olarak rahatlatıyor olması, ihtiyaç anında güvenebileceğin-destek olacak bir grup insanın olmasının iyi hissettirmesi, paylaşılan mesajların hissettirdiği güzel duygular ve yalnız olmadığını hissetme alt kodlarını kapsamaktadır. Bu koda ait alt kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 25’te görülmektedir.

Şekil 25: Psikolojik İhtiyaçlar Kodunun ve Alt Kodlarının Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 25'e bakıldığında 5 katılımcının ihtiyaç anında güvenebileceğin/destek olacak bir grup insanın olmasının iyi hissettirmesi ve 4 katılımcının da yalnız olmadığını hissetme ihtiyacıyla platform üzerinden dayanışma ilişkisi kurduklarını ifade ettikleri dikkat çekmektedir. Psikolojik ihtiyaçlar nedeniyle dayanışma ilişkisi kurduğunu belirten bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Özellikle ilk yıllarda yaşadığım mutsuzluk, aidiyetsizlik duygusunun ne kadar normal ve olası olduğunu ve en önemlisi de “geçeceğini” GK platformundan öğrendim. O kadar çok benimkiyle benzer hikâye okudum ki sanki binlerce kadın elimi tutup bana “yalnız değilsin” dedi.. (K9)”.

“Keşke ben ABD'ye geldiğimde böyle imkân olsaydı hatta 2 geldiğimizde bile iyi olurdu, nereye döneceğimizi bayağı araştırdık ama bu imkanlar yoktu. Benim için bayağı geç ama yine de ihtiyaç olursa güveneceğin, böyle ciddi bir grup arkadaş olması iyi hissettiriyor (K11)”.

“Psikolojik olarak varlığı ve sorun yaşarsam birilerinin bana destek olacağını bilinci beni rahatlatı. Birilerine benim de fayda sağladığım hissi yine psikolojik olarak doyurdu beni (K19)”.

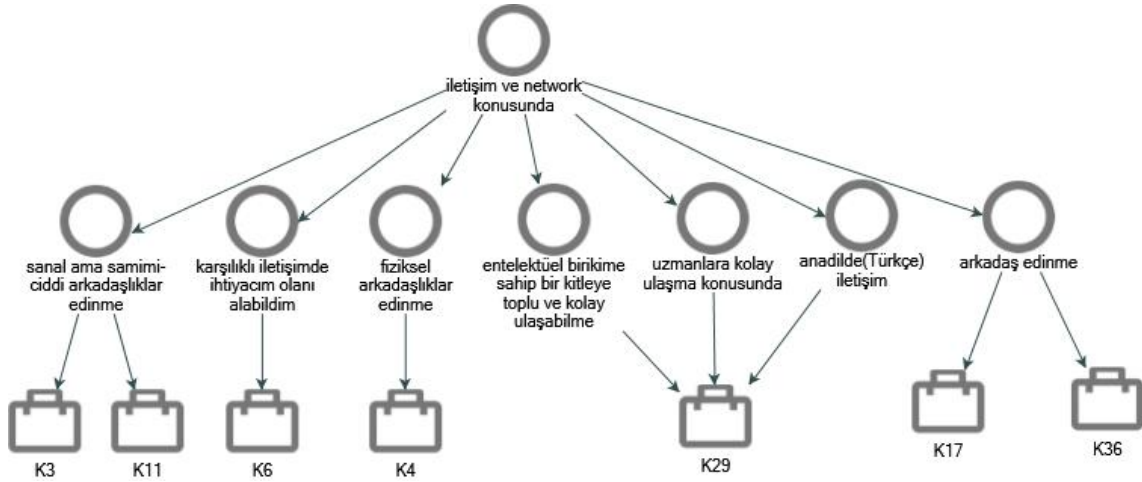
“Benim yaşadığım gerçekleri başka yerlerde aynı zamanda yaşayan pek çok kadın olduğunu fark etme anlamında faydalı oldu. Ama bunun dışında bir dayanışma ilişkisinden bahsetmem mümkün değil. Ancak, günün birinde bir bilgiye ya da desteğe ihtiyacım olursa (ör. acil avukat desteği), bunu bu grupta sorabilirim ve destek isteyebilirim. Bunu bilmek güzel bir his (K31)”.

“Herkesin her yerde nice zorluklarla savaştığını, yalnız hisseden tek kişi olmadığını görmeme ve göçmen olmayı daha kolay hazmetmeme vesile oldu. Her yaştan kadın var. Sanki binlerce bilge annem, binlerce bilge kız kardeşim var gibi hissettiğim için güven veriyor bana grupta olmak (K33)”.

“Arkadaşlar edindim. Yalnız değilim, başkaları da var hissine tutundum (K36)”.

Katılımcılardan 7'si iletişim ve network (ağ) oluşturma konusunda platform üzerinden dayanışması ilişkisi kurduklarını ifade etmişlerdir. Alt kodlarla birlikte 9 referans yapılan iletişim ve network (ağ) oluşturma kodu; anadilde (Türkçe) iletişim, arkadaş edinme, entelektüel birikime sahip bir kitleye toplu ve kolay ulaşabilme, fiziksel arkadaşlıklar edinme, karşılıklı iletişimde ihtiyacım olanı alabilme, sanal ama samimi/ciddi

arkadaşlıklar edinme, uzmanlara kolay ulaşma alt kodlarını kapsamaktadır. Bu koda ait alt kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 26’da görülmektedir.

Şekil 26: İletişim ve Network (ağ) Oluşturma Kodunun ve Alt Kodlarının Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

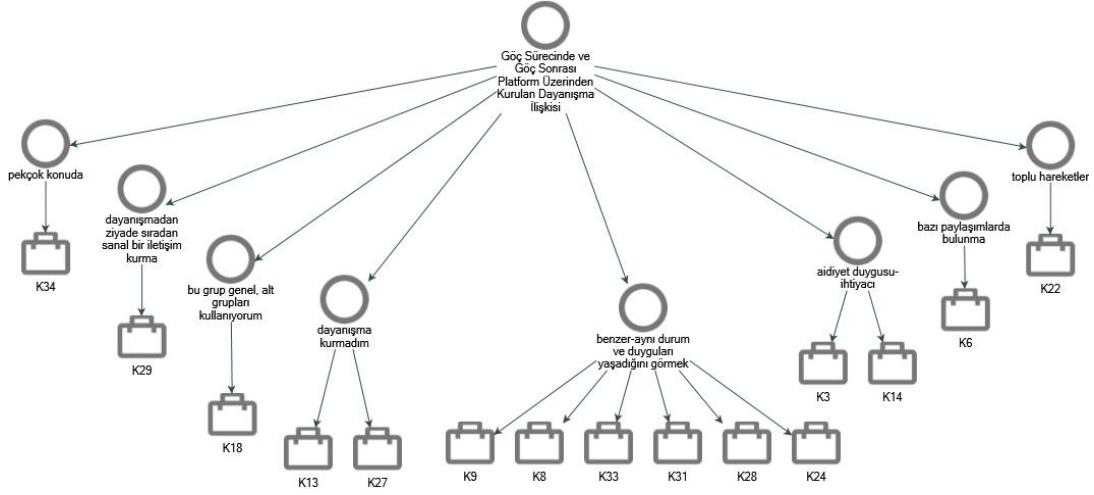
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların arkadaş edinmek, uzmanlara ulaşabilmek ve anadillerinde iletişim kurabilmek için platform üzerinden dayanışma ilişkisi kurmaları dikkat çekmektedir. Bazı katılımcıların bu koda dair ifadeleri şu şekildedir:

“İsviçre’deki kişilerle bir araya geldik. Çok yakın arkadaşlar kazandım (K4)”.

“Her türlü soruma anında dönüş buldum, hatta bu grup sayesinde çok güzel arkadaşlarım oldu (K17)”.

“Türkçe iletişim, uzmanlara kolay ulaşma, entelektüel birikime sahip bir kitleye kolay ve toplu olarak ulaşabilme. Sıradan sanal bir ilişki ötesinde bir dayanışma kurduğumu düşünmüyorum (K29)”.

Şekil 27: Göç Sürecinde ve Göç Sonrası Platform Üzerinden Kurulan Dayanışma İlişkisi Alt Temasına Ait Diğer Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 27’ye bakıldığında ise bu alt tema altındaki diğer kodların katılımcılar arasındaki dağılımı görülmektedir. 6 katılımcının benzer/aynı durum ve duyguları yaşadığını görme ihtiyacıyla platform üzerinden dayanışma ilişkisi kurduğunu ifade etmeleri dikkat çekmektedir. Bunu takiben katılımcılardan 2’sinin aidiyet duygusu ihtiyacıyla dayanışma ilişkisi kurduğunu ve 1’er katılımcının da pek çok konuda ve toplu hareketler konusunda dayanışma ilişkisi kurduğunu belirttiği görülmektedir. Ayrıca 2 katılımcı dayanışma kurmadığını, 1 katılımcı dayanışmadan ziyade sıradan, sanal bir iletişim kurduğunu, 1 katılımcı bazı paylaşımlarda bulunduğunu ve 1 katılımcı da bu grubun genel olduğunu ve alt grupları kullandığını ifade etmiştir.

Göç sürecinde ve göç sonrası platform üzerinden kurulan dayanışma ilişkisi alt temasına dair diğer kodlara vurgu yapan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Komünite ihtiyacı. Aitlik ihtiyacı. Grubun bir parçası olma ihtiyacı en çok. Bir şey sorsam cevap verirler biliyorum. Ben de araştırma anket paylaşmıştım grupta çok ilgi görmemişti gerçi. Diğer Türkler ne yapıyor öğrenme. Türkiye’deki gibi hangi komsu ne yapıyor göremiyoruz, ben de postlara bakıyorum :) (K14)”.

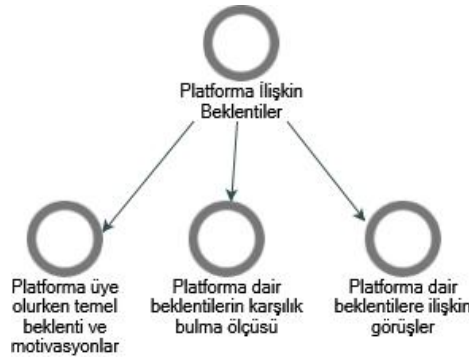
“Benzer deneyimlere tanık olmak (K24)”.

“Dediğim gibi, yüksek lisans tezim konusu başta geliyor. Fakat sadece kadınların kurmuş olduğu dayanışmayı görmek bile çok kıymetli ve özel. Göçmen kadının halinden sadece göçmen kadın anlar diye düşünüyorum (K28)”.

Alt Tema 4: Platforma İlişkin Beklentiler

Bu alt tema kapsamında katılımcılara yöneltilen “Göç ederken ve göç ettikten sonraki süreçte Göçmen Kadınlar Platformuna üye olurken temel beklentinizi, motivasyonunuzu ve beklentilerinizin hangi ölçüde karşılık bulduğunu açıklar mısınız?” sorusunun cevapları analiz edilmiştir.

Katılımcıların platforma ilişkin beklentilerine dair ifadeleri “Platforma Üye Olurken Temel Beklenti ve Motivasyonlar”, “Platforma Dair Beklentilerin Karşılık Bulma Ölçüsü” ve “Platforma Dair Beklentilere İlişkin Görüşler” olmak üzere 3 kategori altında ele alınmıştır.

Şekil 28: Platforma İlişkin Beklentiler Alt Temasının Kategorileri

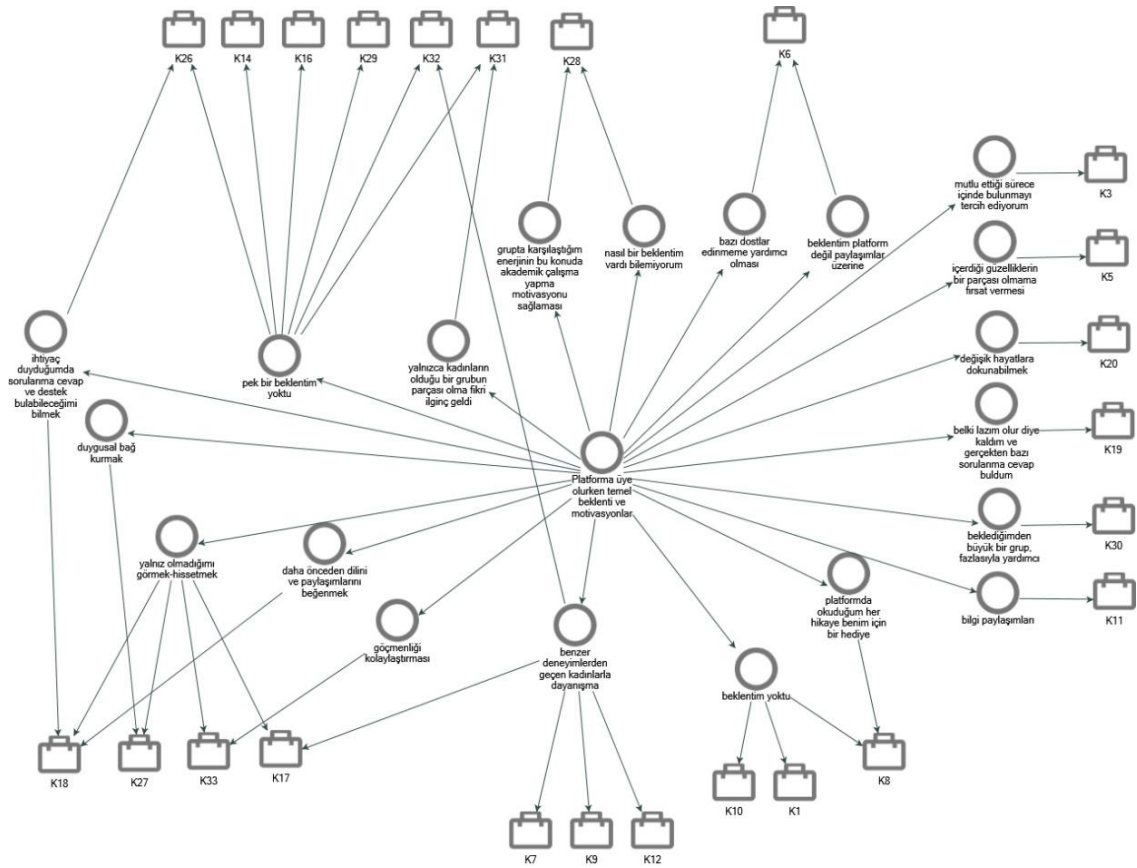
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu alt tema sonucunda katılımcıların bir kısmının, ‘Göçmen Kadınlar Platformu’na bir beklentisi olmadan üye olduğu; beklentisi olanların ise çoğunlukla benzer deneyimlerden geçen kadınlarla dayanışma ve yalnız olmadığını hissetmek beklenti ve motivasyonu platforma üye oldukları tespit edilmiştir. Şentürk (2017) de bir gruba üye olurken bireylerin bir ihtiyaçlarının giderilmesi, sosyal bir sorunun çözülmesi ya da bir amacın gerçekleştirilmesi gibi beklentiler içerisinde olduklarını belirtmektedir. Üye olurken bir beklenti içerisinde bulunan katılımcıların beklentilerinin karşılık bulduğu, sadece bir katılımcının beklentisine karşılık bulamadığı görülmektedir. Ayrıca ifadelerinde ek görüşlere yer veren katılımcılar farklı düşünce ve görüşlere sahiptir. Bazı katılımcıların

olumlu, bazılarının olumsuz ifadelerde bulunduğu görülse de platforma dair beklenti ve motivasyona ilişkin görüşlerin genellikle olumlu olduğu sonucu elde edilmiştir.

Alt Tema 4 / Kategori 1: Platforma Üye Olurken Temel Beklenti ve Motivasyonlar

Katılımcıların platforma üye olurken temel beklenti ve motivasyonlarına ilişkin ifadelerinden hareketle 20 koda ve 24 katılımcı tarafından yapılan 35 referansa ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 29’da görülmektedir.

Şekil 29: Platforma Üye Olurken Temel Beklenti ve Motivasyonlar Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılardan 6’sı platforma üye olurken ‘pek bir’ beklentisinin olmadığını ve 3’ü de beklentisinin olmadığını belirtmiştir. Katılımcılardan 5’i platforma üye olurken temel beklenti ve motivasyonunun benzer deneyimlerden geçen kadınlarla dayanışma olduğunu ve 4’ü de yalnız olmadığını görmek ve hissetmek olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra 2 katılımcının temel motivasyonunun ihtiyaç duyduğunda sorularına cevap ve destek bulabileceğini bilmek olduğu görülmektedir. Ayrıca 1’er katılımcı da temel beklenti ve

motivasyonunun; platformun bazı dostlar edinmesine yardımcı olması, grubun beklediğinden büyük ve fazlasıyla yardımcı olması, belki lazım olur diye grupta kalıp gerçekten bazı sorularına cevap bulması, bilgi paylaşımları, daha önceden dilini ve paylaşımlarını beğeniyor olmak, değişik hayatlara dokunabilmek, duygusal bağ kurmak, göçmenliği kolaylaştırması, grupta karşılaştığı enerjinin bu konuda akademik çalışma yapma motivasyonu sağlaması, içerdiği güzelliklerin bir parçası olma fırsat vermesi, platformda okuduğu her hikayenin onun için bir hediye olması ve yalnızca kadınların olduğu bir grubun parçası olma fikrinin ilginç gelmesi olduğunu ifade etmiştir. Bunun dışında 1'er katılımcının da beklentisinin platform değil paylaşımlar üzerine olduğunu, mutlu ettiği sürece içinde bulunmayı tercih ettiğini ve nasıl bir beklentisinin olduğunu bilemediğini ifade ettiği görülmektedir.

Sonuç olarak katılımcıların göz ardı edilemeyecek bir kısmının platforma bir beklentisi olmadan üye olduğu görülmektedir. Bir beklenti ve motivasyona sahip olanların ise çoğunlukla benzer deneyimlerden geçen kadınlarla dayanışma ve yalnız olmadığını hissetmek beklentisi ve motivasyonu platforma üye oldukları görülmektedir.

Elde edilen bulgular sonucunda beklentisi olan katılımcıların, beklentilerine karşılık bulabildiği; sadece 1 katılımcının hayal kırıklıklarım oldu diyerek olumsuz bir ifadede bulunduğu görülmektedir.

Platforma üye olurken temel beklenti ve motivasyonlar kategorisine dair kodlara vurgu yapan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“En güzel şey oradaki tüm kadınlarla ortak paydada bulduğumuz gurbet yaşantısı, aile sevdiklerin özlemiyle çocuğun eğitimi hayatı arasında gidip gelen birçok insanla aynı soruları paylaşıp aynı sorulara cevap arıyoruz. Gurbet biraz araf hali diyoruz biz, bazen duygularımıza yenikte düşüyoruz ama en doğru olanı da biliyoruz. Herkeste bu durum var bak şöyle deyip kendimize reset atabiliyoruz (K7)”.

“Temel beklentim sadece diğer göçmenlerin neler hissettiklerini ve nasıl başardıklarını öğrenmekti... (K9)”.

“Benimle benzer deneyimde olan kadınlarla dayanışma ve destek alma amaçlı (K12)”.

“Yalnız olmadığımı benim gibi hisseden, yaşayan ve sorunları olan birçok kadının var olduğunu ve kadınlar neleri başardığını gördükçe kendime olan güven ve motivasyonumun arttığını söyleyebilirim (K17)”.

“Dediğim gibi, daha önce de dilini ve paylaşımların içeriğini beğendiğim bir platformdu GK. Şu anda da bir ihtiyacım olsa, çekinmeden sorabileceğim ve cevapların samimiyetine güvenilir kişilerden geleceğine inandığım bir yer. Bu da kendimi iyi hissettiriyor, güven verici. Hem sorularıma destek bulabileceğimi bilmek hem de yeri geldiğinde "bak tek yurtdışında yaşayan sen değilsin" diyebilmek rahatlatıcı (K18)”.

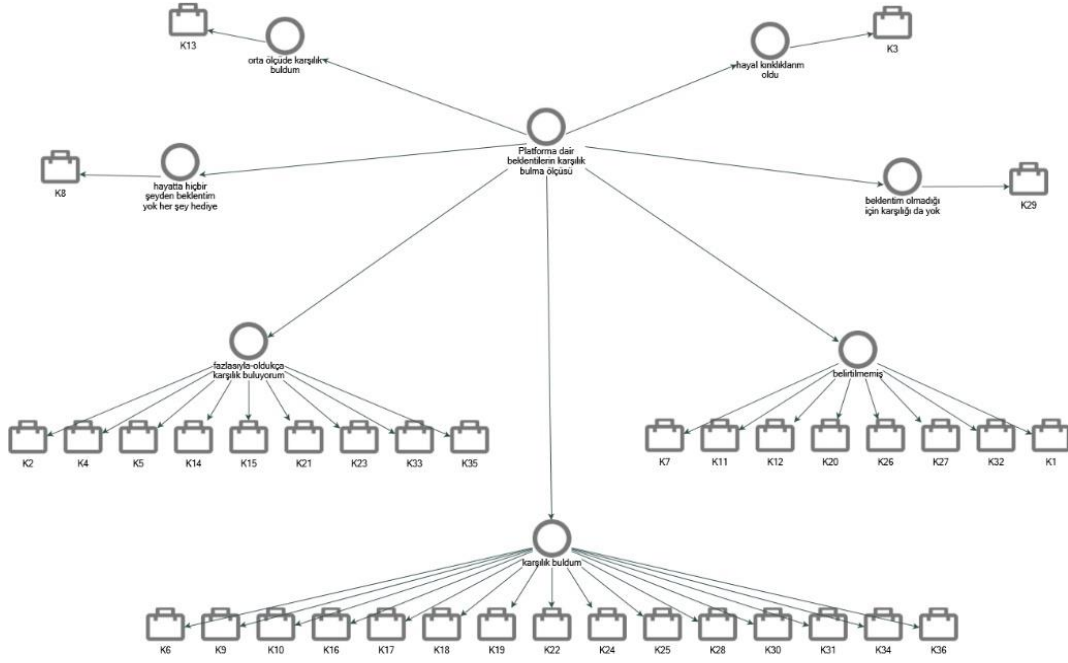
“Nasıl bir beklentim vardı bilemiyorum, fakat grupta karşılaşmış olduğum enerji beni bu konuda akademik araştırma yapmaya itti, bu motivasyonu ve beklentiyi sağlayabildiği için grubun özellikle önemli bir platform oluşturduğunu düşünüyorum (K28)”.

“... sanırım benim gibi göçmüş olan kadınların hayatları ve hikayeleriyle ilgili fikirler edinme motivasyonu olabilir. Bunu da aslında benim gibi göçmüş kişilerle ortak bir alanda bulunma ihtiyacı diye okuyabiliriz (K32)”.

“Göçmenliği kolaylaştırmasını ve yalnızlık hissini yok etmesini bekliyordum, yüksek ölçüde gerçekleşti (K33)”.

Alt Tema 4 / Kategori 2: Platforma Dair Beklentilerin Karşılık Bulma Ölçüsü

Katılımcıların platforma dair beklentilerinin bulduğu karşılığı ölçmeye yönelik sorulan soruya verdikleri cevaplardan hareketle 7 koda ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 30’da görülmektedir.

Şekil 30: Platforma Dair Beklentilerin Karşılık Bulma Ölçüsü Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 30'a bakıldığında 8 katılımcının beklentilerinin karşılık bulup bulmadığını belirtmediği, 15 katılımcının beklentilerinin karşılık bulunduğunu ve 9 katılımcının da fazlasıyla/oldukça karşılık bulunduğunu ifade ettiği görülmektedir. 1 katılımcı beklentilerinin orta ölçüde karşılık bulunduğunu ve 1 katılımcı da hayal kırıklıklarının olduğunu belirtmiştir. Ayrıca 1 katılımcı hayatta hiçbir şeyden beklentisi olmadığını ve her şeyin bir hediye olduğunu ifade ederken, 1 katılımcı da beklentisi olmadığı için karşılığı da olmadığını ifade etmiştir. Katılımcılardan bazıları ise platforma bir beklentisi olmadan üye olsa da karşılık bulunduğunu belirtmiştir.

Elde edilen bulgular sonucunda beklentisi olan katılımcıların karşılık bulabildiği sadece 1 katılımcının hayal kırıklıklarım oldu diyerek olumsuz bir ifadeye bulunduğu görülmektedir.

Platforma dair beklentilerin karşılık bulup bulmamasına ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Herhangi bir beklentim olmadı bu grupla ilgili (K1)”.

“Hayal kırıklıklarım oldu tabii. Bunlar benim beklentilerimle veya kendi düşünce yargılarımla ilgili de olabilir, olmayabilir. Sonuçta bu platform beni mutlu ettiği süreçte içinde bulunmayı tercih ediyorum (K3)”.

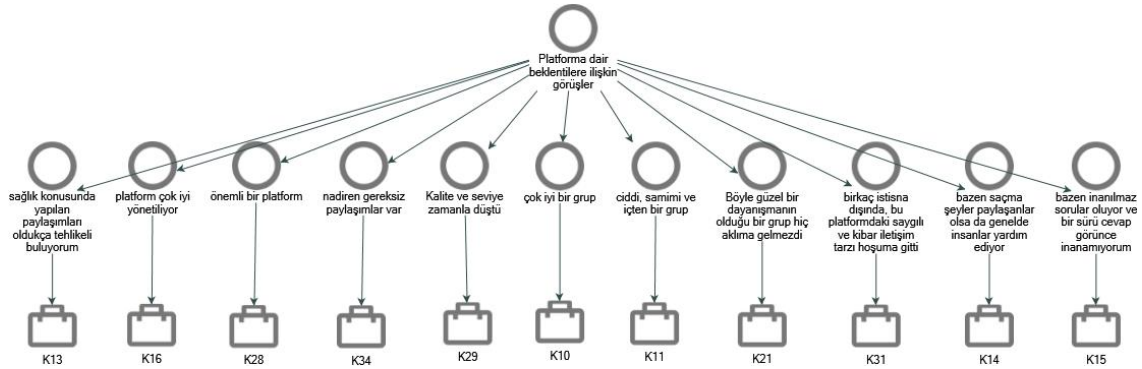
“Beklentimin çok çok üstüne çıktılar... (K5)”.

“Kesinlikle beklentimi çok çok aştı. Böyle güzel bir dayanışmanın olduğu bir grup hiç aklıma gelmezdi :) (K21)”.

“Gayet beklentimi karşılıyor (K22)”.

Alt Tema 4 / Kategori 3: Platforma Dair Beklentilere İlişkin Görüşler

Katılımcıların platforma dair beklentiler alt temasına ilişkin soruya cevap verirken bazı görüşlerini de belirttikleri görülmektedir. Bu nedenle katılımcıların diğer görüşleri üzerine oluşturulan kodlar, platforma dair beklentilere ilişkin görüşler kategorisi altında birleştirilmiştir. Bu doğrultuda 11 katılımcının ifadelerinden hareketle 11 koda ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 31’de görülmektedir.

Şekil 31: Platforma Dair Beklentilere İlişkin Görüşler Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Platforma dair beklenti ve motivasyonlarını ve bunların karşılık bulma ölçüsünü ifade ederken ek olarak başka görüşlerine de yer veren katılımcılardan bazılarının ifadeleri şu şekildedir:

“Orta ölçüde. Özellikle sağlık konusunda yapılan paylaşımları oldukça tehlikeli buluyorum. Ailemde pek çok doktor var ve birinci dereceden akrabalarım dahi gerekli testleri görmeden, branşları olmayan konularda yorum yapmıyorlar. Dolayısı

ile platformda tıbbi konularda sorulan soru/cevap içeriklerini oldukça sakıncalı buluyorum (K13)”.

“... Arada saçma şeyler yazan olsa da genelde insanlar yardım ediyor. Göç etmeden üye değildim (K14)”.

“... Bazen inanılmaz sorular oluyor ve bir suru cevap görünce inanamıyorum (K15)”.

“... şu ana kadar platformu çok iyi yönetiyorlar (K16)”.

“İlk zamanlarda daha kaliteli içerik varken gittikçe seviye düştü hem yönetim hem üyelere. Beklentim olmadığı için karşılığı da yok bu anlamda (K29)”.

“... Yaşadığım ülkede başka dayanışma gruplarının da parçasıyım; ancak o gruplarda çok kaba ve özellikle erkekler tarafından sergilenen rahatsız edici davranışları sıklıkla görüyorum. Birkaç istisna dışında, bu platformdaki saygılı ve kibar iletişim tarzı hoşuma gitti (K31)”.

“... bazen gereksiz paylaşımlar da var, ama nadiren (K34)”.

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında bazılarının çok iyi bir platform, iyi yönetiliyor, saygılı ve kibar bir iletişim tarzı var, genelde herkes yardımlaşıyor gibi olumlu ek görüşlerde bulunurken; bazılarının da bazen saçma, gereksiz paylaşımlar var ya da kalite zamanla düştü gibi olumsuz görüşlerde bulunduğu görülmektedir. Ayrıca bir katılımcı grupta paylaşılan sağlıkla ilgili bilgileri tehlikeli bulduğunu özellikle vurgulamıştır. Daha önceki bulgularda ise başka katılımcıların, gruptan sağlık konusunda bilgi alma şeklinde dayanışma ilişkisi kurduğu görülmektedir. Bu durum platformda farklı düşünce ve görüşlere sahip üyelerin bir arada bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Alt Tema 5: Platform Üzerinden Sağlanan Dayanışmada Motivasyonlar

Bu alt tema kapsamında katılımcılara yöneltilen “Göçmen Kadınlar Platformu üzerinden siz de başkalarına yardım etmek suretiyle dayanışma sağlıyor musunuz? Cevabınız evetse sağlamış olduğunuz dayanışmadaki temel motivasyonunuz aşağıdakilerden hangisidir? (Önem sırasına göre 1'den 5'e kadar sıralandırabilir, istediğiniz kadar seçeneği işaretleyebilirsiniz. Lütfen her sütun ve satır başına tek yanıt seçiniz.)” sorusunun ve bu sorunun devamı niteliğindeki “Yukarıda belirtilen motivasyonlar dışında sizi motive eden

başka şeyler var mıdır, varsa nedir? Diğer üyelere nasıl bir yardımda bulunarak dayanışma sağlıyorsunuz, açıklar mısınız?” sorusunun cevapları analiz edilmiştir.

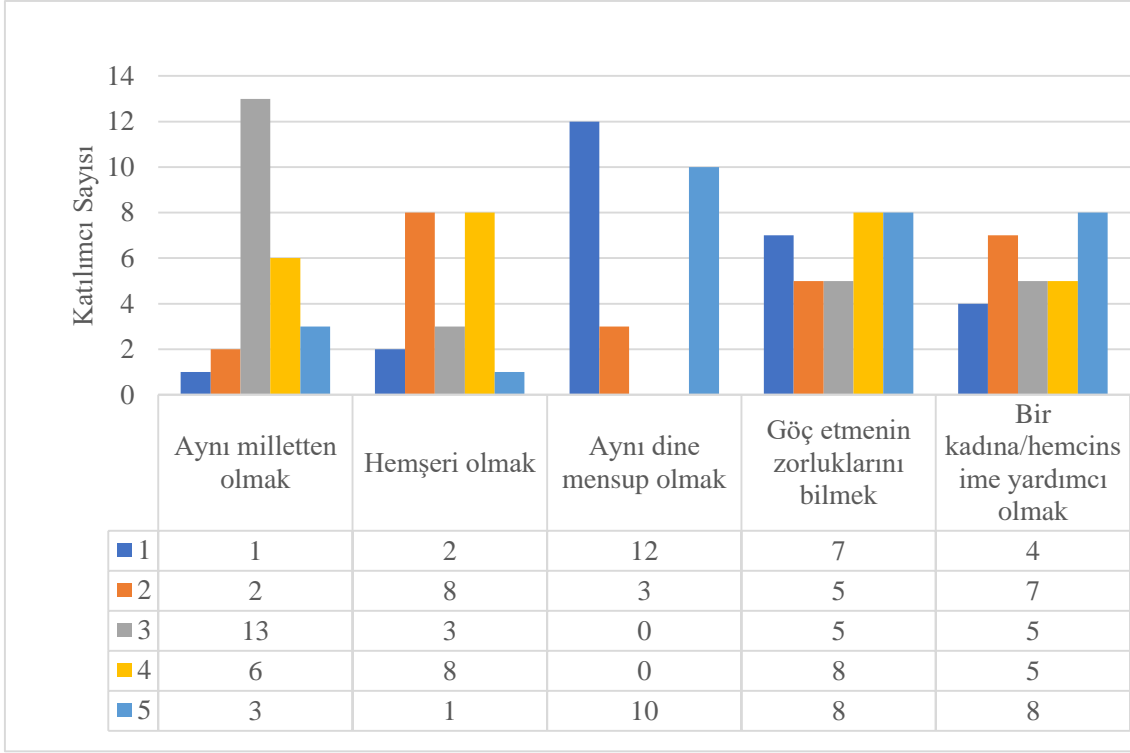
Katılımcıların platforma ilişkin beklentilerine dair ifadeleri “Platform Üzerinden Sağlanan Dayanışmada Temel Motivasyonlar” ve “Platform Üzerinden Başkalarına Yardım Etme Şekilleri ve Sağlanan Dayanışmadaki Diğer Motivasyonlar” olmak üzere 2 kategori altında ele alınmıştır.

Bu alt tema sonucunda katılımcılar için en önemli motivasyon kaynağının aynı dine mensup olmak olduğu ve bunu göç etmenin zorluklarını bilmek ve bir kadına/hemcinsime yardımcı olmak motivasyonlarının takip ettiği tespit edilmiştir. Katılımcıların bunun dışında diğer motivasyonlarının ve platform üzerinden başkalarına yardım etme şekillerinin çoğunlukla yardımlaşma, dayanışma, destek ve bilgi/deneyim aktarma şeklinde olduğu görülmektedir.

Alt Tema 5 / Kategori 1: Platform Üzerinden Sağlanan Dayanışmada Temel Motivasyonlar

‘Göçmen Kadınlar Platformu’ üzerinden başkalarına yardım ederek dayanışma sağlayan katılımcıların sağladıkları dayanışmadaki temel motivasyonlarını anlamaya yönelik sorulan kapalı uçlu soruda; “aynı milletten olmak, hemşeri olmak, aynı dine mensup olmak, göç etmenin zorluklarını bilmek ve bir kadına/hemcinsime yardım etmek” seçeneklerini önem sırasına göre 1’den 5’ kadar sıralandırmaları istenmiştir. Katılımcılara istedikleri kadar seçeneği işaretleyebilecekleri belirtilmiştir ve buna paralel olarak bazı katılımcıların her seçeneği işaretlemedikleri görülmektedir.

Katılımcıların temel motivasyonlarını önemine göre sıralandırmalarına ilişkin veriler Grafik 8’de gösterilmektedir.

Grafik 8: Platform Üzerinden Sağlanan Dayanışmada Temel Motivasyonlar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların platform üzerinden dayanışma sağlarken en çok önem verdikleri temel motivasyonlarının 'aynı dine mensup olmak' olduğu görülürken (12 katılımcı), aynı zamanda yine katılımcıların büyük bir kısmının bu motivasyonu önem sırasında en sona koydukları (10 katılımcı) görülmektedir. 7 katılımcı ise birinci sıraya 'göç etmenin zorluklarını bilmek' motivasyonunu koymuştur. Katılımcılar motivasyonlarını sıralandırırken ikinci sırada, 8'i 'hemşeri olmak' ve 7'si 'bir kadına/hemcinsime yardımcı olmak' seçeneğini işaretlemiştir. Katılımcıların çoğunun (13 katılımcı) üçüncü sıraya ise 'aynı milletten olmak' motivasyonunu koyduğu görülmektedir. Dördüncü sıradaki motivasyonunu ise 8 katılımcı 'hemşeri olmak' ve yine 8 katılımcı 'göç etmenin zorluklarını bilmek' olarak belirtmiştir. Sonuncu sıraya konulan motivasyon ise başta da belirtildiği gibi 'aynı dine sahip olmak'tır. Ancak bu motivasyon daha fazla katılımcı tarafından birinci sıraya konulduğu için sonuncu sırada göze çarpan motivasyon kaynağı 8'er katılımcı tarafından işaretlenen 'göç etmenin zorluklarını bilmek' ve 'bir kadına/hemcinsime yardımcı olmak' seçenekleri olmaktadır.

Platform üzerinden sağlanan dayanışmadaki temel motivasyonlar sıralamasında; birinci sırada ‘aynı dine mensup olmak, ikinci sırada ‘hemşeri olmak’, üçüncü sırada ‘aynı milletten olmak’, dördüncü sırada ‘göç etmenin zorluklarını bilmek’ ve beşinci yani son sırada ‘bir kadına/hemcinsime yardımcı olmak’ seçeneğinin yer aldığı görülmektedir.

Elde edilen bulgular sonucunda aynı dine mensup olmanın katılımcılar için önemli bir motivasyon kaynağı olduğu, bunu birinci sırada diğer en çok işaretlenen göç etmenin zorluklarını bilmek ve bir kadına/hemcinsime yardımcı olmak motivasyonlarının takip ettiği görülmektedir. İkinci sırada ve üçüncü sırada ise en çok işaretlenen motivasyonların birbirine benzer iki motivasyon olan hemşeri olmak ve aynı milletten olmak seçenekleri olduğu dikkat çekmektedir.

Alt Tema 5 / Kategori 2: Platform Üzerinden Başkalarına Yardım Etme Şekilleri ve Sağlanan Dayanışmadaki Diğer Motivasyonlar

Bu kategori altında katılımcıların kategori 1’de yer alan motivasyonlar dışındaki diğer motivasyonları ve platform üzerinden başkalarına yardım etme şekilleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda sorulan soruya verilen cevaplardan hareketle 24 koda ve 53 referansa ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 32’de görülmektedir.

bulmasını sağlamak, Türkiye'deki yakın çevresinin anlayamayacağı ve onlarla paylaşmadığı sorunları rahatlıkla paylaşmak, yardım etmeyi sevmek ve yaşadığı ülkeye taşınanlara alışma sürecinde yardım etmek kodlarını vurgulamıştır. Ayrıca 1 katılımcının temel motivasyonlar sorusundaki seçeneklerde bulunmasına rağmen motivasyonunun bir hemsine yardımcı olmak/onu anladığını bilmesini sağlamak olduğunu vurguladığı görülmektedir.

Sonuç olarak katılımcıların platform üzerinden başkalarına yardım etme şekillerinin ve diğer motivasyonlarının çoğunlukla yardımlaşma, dayanışma, destek ve bilgi/deneyim aktarma şeklinde olduğu görülmektedir.

Platform üzerinden başkalarına yardım etme şekilleri ve sağlanan dayanışmadaki diğer motivasyonlar kategorisine ilişkin kodlara dair bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“5 ülkede yaşadım deneyimlerimi paylaşmak ve yeni bilgiler öğrenmek benim için çok kıymetli. Grubun oluşturduğu dayanışma ruhu ve yaptıkları projelere dahil olmak da ayrıca mutluluk verici. Ülkemde geride bıraktığım arkadaşlarımın ailemin anlayamayacağı paylaşmadığım sorunları rahatlıkla paylaşabiliyorum (K2)”.

“Yapı olarak yardım etmeyi seviyorum. Beni motive eden ilk şey bu sanırım. Sınırımı bilip nasihat vermek değil. İstenen yardıma ve soruya cevap vermek seçimim (K3)”.

“Soru sorulan konularda, eğer bir bilgin/deneyimim/tecrübem varsa bunu onlarla canı yürekten paylaşarak. Ya da onları bu platforma davet edip bu sayede kendini yönünü bulmasını sağlayarak (K5)”.

“Eğer benim bilip de başkalarının bilmediği bir şey varsa ve bu onların bir sorununa yardımcı olacaksa paylaşmak isterim. Benden gelecek bir yorum bir başkasını mutlu edecekse yazmak isterim. Dayanışma bu değil midir zaten... (K8)”.

“Herhangi bir konuda soru, tavsiye talebi vs. olduğunda, bildiğim ya da tecrübe ettiğim bir konu ise muhakkak yardımcı olmaya çalışıyorum. Bazen de sadece duygulara ortak olmak bile karşılıklı iyi geliyor (K9)”.

“Benzer deneyimler yaşamış olmak ve destek alamadığım bir konuda birine destek olma imkânı doğduğunda canla basla yardım etme isteği (K12)”.

“Bilgin ve deneyimim altına giren konularda sorulara cevap vererek, yol göstererek veya benzeri şekillerde dayanışıyorum (K19)”.

“Benzer durumu yaşadıysam veya bir fikrim varsa, paylaşıyorum. Aynı din-millet vs. olmasının benim için önemi yok (K26)”.

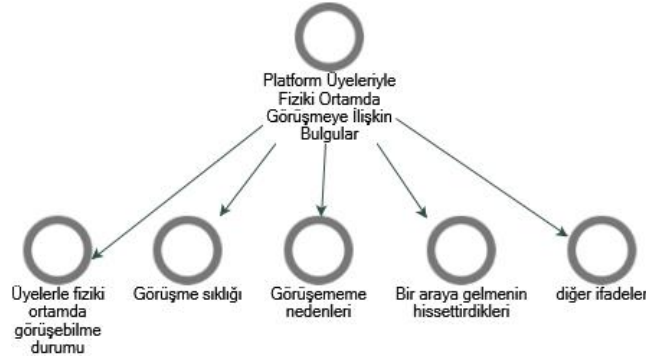
“Bazı çaresiz görünen durumlar konusunda çıkış olabileceğini, yalnız olmadıklarını hissettirmek (K29)”.

“Belli bir konuda deneyimim/bilgim varsa, onlara pratik bilgi vermek istiyorum (sorunlarına çare olabilecek). Bunun yanı sıra, yalnız olmadıklarını hissetmelerini sağlamaya çalışmak da ikinci sırada geliyor (K31)”.

Alt Tema 6: Platform Üyeleriyle Fiziki Ortamda Görüşmeye İlişkin Bulgular

Bu alt tema kapsamında katılımcılara yöneltilen “Göçmen Kadınlar Platformu üyeleriyle internet (sanal ortam) haricinde görüşebiliyor musunuz, fiziki bir dayanışma ortamı sağlanabiliyor mu? Cevabınız evetse ne sıklıkta bir araya geliyorsunuz ve bir araya gelmek size nasıl hissettiriyor?” sorusunun cevapları analiz edilmiştir.

Katılımcıların platform üyeleriyle fiziki ortamda görüşmeye ilişkin ifadeleri “Üyelerle Fiziki Ortamda Görüşebilme Durumu”, “Görüşme Sıklığı”, “Bir Araya Gelmenin Hissettirdikleri”, “Görüşememe Nedenleri” ve “Diğer İfadeler” olmak üzere 5 kategori altında ele alınmıştır.

Şekil 33: Platform Üyeleriyle Fiziki Ortamda Görüşmeye İlişkin Bulgular Alt Temasının Kategorileri

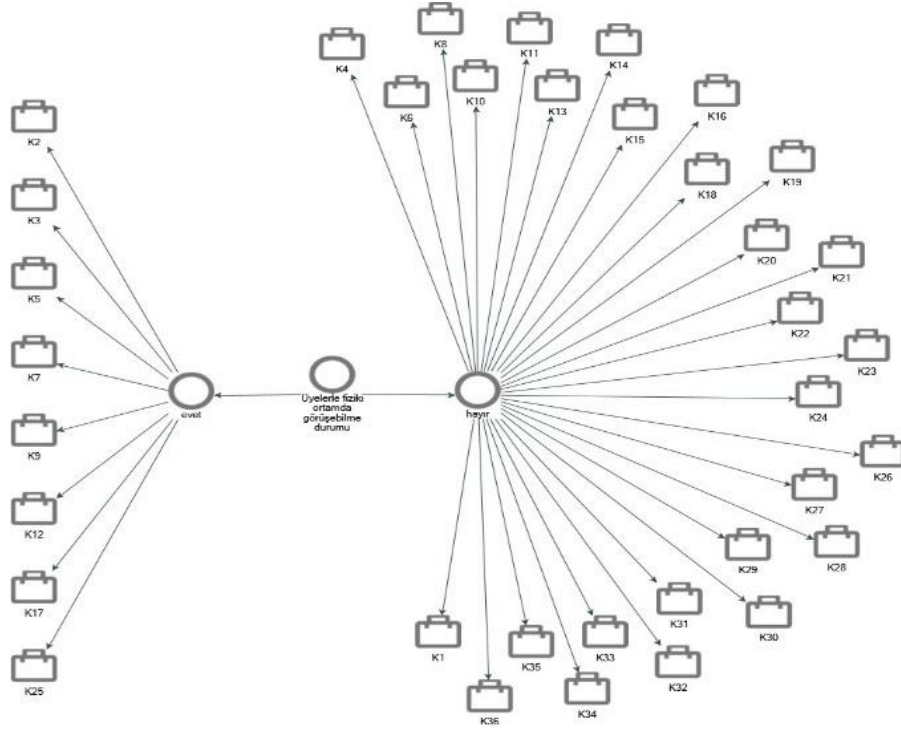
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu alt tema sonucunda katılımcıların büyük bir kısmının platform üyeleriyle fiziki ortamda görüşemediği ve görüşememe nedenlerinin de başta pandemi olmak üzere bazı kişisel nedenler ve bulunulan yerde bir topluluk veya Türk bulunmaması ya da bir buluşma girişiminin olmaması olduğu görülmektedir. Platform üyeleriyle fiziki ortamda

görüştüğünü ifade eden katılımcıların görüşme sıklığının ise fazla olmadığı ve pandemi nedeniyle sekteye uğradığı tespit edilmiştir. Çömlekçi ve Bozkanat (2019)'ın çalışmasında da benzer bir bulgu elde edildiği, sosyal medyada kurulmuş grup üyelerinin bazılarının fiziki ortamda da görüştüğü ancak çoğunun iletişiminin sanal ortamda kaldığı görülmektedir. Bu durum sosyal medya üzerinden kurulan platformlardaki iletişimin genellikle çevrimiçi ortamla sınırlı kaldığını göstermektedir. Ancak gruptaki paylaşımlar ve katılımcı ifadeleri incelendiğinde sağlanan dayanışmanın fiziki olarak da karşılık bulabildiği, fiziki buluşmalar olmasa da bir sorun olduğunda grup üzerinden aynı yerde olan diğer üyelerin destek oldukları ve fiziki olarak da yardım ettikleri görülmektedir. Fiziki ortamda bir araya gelmenin neler hissettirdiği konusunda sadece 1 katılımcının görüş bildirmesi yeterli veriyi sağlayamamıştır ancak görüş bildiren 1 katılımcı destek olmanın hazzını hissetmenin güzel olduğunu ifade etmiştir. Diğer ifadeler kısmında ise katılımcıların fiziki ortamda 'Göçmen Kadınlar Platformu'nun genel üyeleriyle değil de bu platformun alt gruplarından üyelerle ve daha önceden arkadaşları olan üyelerle görüştikleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla çalışmanın pandemi sürecinin devamı olarak (Mayıs 2021-Ocak 2022) yasak ve endişelerin devam ettiği bir dönemde yapıldığı göz önüne alınarak; platform üyeleriyle fiziki ortamda görüşmelerin olduğu ancak fazla olmadığı, olmasını da çoğunlukla pandeminin olumsuz etkilerinin engellediği değerlendirilmesi yapılabilmektedir.

Alt Tema 6 / Kategori 1: Üyelerle Fiziki Ortamda Görüşebilme Durumu

Katılımcıların platform üyeleriyle fiziki ortamda görüşebilme durumlarını öğrenmeye yönelik soruya verdikleri cevaplar 'evet' ve 'hayır' şeklinde kodlanmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 34'te görülmektedir.

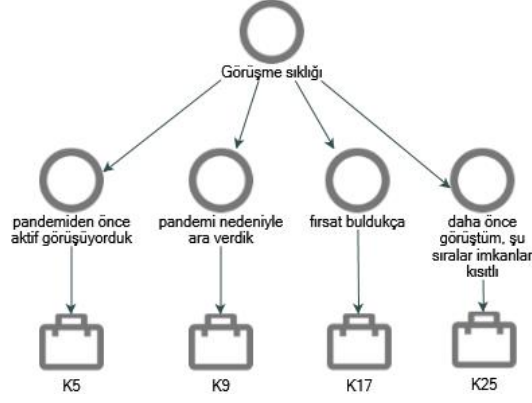
Şekil 34: Üyelerle Fiziki Ortamda Görüşebilme Durumu Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 34'e bakıldığında 8 katılımcının evet ve 28 katılımcının hayır cevabını verdiği görülmektedir. Bu verilere göre katılımcıların büyük bir kısmının (%77,8) platform üyeleriyle sanal ortam dışında görüşmediği, sadece %22,2'sinin platform üyeleriyle fiziki ortamda da görüştüğü tespit edilmiştir.

Alt Tema 6 / Kategori 2: Görüşme Sıklığı

Platform üyeleriyle fiziki ortamda da görüşebildiğini ifade eden katılımcılardan sadece 4'ünün görüşme sıklığı hakkında bilgi verdiği görülmektedir. 4 katılımcının verdiği cevaplardan hareketle 4 koda ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 35'te görülmektedir.

Şekil 35: Görüşme Sıklığı Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

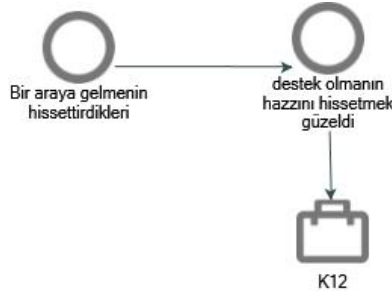
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 35'e bakıldığında görüşme sıklıkları hakkında 1 katılımcının fırsat buldukça görüştiklerini belirttiği, 1 katılımcının daha önce görüştüğünü ama şu sıralar (pandemi süreci) imkanların kısıtlı olduğunu belirttiği, 1 katılımcının pandemiden önce aktif olarak görüştiklerini ve 1 katılımcının da görüşmeye pandemi nedeniyle ara verdiklerini ifade ettiği görülmektedir.

Katılımcıların bu ifadelerinden hareketle fiziki ortamda görüşme durumunun pandemiyle birlikte azaldığı ya da bittiği, pandeminin fiziki ortamda görüşmeyi olumsuz etkilediği sonucuna varılmaktadır.

Alt Tema 6 / Kategori 3: Bir Araya Gelmenin Hissettirdikleri

Platform üyeleriyle fiziki ortamda da görüşebildiğini ifade eden katılımcılardan sadece 1'i bir araya gelmenin ne hissettirdiğini ifade etmiştir. Koda referans veren katılımcı Şekil 36'da görülmektedir.

Şekil 36: Bir Araya Gelmenin Hissettirdikleri Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

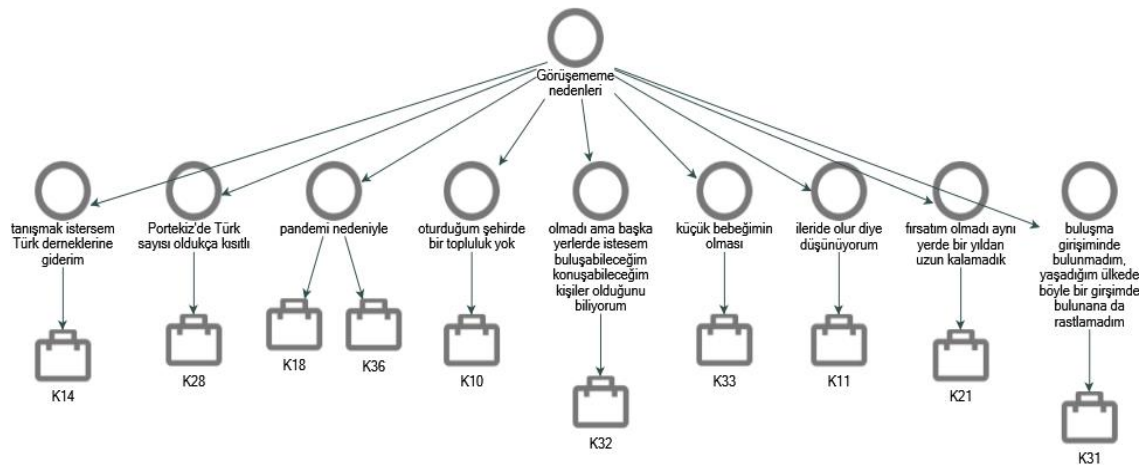
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Olumlu bir duygu olarak destek olmanın hazzını hissetmenin güzel olduğunu belirten katılımcının ifadesi şu şekildedir:

“Evet mesela yakınımızda yeni restoran açan bir göçmen kadına destek olma amaçlı 1 saatlik mesafeye gitmek ve onun hazzını hissetmek güzeldi (K12)”.

Alt Tema 6 / Kategori 4: Görüşememe Nedenleri

Platform üyeleriyle fiziki ortamda görüşemediğini ifade eden 28 katılımcıdan 10 tanesi görüşememe nedenlerine ilişkin bilgi vermiştir. Verilen bilgilerden hareketle 9 koda ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 37’de görülmektedir.

Şekil 37: Görüşememe Nedenleri Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 37’ye bakıldığında 1’er katılımcının platform üyeleriyle fiziki ortamda görüşememe nedenlerini; bulunduğu yerde Türk sayısının az olması, oturduğu şehirde bir topluluk olmaması, küçük bebeğinin olması ve aynı yerde bir yıldan fazla kalamama nedeniyle fırsat bulamaması olarak ifade ettiği görülmektedir. 2 katılımcı da pandemi nedeniyle görüşemediğini ifade etmiştir. Ayrıca 1 katılımcının ‘görüşmek istesem Türk derneklerine giderim’ ve 1 katılımcının da ‘buluşma girişiminde bulunmadım, yaşadığım ülkede böyle bir girişimde bulunana da rastlamadım’ ifadesinde bulunduğu görülmektedir. 1 katılımcı da fiziki ortamda bir görüşmesinin olmadığını ancak başka yerlerde istese buluşabileceği, görüşebileceği kişilerin olduğunu belirtmiştir.

Sonuç olarak platform üyeleriyle fiziki ortamda görüşmemenin nedenlerinde, karşımıza yine pandemi durumu çıkmakta ve bunu bazı kişisel nedenler ve bulunulan yerde bir topluluk, Türk ya da bir buluşma girişiminin olmaması izlemektedir.

Platform üyeleriyle fiziki ortamda görüşmeme nedenlerine ilişkin kodlara dair bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Covid olmasaydı işler belki daha farklı olurdu ancak şu an bir buluşma çabasına girmiyorum hiç (K18)”.

“Maalesef hayır. Portekiz’de Türkiyeli sayısı oldukça kısıtlı (K28)”.

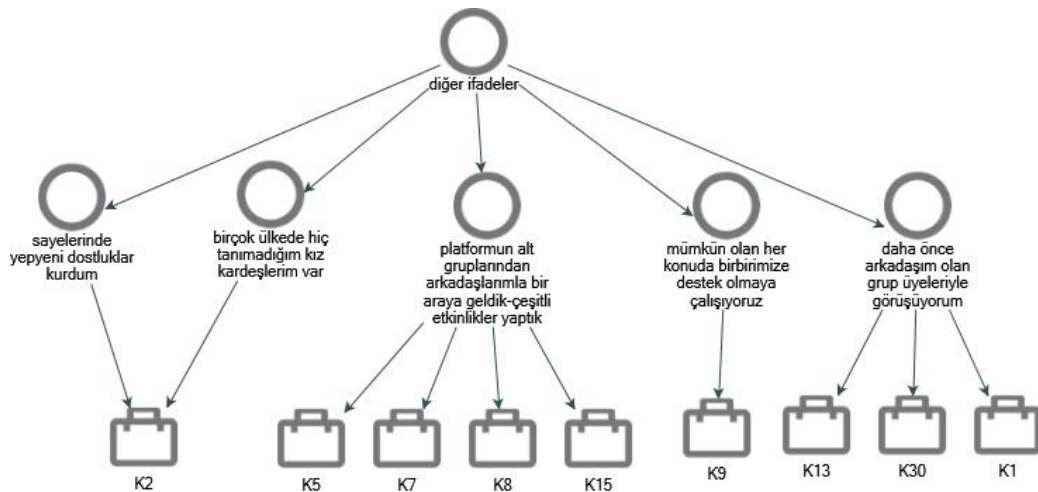
“Hayır hiç görüşmedim. Böyle bir girişimde buluşmadım, böyle bir girişimde bulunana da rastlamadım henüz (benim yaşadığım ülke ile ilgili konuşuyorum) (K31)”.

“Hiç buluşmadık ama telefonda güzel sohbetlerimiz oldu:) Biliyorum ki başka ülkelerde ve şehirlerde istesem buluşabileceğim ve konuşabileceğim kişiler var (K32)”.

“Henüz buluşmadım çünkü ufak bir bebeğim var. Buluşan görüşen kişiler var. Buluşmalara gitmeyi isterdim (K33)”.

Alt Tema 6 / Kategori 5: Diğer İfadeler

Platform üyeleriyle fiziki ortamda görüşme durumuna dair ek olarak diğer görüşlerini ifade eden 9 katılımcının görüşlerinden hareketle 5 koda ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 38’de görülmektedir.

Şekil 38: Diğer İfadeler Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 38'e bakıldığında 4 katılımcının platformun alt gruplarından arkadaşlarıyla bir araya gelerek çeşitli etkinlikler yaptıklarını ve 3 katılımcının da daha önceden arkadaşı olan grup üyeleriyle görüştiklerini ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca 1 katılımcı 'Göçmen Kadınlar Platformu' sayesinde yeni arkadaşlıklar kurduğunu ve birçok ülkede hiç tanımadığı kız kardeşlerinin olduğunu vurgulamıştır. 1 katılımcının da mümkün olan her konuda birbirimize destek olmaya çalışıyoruz ifadesinde bulunduğu dikkat çekmektedir.

Ek olarak diğer görüşlerini belirten bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

"Hayır, ancak hem göçmen kadınlar üyesi hem de zaten daha önceden arkadaşlarım olan grup üyeleri ile yaşadığım yerde buluşuyorum (K1)".

"Bulduğum iki ülkede sayelerinde yepyeni dostluklar kurdum, ayrıca birçok ülkede yaşayan hiç tanımadığım kız kardeşlerim var (K2)".

"Evet, bu grup sayesinde bulunduğumuz şehirde, Münihli Göçmen Anneler olarak Göçmen Kadınlar'ın (eskiden Göçmen Anneler'in) bir alt grubundayız ve pandemiden önce aktif olarak piknikler, kahvaltılar, aile yemekleri düzenliyorduk. Hatta bu alt grubun üyeleriyle bir kukla tiyatrosu bir de kütüphanede çocuklara Türkçe kitap okuma etkinlikleri bile düzenledik. Pandemi bitsin, inşallah kaldığımız yerden tam gaz devam edeceğiz (K5)".

"Göçmen kadınlarla birlikte her ülkenin alt kırımları oluştu insanlar orada buldu birbirini ve çoğu kişi bunu özel hayatına da taşıdı. Benim de önce GK üyesi sonra alt gruplar olan WhatsApp gruplarımda bir araya geldiğim arkadaşlarım oldu. Hatta haftaya birisiyle görüşeceğim, farklı şehirlerde olsak da sık sık yazışıp konuşuruz (K7)".

"Göçmen Kadınlar Platformu üyeleriyle hiç bir araya gelmedim ama Hollanda'nın çeşitli şehirlerinde yaşayan ve Amsterdam Anneleri, Utrecht Anneleri gibi gruplara üyeyim ve beraber yemek, piknik, aşure yapımı, atölye çalışması, yoga gibi etkinliklerde bulunuyoruz (K8)".

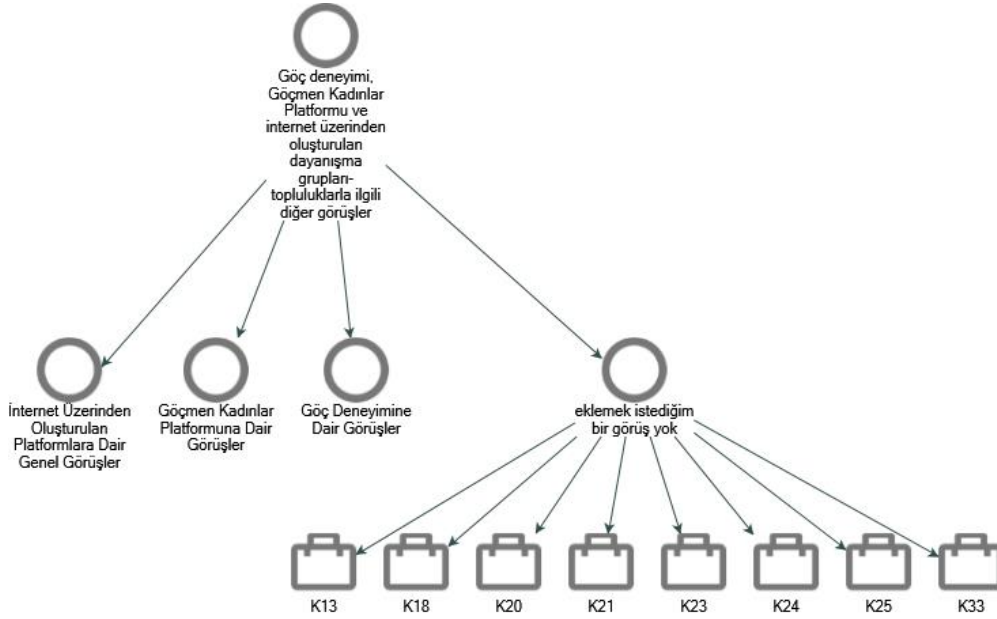
"Bazıları artık yakın arkadaşım. Pandemi nedeniyle ev ziyaretlerine ara versek de mümkün olan her konuda birbirimize destek olmaya çalışıyoruz (K9)".

"Gruba üye olan, uzun senelerdir görüştüğüm üniversite ve lise arkadaşlarım var (K13)".

Alt Tema 7: Göç Deneyimi, Göçmen Kadınlar Platformu ve İnternet Üzerinden Oluşturulan Dayanışma Grupları / Topluluklarla İlgili Diğer Görüşler

Bu alt tema kapsamında katılımcılara yöneltilen “Göç Deneyimi, Göçmen Kadınlar Platformu ve internet üzerinden oluşturulan dayanışma grupları/topluluklarla ilgili diğer görüşleriniz nelerdir? Ekleme istediklerinizi yazmanızdan memnuniyet duyarız.” sorusunun cevapları analiz edilmiştir.

Katılımcıların göç deneyimi, göçmen kadınlar platformu ve internet üzerinden oluşturulan dayanışma grupları/topluluklarla ilgili diğer görüşleri “Göç Deneyimine Dair Dair Görüşler”, “Göçmen Kadınlar Platformuna Dair Görüşler”, “İnternet Üzerinden Oluşturulan Platformlara Dair Görüşler” olmak üzere 3 kategori ve “Ekleme İstediyim Bir Görüş Yok” kodu altında ele alınmıştır. Kategoriler ve alt temaya ait koda referansta bulunan katılımcılar Şekil 39’da görülmektedir.

Şekil 39: Göç Deneyimi, Göçmen Kadınlar Platformu ve İnternet Üzerinden Oluşturulan Dayanışma Grupları/Topluluklarla İlgili Diğer Görüşler Alt Temasının Kategorileri ve Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

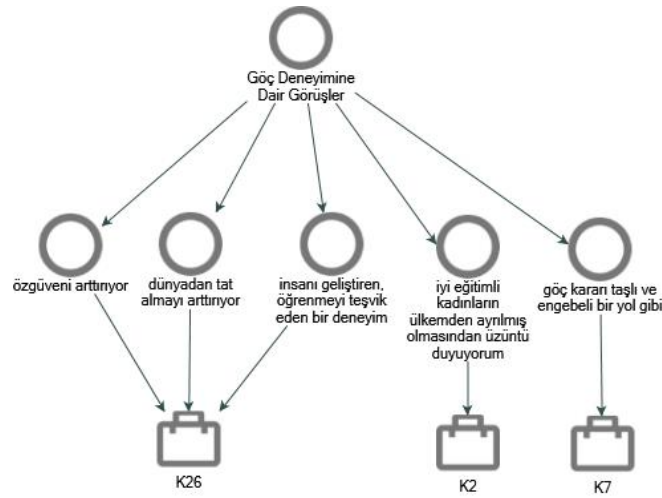
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılardan 8’i eklemek istediği başka bir görüş olmadığını ifade etmiştir. Dolayısıyla bu alt temanın değerlendirmeleri 28 katılımcının ifadeleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Bu alt tema sonucunda katılımcıların göç deneyimine dair hem olumlu hem olumsuz ifadelere yer verdikleri görülmüştür. ‘Göçmen Kadınlar Platformu’na dair görüşlerin ise genel olarak olumlu olduğu ve çok güzel ifadelerde bulunulduğu dikkat çekmektedir. İnternet üzerinden oluşturulan platformlara dair görüşler de olumludur ve katılımcıların bu tür platformların faydalı olduğunu ifade ettikleri görülmektedir.

Alt Tema 7 / Kategori 1: Göç Deneyimine Dair Görüşler

Göç deneyimine dair diğer görüşlerini ifade eden 3 katılımcının görüşlerinden hareketle 5 koda ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 40’ta görülmektedir.

Şekil 40: Göç Deneyimine Dair Görüşler Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 40’a bakıldığında göç deneyimine dair diğer görüşlerini belirten bir katılımcının göçün özgüveni ve dünyadan tat almayı arttırdığını, insanı geliştiren ve öğrenmeyi teşvik eden bir deneyim olduğunu ifade ederek göç deneyiminin olumlu yönlerine değindiği görülmektedir. Görüş belirten bir diğer katılımcının ise göç kararının taşlı ve engebeli bir yol gibi olduğunu ifade ederek olumsuz bir görüşte bulunduğu görülmektedir. Son olarak bir katılımcı da iyi eğitilmiş kadınların ülkemizden ayrılmasından dolayı üzüntü duyduğunu ifade etmiştir.

Göç deneyimine dair görüşler kategorisine ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

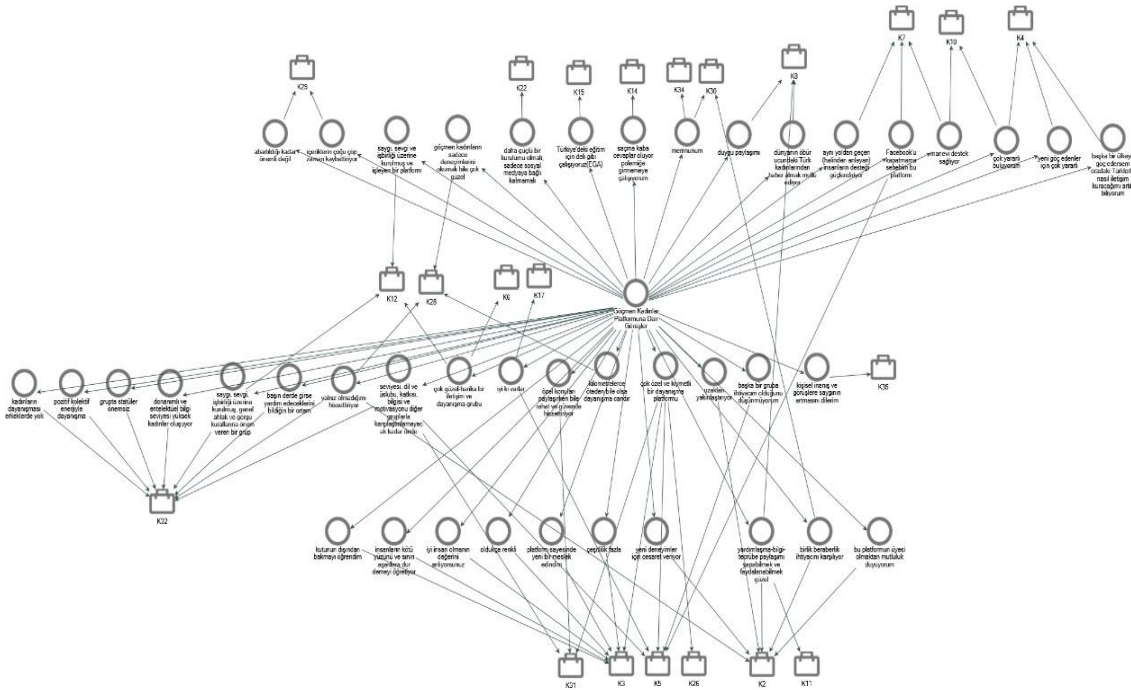
“... ülkemizden bu kadar aydın ve iyi eğitilmiş kadınların ayrılmış olmasından da büyük üzüntü duymaktayım (K2)”.

“Göç kararı ile taşlı ve engebeli bir yol gibidir... (K7)”.

“Göç deneyimi insanı geliştiren ve yaşamdan, dünyadan tat almasını arttıran bir deneyim, öğrenmeyi teşvik ediyor, insanın kendine olan güvenini arttırıyor ... (K26)”.

Alt Tema 7 / Kategori 2: Göçmen Kadınlar Platformuna Dair Görüşler

‘Göçmen Kadınlar Platformu’na dair diğer görüşlerini ifade eden 22 katılımcının görüşlerinden hareketle 42 koda ve 59 referansa ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 41’de görülmektedir.

Şekil 41: Göçmen Kadınlar Platformuna Dair Görüşler Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 41’e bakıldığında katılımcıların birden fazla koda vurgu yaparak platforma dair birçok görüş ifade ettikleri görülmektedir. Bu görüşler incelendiğinde birkaç katılımcı hariç neredeyse bütün katılımcıların ifadelerinde ‘Göçmen Kadınlar Platformu’ hakkında olumlu ve birçok güzel görüşe yer verdikleri dikkat çekmektedir.

En fazla referans alan kodlara bakıldığında 4 katılımcının çok özel ve kıymetli bir dayanışma platformu olduğu görüşünde bulunduğu ve 3’er katılımcının da seviyesi, dili ve üslubu, katkısı, bilgisi ve motivasyonu diğer gruplarla karşılaştırılmayacak kadar

önde, yardımlaşma/bilgi/tecrübe paylaşımı yapabilmek, faydalanabilmek güzel ve yalnız olmadığımı hissettiriyor ifadelerinde buldukları görülmektedir.

‘Göçmen Kadınlar Platformu’ hakkında olumlu görüş belirten katılımcıların ifadelerinde; memnun olduklarını, Facebook’u kapatmama sebeplerinin bu platform olduğunu, çok güzel bir iletişim ve dayanışma platformu olduğunu, eğitim, ahlak ve saygı seviyesinin yüksek olduğunu, birlik beraberlik ihtiyacını karşıladığını, platformun parçası olmaktan mutluluk duyduklarını, uzakları yakınlaştırdığını, grupta statülerin önemsiz olduğunu, yeni göç edenler için çok faydalı olduğunu ve daha başka fayda ve güzelliklere dair ifadeler belirterek kadın dayanışmasının önemine ve güzelliğine vurgu yaptıkları dikkat çekmektedir. Ayrıca bir katılımcının platformun sadece sosyal medyaya bağlı kalmamasını ve daha güçlü bir kurulumu olmasını önerdiği oldukça dikkat çekmektedir.

“Sadece sosyal medyaya bağlı kalmamalı ve daha güçlü bir kurulumu olmalı, naçizane önerim (K22)”.

‘Göçmen Kadınlar Platformu’ yöneticileri de daha önce belirtildiği gibi bir sivil toplum kuruluşu olmak istediklerini ifade etmişlerdir. Literatürde de ifade edildiği gibi platformların yasal bir dayanaklarının olmaması bazı kısıtlılıklara neden olduğundan bu yönde bir girişimin platform için faydalı olacağı düşünülmektedir.

‘Göçmen Kadınlar Platformu’ hakkında olumsuz görüş belirten katılımcıların ise; insanların kötü yüzünü ve sınırı aşanlara dur demeyi öğretiyor, kişisel inanış ve görüşlere saygının artmasını dilerim, abartıldığı kadar önemli değil, içeriklerin çoğu çöp zaman kaybettiriyor ve saçma kaba cevaplar oluyor polemiğe girmemeye çalışıyorum ifadelerinde buldukları görülmektedir.

Göçmen kadınlar platformuna dair görüşler kategorisine ilişkin kodlara vurgu yapan katılımcılardan bazılarının ifadeleri şu şekildedir:

“Uzakları yakınlaştıran, birlik beraberliği ile yaşadığım sıkıntılarda tek olmadığımı gösteren, yeni bilgiler öğrendiğim, deneyimlerimi özgürce yargılanmadan paylaştığım, yeni deneyimler için cesaret bulduğum bu platformun üyesi olmaktan büyük mutluluk duyuyorum ... (K2)”.

“Platform sayesinde edindiğim arkadaşlarımla yeni bir meslek edindim. Eğitim aldık ve dijital dergide yazar olarak çalışıyorum. Kutunun dışından bakmayı daha iyi

öğrendim. İnsanlar çeşit çeşit bu çeşitlilik bu platformda çok fazla. Hoşlanmadığınız insan tipinden tutunda, siyasi, dini görüşü, mizacı her şeyi bir arada görürken belli bir saygı çerçevesinde ilişki kurarken bazen sınır aşarlarda dur demeyi öğreniyorsunuz. İnsanların sadece iyi yanlarını değil kötü ve ikiyüzlü yanlarının da ne zaman ortaya çıkabileceğini post altlarında insan ilişkilerinde öğreniyorsunuz. Eğitimli veya eğitimsiz fark etmeksizin iyi insan olmanın değerini yeniden anlıyorsunuz. Oldukça renkli bu platformlar (K3)”.

“Çok çok yararlı buluyorum. Ben zaten göçmenliğin zor zamanlarını geçirmiştım grup kurulduğunda ama yeni göçmenler için çok yararlı olduğunu düşünüyorum. Başka bir ülkeye taşınacak olursam oradaki Türklerle nasıl iletişime geçeceğimi artık biliyorum (K4)”.

“Vallahi, Göçmen Kadınlar ve Münihli Göçmen Anneler nedeniyle, Facebook hesabımı kapatamıyorum. Onlar dışındaki başka gruplara da açıkçası pek bir ihtiyacım olduğunu düşünmüyorum. Seviyesi, katkısı, bilgisi, motivasyonu diğer gruplarla karşılaştırılmayacak kadar açık ara önde. Yani, biz böyle iyiyiz :) (K5)”.

“Göç kararı ile taşlı ve engebeli bir yol gibidir ama seninle aynı arabada yol alan ve senin halinden anlayan insanlar varsa o manevi destekle insanın yapamayacağı şey yoktur. Donanımlı, bilgili, bilinçli insanları gördükçe doğru yolda olduğunu bir kez daha hatırlatır Göçmen kadınlar insana :) (K7)”.

“Bilgi ve hayat tecrübesi kadınlar arasında paylaşılması, yardımlaşma çok güzel, emeği geçenlere teşekkürler (K11)”.

“... GK platformu çok özel ve kıymetli bir dayanışma platformu, buradan başka platformlar da türedi, onlar da daha spesifik şekilde yardım ve dayanışma sağlıyor ... (K26)”.

“... dayanışma candır, dayanışma kilometrelerce ötesinden de olsa yaşatır! göçmen kadınların sadece deneyimlerini okumak ve hissetmek bile yalnız olmadığını bilmek adına çok güzel bir duygu ... (K28)”.

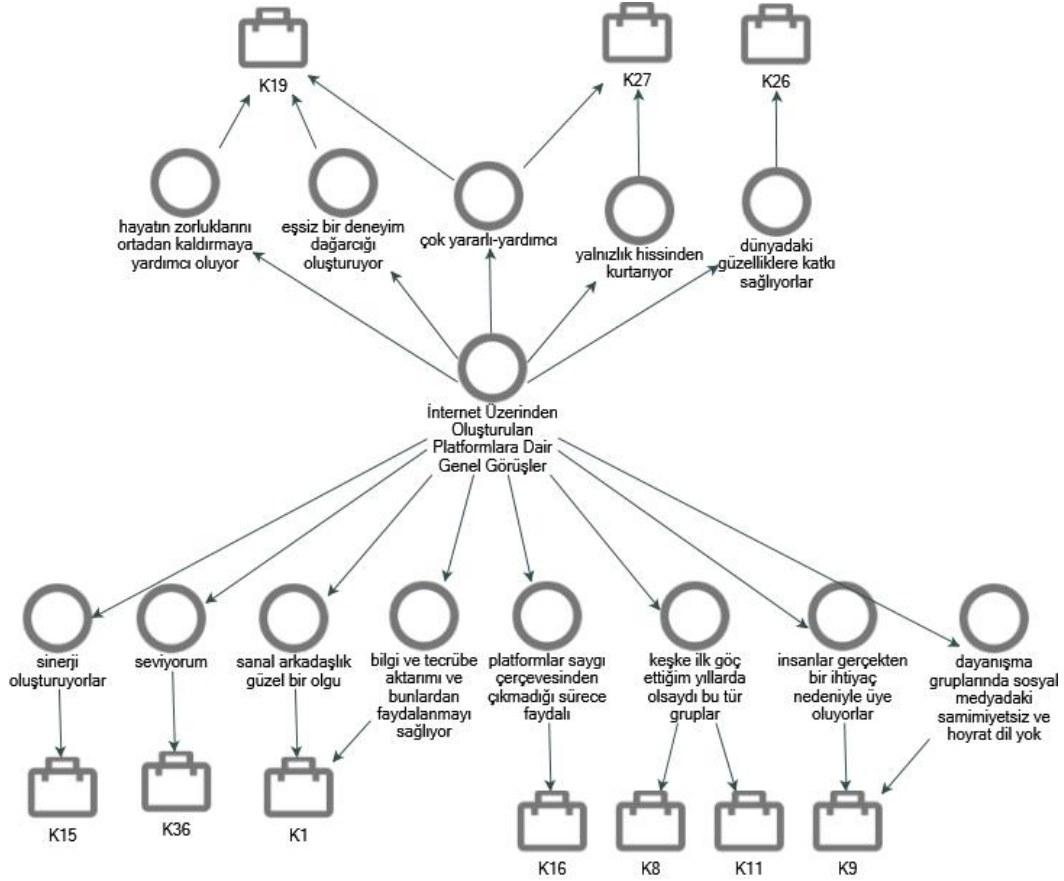
“Abartıldığı kadar önemli olduğunu düşünmüyorum. Her sanal platformda olduğu gibi içeriklerin çoğu çöp ya da her kafadan ses niteliğinde ve çok zaman kaybettirmeye başladı üye sayısının artmasıyla paralel olarak (K29)”.

“Gruplar kalabalık oldukça işler karışabiliyor, ondan dil, üslup ve yorumları iyi takip etmek gerekebiliyor. 30 bin kişilik bir grupta elbette grup kurallarına uymayanlar, ayrımcı söylemlerde bulunanlar ya da birbirine hakaret eden insanları görmek mümkün olabiliyor (Göçmen kadınlar platformu dışındakiler için söylüyorum- bu grupta bu gibi davranışlar oldukça az). Bu anlamda GK oldukça özel bir platform, çünkü binlerce tanımadığımız kişiyle çok özel konuları paylaşırken bile bir şekilde kendimizi rahat ve güvende hissedebiliyoruz (K31)”.

“Bu grup gerçekten çok farklı. Bahsettiğim gibi birbirini bu kadar destekleyen, motive eden, yalnız olmadığı hissettiren, başın derde girse yardım edeceklerini bildiğin farklı bir ortam burası. Yanlış yorumlar yapan kişileri hemen birileri düzeltir. Genel ahlak ve görgü kurallarına önem veren bir grup ki bunu bence Facebook gibi bir ortamda sağlamak çok zor. Bu grup ayrıca çok donanımlı kadınlardan oluşuyor. Gerçekten entelektüel bilgi seviyesi de çok yüksek ve bununla beraber egoyu hissetmek neredeyse imkansız. Ve bu da olağanüstü zor bir durum. Kişiler title'larını konuşmuyor burada. En sevdiğim yani pozitif kolektif enerjisiyle dayanışması. Kadınların dayanışması erkeklerde yok gerçekten:) Göçmen erkekler diye bir grup yok en azından :) (K32)”.

Alt Tema 7 / Kategori 3: İnternet Üzerinden Oluşturulan Platformlara Dair Genel Görüşler

İnternet üzerinden oluşturulan platformlara dair görüşlerini ifade eden 10 katılımcının görüşlerinden hareketle 13 koda ve 15 referansa ulaşılmıştır. Kodların katılımcılar arasındaki dağılımı Şekil 42’de görülmektedir.

Şekil 42: İnternet Üzerinden Oluşturulan Platformlara Dair Genel Görüşler Kategorisindeki Kodların Katılımcılar Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 42'ye bakıldığında katılımcı ifadelerinden birden fazla kod oluşturulduğu ve bazı katılımcıların birden fazla koda referansının olduğu görülmektedir. İnternet üzerinden oluşturulan platformlara dair görüşlerini bildiren katılımcıların olumlu düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların görüşlerinde; bilgi ve tecrübe aktarımını ve bunlardan faydalanmayı sağlıyor, çok yararlı/yardımcı, dayanışma gruplarında sosyal medyadaki samimiyezsiz ve hoyrat dil yok, sinerji oluşturuyorlar, dünyadaki güzelliklere katkı sağlıyorlar, eşsiz bir deneyim dağarcığı oluşturuyor, hayatın zorluklarını ortadan kaldırmaya yardımcı oluyorlar, insanlar gerçekten bir ihtiyaç nedeniyle üye oluyorlar, keşke ilk göç ettiğim yıllarda olsaydı bu tür gruplar, platformlar saygı çerçevesinden çıkmadığı sürece faydalı, sanal arkadaşlık güzel bir olgu, seviyorum ve yalnızlık hissinden kurtarıyor ifadelerine yer verdikleri görülmektedir.

İnternet üzerinden oluşturulan platformların literatürde de faydalı bulunduğu, başka çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edildiği ve olumlu görüşlere yer verildiği görülmektedir. Çömlekçi ve Bozkanat (2019)'ın bir Facebook grubu üzerine gerçekleştirdikleri çalışmada da katılımcıların bu tür gruplara karşı yardımlaşma ve bilgi alışverişine olanak sağlamaları, dayanışma ve topluluk hissi oluşturmaları, yalnızlık hissinden kurtarmaları açılarından olumlu görüşlerinin olduğu ancak çeşitli sebeplerle olumsuz görüş belirtenlerin de bulunduğu görülmektedir. Marcheva (2011), Bulgar göçmenlerin sosyal medyada kurdukları iletişim ağını incelediği ve bu doğrultuda Facebook gruplarına odaklandığı çalışmasında, bu ağların göçmeleri dayanışmaya teşvik ettiği ve bu ağlar sayesinde göçmenlerin güvensizlik ve dışlanma duygusundan kendileriyle aynı durumda olan aynı ülkeden diğer bireylerle paylaşımda bulunarak kurtuldukları, kaygı ve yalnızlıklarının azaldığı sonucuna varmıştır. Dekker ve Engbersen (2014) de çalışmalarında sosyal medya üzerinden oluşturulan toplulukların göçmenlere, hedef ülkeye göç veya orada yaşamla ilgili işgücü piyasası, yasal koşullar veya diğer pratik konular hakkında bilgi sağlayarak göç sürecinde ve sonrasında hayatlarını kolaylaştırdığı sonucuna ulaşmıştır.

İnternet üzerinden oluşturulan platformlara dair genel görüşler kategorisine ilişkin vurgularda bulunan katılımcılardan bazılarının ifadeleri şu şekildedir:

“Bence insanların sosyal yaşamlarının çok daha sinirli olduğu bu yıllarda, sanal arkadaşlık ve yaşanan tecrübelerin paylaşılması güzel bir olgu. Ayrıca hangi konuda olursa olsun, bilgi paylaşımı tecrübesi olan kişilerden faydalanmanızı sağlıyor (K1)”.

“Dayanışma gruplarının ve gruplarda yapılan paylaşımların, sosyal medyada sık sık rastlanan hoyrat ve samimiyetsiz dilden nispeten muaf olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu gruplara insanlar gerçekten bir ihtiyaç nedeniyle üye oluyorlar (K9)”.

“... Diğer grupları da takip ediyorum. Onlar da sinerji oluşturuyor (K15)”.

“Bu platformları “saygı” çerçevesinden çıkılmadığı sürece son derece faydalı buluyorum (K16)”.

“Kesinlikle çok yardımcı bu tip gruplar. Yerel gruplar günlük konularda hayatın zorluklarını çok güzel ortadan kaldırmaya yardımcı oluyor. Genel gruplar da eşsiz bir deneyim dağarcığı oluşturuyor (K19)”.

“Göç deneyimi insanı geliştiren ve yaşamdan, dünyadan tat almasını arttıran bir deneyim, öğrenmeyi teşvik ediyor, insanın kendine olan güvenini artırıyor. GK platformu çok özel ve kıymetli bir dayanışma platformu, buradan başka platformlar da türedi, onlar da daha spesifik şekilde yardım ve dayanışma sağlıyor. Bence dünyayı güzellik kurtaracak ve bu tip platformlar da buna katkı sağlayacak (K26)”.

“Böyle gruplar özellikle insanların yalnızlığa itildiği pandemi gibi ortamlarda insana onu düşünen birilerinin olduğu hissini verdikleri için, hatta bazı durumlarda gerçekten yardım buldukları için, hayat kurtaracak kadar yararlı olabilirler (K27)”.

SONUÇ

Teknolojik gelişmelerle birlikte internetin yaygınlaşması gündelik ve toplumsal hayatta önemli değişim ve dönüşümler yaşanmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler toplumu da dönüştürmüş ve internete dayalı bu yeni toplum tipi Castells tarafından ‘ağ toplumu’ olarak adlandırılmıştır. Sosyal politikanın bir aktörü ve sivil toplum alanının taşıyıcı unsuru olan sivil toplum kuruluşları da bu yeni düzene ayak uydurma çabasıyla bir dijital dönüşüm sürecine girmiştir. Sivil toplum kuruluşları genel olarak ortak bir amaca sahip bireylerin, bir sosyal soruna çözüm üretmek, ihtiyaçlarını gidermek, yardımlaşma ve dayanışma sağlamak için örgütlenmelerini sağlamaktadır. Bu bağlamda sivil toplum ve toplumsal dayanışma ilişkisi de önem arz etmektedir. İnternetin hayatımızdaki yerinin artmasıyla birlikte oluşan yeni düzenin, sivil toplum kuruluşlarının bir dönüşüm sürecine girmesine zemin hazırlamasının yanı sıra yeni bir kamusal alan yarattığı, toplumsal hareketler ve toplumsal dayanışmanın da dijital dönüşümünü gerekli kıldığı görülmektedir.

Web 2.0 ile birlikte internet üzerinden karşılıklı etkileşimin mümkün olması, sosyal medya platformlarının ortaya çıkmasını sağlamış ve sanal ortamda kurulan iletişimi ve paylaşımları arttırmıştır. Sosyal medya platformlarının çok sayıda insan tarafından kullanıldığı ve günlük hayattaki yerinin giderek daha da arttığı görülmektedir. Dolayısıyla bireysel ve sosyal hayatın her alanında dönüşümler yaşanarak internet ve sosyal medyanın hayatın her noktasına entegre edildiği, toplumsal hayatın gerekleri için faydalandığı izlenmektedir. Daha büyük kitlelere ulaşma, mekânsal sınırları ve engelleri ortadan kaldırma, hızlı ve kolay bir iletişim sağlama gibi imkanlar sunan sosyal medya platformları, örgütlenme ve faaliyetlerini gerçekleştirme açısından sivil toplum için cazip bir alan sağlamaktadır.

İnternet ve sosyal medya platformları, sivil toplum kuruluşları için olduğu kadar toplumsal dayanışmanın sağlanabilmesi için de cazip ve etkili yeni bir kamusal alan oluşturmaktadır. Yaşanan değişim ve dönüşümler nedeniyle artık sivil toplum kuruluşları ve toplumsal dayanışma eski kavram ve tanımlarla tam anlamıyla açıklanamamakta ve yeni kavram ve tanımlamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle sivil toplumun dijital dönüşümünün açıklanması ve sanal toplumsal dayanışmanın açıklanması önemlidir. Günümüzde geleneksel toplumsal dayanışma araçlarına ulaşamayan ya da tercih

edilmediği durumlarda, sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen toplumsal dayanışmanın oldukça etkili ve önemli olduğu görülmektedir. Sanal toplumsal dayanışma, internet ve sosyal medyada gerçekleşen toplumsal hareketler ile ya da ortak amaç, değer veya sorunlara sahip bireyler tarafından sosyal medya ağları üzerinden kurulan sanal örgütlenme veya platformlar üzerinden gerçekleşmektedir. Sosyal medya üzerinden sanal toplumsal dayanışmanın sağlanmasında bir sivil toplum aktörü olarak karşımıza çıkan platformların önemi her geçen gün artmaktadır. Yasal dayanakları olmasa da bu platformlar, geleneksel toplumsal dayanışma araçlarına (aile, komşu, arkadaş, dernekler vb.) ulaşılamayan durumlarda bireylerin sosyal medya üzerinden aynı amaca sahip, benzer deneyim ya da sorunları yaşayan başka bireylerle dayanışma ilişkisi kurmalarını sağlaması açısından önemlidir.

Ağ toplumundaki sanal toplumsal dayanışma ve sosyal medya üzerinden örgütlenerek kurulan platformların birbirine en iyi eklemlendiği ve kesiştiği nokta, fiziki ortamda bir araya gelme imkânı bulamayan ve dayanışma ihtiyacının fazla olduğu göçmenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda sosyal sorunlar içerisinde önemini hiç kaybetmeyen dezavantajlı gruplardan biri olan göçmenlerin, sosyal medya üzerinden oluşturulan bu platformlarda örgütlendikleri görülmektedir. Sosyal medya, ulusal ve uluslararası sınırları ortadan kaldırarak göçmenlerin bir araya gelmesine olanak sağlamakta ve bir dayanışma alanı oluşturmaktadır. Göçmenler bu sosyal medya platformları üzerinden benzer deneyimler yaşayan bireylerle iletişim kurup bir araya gelerek sorunlarını çözme, birbirlerine destek olarak dayanışma ve yardımlaşma ihtiyaçlarını karşılama, bilgi edinme, aidiyet ihtiyacını giderme, yalnızlık hissinden kurtulma ve olumsuz duygusal durumlarını paylaşarak azaltma amaçlarıyla yararlanmaktadırlar.

Çalışmada ele alınan çifte dezavantajlı bir grup (hem göçmen hem kadın) olan göçmen kadınlar, geleneksel toplumsal dayanışma araçlarından (aile, akraba ve geride bıraktıkları dostları) uzak oldukları için yaşadıkları sorunlar karşısında destek alabilmek ve dayanışma ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla, ağ toplumunda mesafeleri ve sınırları ortadan kaldıran internet ve sosyal medya aracılığıyla örgütlenerek kendilerine bir dayanışma alanı yaratmışlardır. Bu şekilde kurulan dayanışma ağı, sosyal medya grupları, STK'lar ve platformlar üzerinden bir araya gelen göçmen kadınlar kendilerinin de vurguladığı ve literatürde de geçtiği gibi “kız kardeşlik” güdüsüyle etkin bir kadın dayanışması gerçekleştirmektedirler. Bu çalışmada da göçmen kadınların, yasal olarak

sivil toplum kuruluşu olmasalar da sosyal medya grubu üzerinden bir araya gelerek kurdukları “Göçmen Kadınlar Platformu”nun ve bu platform üzerinden gerçekleşen sanal toplumsal dayanışmanın etkinliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sosyal medya üzerinden örgütlenerek oluşturulan, sosyal sorunların çözümünde ve toplumsal dayanışmanın sağlanmasında katkılar sağlayan bu platformların, yasal bir dayanakları olmadıkları için yaptırım sağlama güçleri de bulunmamaktadır. Bu nedenle daha güçlü bir konuma gelerek sosyal sorunların çözümü için karar süreçlerinde etkili olabilmeleri ve yasal olarak faaliyetler gerçekleştirebilmeleri için yasal bir dayanağa sahip olmaları gerektiği düşünülmektedir. Bu doğrultuda sivil toplum kuruluşları ve platformlar ile ilgili gerekli yasal düzenlemelerin yapılarak, platformların da hukuki bir düzenlemeye tabi tutulmaları ve gerekli hakların verilmesi gerekmektedir.

Göçmenlerin toplumsal dayanışması ve sorunlarının çözümünde sosyal medya üzerinden örgütlenen platformların etkinliğinin ortaya konulması amacıyla yapılan bu çalışmada; harika bir dayanışma örneği sergileyen, oldukça aktif ve üye sayısı açısından zengin olan Göçmen Kadınlar Platformu özelinde bir nitel araştırma gerçekleştirilmiştir. Türkiye’den göç ederek göç sürecini deneyimleyen ve Göçmen Kadınlar Platformuna üyeliği bulunan 36 göçmen kadının cevapladığı görüşme formu verileri, NVivo 20 programı aracılığıyla içerik analizine tabi tutulmuştur.

Araştırmaya katılım sağlayan 36 kadına dair demografik bulgular incelendiğinde, katılımcıların genel olarak orta yaş grubundan (36-45 yaş) olduğu ve ağırlıklı olarak lisans ve lisansüstü düzeyde eğitime sahip (%83) oldukları görülmektedir. Katılımcıların yarısından fazlası çalışmaktadır ve çeşitli mesleklere sahip oldukları görülmektedir. Katılımcılardan %25’inin çocuğu yoktur ve %44,4’ünün tek, %27,8’inin iki çocuğu bulunmaktadır. Katılımcılardan sadece biri üç çocuğa sahiptir ve 4 ve üzeri çocuğa sahip olan katılımcı yoktur. Dolayısıyla katılımcıların az çocuk tercih ettikleri görülmekte bu durumun genç yaşlarda olmalarının ve eğitim düzeylerinin çocuk tercihlerini etkilemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Katılımcıların çoğu (%38,8) Türkiye’den yurt dışına son 5 yıl içerisinde göç etmiştir. Katılımcılar toplam 19 farklı ülkedeki kadınlardan oluşmaktadır ve en fazla ABD ve Almanya’dan katılımcı bulunmaktadır. Son olarak katılımcılar en çok iş ve çalışma koşullarına bağlı nedenlerle (%36,1) göç ettiklerini ifade etmiştir ve bu nedenleri eğitim (%30,5), evlilik (%22,2),

Türkiye’deki yaşam koşullarından memnun olmayarak daha iyi koşullarda yaşama isteği (%19,4) takip etmektedir. Bu göç etme sebeplerine ek olarak katılımcılar başka bir hayatı deneme ve değişiklik yapma isteği, gelecek kaygısı, temel hak ve özgürlüklere bağlı nedenler, çeşitli sosyal sorunlar, mevcut siyasi politikalar, güvenlik endişesi ve ekonomik nedenlere yer vermiştir. Literatürdeki diğer çalışmalarda da göç etme nedenlerinin genel olarak bunlar olduğu görülmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen görüşme bulguları 3 tema altında değerlendirilmiştir. İlk temada katılımcıların toplumsal dayanışma algısına ilişkin bulgulara, ikinci temada göçün zorluklarına ilişkin bulgulara ve son temada ise katılımcıların Göçmen Kadınlar Platformuna üyelik süreçlerine, platform üzerinden kurdukları dayanışma ilişkisine, platformu kullanım amaçlarına ve platforma ilişkin tutum ve görüşleriyle ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Birinci temaya ilişkin bulguların değerlendirilmesi sonucunda katılımcıların toplumsal dayanışma algılarının ve bu konudaki bilgilerinin oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar toplumsal dayanışmayı en çok destek almak/destek olmak, yardımlaşma, birlik beraberlik/biz bilinci ve benzer durum, fikir ve duyguları yaşayan/deneyimleri paylaşan insanların bir araya gelmesi şeklinde tanımlamışlardır. Ayrıca katılımcılar toplumsal dayanışmanın faydalarından bahsederken en çok toplumsal dayanışmanın bireye yalnız olmadığını hissettirmesine ve bilgi edinmeyi ve paylaşmayı sağlamasına vurgu yapmışlardır. Dolayısıyla toplumsal dayanışma katılımcılar tarafından, yalnızlığı azaltan ve bilgi edinme ya da paylaşmayı sağlayan bir destek ve yardımlaşma aracı olarak görülmektedir. Ayrıca katılımcılar toplumsal dayanışmanın bireyin aidiyet ve güven ihtiyacını karşıladığını, sorunlara çözüm bulmayı kolaylaştırdığını ve genel olarak psikolojik ve sosyal faydalar sağladığını düşünmektedirler. Katılımcıların sanal ortamda gerçekleşen toplumsal dayanışmayı geleneksel toplumsal dayanışmaya göre daha avantajlı buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar iki dayanışma arasındaki farklara ilişkin ifadelerinde en çok, sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmanın karşılıksız, çıkarsız olmasına, coğrafi sınırları ortadan kaldırarak daha büyük kitlelere ulaşmayı ve tanımadıkları insanlarla yardımlaşma ve dayanışma ilişkisi kurabilmelerini sağlamasına vurgu yapmışlardır. Ancak sanal ortamda yaşanan toplumsal dayanışmanın daha güvensiz ve tek seferlik bir dayanışma olarak görülmesine ilişkin görüşlerin olması da dikkat çekmektedir. Geleneksel dayanışmanın daha dezavantajlı görülme nedenleri ise

katılımcılar tarafından özellikle tanıdıklarınla dayanışma kurarken her şeyi paylaşmaktan çekinme ve daha kısıtlı olması olarak belirtilmiştir. Yapılan başka bir araştırmada da benzer sonuçlar edildiği ve sosyal medya üzerinden oluşturulan göçmen dayanışma ağlarının kısmen geleneksel dayanışma ağlarının rolünü üstlendiği ancak yine de geleneksel dayanışma ağlarının daha güvenilir olduğunun düşünüldüğü görülmektedir. Dolayısıyla geleneksel toplumsal dayanışma günümüzde hala devam etmekte, sanal ortamdaki toplumsal dayanışma onu ortadan kaldırmamaktadır.

İkinci temaya ilişkin bulguların değerlendirilmesi sonucunda katılımcıların göç sürecinde en çok zorlandıkları konular dil öğrenme, bürokratik sorunlar ve sistemi öğrenme, adaptasyon, yalnızlık ve yabancılaşma olarak tespit edilmiştir. Bu zorluklarla mücadelede katılımcılar en fazla arkadaşlarından destek aldıklarını ifade etmiştir. Destek alınan diğer kanallar ise eş, aile ve Göçmen Kadınlar Platformudur.

Son temada katılımcıların Göçmen Kadınlar Platformu hakkındaki düşünceleri ve sivil toplum kapsamında toplumsal dayanışmanın sağlanması sürecinde platformların katılımcıların gözündeki yeri değerlendirilmiştir. Katılımcıların Göçmen Kadınlar Platformuna en fazla arkadaşlarından duyarak ya da Facebook'ta görerek üye oldukları ve çoğunluğun 3-4 yıldır platforma üyeliği bulunduğu görülmektedir. Platforma üye olarak dayanışma kurma ihtiyacı duyma nedenleri ise çoğu katılımcı tarafından, benzer deneyim ve duyguları yaşayanlarla bir araya gelmek ve bilgi edinmek/paylaşmak olarak ifade edilmiştir. Literatürdeki diğer araştırmalarda da bireylerin bu tür gruplara benzer nedenlerle üye oldukları izlenmektedir.

Üyelerin platformu en çok bilgi edinmek/aktarmak, yardımlaşma, dayanışma, destek ve yapılan paylaşımları takip etmek amaçlarıyla kullandıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların platform üzerinden gönderi paylaşarak ya da yorum yaparak görüş ve deneyim aktarma oranları oldukça yüksektir. Paylaşım ya da yorum yapılan konuların genellikle çeşitli konularda (çocuk, sağlık, eğitim, güzellik vb.) bilgi ve deneyim aktarmak üzerine olduğu görülmektedir. Katılımcıların göç sürecinde ve sonrasında platform üzerinden kurdukları dayanışma ilişkilerinin, platformu kullanım amaçlarında çıkan sonuca paralel olarak bilgi edinme/aktarma, bir şeyler öğrenme ve bazı konularda danışma üzerine kurulduğu görülmektedir. Katılımcıların bilgi edinerek ya da bilgi aktararak, paylaşımda bulunarak ve danışarak dayanışma ilişkisi kurdukları konular;

ailevi problemler, hukuki problemler, sağlık, güzellik, eşyalar, annelik, çocuklar, iş, seyahatler vb. gibi çeşitli konulardır. Ayrıca bazı platform üyelerinin kurdukları dayanışma ilişkisini “kadın dayanışması/kız kardeşlik” şeklinde ifade ettikleri dikkat çekmektedir. Yapılan çeşitli çalışmalarda da bireylerin, bu tür platform ve grupları kullanma amaçlarına dair bulguların bu çalışmada elde edilen bulgularla benzer olduğu görülmektedir.

Katılımcılardan bazıları Göçmen Kadınlar Platformuna bir beklentisi olmadan ye olduğunu ifade ederken, bir beklenti ve motivasyonla ye olanların çoğunun benzer deneyimlerden geçen kadınlarla dayanışma kurarak yalnız olmadıklarını hissetmek amacıyla ye oldukları ve genel olarak beklentilerinin karşılık bulduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların platform üzerinden dayanışma ilişkisi kurmadaki en büyük motivasyonlarının ise aynı dine mensup olmak olduğu, bunu g etmenin zorluklarını bilmek ve bir kadına/hemcinsime yardım etmek motivasyonlarının takip ettiği tespit edilmiştir. Katılımcıların çoğu bunun dışındaki motivasyonlarının ve başkalarına yardım etme şekillerinin yardımlaşma, dayanışma, destek ve bilgi/deneyim aktarımı olduğunu ifade etmişlerdir.

Platform yelerinin, diğer üyelerle çoğunlukla sanal ortam dışında fiziki olarak görüşmedikleri ve grşebilenlerin de Covid 19 pandemi sürecinde görüşmelerine ara verdikleri; bazılarının da pandemi nedeniyle henüz hiç buluşma fırsatı yakalayamadıkları görülmektedir. Araştırmanın pandemi sürecinin devamında gerçekleştiği göz önüne alınarak Covid 19 pandemisinin fiziki ortamda görüşmelerini olumsuz etkilediği görülmektedir. Ancak yelerin görüşmelerine ara verseler de mümkün olan her konuda dayanışmaya devam ettiklerini bir katılımcı şu sözlerle ifade etmiştir: “Pandemi nedeniyle ev ziyaretlerine ara versek de mümkün olan her konuda birbirimize destek olmaya çalışıyoruz (K9)”. Bu durum fiziki ortamda grşemeseler de platformda samimi ilişkiler geliştirdiklerini ve sanal ortamda arkadaşlıklarını ve dayanışma ilişkilerini sürdürebildiklerini göstermektedir. Ayrıca bu durum özellikle Covid 19 gibi bir pandemi sürecinde bu tür dayanışma ağları ve platformlar üzerinden gerçekleşen dayanışmanın daha da önem kazandığını ortaya koymaktadır. Ancak literatür incelendiğinde pandemi öncesinde yapılan bir başka çalışmada, sosyal medya üzerinden kurulmuş başka bir göçmen grubunun üyelerinin de fiziki ortamda görüşmediklerini ifade etmeleri bu tür platformların iletişimlerinin daha çok sanal ortam kaldığını da göstermektedir.

Son olarak bu tema kapsamında katılımcıların göç deneyimi, Göçmen Kadınlar Platformu ve internet üzerinden oluşturulan platformlara ilişkin diğer görüşlerine yer verilmiştir. Katılımcıların göç deneyimine dair hem olumlu hem olumsuz görüşlere sahipken, Göçmen Kadınlar Platformuna ve internet üzerinden oluşturulan platformlara dair genel olarak olumlu görüşlere sahip oldukları ve faydalı olduklarını düşündükleri görülmektedir. Platform üyeleri Göçmen Kadınlar Platformunun çok güzel ve kıymetli bir platform olduğunu, seviyesinin, dil ve üslubunun ve katkısının diğer platformlarla karşılaştırılamayacak kadar önde olduğunu ve platform üzerinden yardımlaşmanın, bilgi ve deneyim aktarmanın, faydalanabilmenin ve yalnız olmadığını hissetmenin güzel olduğunu ifade ettikleri dikkat çekmektedir. Katılımcıların internet üzerinden oluşturulan dayanışma platformları hakkında faydalı olduğu, bu tür platformların bireyi yalnızlık hissinden kurtardığı ve ayrıca dayanışma gruplarında sosyal medyadaki samimiyezsiz ve hoyrat dilin olmadığı görüşünde buldukları dikkat çekmektedir.

Elde edilen araştırma bulguları ve literatür doğrultusunda çeşitli topluluklar şeklinde oluşturulan dayanışma ağlarının, göçmenler için önemli bir yere sahip olduğu ve göç sürecinde ve sonrasında bu tarz platformlar üzerinden kurulan dayanışmanın göçmenlerin sorunlarının çözümünde etkin bir rol oynadığı ve bireylerin de bu tür platformları genellikle faydalı buldukları açıkça görülmektedir. Bu doğrultuda günlük yaşantımızdaki yeri giderek artan internet ve sosyal medya kanallarının üzerinden kurulan; Göçmen Kadınlar Platformu ve internet üzerinden kurulan diğer platformların göçmeler için önemli bir dayanışma alanı oluşturduğu, sorunlarının çözümünde etkili oldukça etkili ve faydalı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, Türkiye'den yurtdışına eğitim düzeyi yüksek kadınların daha fazla göç ettiği ve göç etme nedenlerinin de çoğunlukla, iş, eğitim ya da eşinin işi/evlilik olduğu görülmektedir. Platform üyelerinin toplumsal dayanışma algısının yüksek olduğu ve dolayısıyla platform üzerinden sağlanan dayanışmanın bilinçli bir şekilde gerçekleştirildiği, göçmen kadınların platformun niteliği ve misyonuna uygun yanıtlar verdikleri görülmektedir. Göçmen Kadınlar Platformunun, göçmenlerin sorunlarının çözümünde önemli katkılar sağladığı tespit edilmiştir. Sosyal medya üzerinden kurulan bu tür dayanışma platformlarının oldukça önemli olduğu ve sosyal sorunların çözümünde önemli bir katkı sağlayarak, etkin bir dayanışma alanı oluşturdukları sonucuna ulaşılmıştır. Her geçen gün sosyal sorunların çözümündeki katkıları ve sanal ortama

taşınan toplumsal dayanışmadaki yeri daha da artan bu platformların yasal bir dayanağının olması daha da gerekli hale gelmektedir. Bu bağlamda gelenekselden sanal ortama kayan toplumsal dayanışmaya bir alan yaratan bu platformların; varlıklarını daha güçlü ortaya koyabilmeleri, resmi makamlarda muhatap bulabilmeleri, sosyal sorunların çözümündeki katkılarının daha etkin bir hale gelebilmesi ve sosyal politikalar üzerinde yaptırım güçlerinin olabilmesi için şu öneriler sunulabilir:

- Mevzuatta platformlara diğer STK'lara olduğu gibi tüzel kişilik verilmelidir ve platformların niteliğine uygun olmayan derneklere ilişkin hükümlere tabi olmaları durumu değiştirilerek platformlara özgü hukuki düzenlemeler yapılmalıdır. Bu hukuki düzenlemeler platformların niteliğine uygun bir şekilde internet ve sosyal medya üzerinden örgütlenmeleri göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmelidir.
- Sosyal sorunların çözümü ve dezavantajlı grupların dayanışması açısından önemli bir yere sahip olan platformların, sosyal politikaların oluşturulmasında diğer STK'lar gibi yaptırım güçlerinin olması sağlanmalıdır.
- Toplumsal hayatın düzeni ve işleyişine bir toplumsal dayanışma alanı yaratarak fayda sağlayan ve sosyal sorunların çözümüne katkılarda bulunan platformlar, sivil toplum, devlet politikaları ve stratejiler ile desteklenmeli, oldukça faydalı olan bu oluşumlar daha güçlü bir hale getirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abdülmeçid, M. (2020). Sivil Toplum Örgütlerinin Sosyal Medya Kullanımı: World Uyghur Congress Facebook Sayfası Örneği. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Acar, Ş. (2010). Sivil Toplum Kurumu Olarak Türkiye’de Derneklerin Profili. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Ağcasulu, H. (2019). Sosyal Bilimlerde Ağ Yaklaşımının Gelişimi ve Mikro Ağ Kuramları. *Electronic Journal Of Social Sciences*, 18(72), 1946-1959. <https://doi.org/10.17755/esosder.514495>
- Akatay, A. & Harman, S. (2014). Sivil Toplum Kuruluşları: Yönetim, Yönetişim ve Gönüllülük (3. Baskı). Ekin Yayınevi.
- Akay, H. (2007). Sivil Toplum Kuruluşları İçin Stratejik Düşünme-Strateji Geliştirme. STK Çalışmaları-Eğitim Kitapları 7, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 158. 19 Ağustos 2022’de <https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/01/31/STRATEJI.pdf> adresinden alındı.
- Akbaş, E. (2011). Sosyal Hizmetlerin Sivil Oluşumu-Berlin’deki Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Bir Araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(2), 113-136.
- Akboğa, S. & Arık, E. (2018). Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Medyada Görünürlüğü. *İnsan ve Toplum*, 8(1), 37-65. <https://doi.org/10.12658/M0224>
- Akkaya, A. (2002). Mülteci Kadınlar ve Sığınmacı Kadınlar. *Toplum ve Hukuk Dergisi*, 2 (4), 75-83. 23 Şubat 2023’te <https://www.hukukpolitik.com.tr/2018/02/11/toplum-ve-hukuk-sayi-4/> adresinden alındı.
- Aksan, G. (2014). Yoksullukla Baş Etmede Dayanışma Ağlarının Rolü: Teorik ve Uygulamalı Çalışma [Yayımlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Akyıldız, K. (2021). Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları Arası Örgütlenme: Ağ Stratejileri. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Arslan, D. A. (2004). Temel Sorunları ve Açılımları ile Sınıf Teorisi, Sınıf Bilinci ve Orta Sınıflar. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 126-143.
- Arslan, O. (2001). Kurumsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği (1. Baskı). Bayrak Yayınları.
- Arslantürk, Z. & Amman, M. T., (2009). Sosyoloji: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler (6. Baskı). Çamlıca Yayınları.

- Ashoka Türkiye. (2018). Anasayfa. 9 Aralık 2022'de <https://ashokaturkiye.org/> adresinden alındı.
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, (2001). Sivil Toplum İşbaşında. Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını.
- Aydın, B. (2019). Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya İçeriklerinde Gönüllülük Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi: Deniztemiz Derneği Örneği. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Aydın, B. (2019). Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya İçeriklerinde Gönüllülük Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi: Deniztemiz Derneği Örneği. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Ayhan, B. (2005). Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Millî Mücadele Dönemi Türk Basını. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Batur, B. (2021). İbn Haldun'un Asabiyeti: Bir Kavramın Sosyolojik İzdüşümleri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (46), 152-161. <https://doi.org/10.52642/susbed.902524>
- Beck, U. (2011). Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru (1. Baskı). (K. Özdoğan & B. Doğan, Çev.). İthaki Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1986).
- Beck, U. (2013). Risk, class, crisis, hazards and cosmopolitan solidarity/risk community – Conceptual and methodological clarifications. 14 Ekim 2022'de <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00820297/document> adresinden alındı.
- Binark, M. & Löker, K. (2011). Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi. STGM. 14 Ekim 2022'de <https://ekitap.alternatifbilisim.org/pdf/stkler-icin-bilisim-rehberi.pdf> adresinden alındı.
- Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM), (2013). Göç Terimleri Sözlüğü. (No 31, 2. Baskı). 25 Şubat 2023'te, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf adresinden alındı.
- Biter, G. (2014). Sivil Toplum Kuruluşlarında Sosyal Sorumluluk Kampanyalarının Duyurumunda Sosyal Medya Kullanımının Stratejik Önemi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- boyd, d.m. & Ellison, N.B. (2007). Social Network Sites: Definition, History and Scholarship. Journal of Computer-mediated Communication, 13(1), 210–230. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>
- Cakıpova, M. (2021). Yeni Bir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Ortamı Olarak Sosyal Medya Araçları: Instagram ve Facebook Örneği. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bişkek Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi.

- Castells, M. (2013). İsyân ve Umut Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler (1. Baskı). (E. Kılıç, Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 2012).
- Castells, M. (2008). Ağ Toplumunun Yükselişi: Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür (Cilt 1) (2. Baskı). (E. Kılıç, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1996).
- Coşkun, E. (2021, 5 Ocak). Göçmen Kadınlar, Feminist Bellek. 23 Şubat 2023'te <https://feministbellek.org/gocmen-kadinlar/> adresinden alındı.
- Coşkun, E., Sarıalioğlu, Ö. & Dinçer, S. G. (2020). Göç Araştırmalarında Söylem, Yöntem ve Etik: Feminist Bir Yöntem Mümkün mü?. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 12(1), 70-81.
- Creswell, J. W. (2017). Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları. (3. Baskı). (S. B. Demir, Ed. & Çev.). Eğiten Kitap Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 2014, 4. Baskı).
- Crow, G. (2010). Social Solidarities. *Sociology Compass*, 4(1), 52-60. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2009.00262.x>
- Çaha, Ç. (2017). Sivil Toplum Sivil Topluma Karşı: Sivil Toplumun Türkiye ve Dünya Üzerindeki Serüveni (1. Baskı). Mana Yayınları.
- Çaha, Ö. (2000). Aşkın Devletten Sivil Topluma (1. Baskı). Gendaş Kültür Yayınları.
- Çaha, Ö. (2004). Açık Toplum Yazıları (1. Baskı). Liberte Yayınları.
- Çaha, Ö., (1999). Liberal ve Sosyalist Ülkelerde Sivil Toplum. *Liberal Düşünce Dergisi*, 4(16), 104-128.
- Çaha, Ö., Çaylak, A. & Tutar, H. (2013). TRA2 Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları Profili, SERKA (Serhat Kalkınma Ajansı). 14 Eylül 2022'de <https://www.serka.gov.tr/dokumanflipbook/tra2-bolgesinde-sivil-toplum-kuruluslari-profil/240> adresinden alındı.
- Çalışkan, G. (2020, 12 Ocak). STK'larda Dijitalleşme Artıyor. Binbiriz. 14 Eylül 2022'de <https://binbiriz.com/blog/stklarda-dijitallesme-artiyor> adresinden alındı.
- Çaycı, B. & Karagülle, A. E. (2014). Mobil İletişim Teknolojileriyle Değişen Örgütlenme Biçimleri: Ağlarda Örgütlenen Toplumsal Hareketler. *Journal of Yasar University*, 9(36), 6371-6380.
- Çolaker, O. (2020). Tüketim Odaklı Sanal Dayanışma Grupları Bir Sanal Cemaat Örneği Olarak Donanım Haber Forum. *Yeni Medya*, 7(50), 50-70.
- Çömlekçi, M. F. & Bozkanat, E. (2019). Alternatif Diasporanın Sosyal Medya İletişimi: "New Wave In Berlin" Facebook Grubu Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim*

Fakültesi Elektronik Dergisi, 7(2), 932-952. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.554323>

Dağtaş, E. & Yıldırım, O. (2019). İnternet ve Toplumsal Dayanışma: “Plaza Eylem Platformu” ve “Metal İş Eylemleri” Örnekleri. *Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi*, 1 (2), 29-56.

Dekker, R. & Engbersen, G. (2014). How Social Media Transform Migrant Networks and Facilitate Migration. *Global Networks*, 14(4), 401-418. <https://doi.org/10.1111/glob.12040>

Dekker, R., Engbersen, G., & Faber, M. (2016). The Use of Online Media in Migration Networks. *Population, Space and Place*, 22(6), 539-551. <https://doi.org/10.1002/psp.1938>

de Tocqueville, A. (2016). Amerika’da Demokrasi (3. Baskı). (S. Sertdemir Özdemir, Çev.). İletişim Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1835).

Dericioğulları Ergun, A. (2016). Türkiye’de Yoksulların Dayanışma Biçimlerinin Dönüşümü: İzmir Karabağlar ve Bergama Örneği [Yayımlanmamış doktora tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.

Dernekler Kanunu, T.C. Resmî Gazete, 25649, 23 Kasım 2004.

Dernekler Yönetmeliği, T.C. Resmî Gazete, 25772, 31 Mart 2005.

Dinçtürk N. (Sunucu), Pencereci, E. & Erduramaz, P. (Konuklar). (2022, 21 Kasım). Göçmen Kadınlar Grubu Kuruları Esra Pencereci ve Pınar Erduramaz ile Mesafeler Terapiye Engel Değil [Sesli podcast bölümü]. Anlatsam Roman Olur’da. Medyapod. <https://open.spotify.com/episode/03q4LSeAOhL3OZ8pu99sDo?si=8280d9e94ba642f3>

Durkheim, E. (2020). Toplumsal İşbölümü (4. Baskı). (Ö. Ozankaya, Çev.). Cem Yayınevi. (Orijinal eserin basım tarihi 1893).

Dünya Bankası (The World Bank), (2007). Consultations with Civil Society: A Sourcebook. 14 Mart 2022’de <https://www.worldbank.org/en/about/partners/civil-society/overview> adresinden alındı.

Ekinci, O. (2018). Adorno, Habermas ve Rorty’de Toplumsal Dayanışma. *İnsan & Toplum*, 8(1), 1-36.

Ekinci, O. (2018). Adorno, Habermas ve Rorty’de Toplumsal Dayanışma. *İnsan & Toplum*, 8(1): 1-36. <https://doi.org/10.12658/M0217>

Ellison, N. B., Steinfield, C. & Lampe, C. (2006, 19-23 Haziran). Spatially Bounded Online Social Networks and Social Capital: The Role of Facebook. Annual

Conference of the International Communication Association (ICA), Dresden, Germany.

Erşahin, S. (2003). Vakıf Düşüncesini Doğuran Temel Dinamikler Üzerine. İslami Araştırmalar Dergisi, 16(2), 322-335.

Etiler, N. ve Lordoğlu, K. (2015). Göçün Öteki Yüzü: Kadın ve Sağlık, DİSKAR: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü Bülteni, (5), 92-103.

Facebook. (2022). Facebook'taki bağış kampanyaları ülkemde kullanılabilir mi? [Facebook Yardım Merkezi]. 17 Eylül 2022'de https://www.facebook.com/help/252443996270739/?helpref=uf_share adresinden alındı.

Fukuyama, F. (1998). Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması (1. Baskı). (A. Buğdaycı, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1995).

Giddens, A. & Sutton, P. W. (2016). Sosyolojide Temel Kavramlar (2. Baskı). (A. Esgin, Ed. & Çev.) Phoenix Yayınevi. (Orijinal eserin basım tarihi 2014).

Giddens, A. (2012). Sosyoloji (5. Baskı). (C. Güzel, Ed. & Çev.). Kırmızı Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1989).

Google. (2022). YouTube Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluş Programı'na Genel Bakış [YouTube Yardım Merkezi]. 17 Eylül 2022'de <https://support.google.com/youtube/answer/3545195?hl=tr> adresinden alındı.

Göçmen Kadınlar. (2018). Hakkımızda. 9 Aralık 2022'de <http://www.gocmenkadinlar.org/gocmen-anneler> adresinden alındı.

Göker, G. & Doğan, A. (2011). Ağ Toplumunda Örgütlenme: Facebook'ta Çevrimiçi Tekel Eylemi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14 (25), 175-203.

Görgün, M. (2017). Küreselleşme Sürecinde Göçmen İlişkileri Ağının Önemi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(Göç Özel Sayısı), 1317-1327.

Güder, N. (2004). Sivil Toplumcunun El Kitabı. Sivil Toplum Geliştirme Programı (STGP). 20 Eylül 2022'de <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-08/sivil-toplumcunun-el-kitabi-2.pdf> adresinden alındı.

Güler, E. & Yumuşak, Ö. F. (2019). Web ve Sosyal Medya Yönetimi. Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı. 20 Eylül 2022'de <http://sivildusun.net/wp-content/uploads/2017/06/7-SD-Web-Sos-Med.pdf> adresinden alındı.

Güngör, E. (1997). Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak (2. Baskı). Ötüken Neşriyat Yayınevi.

- Habermas, J. (2001). İletişimsel Eylem Kuramı (Cilt 1-2) (1. Baskı). (M. Tüzel, Çev.). Kabalıcı Yayınevi. (Orijinal eserin basım tarihi 1981).
- Habermas, J. (2004). Kamusal Alan. M. Özbek (Ed.), Kamusal Alan içinde (1. Baskı, s. 96-102). Hil Yayınları.
- Habermas, J., (2003). Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü (5. Baskı). (T. Bora & M. Sancar, Çev.) İstanbul: İletişim Yayıncılık. (Orijinal eserin basım tarihi 1962).
- Hasdemir, T. A. & Coşkun, M. K. (2008). Kamusal Alan ve Toplumsal Hareketler. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63 (01), 121-149. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002055
- Hechter, M. (1978), Group Formation and Cultural Division of Labour. American Journal of Sociology, 84(2), 293-318.
- Hechter, M. (1988), Principles of Group Solidarity (1. Baskı). University of California Press.
- International Organisation for Migration (IOM), (2022). World Migration Report 2022. 10 Şubat 2023'te https://publications.iom.int/system/files/pdf/WMR-2022_0.pdf adresinden alındı.
- Işıkpınar, Ü. (2000). Türkiye'de İç Göçler ve Toplumsal Dayanışma: Bir Saha Çalışması Örneği Olarak İstanbul Sivas Dayanışma Derneği (SİDAD) Örneği. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- İbn-i Haldun. (2007). Mukaddime (Cilt 1) (5. Baskı). (S. Uludağ, Ed. & Çev.). Dergâh Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1377).
- Kaplan, A. M. & Haenlein, M. (2010). Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. Business Horizons, 53 (1), 59-68. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2009.09.003>
- Karaoğlu, Y. (2016). Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya Kullanımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Keane, J. (1994). Demokrasi ve Sivil Toplum (1. Baskı). (N. Erdoğan, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1988).
- Keyman, F. (2004). Sivil toplum, Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye. Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No 4, İstanbul Bilgi Üniversitesi. 20 Eylül 2022'de https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/keyman_std_4.pdf adresinden alındı.
- Keyman, F., (2006). Türkiye'de Sivil Toplumun Serüveni: İmkansızlıklar İçinde Bir Vaha, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM). 20 Eylül 2022'de <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-08/turkiyede-sivil-toplumun-seruveni.pdf> adresinden alındı.

- Kocabaş, F. & Canbey Özgüler, V. (2021). Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümleri Kapsamında Lisansüstü Tezlerde Sivil Toplum Kuruluşları. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 21(52), 715-740. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.697920>
- Kooperatifler Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, T.C. Resmî Gazete, 25455, 7 Mayıs 2004.
- Kökalan Çımrın, F. (2011). Manuel Castells'i Yeniden Okumak: Küresel Ağ Hareketleri Yaklaşımının Eleştirel Bir Değerlendirmesi. Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2), 65-77.
- Kurt, S. & Taş, H. Y. (2015). Sivil Toplum Örgütlerinde Profesyonel ve Gönüllü Çalışma İlişkileri: Tehditler ve Fırsatlar. HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 4(8), 199-214.
- Marcheva, M. (2011). The Networked Diaspora: Bulgarian Migrants on Facebook. M/C Journal, 14 (2). <https://doi.org/10.5204/mcj.323>
- Marx, K., (1990). Kapital: Ekonomi Politğin Eleştirisi (Cilt 3) (2. Baskı). (A. Bilgi, Çev.). Sol Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1867).
- Mayfield A. (2008). What is Social Media?. iCrossing. 10 Eylül 2022'de http://crmexchange.com/uploadedFiles/White_Papers/PDF/What_is_Social_Media_iCrossing_ebook.pdf adresinden alındı.
- Migration Data Portal (2021). Gender and Migration. 24 Şubat 2023'te <https://www.migrationdataportal.org/themes/gender-and-migration> adresinden alındı.
- Morokvasic, M. (1983). Women in Migration: Beyond the Reductionist Outlook. A. Phizacklea (Ed.), One Way Ticket (s. 13-33). London: Routledge.
- Mutlu, Ş. (2019). Yoksulluk ve Dayanışma İlişkisi Bağlamında Geçmişten Günümüze Hayırseverliğin Kurumsallaşma Süreci. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.
- Nadkarni, A. & Hofmann, S. G. (2012). Why Do People Use Facebook?. Personality And Individual Differences, 52 (3), 243-249. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.11.007>
- Naletova, I. V., Okatov, A. V. & Zhulikova, O. V. (2016). Classical Concepts of Social Solidarity as the Basis of Theoretical Studies on the Institutions of Modern Civil Society. International Journal of Environmental and Science Education, 11(18), 11529-11540.
- Nonprofit Tech for Good. (2019). Global NGO Technology Report 2019. 14 Eylül 2022'de https://assets-global.website-files.com/5d6eb414117b673d211598f2/5de82e1550d3804ce13ddc75_2019-Tech-Report-English.pdf adresinden alındı.

- Nonprofit Tech for Good. (2021). Open Data Project 2021. 14 Eylül 2022'de <https://www.nptechforgood.com/open-data-project> adresinden alındı.
- Nonprofit Tech for Good. (2023). Nonprofit Tech for Good Report 2023. 30 Şubat 2023'te <https://www.nptechforgood.com/wp-content/uploads/2023/02/Nonprofit-Tech-for-Good-Report-Final2-2023.pdf> adresinden alındı.
- Okur Çakıcı, F. & Çakıcı, A. B. (2020). Sosyal Yardımlaşma Bağlamında Sivil Toplumun Rolü: Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Örnekleri. *The Journal of International Scientific Researches*, 5(3), 203-208.
- Örnek, A. S. & Ayas, S. (2015). Sivil Girişimler Kapsamında Sivil Toplum Platformları ve Biga Sivil Toplum Platformu Örneği. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13(26), 261- 283.
- Özdemir, S. (2004). Sosyal Refah'ın Sağlanmasında Yeni Bir Anlayış: "Refah Karması" ve Sosyal Refah Sağlayıcı Kurumlar. *Journal of Social Policy Conferences*, 0 (48), 97-127.
- Özen, Z., Körükmez, L. & Akbaş Demirel, C. (2021). Dijital Çağda Sivil Toplum: İmkânlar ve Kısıtlılıklar, İnsan Hakları Akademisini Sivil Topluma Taşıma Projesi, Kapasite Geliştirme Derneği (KAGED). 13 Ekim 2022'de <https://insanhaklariokulu.org/wp-content/uploads/2021/05/Dijital-Cagda-Sivil-Toplum.pdf> adresinden alındı.
- Özer, M. H. (2008). Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (26), 86-97.
- Özmutaf, N. M. (2007), Sivil Toplum Kuruluşlarının Misyonlarını Gerçekleştirmede İnsan Kaynaklarının Rolünün Gönüllü Yönetimi Yaklaşımları Bağlamında İncelenmesi. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Öztan, E. (2015). Feminist Araştırmalar ve Yöntem. F. Saygılıgil, (Haz.), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları* (s. 271-290). Ankara: Dipnot Yayınları
- Öztürk, M. Ç. (2019). Göçmen Derneklerinin Göçmenlerin Çalışma Hayatına Etkisi: Pomaklar Örneği. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Parsons, T. (Turner, B. S. ile birlikte). (1991). *The Social System* (1. Baskı). Routledge. (Orijinal eserin basım tarihi 1951).
- Pencereci, E. & Erbaş Erdurmaz, P. (2022). Göçmen Kadınlar [Zoom Etkinliği]. *Güçlü Kadınlar. Bi'Şey Psikoloji*.
- Rao, X., & Hemphill, L. (2016). Asian American Chicago Network: A Case Study of Facebook Group Use By Immigrant Groups. *CSCW '16 Companion: Proceedings of the 19th ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing Companion*, USA, 381–384. <https://doi.org/10.1145/2818052.2869077>

- Ritzer, G. & Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji Kuramları* (9. Baskı). (H. Hülür, Çev.). De Ki Basım Yayım.
- Ritzer, G. (2013). *Klasik Sosyoloji Kuramları* (6. Baskı). (H. Hülür, Çev.). De Ki Basım Yayım. (Orijinal eserin basım tarihi 1992).
- Rorty, R. (1995). *Olumsuzluk, İroni ve Dayanışma* (1. Baskı). (M. Küçük & A. Türker, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1989).
- Saatçioğlu, E. (2017). Sivil Toplum Örgütlerinin Sosyal Medya Kullanımları: Greenpeace Türkiye Facebook Sayfası Örneği. *Selçuk İletişim Dergisi*, 10 (1): 158-187. <https://doi.org/10.18094/josc.330941>
- Saldaña, J. (2019). *Nitel Araştırmacılar İçin Kodlama El Kitabı* (1. Baskı). (A. Tüfekçi Akcan & S. N. Şad, Çev.). Pegem Akademi. (Orijinal eserin basım tarihi 2015, 3. Baskı).
- Sapancalı, F. (2005). Avrupa Birliği'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. *Çalışma ve Toplum*, 3(6), 51-70.
- Sarı, M. (2014). *Sosyal Medyanın Sosyal Hareketler Üzerindeki Etkisi: Gezi Parkı Platformu Örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Sayar, A. (2011). *İzmir Sarnıç Beldesi'ndeki Bulgaristan Göçmenleri ve Toplumsal Diyaloğ Ağları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu, T.C. Resmî Gazete, 28460, 18 Ekim 2012.
- Seven, F. (2010). *Sivil Toplum Kuruluşlarının Yoksullukla Mücadeledeki Rollerini: Kayseri Örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Shrover, M. & Moloney, D. M. (2013). Introduction. M. Shrover & D. M. Moloney (Eds.), *Gender, Migration and Categorisation: Making Distinctions Between Migrants in Western Countries 1945–2010* (s. 7-54). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Simmel, G. (1895). The Problem of Sociology. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 6(3), 52–63. <https://doi.org/10.1177/000271629500600304>
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür* (1. Baskı). (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü & Hacettepe Üniversitesi. (2022). *Sivil Toplum Dijitalleşmesi Raporu*. 22 Eylül 2022'de https://www.siviltoplum.gov.tr/kurumlar/siviltoplum.gov.tr/Haberler/2022/dijitallesme2022/ONAYLANAN-25022022-STDR_kontrol__GELEN_.pdf adresinden alındı.

- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, (2022). Derneklere İlişkin İstatistikler: Dernek Sayıları. 10 Ağustos 2022'de <https://www.siviltoplum.gov.tr/dernek-sayilari> adresinden alındı.
- Siyasi Partiler Kanunu, T.C. Resmî Gazete, 18027, 24 Nisan 1983.
- Slattery, M. (2015). Sosyolojide Temel Fikirler (8. Baskı). (Ü. Tatlıcan & G. Demiriz, Ed. & Çev.). Sentez Yayıncılık. (Orijinal eserin basım tarihi 1991).
- Solmaz, M. (2021a). Dayanışmanın Dijital Formları, TURAN-SAM (TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi), 13(51), 297-302. <https://doi.org/10.15189/1308-8041>
- Solmaz, M. (2021b). Dijital Dayanışma Biçimleri: Sosyolojik Bir Okuma. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Sorokin, P. A., (1994a). Çağdaş Sosyoloji Kuramları (Cilt 1) (1. Baskı). (M. M. R. Öymen, Çev.). T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi. (Orijinal eserin basım tarihi 1928).
- Sorokin, P. A., (1994b). Çağdaş Sosyoloji Kuramları (Cilt 2) (1. Baskı). (M. M. R. Öymen, Çev.). T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi. (Orijinal eserin basım tarihi 1928).
- Spencer, H. (1876). The Principles of Sociology (Cilt 1) (1. Baskı). D. Appleton and Company.
- Stjernø, S. (2005). Solidarity in Europe, the History of an Idea (1st ed.). Cambridge University Press.
- Sucu, A. (2016). Manuel Castells'in "Ağ Toplumu" Çerçevesinde Sosyal Ağlar ve Yeni Toplumsal Hareketler İlişkisi: Gezi Parkı Örneği. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Swingewood, A. (1998). Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi (1. Baskı). (O. Akınhay, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1984).
- Şeker, D. & Uçan, G. (2016). Göç Sürecinde Kadın, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 14(1), 197-212.
- Şenkal, A. (2003). Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri. Journal of Social Policy Conferences, 0 (45), 97-123.
- Şenses, N. & Gençoğlu, F. (2022). Türkiye'deki Göç Araştırmalarında Göçmen Kadın Öznelliği Tartışmaları, Fe Dergi: Feminist Eleştiri, 14(2), 17-32.
- Şentürk, Ü. (2017). Yeni Toplumsal Bir Metin Olarak İnternet, Sosyoloji Divanı Dergisi, 5(9), 21-44.

- Şivil, B. Y. (2020). Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının Kurumsal Kimlik Aracı Olarak Instagram Kullanımı. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Taştan, A. (2020). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Uluslararası Göç ve Kadın Kırıkkale Örneği. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- T.C. Anayasası, T.C. Resmî Gazete, 17863 (Mükerrer), 18 Ekim 1982.
- Tokol, A. & Alper, Y. (2018). Sosyal Politika (9. Baskı). Dora Yayınları.
- Tönnies, F. (2020). Cemaat ve Cemiyet (1. Baskı). (S. Zeybekoğlu, Çev.) Ötüken Neşriyat Yayınevi. (Orijinal eserin basım tarihi 1887).
- Tufur, M. (Sunucu), Pencereci, E. & Erbaş Erdurmaz, P. (Konuklar). (2021, 13 Ocak). Krizler Çağında Bir Dayanışma Hikayesi: Göçmen Kadınlar [Sesli podcast bölümü]. Kısa Dalga Podcast'de. Podfresh. <https://open.spotify.com/episode/4yFCLN1SLFhpouOgCemNUj?si=36497fb42f654c8a>
- Tunçay, M. (2003). Sivil Toplum Kuruluşlarıyla İlgili Kavramlar. Sivil Toplum Dergisi, 1(1), 9-13.
- Turner, J. H., Beeghley, L. & Powers, C. H. (2012). Sosyolojik Teorinin Oluşumu (2. Baskı). (Ü. Tatlıcan, Çev.). Sentez Yayıncılık. (Orijinal eserin basım tarihi 1981).
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Dayanışma. İçinde Güncel Türkçe Sözlük. 20 Aralık 2021 tarihinde <http://sozluk.gov.tr> adresinden alındı.
- Türk Medeni Kanunu, T.C. Resmî Gazete, 24607, 8 Aralık 2001.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu, T.C. Resmî Gazete, 25479, 1 Haziran 2004.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, (2022). Oda/Borsa Sorgulama. 28 Ağustos 2022'de <https://www.tobb.org.tr/OdaveBorsalarDB/Sayfalar/oda--borsa-sorgulama.php> adresinden alındı.
- Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV). (2013). Sivil Toplum Kuruluşları ile Kamu Sektörü İlişkileri Sorunlar-Beklentiler: İstişare Sonuçları ve Değerlendirme. Türkiye'de Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum-Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi. 14 Ekim 2022'de <https://siviltoplum-kamu.org/tr/raporlar/sivil-toplum-kuruluslari-ile-kamu-sektoru-iliskileri-sorunlar-beklentiler-raporu-2/> adresinden alındı.
- Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV). (2022). Sivil Toplum Strateji Belgesi ve Eylem Planı Taslağı'na Dair Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'nın (TÜSEV) Öneri ve Görüş Belgesi. 14 Ekim 2022'de https://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/EylemPlaniGorus_06092022.pdf adresinden alındı.

- Ulubey, Ö. (2008). Toplumsal Dayanışmanın Sağlanmasında Eğitimin İşlevi: Emile Durkheim ve Ziya Gökalp'in Görüşlerinin Karşılaştırılması Olarak İncelenmesi. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Muğla Üniversitesi.
- Uslu, İ. (1999), Bir Sosyal Siyaset Vasıtası Olarak Kar Gütmeyen Kuruluşlar: ABD Örneği. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Ünlü, S., Kızıllhan, T. & Elciyar, K. (2018). Göçmenlerin Uyum Sağlama Sürecinde Yaşadıkları Çatışmalar ve Sayısal Topluluklar. Selçuk İletişim, 11(1), 5-18.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. & Kalfa, A. (2009). Göçün Kadınlaşması ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri, Fe Dergi: Feminist Eleştiri, 1(2), 13-28.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, (2022, 15 Ağustos). Vakıf İstatistikleri: Yeni Vakıflar. 26 Ağustos 2022'de https://cdn.vgm.gov.tr/genelicerik/genelicerik_945_290519/001vakiflarin-turlerine-gore-dagilimi05082020.pdf adresinden alındı.
- van Oorschot WJH & Komter, A. (1998). What is It that Ties?, Theoretical Perspectives on Social Bonds. Sociale Wetenschappen, 41(3), 4-24.
- Yanardağoğlu, E. & Vatikiotis, P. (2017). Dayanışma Eylemlerinde Sosyal Medya Kullanımı, Panorama Dosya: Göçmenliğin Yeni Halleri, (23), 34- 45.
- Yeniçeri Alemdar, M., & Kocaömer, C. (2020). Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarının Instagram Paylaşımlarını Diyalogsal İlkeler ve Halkla İlişkiler Modelleri Bağlamında Okumak. Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences, (59), 299-331. <https://doi.org/10.26650/CONNECTIST2020-0026>
- Yentürk, N. & Aksakoğlu, Y. (2006). Proje Döngüsü Yönetimi I: Proje Teklifi Yazma, İzleme ve Değerlendirme. STK Çalışmaları-Eğitim Kitapları 3, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 146. 18 Ağustos 2022'de <https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/01/31/PDY1.pdf> adresinden alındı.
- Yentürk, N., Yurttagüler, L., Aksakoğlu, Y., Neziroğlu, İ., Kocaman, H. & Ağduk, E. (2010). Savunuculuk ve Politikaları Etkileme. STK Çalışmaları-Eğitim Kitapları 10, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 287. 18 Ağustos 2022'de <https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/01/31/SAVUNUCULUK.pdf> adresinden alındı.
- Yıldırım Aykurt, A. (2020). 21.Yüzyıl'da Sosyal Sorunlar ve Dezavantajlı Gruplar. Journal of Awareness, 5(3), 427-448. <https://doi.org/10.26809/joa.5.031>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (8. Baskı). Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, E. (2001). Manuel Castells'in Ağsı Toplum Yaklaşımı. Bilgi ve Toplum, (3), 229-236.

- Yıldırım, İ. (2004). *Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim* (1. Baskı). Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, O. (2019). *Kültür Endüstrisi Olarak İnternetin Bireysel Özgürleşme ve Toplumsal Dayanışma Kavramları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Yıldırım, S. & İslamoğlu, E. (2019, 14-17 Şubat). *Yeni Toplumsal Hareketler ve Sosyal Medya*. 4. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi (UBAK 2019), Yalova, Türkiye.
- Yıldırım, S. (2021). *Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Dijital Dönüşümü: Mevcut Durum ve Engeller*. *Sakarya İktisat Dergisi*, 10(4), 404-422.
- Yıldız, D. S. (2021). *Göç Sürecinde Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet: Göçmen Kadınların Deneyimleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Zihni, Ö. (2021, 8 Temmuz). *Sivil Toplumda Dayanışma ve İşbirliği*. *Sivil Sayfalar*. 3 Eylül 2022’de <https://www.sivilsayfalar.org/2021/07/08/sivil-toplumda-dayanisma-ve-is-birligi/> adresinden alındı.
- We Are Social & Meltwater (2023a). *Digital 2023*. 3 Mart 2023’te <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report> adresinden alındı.
- We Are Social & Meltwater (2023b). *Digital 2023: Turkey*. 3 Mart 2023’te <https://datareportal.com/reports/digital-2023-turkey> adresinden alındı.
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve Toplum* (Cilt 1) (1. Baskı). (L. Boyacı, Çev.). Yarın Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1922).
- Weber, M. (2014). *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı* (2. Baskı). (Ö. Ozankaya, Çev.) Cem Yayınevi. (Orijinal eserin basım tarihi 1922).
- Weber, M., Simmel, G., Tönnies, F. & Martindale, D. (2000). *Önsöz*. A. Aydoğan (Ed.) *Şehir ve Cemiyet* (s.7-35) içinde. İz Yayıncılık.

EK

Ek 1: Görüşme Formu

GÖÇMEN KADINLAR PLATFORMU ÜYELERİ MÜLAKAT SORULARI

Sayın Platform Üyesi,

Öncelikle, araştırmamıza sağladığınız katkı için teşekkür ederiz. Hazırladığımız tez kapsamında göçmenler arasındaki dayanışma ilişkisine sivil toplum açısından bakarak, sanal ortamda gerçekleşen dayanışmada platformların katkısını, rolünü ve önemini ele almayı amaçlıyoruz. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştireceğimiz mülakatlar ile toplumsal dayanışmada platformların yerini siz üyelerin gözüyle değerlendirmeyi hedefliyoruz. Bu kapsamda sizlere göç etme sürecinize ve bu süreçte platform üzerinden yaşanan dayanışmaya yönelik sorular gönderiyoruz. Sorularımızı cevaplayarak, tezimizin araştırma kısmına katkı sağlarsanız çok memnun oluruz. Özel bilgileriniz istenmeyecek ve cevaplarınız bilimsel çalışma dışında kullanılmayacaktır.

Doç. Dr. Sinem YILDIRIMALP

Yüksek Lisans Öğrencisi Gülşah TUR

Demografik Sorular

- 1) Yaş:
- 2) Eğitim Durumu: İlköğretim () Lise () Lisans () Yüksek Lisans () Doktora ()
- 3) Meslek:
- 4) Çalışma Durumu: Çalışıyorum () İş arama sürecindeyim () Çalışmıyorum ()
- 5) Medeni Durum: Evli () Bekar () Diğer ()....
- 6) Çocuk Sahibi Olma: Yok () 1 () 2 () 3 () 4+ ()
- 7) Hangi ülkede yaşıyorsunuz?
- 8) Kaç yıldır yurtdışında yaşıyorsunuz?
- 9) Göç kararı alma nedeniniz:

Toplumsal (Sosyal) Dayanışma ve Göç Sürecine Yönelik Sorular

- 1) Sizce toplumsal (sosyal) dayanışma nedir? Dayanışmanın bireye sağladığı faydalar nelerdir?

- 2) Platformlar gibi sanal ortamda yaşanan toplumsal (sosyal) dayanışma ile geleneksel toplumsal (sosyal) dayanışma arasında nasıl bir farklılık görüyorsunuz? Kıyaslayarak iki dayanışma şekli hakkındaki fikirlerinizi paylaşabilir misiniz?
- 3) Göç deneyiminizi değerlendirdiğinizde sizi en çok zorlayan, sorun yaşadığınız konu nedir ve karşılaştığınız sorunlarla mücadele sürecinde en fazla nereden/kimden destek aldınız?

Göçmen Kadınlar Platformuna Yönelik Sorular

- 1) Göçmen Kadınlar Platformunu nereden duyduunuz ve kaç yıldır platforma üyesiniz? Platforma üye olma ve dayanışma ihtiyacı kurma nedeninizi açıklar mısınız?
- 2) Göçmen Kadınlar Platformunu en çok hangi amaçla kullanıyorsunuz? Platformda siz de paylaşım yaparak görüş ve deneyimlerinizi aktarıyor musunuz? Yapıyorsanız en çok hangi alanlarda/konularda?
- 3) Göç etme sürecinde ve göç ettikten sonra Göçmen Kadınlar Platformu en çok hangi konudaki dayanışma ihtiyacınıza cevap verdi? Kurmuş olduğunuz dayanışma ilişkisini açıklar mısınız?
- 4) Göç ederken ve göç ettikten sonraki süreçte Göçmen Kadınlar Platformuna üye olurken temel beklentinizi, motivasyonunuzu ve beklentilerinizin hangi ölçüde karşılık bulduğunu açıklar mısınız?
- 5) Göçmen Kadınlar Platformu üzerinden siz de başkalarına yardım etmek suretiyle dayanışma sağlıyor musunuz? Cevabınız evetse sağlamış olduğunuz dayanışmadaki temel motivasyonunuz aşağıdakilerden hangisidir? (Önem sırasına göre 1'den 5'e kadar sıralandırabilir, istediğiniz kadar seçeneği işaretleyebilirsiniz. Lütfen her sütun ve satır başına tek yanıt seçiniz.)
 Aynı milletten olmak
 Hemşeri olmak
 Aynı dine mensup olmak
 Göç etmenin zorluklarını bilmek
 Kadınlarla birlikte olmak

- 6) Yukarıda belirtilen motivasyonlar dışında sizi motive eden başka şeyler var mıdır, varsa nedir? Diğer üyelere nasıl bir yardımda bulunarak dayanışma sağlıyorsunuz, açıklar mısınız?
- 7) Göçmen Kadınlar Platformu üyeleriyle internet (sanal ortam) haricinde görüşebiliyor musunuz, fiziki bir dayanışma ortamı sağlanabiliyor mu? Cevabınız evetse ne sıklıkta bir araya geliyorsunuz ve bir araya gelmek size nasıl hissettiriyor?
- 8) Göç deneyimi, Göçmen Kadınlar Platformu ve internet üzerinden oluşturulan dayanışma grupları/topluluklarla ilgili diğer görüşleriniz nelerdir? Ekleme istediklerinizi yazmanızdan memnuniyet duyarız.

Ek 2: Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 07.05.2021-29213

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-29213
Konu : 34/ 42 Gülşah TUR

07.05.2021

Sayın Gülşah TUR

İlgi : Gülşah TUR 01.04.2021 tarihli ve 0 sayılı yazı

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığının 05.05.2021 tarihli ve 34 sayılı toplantısında alınan "42" nolu karar ile Gülşah TUR'un başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. İsmail HİRA
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu : BS9534UJ8B Pin Kodu : 34452

Belge Takip Adresi : <http://193.140.253.232/envision.Sorgula/BelgeDogrulama.asp?eD=BS9534UJ8B&eS=29213>

Adres: Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr
Telefon No: 0264 295 50 00 Faks No: 0264 295 50 31
e-Posta: ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ: www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Babacan
Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

KARAR

42. Gülşah TUR'un " Sosyal Dayanışma ve Sosyal Sorunların Çözüm Sürecinde Sivil Toplum-Sosyal Medya İlişkisi " başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Gülşah TUR'un " Sosyal Dayanışma ve Sosyal Sorunların Çözüm Sürecinde Sivil Toplum-Sosyal Medya İlişkisi " başlıklı çalışmasının Etik açıdan **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Gülşah TUR	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Marmara Üniversitesi
Fakülte	İktisat Fakültesi
Bölümü	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Makale ve Bildiriler	
1. Yıldırım, S. & Tur, G. (2021). Covid 19 Salgın Sürecinde Mobbing Sorunu: Evden Çalışan Beyaz Yakalılar Üzerine Bir Araştırma. <i>Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi</i>, 2 (2), 171-186. 2. Yıldırım, S. & Tur, G. (2021). Evden Çalışan Kadınların Mobbing Sorunu Üzerine Bir Araştırma [Öz]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Konferansı'nda sunulan bildiri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale. Erişim adresi: https://usbkonferansi.comu.edu.tr/dosyalar/Usbkonferansi/usbo-zetmetinkitabi16eylul.pdf 3. Tur, G. & Yolvermez, B. (2020). Eğitim Göstergeleri. M. Ç. Özdemir (Ed.), Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi IV (2017-2018) içinde. Sakarya: Sakarya Yayıncılık. 4. Tur, G. & Pazvant, G. E. (2020). Asya ve Pasifik Bölgesi. M. Ç. Özdemir (Ed.), Uluslararası İşgücü Piyasası Analizi (2019) içinde. Erişim adresi: https://sesam.sakarya.edu.tr/sites/sesam.sakarya.edu.tr/file/uluslararasi-isgucu-piyasalari-analizi.pdf	